

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

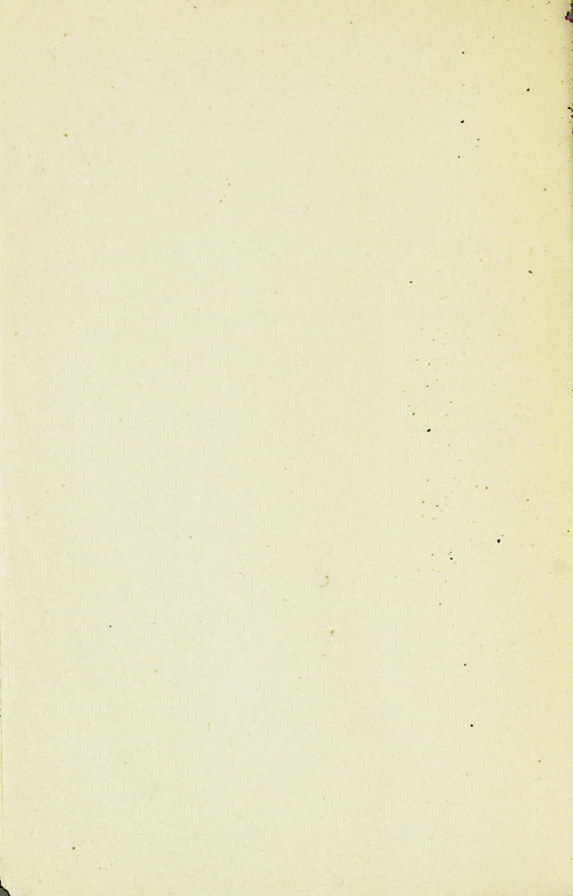
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀԱՅԵՐԷՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵՋՈՒԻ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հ. ԱՐԱՆԱՍ Վ. ՏՐԻՈՅԵԱՆ

Միփրաբեան Ուսուցիչ

Հ Ա Յ Ե Ր Է Ն

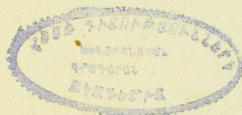
Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐ ԼԵԶՈՒԻ

Seebach

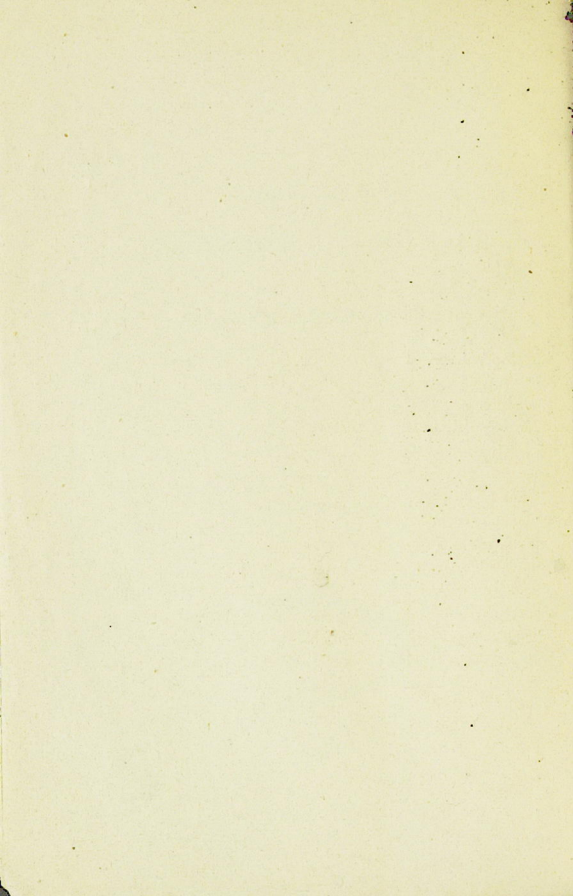
2752

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1929

Դպրոցական աշակերտներու համար խնամքով պատրաստուած ներկայ աշխարհաբար լեզուի Քերականութեանս հեղինակն է Մեծ. Հ. Աթանաս Վ. Տիրոյեան, Ազգիս մէջ քաջածանօծ անձ մը իր քազմածիւ գրական տպուած եւ անտիպ երկասիրութիւններովը, - որ իր քարի սովորութեան համեմատ չուզելով զլանալ Կրօնակից եղբօր մէկուն փափաքը - սակաւ օրերու մէջ գրեց ներկայ Քերականութեանս ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՄԱՍԸ ԱՄԲՈՂՋԱՊԷՍ, որուն հետ աւարտեց նաեւ, գրեթէ անակնկալ մահով մը, իր անխոնջ եւ քազմարդիւն կեանքը, սրտի տկարութեան հետեւանքով:

Սոյն պիտանի գործս ի սպաս դնելու համար ազգային վարժարաններուն՝ իբր դասընթացք մը, եւ օգտաւէտ ընելու դիտումով անոր գործածութիւնը ուսանողներուն, յարմար դատեցայ երեք առանձին տարեշրջաններու վերածել զայն համաւօտելով, որով տղուն միտքը պիտի կարենայ աստիճանաբար զարգանալ, եւ մայրական լեզուի կանոնները հիմնովին իւրացնել: Դարձեալ նոյն նպատակաւ, այսինքն աւելի գործնական եւ դիւրիմաց ընելու համար զայն, հարկ տեսնուեցաւ յատկացնել իւրաքանչիւր Դասին՝ օգտակար ընթերցում մը արձակ կամ ոտանաւոր, եւ կրթիչ հրահանգներ, որոնք պիտի դիւրացնեն միանգամայն աշակերտին ընելիք գրաւոր պարտականութիւններուն մասը:

Կը խոստովանինք որ ներկայ աշխարհաբար Քերականութեանս ընծացքը առաջինը չէ որ լոյս կը տեսնէ Ազգիս մէջ, եւ ո՛չ ալ իբր անների նկատուած գործ մը մեզմէ եւ կամ ընտրելագոյն քան իր նախորդները, որոնք երկար տարիներէ ի վեր ամենամեծ ծառայութիւն մատուցած են ազգային մանկտւոյն իրենց հիմնադրից պարունակութեամբը, ո՛հի եւ կարգի լաւ դասաւորումովը: Ասով հանդերձ իւրաքանչիւր երկ ունի իր առանձնայատուկ լաւութիւնը եւ դիտումը: Ներկայ աշխատութիւնս ալ ունի իր առանձին տեսակէտը որով կրնայ միեւնոյն նպատակին ծառայող դպրոցական կարեւոր գործիքներէն մէկն ըլլալ, եւ մինչեւ օրս ուրիշներէ չաւանդուած քերականական օրէնքներու պիտանի գիտութիւն մը ներմուծել հայ լեզուին դասաւանդութեան կամ ուսուցման եղանակին մէջ, որ կը շօշափէ մասնաւորապէս ԲԱՅԵՐՈՒ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ բարդ խնդիրը՝ ներհուն եւ պայծառ ուսումնասիրութեամբ մը:

Յարդ ըստածներէն կը հասկցուի արդէն որ ներկայ Աշխարհաբար Քերականութեան Ա. ՏԱՐԻՈՑՆ ՇՐՋԱՆԸ, ինչպէս նաեւ Բ. ՏԱՐԻՈՑՆ ՇՐՋԱՆԸ՝ աստիճանաբար համառօտութիւններ են Հեղինակին բուն երկասիրութեանը որ կը կազմէ սոյն քերականութեան ընծացքին այս Գ. ՏԱՐԻՈՑՍ ՇՐՋԱՆԸ, որ նոյնպէս ընծերցումի ընտիր հատուածներով եւ գործնական հրահանգներով նոխացած է եւ յարդարուած մեր կողմանէ:

Վայելողք գրոյս եծէ - ողորմիս մը - հանեն Հեղինակին հոգւոյն, այն պիտի ըլլայ հաճոյական գովեստն ու վարձատրութիւնը իրեն եւ մեզ համար:

Հ. ՅԱԿՈՎԲ ՏԻՐՈՅԵԱՆ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

Տառ կամ Գիր

1. Մարդս բանական ըլլալով, որ է ըսել խելք ունենալով՝ կը մտածէ, և ընկերական ըլլալով՝ իր մտածածը ուրիշին կը յայտնէ խօսքով և կամ գրով: Կը խօսի՝ երբ խօսակիցը իրեն մօտ է, իսկ երբ խօսակիցը իրմէ հեռու գտնուի՝ կը գրէ:

2. Որպէս զի ձայնով կամ գրով խօսակցութիւն մը կարելի ըլլայ՝ պէտք է որ խօսողները գիտնան տեսիլայ խօսիլ ու հասկնալ և գրել ու կարդալ, որով լեզու մը կը գիտնան:

3. Լեզու մը գիտնալու համար հարկաւոր եղած ուսումը կամ տեղեկութիւններն ամփոփուած են Գրականութիւն կոչուած գրքին մէջ, որ կը պարունակէ հասկնալու, խօսելու, կարդալու և գրելու կանոնները. ուստի լեզու մը գիտնալու համար հարկ է սորվիլ անոր քերականութիւնը:

4. Հայ լեզուն՝ որ հայերէն կը կոչուի՝ երկու տեսակ է, մէկը հին ժամանակ գործածուած և հիմայ դադրած, որ կ'ըսուի գրաբար, իսկ միւսը՝ որ հիմայ կը գործածուի և կ'ըսուի աշխարհաբար: — Այս դասագիրքը միայն աշխարհաբար լեզուին քերականութիւնն է:

5. Խօսիլը ձայնով կ'ըլլայ, կարգալը՝ կրնայ ձայնով ալ ըլլալ, կրնայ առանց ձայնի՝ մտրով ալ ըլլալ. իսկ գրուած մը հասկնալն ու գրելը կ'ըլլան առանց ձայնի, բայց ձայն ցուցնող նշաններով, այսինքն տառերով կամ գիրերով: Ուրեմն տառ կամ գիր կոչուած նշաններն արուեստական (այսինքն՝ մարդիկներէ հնարուած) ձեւեր են, որ ցոյց կու տան այլեւայլ ձայներ կամ ձայն հոսերու զանազան կերպեր:

6. Մարդս այլեւայլ ձայներ կրնայ հանել՝ իր երկու շրթունքներուն զանազան բացուածքներով և ամփոփումներով: — Այս հանուած ձայները երկու տեսակի կը բաժնուին, այսինքն՝ պարզ ձայներ և բարդացրեալ ձայներ, որ է ըսել՝ երկու կամ երեք պարզ ձայներէ ձուլուած ձայներ:

7. Պարզ ձայներու նշաններն հետեւեալ ձեւերն են. — ա, է, ը, ի, ու, ո, օ, ե, եփ, եօ, իւ:

Աշակերտ մը՝ որ քերականութիւն սորվիլ սկսելէ առաջ՝ պէտք է սորված ըլլայ այբբենարան և կամ հեղարանը, այսինքն՝ գրերը ճանչնալու և կարդալու գիտութիւնը, կրնայ իր անձին փորձով վերը նշանակուած պարզ ձայներու նշաններն հնչելով՝ անդրադառնալ՝ որ

ա հնչած ատեն՝ երկու պոկունքներն իրարմէ կը հեռացնէ, մէկը դէպ ի վեր և միւսը դէպ ի վար տանելով:

Ե հնչած ժամանակ՝ երկու պոկունքներն հորիզոնական կերպով կ'երկնցնէ:

Ի հնչելու համար՝ կիսաբաց կը թողու պոկունքները և լեզուին ծայրը ստորին ախտանքուն կը մօտեցնէ:

ի հնչելու համար՝ կիսաբաց կը ձգէ պոկունքները և լեզուին ծայրը վերին ակռաներուն կը դարձնէ:

ու հնչելու համար՝ երկու շրթունքները կ'ամփոփէ և ուժով դէպ ի դուրս կը ցըցէ:

ո հնչելու համար՝ շրթունքները տկար կերպով դէպ ի դուրս կը ցըցէ կլորակ ծակ մը ձեւացնելով:

օ հնչելու համար՝ միեւնոյն գործողութիւնը կը կատարէ՝ ուժով դէպ ի դուրս ցըցելով շրթունքները:

և ձայնը կը հանէ՝ թեթեւ կերպով հորիզոնական դիրքով պոկունքներն երկընցնելով:

ևս ձայնը կը հանէ նման ա ձայնին, բայց ստորին շրթունքը դէպ ի վար ցածցնելով:

ևօ ձայնը կը հանէ նման օ ձայնին, բայց լեզուն գոգացնելով:

իւ (ամփոփ իւ) ձայնը կը հանէ շրթունքները թեթեւակի դէպ ի դուրս ցըցելով և լեզուին ծայրը ստորին ակռաներուն դպցնելով: Ինչպէս իր փորձովը կը տեսնէ ուրեմն աշակերտը՝ պարզ ձայնները կը ձեւանան շրթունքներուն, լեզուին և ակռաներուն զանազան ձեւեր առնելէն, որով կոկորդէն ելած միեւնոյն ձայնը՝ այլեւայլ իրարու աննման ձայներու կը փոխուի: — Այս դիտողութիւնները կարեւոր են՝ մնացած տառերուն ինչ բանի ծառայելը բացատրելու համար:

Տ. Այս պարզ ձայներուն քովէքով գալէն կը ձեւանան թաղարկալ ձայները, այսինքն՝ քերականութեան մէջ երկրարքաւ և ետարարքաւ կոչուած հնչումները. զոր օրինակ. իա, աի, այի, էի, իէ, իու, ուի, ուո, ուա, ուե, եւայլն:

Զ. Տառերը կը բաժնուին նաեւ ձայնաւոր և անձայն կամ թաղաձայն դասակարգի: — Չայնաւորներն

են պարզ և բաղադրեալ ձայներու նշանները, որոնց վրայ արդէն խօսեցանք (6-8), կը մնայ որ բացատրենք թէ ի՞նչ են և քանի՛ տեսակ և որո՞նք են անոնցն կամ յադարձայն կոչուած տառերը և ի՞նչ բանի կը ծառայեն:

10. Բադարձայն տառերը ձայնի նշան չեն, այլ կը ցուցնեն թէ պարզ և կամ բաղադրեալ ձայներն ի՞նչ ճամբէ անցնելով մարդուս բերնէն դուրս կ'ելլեն, ուստի կը ցուցնեն ձայնի կերպաւորիչ գործարանը, այսինքն ձայնին տեսակը որոշող գործիքը, և այդ գործարաններուն համեմատ ալ կը բաժնուին հետեւեալ դասակարգներուն, որ են

շրթնային տառեր, այսինքն՝ նշաններ որ կը ցուցնեն թէ ձայնը շրթունքներէն անցնելով և կամ անոնց շարժումով դուրս կ'ելլէ բերնէն:

կոկորդային տառեր, այսինքն՝ նշաններ որ ցոյց կու տան թէ ձայնը կը ձեւանայ ուղղակի կոկորդին շարժումով:

ստամոնային տառեր, այսինքն՝ նշաններ որ ցոյց կու տան թէ ձայնը ակոսներու միջոցաւ կը կազմուի:

բաճային տառեր, այսինքն՝ նշաններ որ կը ցուցնեն թէ ձայնը քիմքին գործակցութեամբ կը հնչուի:

հազագային տառեր, այսինքն՝ նշաններ որ կը ցուցնեն թէ ձայնը հազագէն կամ շնչափողէն դուրս կու գայ:

ստամոնահազագային տառեր, երբ ձայնը ակոսներու և հազագի գործակցութեամբ կը հնչուի:

ստամոնաշարժական տառեր, երբ ձայնը ակոսներու միջէն շջելով կամ սուլելով դուրս կ'ելլէ:

հայ կամ րոյլ ու սահռն տառեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը վերը յիշուած մէկ և կամ միւս դա-

սակարգին կը վերաբերի, ինչպէս քիչ վերջը պիտի տեսնենք:

11. Այս դասակարգներուն պատկանող նշաններէն իւրաքանչիւրը ցոյց կու տայ ծայնի մը երեք տեսակ աստիճաններէն մէկը, այսինքն՝ կամ սուր և ուժով աստիճանը, կամ րոյլ և հազազային աստիճանը, և կամ այս երկու ծայրագոյն աստիճաններուն միջինը, այսինքն ոչ առաջիններուն չափ սուր և ուժով և ոչ ալ վերջիններուն չափ թոյլ և հազազային: — Դնենք նախ ցուցակը այս տեսակ բաժնուած բաղաձայն տառերուն, և յետոյ անոնցմէ իւրաքանչիւրին վրայ առանձին խօսինք:

	Սուր, ուժով*		Թաւ, թոյլ, հազազային	
	Սուրը	Միջին*		
Շրթնայինք	պ	բ, վ	փ, ֆ	
Լոկորդայինք	կ	դ	ք	
Ատամայինք	տ	դ	թ	
Քմայինք	ճ	ջ	չ	
Լոկորդահազազայինք .	ղ	լս	հ	
Ատամահազազայինք .	ծ	ձ	ց	
Ատամաշչականք . . .	զ, ժ	—	ւ, շ	
Նայք	լ, մ, ն, ր, ո			

12. Շրթնային պ, բ, փ տառերուն իրարմէ ունեցած աստիճանի տարբերութիւնը լաւ կերպով կըրնայ աշակերտն ըմբռնել, երբ փորձէ որեւէ ձայն մը հնչել. զոր օրինակ ա, նախ՝ պոկունքներն ու

* Արեւելեան Հայերը (գրաբար լեզուի հին հնչմունքներուն աւելի համաձայն) հոս գրուած միջին տառերը՝ ուժովներու տեղ կը դասակարգեն, և ուժովներն ալ միջիններուն տեղ, և այնպէս ալ կը հնչեն: — Մեր հոս ըրած դասակարգութիւնը Արեւմտեան Հայոց հնչմունքին համեմատ է:

ժող իրարու հետ սեղմելով և յետոյ ա հնչած բու-
 պէին բանալով, և պիտի զգայ որ անպատճառ պա-
 հնչումը զօրեղ կերպով բերնէն դուրս կ'ելլէ, (որով
 ա ձայնին շրթնային զօրեղ կամ սուր ձայնը կ'ու-
 նենայ): — Իսկ եթէ միեւնոյն ա ձայնը հնչէ՝ ամե-
 նաթոյլ կերպով իրարու միացած շրթունքները բա-
 նալու պահուն, անպատճառ փա ձայնը պիտի լսէ,
 (որ ա ձայնին շրթնային ամենաթոյլ աստիճանը կը
 ցուցնէ): — Իսկ եթէ շրթունքները ոչ այնչափ պինդ
 իրարու սեղմէ՝ ինչպէս պա հնչելու պահուն, և ոչ
 ալ այնչափ թոյլ իրար մօտեցնէ՝ ինչպէս փա հնչած
 ատեն, այլ անոնց երկուքին միջին ուժով մը սեղմէ
 և բացած պահուն ա ձայնն հնչէ, անհրաժեշտ է որ
 բա հնչումն արտաբերէ, (որ ա ձայնին շրթնային
 միջին աստիճանը կը կազմէ: — Եւ ահա այս փոր-
 ձառութեամբ աշակերտը լաւ պիտի ըմբռնէ և իր
 ականջները լաւ պիտի զանազանեն շրթնային ա
 ձայնին պա, բա, փա երեք աստիճաններուն տար-
 բերութիւնը և երբեք խօսած ատեն անոնց հնչումը
 իրարու հետ պիտի չշփոթէ և ոչ ալ գրած ժամանակ
 պ նշանը բ-ի տեղ և կամ բ-ը փ-ի տեղ պիտի
 գործածէ:

Ինչ որ ըսինք հիմայ պ, բ, փ շրթնային նշան-
 ներուն համար, նոյնը թող փորձէ աշակերտն ընելու՝
 շրթնային վ և ֆ տառերուն համար, որոնք ցոյց
 կու տան թէ ձայնը պէտք է հանել՝ ստորին շրթ-
 թունքը դպցնելով ստորին ակոսներուն, որով զօրա-
 ւոր կերպով դպցուցած ժամանակ՝ պիտի հնչէ վա,
 իսկ թոյլ դպցնելով՝ պիտի հնչէ ֆա:

Ուրիշ շրթնային տառ մ'ալ կայ նոյ կոչուած
 դասակարգին տառերուն մէջ, որ թոյլ ու սահուն

տառ ըլլալով՝ չունի աստիճաններու զանազանութիւն. այս տառն է մ նշանը, որ կը ցուցնէ ձայնին դուրս ելլելը՝ վերին և ստորին շրթունքներուն իրարու զպչելու և բացուելու ժամանակ, որով կը կազմուին մա, մբ, մե, մէ, մի, մո, մու, եւայլն, ձայները:

13. Եթէ աշակերտը լաւ ըմբռնեց շրթնային տառերուն աստիճաններու տարբերութեան վրայօք տըւած բացատրութիւնս, և լաւ զգաց ականջը պա, բա, փա ձայներուն զանազանութիւնը, դիւրաւ կըրնայ նոյն ոճով ինքիւրեն փորձել և զգալ նաեւ միւս դասակարգներու տառերուն աստիճանները, միայն թէ կոկորդային կ, գ, ք տառերը ձայնի հետ միացուցած ժամանակ՝ շրթունքներուն տեղ՝ սեղմումի գործողութիւնը պէտք է կատարէ իր կոկորդին վրայ, այսինքն՝ կոկորդը պինդ սեղմելով՝ դուրս պիտի ելլէ անհրաժեշտ կա հնչումը, ամենաթոյլ սեղմելով՝ քա հնչումը, իսկ միջակ սեղմելով՝ գա հնչումը: — Ինչ որ իրբեւ օրինակ ա ձայնին վրայ կը փորձէ՝ նոյնը թող փորձէ աշակերտը նաեւ միւս ձայներուն վրան ալ. զոր օրինակ. կի, գի, քի. կու, գու, քու, ևն:

14. Եթէ կոկորդին տեղ՝ աշակերտը գործածէ իր լեզուն և ականները և զանոնք աւելի կամ պակաս ուժով իրարու դպցնելով հնչէ ձայները, պիտի ունենայ բնականաբար առամնային կոչուած դասակարգին տ, դ, թ նշաններուն իրարմէ ունեցած տարբերութիւնը, քանի որ լեզուն վերին ատամներուն (այսինքն ակռաներուն) հետ ուժով սեղմելով՝ պիտի ունենայ տա, տի, տու եւայլն, սուր ձայները, ամենաթոյլ սեղմելով՝ րա, րի, րու եւայլն, թոյլ ձայները, և միջակ սեղմելով՝ դա, դի, դու եւայլն, միջակ ձայները:

15. Թող միեւնոյն փորձն ընէ աշակերտը քմային կոչուած խումբին ճ, ջ, չ նշաններուն համար ալ, ձայն մը հնչած ատեն՝ լեզուին ծայրը ուժով, միջակ և թոյլ սեղմելով քիմքին հետ, և պիտի զգայ ձա, ձի, ձօ եւայլն սուր ձայներուն տարբերութիւնը չա, չի, չօ եւայլն, միջակներէն, և ասոնց ալ խտրութիւնը չա, չի, չօ եւայլն, ամենաթոյլ ձայներէն:

16. Կոկորդահագագային կոչուած դասակարգին զ, խ, հ նշաններուն զօրութիւնն ըմբռնելու համար՝ նախ պէտք է աշակերտն հասկնայ թէ ինչ ըսել է հագագային: Հագագ կ'ըսուի այն շունչը՝ որ մարդս հառաչելու համար իր կոկորդէն դուրս կը հանէ. ուստի հագագային նշան ըսել է նշան կամ տառ մը՝ որ կը ցուցնէ թէ ձայնը շունչի կամ հառաչանքի հետ միացած դուրս պիտի ելլէ կոկորդէն: — Երբ հագագը դուրս ելլէ՝ ուժով սեղմուած կոկորդէ՝ կ'ունենանք զա, դե, դի, դա եւայլն, ձայները, իսկ երբ թուլագոյն սեղմումէ ելլէ՝ կ'ունենանք խա, խե, խի, խո եւայլն, ձայները. իսկ երբ ասոնց սեղմումի դուրս ելլէ՝ կ'ունենանք հա, հե, հի, հո եւայլն, զուտ հագագները:

17. Ատամնահագագային դասակարգէն ծ, ձ, ց, նշանները ցոյց կու տան որ լեզուին ծայրը վերին ատամներուն դպած ժամանակ այնպիսի ձայն մը դուրս կ'ելլէ՝ որ միացած է միաստիճան թեթեւ հագագի մը հետ, թէպէտեւ լեզուի ծայրին ակռաներուն հետ աւելի կամ նուազ սեղմումէն կը ծագին ծա, ծի, ծո եւայլն, սուր ձայներն, և ձա, ձի, ձո եւայլն, միջին ձայներն, և ցա, ցի, ցո եւայլն, թոյլ ձայներն:

18. Ատամնահագագային կ'ըսուին սուր զ, ժ և թոյլ ս, շ նշանները, որոնք ցոյց կու տան թէ ինչ-

պէս մարդուս շունչը՝ աւելի կամ նուազ սաստկու-
թեամբ ուղղակի կ'անցնի ահաաներուն աւելի կամ
նուազ բացուած ճամբաներէն՝ լեզուին միջոցաւ. որով
միջատներու նման մարդս ալ կրնայ բզզալ և կամ
օձերու նման ֆըշալ և կամ սարեակներու նման
սուլել:

19. Նոյ կամ րոյր ու սահուն կոչուած տառերէն
արդէն յիշեցինք (12) շրթնային մ—ը, ուսկից դուրս՝
կայ քմային ն տառը, ուսկից կը ձեւանան նա, նե,
նի, նու եւայլն, ձայները՝ լեզուի ծայրը քիմքին զար-
նելէն: Իսկ ը և ո տառերը նշան են ձայնին՝ որ կը
ձեւանայ լեզուի ծայրին նուազ (րա, ղե, ղի, ղու,
եւայլն) և կամ աւելի (ռա, ռե, ռի, ռու, եւայլն)
թրթռացումէն:

ՄԱՆՕԹ. Ա. — Այս ըսածներէս և բրած փորձերնէս կը տես-
նենք որ րոյր կամ հագագային կոչուած տառերն սուր
կոչուած նշաններուն ցոյց տուած ձայներէն ուրիշ տար-
բերութիւն չունին՝ բայց եթէ հագագով մը վերջանալնին,
այնպէս որ արտաբերութեան մէջ փ=պհ, ֆ=վհ, ք=կհ,
թ=տհ, չ=ճհ, ց=ծհ, եւայլն:

ՄԱՆՕԹ. Բ. — Բաղաձայն տառերուն վրայօք այսքան երկար
խօսելնուս առաջին պատճառն է՝ որ աշակերտը լաւ գիտ-
նայ զանոնք իրարմէ զանազանել, որով ուղիղ հնչէ և զրէ
բառերը, համոզուելով որ մեր այբուբենին մէջ թարմատար
կամ աւելորդ և կամ նոյնագօր տառեր չկան (ինչպէս շա-
տերը տգիտաբար կը զուրցեն), և երկրորդ՝ որ մինչեւ օրս
հրատարակուած քերականութիւններէն ոչ մէկուն մէջ բա-
ղաձայն տառերու զանազանութեան վրայօք այս ոճով բա-
ցատրութիւն տրուած է:

20. Հայ տառերու այբբենական ցուցակին մէջ՝
յիշած տառերէս զատ՝ երկու տառ ալ կայ, այսինքն
յ և լ: — Այս տառերէն առաջինը կէս ձայնաւոր
մ'է, ձեւով ու ձայնով ալ նման յունական թաւ

կոչուած հազագին. ուստի բառերու սկիզբը թեթեւ-ի, այսինքն՝ հազագային ձայն կը հանէ. բառերու վերջը չի հնչուիր, բայց ի քանի մը միավանկ բառերու մէջ (նայ, բայ, խոյ, վայ, ճայ, եւայլն), ուր կէս ի ձայնը կը հանէ. իսկ՝ բառերու մէջը ա ե ո ձայներուն հետ միանալով՝ այ, ոյ երկրարբառները կը կազմէ՝ կէս ի-ի ձայն հանելով. զոր օրինակ. սա-կայն, իսկոյն, ոյ երկրարբառը աի պէս հնչուելով՝ երբ իրմէ վերջը բաղաձայն տառ մը յաջորդէ:

21. Իսկ և տառը միւս ձայնաւոր գրերուն հետ միանալով՝ կը ձեւացնէ երկրարբառներ (8). առանձին չի գրուիր, բայց եթէ ոտանաւորի մէջ և այդ պարագային վ-ի ձայն կը հանէ, ւա=վա, ւե=վե, ւի=վի, եւայլն: Նմանապէս վ-ի պէս կը հնչուի՝ երբ ա, ե, ի ձայնաւորներէն վերջը դրուի, որով՝ աւ=ավ, եւ=եվ, իւ=իվ. զոր օրինակ. աւանդ, տակաւ, բարեւ, կեղեւ, թիւ, հովիւ, կոիւ, եւայլն: — Բայց երբ իւ զուգադրութեան յաջորդէ քառիւ մասն կազմող բաղաձայն տառ մը՝ այն ժամանակ իւ-ը կը հնչուի իռ. զոր օրինակ. արիւն, ալիւր, օրհնութիւն, սիւն, իւր, աղբիւր, միւս, հիւս, եւայլն:

22. Այբուբենի տառերը չորս տեսակ ձեւերով կը գործածուին, որ են.

Գլխադիր, որ կը ծառայեն յատուկ անուններու առաջին գիրը գրելու. ինչպէս խօսքի մը սկզբնական գիրը և ոտանաւորի մը ամէն տողերուն առաջին գիրը գրելու:

Բոյրադիր, որով ընդհանրապէս կը տպագրուին գրքերը:

Շեղադիր, գրելու համար մարդկանց սովորական գործածած ձեռագիրը մետաղեայ գրչածայրով, որուն

նման է նաեւ տպագրական շեղագիրը, որ այն պարագային կը գործածուի՝ երբ յատուկ ուշադրութեան առարկայ կ'ուզուի ընել թառ մը և կամ խօսք մը շեղագիր տպելով, ինչ որ ձեռագրի մէջ կ'ընդգծենք:

Նօտրագիր, որ կը գրուի փետուրէ պատրաստուած զրչով, և կը գործածուի նաեւ տպագրութեան մէջ՝ շեղագրի պաշտօնը կատարելով:

1. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Ընդօրինակել հետագայ ըմբերցումիմ հատուածը ամբողջութեամբ:

2. Սորվիլ ամոր բառերը:

3. Միտք առնել նոյնիմ իմաստը և նշանակել ամոր գլխաւոր կէտերը:

4. Կարգալ հետեւեալ առակը և եմթագծել ամոր մէջ եղած երկրարբանները:

Մկնիկը եւ Կրիայն

Մըկնիկ մ'հոս ու հոն վազելու ատեն

Դէպքով Կրիայի մը կը հանդիպի

Եւ կ'ըսէ տնոր. «Տունըդ, տըխտը բանտ.

Քեզ պէտք է տայ ստէպ բնութիւնն անիծել:

Տես պալատս հոսկէ. ես հոն կը բնակիմ

Թագաւորին հետ»:

Այն ատեն կու տայ լիրբին պատասխան

Մեր երկակենցաղն. «Իմ փոքրիկ խորչէս

Ես գոհ եմ, դի ան ինձ կը պատկանի»:

5. Պատասխանել (զրաւոր) հետեւեալ հարցումներում:

1. Ըսէք թէ ինչո՞ւ մկնիկն իր վիճակը լաւագոյն կը համարէր քան Կրիայինը. — 2. Կրիային պատեանը կամ տունը իրաւցնէ իրեն համար տխուր բանտ մըն է:
- 3. Այս խեցիէ պատեանին օգտակարութիւնը ո՞ր բանին մէջ է. — 4. Ինչո՞ւ համար մկնիկը պէտք չէ

Զաւակ
2252

Հպարտանայ թագաւորին պալատին մէջ բնակելուն համար. — 5. Հոն ինչ վտանգ կայ վախնալու. — 6. Մեր երկակենցաղն ըսելով ո՞ր կենդանին կը հասկնայ. — 7. Ընդլայնեցէք կրիային տուած պատասխանը. — 8. Թըւարկեցէք, կրիային՝ իր խեցեպատեանին մէջ ապրելու տուած թիւնները, եւ հակառակաւ ուրիշներու հետ ապրելուն մէջ եղած անյարմարութիւնները:

6. Հետեւեալ խօսքիմ մէջ եղած բաղաձայններում իւրաքանչիւր տեսակիմ ո՞ր խումբիմ պատկանիլը ըսէ՛ր. (շրթնայլիմ, կոկորդայլիմ ... եւայլն):

Տղաներ, կ'ուզէ՞ք սիրելի բլլալ եւ փայփայուիլ ձեր ազգականներէն, լսարեկամներէն եւ գրացիներէն: Ջանացէք պարկեշտ եւ շնորհալի բլլալ եւ ազնիւ ամէնուն հետ, գիտցէք սանձել ձեր լեզուն, եւ յիշեցէք որ՝ ով շատ կը խօսի ստէպ կը սխալի: Բանաստեղծ մը կ'ըսէ «Լռած բլլալուս վրայ երբեք չեմ ցաւած» եւ վաղեմի պատգամ մ'ալ նոյնը կը հաստատէ թէ, «Խօսքը արծաթ է եւ լուծիւնը ոսկի»:

7. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ քառերում մէջ՝ բաղաձայն միանման չում գիրերէն ցոյց տրուած ձայնի ատիմամաստրութիւնները (սուր, միջին, թոյլ):

Պարփակ, փապուղի, բամպակ, ֆրանգ, վրիպակ, փառաբանիչ, վիպասան, կարագ, կանգուն, քարակոփ, կանգ, գաւակ, քարկոծ, կիրք, կաքաւ, կոնք: Տաղանդ, տարադէպ, դիտող, Տալիթայ, Դաւիթ, ճիչ, թունդ, դեղթափ, թատրոն, թաւուտ: Ջրակարիճ, ճրագաջահ, ճանչնալ, չարածճի, ջերմաչափ, ջեռուցիչ, ջնջիչ, հող, խաղալիք, խաղաղիկ, հաղորդ, հեղուկ, խոհեմ, խոկուն, խոհակեր: Ծայրահերձ, ծանրաձայն, ձնծաղիկ, ծփոց, ձուածին, ձիապիծակ, ծրարոց, ցած, ձմերոց: Զգաստ, զսպել, զմռսել, սրբազան, զգոյշ, զուգակշիռ, շարժական, ստաշխ, սրափուշ: Լմել, լնդերք, լրաբեր, նրբագոյն, լռակաց, մնացորդ, մռայլ, նռնենի, մառան:

Օրինակ. Պարփակ, բամպակ, վրիպակ, պ (նուրբ), փ (թոյլ), բ (միջին), վ (միջին):

8. Գրել ութը բառ որոնց մէջ գտնուիմ, վերի օրինակին նման, շրթնային, կոկորդային, ատամնային, քմային ... և այլն գիրեր, և նայ (լ, մ, մ, ը, ո) տառերն:

9. Գրել տասը բառ՝ որոնց մէջ իւ զուգադրութիւնը (իվ-ի) տեղ իւր ձևն ունի:

Ծրինակ. Զիւն, հիւլէ, հիւթ, հիւսիս:

10. Ընդլայնել հետեւեալ շարադրութեամբ նախազօնը:

Մարտի սկիզբը երբ արեւուն ջերմութիւնը հողին մէջ կ'իջնայ՝ գարունը կը վերսկսի ... իրարու կը յաջորդեն պայծառ ... օդեր: Զմեռուան ցուրտին դէմ ձեռք առնուած զգուշական միջոցները կը թողուին ... առաջին անգամ բաց կը թողուին ամբողջապէս պատուհանները ... աստղազարդ գիշերները ... կը ներկայացնեն: Բնութիւնը կը զարթի ... ծառերը ... կը զարգարուին ... որոնց մէջ թիթեռներ, մեղուներ ... հիւթերով կը սնանին: Համբաներուն մէջ ... կը զգանք ... քաղցրարոյր օգի ալիք մը: Ուսկից է ան ... Անորոշ և խառն անուշահոտութիւններ են որ դալարութիւն ... և կեանք կը բուրեն: Վարնան մէջ ... գեղեցիկ է: Մանուկները ուրախամիւր և զուարթերես ... ծաղկաւէտ մարգերուն վրայ: Պարտէզներուն և պուրակներուն մէջ ... ծառերու խորշերէն ... ճուռողումներ կը լսուին ... թռչուններու զոյգեր կ'երթեւեկեն հոն շարունակ ... իրենց ձագերուն քով: Չորս եղանակներուն մէջ գարունը...:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Պարունը Յունաստանի մէջ

Բախտաւոր նահանգիս մէջ՝ ուր կը գտնուիմ, գարունը զուարթ և գեղաժիծաղ օրերու նմանութիւնն ունի, վասն զի անոնցմով որ նա իբր երախայրիք կ'ընծայէ և անոնցմով որ կը խոստանայ տալ, երկու բարիքներովն ալ սրտերը կ'ուրախացնէ: Արեգակին ճառագայթները այլ եւս թանձր գոլորշիներէն չնսեմանալով և դեռ բոցակէզ շնիկ աստղին ազդեցութենէն չբորբոքուած

պայծառ և անփոփոխ լոյս մը հեղարար կը հանգչի բոլոր բովանդակ տեսանելի իրերուն վրայ:

Անոր ոսկեգոյն ճառագայթներուն սփռուելովը դէպ ամէն կողմ՝ ծառերուն նոր ծլած տերեւները կ'երերան, իլիսիա գետին ամուռքը քաղցրաձայն կը հնչեն թռչուններուն երգերովը և գիւղական սրինգներուն արձագանգները կը լսուին Հիմեա լեւան բարձունքը: Եւ երբ արեւը կը պատրաստուի մայրը մանել՝ երկինք աստեղազարդ քօղովը կը ծածկուի և Ատտիկէի յաւերժահարսերը կ'ելլեն երկչոտ ոտքերով թեթեւօրէն ցառքը տելու զաւարւոյն վրայ: Բայց ան չուտով կը ծագի վերջաւորն և ալ չի փնտռուիր գիշերուան զովութիւնը և երեկուան պայծառութիւնը. վասն զի համարէ թէ նոր արեգակը նոր ստեղծուած տիեզերքին մէջ ցրուած կը ծաւալի, և մարդուն անծանօթ գոյներով կը գեղեցկացնէ արեւելքը: Վայրկեանէ վայրկեան բնութիւնը երթալով աւելի կը գեղեցկանայ, և ամէն բոպէ կը ձկտի լրացընելու բոլոր արարածներուն երեւան գալու մեծ դործը:

Ո՛ր գեղապայծառ օրեր, ո՛ր դուարճալի գիշերներ, ինչպիսի՜ յուզում կը ներգործեն իմ մէջս ձեզմէ շարունակ ազդուած տալանորութիւններն իմ զգայութիւններուս վրայ: Ո՛վ ուրախութիւններու շատուածներ, ո՛ր զարնանային գեղեցկութիւն, այս տարի զարդարուած կը տեսնեմ դքեզ քու բոլոր փառքերովդ: Դու յաղթանակաւ Ելլադայի դաշտին մէջ ժուռ գալով և վարսերէդ ծաղիկները քակելով՝ անոնց վրայ զարդեր կը սփռէիր. հովիտներուն մէջ երեւնալովդ՝ անոնք դաշարադեզ մարգերու կը փոխուէին, լեռներուն վրայ երեւնալուդ պէս, ծոթոր և թիւմ ծաղիկներն տեսակ տեսակ անուշահոտութիւններ կը բուրէին, և օդին մէջ թռչելովդ, քու երեսիդ զուարթութիւնը կը տարածէիր այն տեղերը: Քու խօսքիդ վրայ դէպ առաջ վազելով սէրը՝ չորս դին հրավառ նետերը կը ցրուէր և երկիրը անոնցմէ վառուած կը բորբոքէր: Ամէն բան նորէն կը ծնանէր զարդարուելու համար և ամէն բան կը գեղեցկանար հաճելի ըլլալու համար: Այսպէս երեւցաւ աշխարհ համապարփակ անդունդէն ելած ատեն, այն երջանիկ

պահուն՝ որուն մէջ մարդն իր օթեւանին պայծառութենէն շլացած, և շուարած և հաւան իր գոյութեան վրայ, ուրիշ բանի համար չէր համարեր ընդունած ըլլալ իր միտքը՝ բայց եթէ ճանչնալու համար իր երջանկութիւնը, ուրիշ ոչ մէկ բանի համար ընդունած իր սիրտը՝ բայց եթէ անոր բողձալու, և ոչ ալ ուրիշ բանի մը համար՝ իր հոգին, բայց միայն զայն զգալու համար:

ՊԱՐԹԵՆԸՄԻ՝

1. Պարթկիրմի - Հուստ Ֆրանսացի գրագէտ (1716-1795) Հեղինակ Ուղևորութիւն Կրասնոյն Անաբարսեայ յԱլազա գրաբար 6 հատոր զբքն. որոնց մէջ կ'աւանդէ Հեղինակը՝ Յունաց հին ազգային սովորութիւնները, օրէնքն և քաղաքական պատմութիւնը, - Թարգմանաւած Գերդ. Աղաւարդ Հիւրմիւղեանէ: Տպ. 1843-46 տարիներու ընթացքին:

Արախայրէք - կանուխ հասած բերք, առաջին պտուղը: Նսեմանալ - մերընկալ, շուք ըղալ: Բոցակէզ - բոցի պէս այրող: Հեզաբար - հեզուշ, մեղմ: Մայրը մանեւ - մարը մանկը արեւին, իսաւարիլը, հորիզոնէն վար իջնկը, աներեւոյր ըլլալը: Յաւերժահարսուիք - լատտուածուհիներ, շինծու ոգիներ: Տեղեւք - բոլոր աշխարհը, աշխարհիս բոլորախը: Մաւալիւ - սիւսիլ, տարածուիլ: Գեղապայծառ - զարմանալի գեղեցկութեամբ: Իւրեւա - առուակ մը Ատտիկէի մէջ Հիմեա լեռան ստորոտը: Հիմեա - լեռ Ատտիկէի՝ Արեւելի հարաւակողմը, հշտնաւոր իր ազնիւ մեղրովը և մարմարիոնի քարահանքովը: Ալադայ - Յունաստանի հին անունը: Վարս - մագ գլխու՝ երկնցած, նմանութեամբ՝ աստղերուն հասանլը, ծառի տերեւ՝ ձիւղով: Ծոթոր - ծարրին: Թիւմ - մեղրուշ, եզնաղեզու: Համապարփակ - բոլորին շուրջ պատող: Շլանալ - աչքին լոյսը պակսիլ, կոյրնալ: Բազձալ - վախաբիլ, ցանկալ: Օթեւան - իջեւան, պակշոկ, բնակարան:

Վանկ եւ բառ

23. Պարզ եւ կամ բազազրեալ ձայնաւոր մը (6) առանձինն եւ կամ իրմէ առաջ եւ ետեւ գտնուող բազաձայն զրի կամ զրերու հետ հնչուած՝ կը կազմէ վանկ մը. զոր օրինակ, ե, ու, տւ, մի, կեր, զիր, ըստ, օր, գործ, տուր, հայր, կոյր, կեանք, կրօնք, եւայլն: — Հետեւաբար առանց ձայնաւոր տառի վանկ չի կազմուիր:

24. Մէկ կամ մէկէ աւելի իրար հետ միացած վանկեր՝ երբ նշանակութիւն մ'ունին, այսինքն բան մը եւ կամ զործ մը կը ցուցնեն՝ կը կոչուին յառ. ուրեմն յառ ըսելով կը հասկցուի մարդիկներէ հնարուած այն զրաձեւը, որով մարդն իր մտածած իրը կամ զործը ուրիշին կը հաղորդէ:

25. Բառ մը որ մէկ վանկէ կազմուած է՝ կ'ըսուի միավանկ. զոր օրինակ, յոյս, բիր, տուն, ցեց, օձ, բի, եւայլն: Բառ մը որ երկու վանկ կը պարունակէ իր մէջ՝ կ'ըսուի երկավանկ. զոր օրինակ, արտ, մոխիր, տաճիր, եւայլն: Բառ մը որ երեք, չորս, հինգ, եւայլն բառերէ կազմուած է՝ կը կոչուի եռավանկ, յառավանկ, հնգավանկ, եւայլն. իսկ հինգէ աւելի վանկերով կազմուած բառը կը կոչուի յոգմավանկ: Զոր օրինակ, եռավանկ են՝ ծեղոն-եր, դաշտա-վայր, երկ-նաւոր, եւայլն. յառավանկ են՝ խոնարհոն-բիւն, տառա-ծաւեր, հաւա-տա-դրոժ, թատր-եր-գոն-բիւն, եւայլն. — հնգավանկ են՝ թա-գաւոն-թոն-բիւն, մե-տա-սաւ-նոն-նեւն, ա-նա-նա-թա-րոյ, եւայլն. — բազմավանկ են՝ հա-րը-տա-հա-րոն-բիւն, յաւա-նը-կար-չա-կան, ել-եկ-տրա-մե-քե-նա-գի-տոն-բիւն, եւայլն:

26. Ըսինք որ վանկ մը կազմելու համար ան-

հրաժեշտ է որ ձայնաւոր տառ մ'ըլլայ վանկին մէջ. բայց գիտնալու է որ ը ձայնաւորը սովորաբար բառերուն մէջ նիւթապէս չի գրուիր՝ համառօտութեան համար, բայց կը հնչուի, ուստի և վանկ կը կազմէ. զոր օրինակ. կոնակ=կըս-նակ, կարծր=կար-ծըր, մըտենի=մըր-տե-նի, ընկղմել=ըն-կըղ-մել, սկիզբն =ըս-կիզ-բըն, եւայլն:

27. Բառերը՝ իրենց կազմութեան համեմատ՝ երեք խումբի կը վերածուին, այսինքն՝ պարզ կամ արմատական բառեր, յադարեալ բառեր և ածանցեալ բառեր:

28. Պարզ կամ արմատական կ'ըսուին այն բառերը՝ որ մարդկային մտածութեան մէկ առարկայ մը միայն ցոյց կու տան. զոր օրինակ, ծառ, քար, լոյս, ջուր, հաց, սեր, մոմ, ձուկ, սիրտ, եկեղեցի, յաղար, կարագ, տաճար, եւայլն:

29. Բադարեալ կը կոչուին այն բառերը՝ որ մարդկային մտքին երկու կամ աւելի գաղափարներ իրար հետ միացած կը ցուցնեն, որ է ըսել երկու կամ աւելի քովէքով բերուած պարզ բառերէ կը կազմուին. զոր օրինակ. աստուած-ա-պաշտ, մարդ-տ-սեր, վրեժ-խնդիր, ազնու-ազգի, կրօն-ատեաց, օդ-տ-նաւ-տ-պետ, շոգե-շարժ, ձող-ա-ձուկ, դառն-աղետ, սոկե-գարդ-ա-գիր, եւայլն:

30. Ածանցեալ կ'անուանուին այն բառերը՝ որոնց սկիզբը և կամ վերջը միացած է մասնիկի (38) մը հետ, այսինքն վանկի մը հետ՝ որ առանձին մնացած՝ նշանակութիւն մը չունի ե բառ չէ, բայց բառի մը հետ միանալով՝ կամ անոր նշանակութիւնը կը փոխէ և կամ բառին ցոյց տուած իմաստին վրայ նոր գաղափար մը կ'աւելցնէ. զոր օրինակ. տժ-գոյն, ան-խիղձ, տ-ձեռ, տ-կար, դժ-բախտ, եւայլն, որոնք

բառին ցոյց տուած իմաստին հակառակը ցոյց կու տան. մինչդեռ մեծ-ուրիւն, յաւ-աւոր, սիր-այիւն, քաղաք-ական, աշ-կոյ, մահ-ացու, եւայլն, բառին ցոյց տուած նշանակութեան վրայ յատուկ իմաստ մը կ'աւելցնեն:

31. Բաղադրեալ բառերը կազմուած են սովորաբար երկու, երբեմն նաեւ երեք և շատ քիչ անգամ նաեւ չորս պարզ բառերէ, որոնք իրար հետ կը միանան ա ձայնաւոր կապով՝ երբ առաջին պարզ բառը բաղաձայնով լմննայ և երկրորդն ալ բաղաձայնով մը սկսի. զոր օրինակ. կտրձ-ա-միտ, դաւ-ա-դիր, շատ-ա-խօս, հայր-ա-սեր, եւայլն: Բայց երբ երկու իրար յաջորդող բառեր կրնան զիւրաւ հնչուիլ՝ առանց ա կապին, այս վերջինը զանց կ'ըլլուի. զոր օրինակ. վրեժ-խնդիր, ձեւն-տու, օր-հաս, լր-տես, յան-բոյ, եւայլն:

32. Եթէ բառերու միութեան մէջ առաջին պարզ բառը ի ձայնաւորով վերջանայ՝ այս ի ձայնաւորը կը փոխուի և ձայնաւորի և երբեմն նաեւ և ձայնաւորի. զոր օրինակ. յարե-գործ (յարի և գործ բառերէն կազմուած), որդե-գիր (որդի, գիր), գարե-հաց և կամ գարե-հաց (գարի, հաց), եւայլն: Սակայն երբեմն առաջին բառին ի վերջաւորութիւնը կ'անհետանայ, և այն ատեն երկու բառերը իրար հետ կը միանան ա կապով. զոր օրինակ. հեռ-ա-բնակ (հեռի, բնակ), քեր-ա-հաւատ (քերի, հաւատ), սքանչել-ա-հրաշ (սքանչելի, հրաշ), եւայլն:

33. Եթէ միացուելիք բառերէն առաջինը բաղաձայն գրով մը վերջանայ և երկրորդը ձայնաւորով մը սկսի՝ միութիւնը կը կատարուի առանց ա կապին. զոր օրինակ. մեծ-ամուսն, մարդ-ստեղծ, վեր-արկու,

ձկն-որս, նոր-ընծայ, ցախ-առել, տան-երեց, ինքն-
խշտան, քուչ-առողջ, եւայլն:

34. Այն բառերը որ ք տառով կը վերջանան
(զոր օրինակ. աչք, փառք, կամք, միտք, դժոխք,
մեղք, կեանք, օրենք, եւայլն) միանալու ժամանակ-
նին ք տառը կը կորսնցնեն, և կամ շատ քիչ ան-
գամ ու տառին կը փոխեն. զոր օրինակ. փառ-ա-
սեր, մտ-ա-վարժ, մեղ-ա-պարտ, մեղս-ա-սեր, կենս-
առիր, դժոխ-ա-տեսիլ, օրենս-գետ, եւայլն:

35. Եթէ իրար հետ միացուելիք երկու բառե-
րէն մէկն ածական (58, 99) մ'ըլլայ և միւսը գո-
յական (57, 65), սովորաբար ածականը նախորդ
կը զրուի և գոյականը հետեւորդ. զոր օրինակ. մեծ-
ա-տուն, շատ-ա-խօս, քարե-սիրտ, խստ-ա-կրօն,
չար-ա-կամ, յաղթ-ա-հասակ, քաղցր-ա-ձայն, եւն:
— Այս կանոնին հակառակը ընտիր հեղինակներու
քով քիչ կը գտնուի. ուստի փոխանակ ըսելու մտ-ա-
հարուստ, կամ-ա-յօծար, գլխ-ա-կոր, եւայլն, ընտ-
րելագոյն է ըսել հարստ-ա-միտ (մտքով հարուստ),
յօծար-ա-կամ, կոր-ա-գրռիւ, եւայլն:

36. Այն բարդ ածականները՝ որ կը կազմուին
գոյականէ մը և բայարմատէ (129 ծնթ.) մը, կը
պահանջեն որ նախ գոյականը զրուի և յետոյ բայ-
արմատը. զոր օրինակ. օրենս-առողջ, կեն-ա-գրաւ,
մարդ-ատեաց, հոգե-կորոյս, արիւն-ա-հեղ, ձրձ-ա-
կեր, երախտ-ա-մոռաց, աստուած-ա-տուր, եւայլն:

37. Բառերու բարդութեան մէջ (ինչպէս կը տես-
նուի նաեւ վերը յիշուած օրինակներուն մէջ) պէտք
է ուշադրութեան առնել քաղցրաձայնութեան կամ
ներդաշնակութեան պատճառաւ՝ ձայնաւորներու փո-
փոխումներն ու կորուստները, որոնց վրայ պիտի
խօսինք (74, 75) թուահամարներուն մէջ:

38. Բսինք (30) որ ածանցեալ բառերը նախա-
դաս կամ յետադաս մասնիկի մը ձեռքով կը կազ-
մուին: — Այս մասնիկ ըսուածը (որ բերականական
լեզուով ածանց կը կոչուի) ընդհանրապէս ինքի մէջ
իմաստ կամ նշանակութիւն չունեցող տառ մը և
կամ վանկ մ'է, որ սակայն նշանակութիւն ունեցող
բառի մը հետ միանալով՝ անոր կամ հակառակ գա-
ղափարը կու տայ և կամ անոր նշանակութիւնը կը
յեղափոխէ:

Նախադաս ածանցներն են հետեւեալ ժխտողա-
կան մասնիկներն, որ բանի մը և կամ յատկութեան
մը չգոյութիւնը ցոյց կու տան, զոր օրինակ. ա-
կումայ, ան-պատիւ, ապ-երախտ, դժ-բախտ, տ-գետ,
տժ-գոյն, չ-ազատ, չ-տես, ոչ-իկէ, ոչ-է, չ-քահմուայ,
չ-սիրել, չ-ողորմիլ, եւայլն:

Այս մասնիկներէն զատ՝ կան շատ մը միավանկ
բառեր ալ՝ որ ածանցի նման ուրիշ բառերու սկիզբը
կը դրուին և կը կազմեն շատ մը ածանցեալ բառեր,
զորոնք կարելի է բարոյ բաներ ալ համարիլ: —
Այսպէս են հետեւեալ նախադաս մասնիկներն.

արտ. — զոր օրինակ. արտ-ուղի, արտ-ածել,
արտ-ա-թորիլ, եւայլն:

ըստ. — զոր օրինակ. ըստ-անձնել, ըստ-երկրիլ,
ըստ-մասնեայ, եւայլն:

ընդ. — զոր օրինակ. ընդ-առաջ, ընդ-դէմ, ընդ-
ողնիլ, եւայլն:

ենթ. — զոր օրինակ. ենթ-ա-կայ, ենթ-ա-դրել,
ենթ-ա-սպայ, եւայլն:

բաց. — զոր օրինակ. բաց-ասել, բաց-օթեայ,
բաց-ա-փայլ, եւայլն:

գեր. — զոր օրինակ. գեր-ա-զանց, գեր-ազնիւ,
գեր-ա-սքանչ, եւայլն:

դեր. — զոր օրինակ. դեր-անուն, դեր-հիւպատ,
դեր-ա-քրիստոս, եւայլն:

բազմ. — զոր օրինակ. բազմ-ա-թիւ, բազմ-ա-
լեզու, բազմ-անուն, եւայլն:

զոյգ. — զոր օրինակ. զուգ-ա-կից, զուգ-ա-չափ,
զուգ-ա-պատիւ, եւայլն:

բեր. — զոր օրինակ. թեր-անդամ, թեր-խաշ,
թեր-ա-հաւատ, եւայլն:

ինքն. — զոր օրինակ. ինքն-ա-շարժ, ինքն-ա-
յօժար, ինքն-իշխան, եւայլն:

իւր. — զոր օրինակ. իւր-ա-ստեղծ, իւր-ա-ծին,
իւր-ա-կերտ, եւայլն:

մակ. — զոր օրինակ. մակ-ա-գիր, մակ-դիր,
մակ-անուն, եւայլն:

միջ, միջև. — զոր օրինակ. միջ-ա-հասակ, միջ-
երկրեայ, միջն-ուղի, եւայլն:

կանխ. — զոր օրինակ. կանխ-ա-գէտ, կանխ-ա-
հաս, կանխ-ասաց, եւայլն:

կիս. — զոր օրինակ. կիս-արձան, կիս-ա-ձայն,
կիս-ա-կէս, եւայլն:

հակ. — զոր օրինակ. հակ-ա-դիր, հակ-ա-մէտ,
հակ-ա-ճառել, եւայլն:

համ. — զոր օրինակ. համ-ա-գոյ, համ-ա-սեռ,
համ-ա-միտ, եւայլն:

յար. — զոր օրինակ. յար-ա-կայ, յար-ա-տեւ,
յար-ա-կից, եւայլն:

նախ. — զոր օրինակ. նախ-ասաց, նախ-ա-
մարդ, նախ-ա-ստեղծ, եւայլն:

ներ. — զոր օրինակ. ներ-ածել, ներ-գործել,
ներ-մուծել, եւայլն:

նոր. — զոր օրինակ. նոր-ընտիր, նոր-ա-շէն,
նոր-եկ, եւայլն:

շատ. — զոր օրինակ. շատ-ա-խօս, շատ-ա-կեր, շատ-անուշ, եւայլն:

չոր. — զոր օրինակ. չար-ա-բարոյ, չար-ա-սիրտ, չար-ա-չար, եւայլն:

բարի. — զոր օրինակ. բարե-սէր, բարե-խօս, բարե-գործ, եւայլն:

վեր. — զոր օրինակ. վեր-ա-դիր, վեր-ամբարձ, վեր-ա-տպել, եւայլն:

փոխ. — զոր օրինակ. փոխ-ա-դարձ, փոխ-ա-դրել, փոխ-ա-կերպիլ, եւայլն:

տար. — զոր օրինակ. տար-ա-բնակ, տար-օրինակ, տար-աշխարհ, եւայլն:

բաջ. — զոր օրինակ. բաջ-արուեստ, բաջ-ա-փայլ, բաջ-ա-սիրտ, եւայլն:

39. Բառերու նշանակութիւնը յեզափոխող յետադաս մասնիկները շատ աւելի բազմաթիւ են, որոնց իւրաքանչիւրին նշանակութիւնը հասկնալու համար պէտք է և բառգիրքի դիմել: — Մենք հոս կը ցուցակագրենք այս տեսակ ածանցներէն շատ գործածուածները.

ակ, իկ, ուկ, փոքրութիւն և փաղարշանք ցոյց կուտան. զոր օրինակ. նաւ-ակ, գետ-ակ, անուշ-ակ, որդե-ակ, պատանե-ակ, հայր-իկ, մայր-իկ, մանկ-իկ, բաղցր-իկ, ողորմ-ուկ, ձագ-ուկ, եւայլն:

ական, կկան, ային կը ցուցնեն յատկութիւն, վերաբերութիւն. զոր օրինակ. մարմն-ական, հոգ-եկան, կուս-ական, շահ-եկան, երկն-ային, ջր-ային, աստուած-ային, եւայլն:

արան, անոց, նոց, ոց ցոյց կուտան յառի մը տեղը, շտեմարանը, թնակարանը. զոր օրինակ. ճաշ-արան, ննջ-արան, զին-արան, զօր-անոց, խոհ-

նոց, հիւանդ-անոց, վաճառ-անոց, խոտ-նոց, հաւ-
ոց, ծաղկ-ոց, դպ-րոց, եւայլն:

ստ, հատ կը ցուցնեն կտրուածք, պակասորիւն.
զոր օրինակ. գուն-ատ, ականջ-ատ, պոչ-ատ, յու-
սա-հատ, գլխ-ատ, եւայլն:

առետ, եռետ կը ցուցնեն առատորիւն. զոր օրի-
նակ. ընչ-աւէտ, այգ-եւէտ, շահ-աւէտ, խոտ-աւէտ,
եւայլն:

ստոր, ետր, ոտր կը ցուցնեն բանի մը և կամ
յատկութեան մը ստացումը և զոյարիւնը. զոր օրինակ.
ահ-աւոր, պսակ-աւոր, թուն-աւոր, եղեռն-աւոր,
զործ-աւոր, հոգ-եւոր, ալ-եւոր, տն-ուոր, զին-
ուոր, եւայլն:

կայ, և կը ցուցնեն բանի մը նիւթը, ժամանակ,
կրօնը կամ աղանդ. զոր օրինակ. երկաթ-եայ, արծաթ-
եայ, սղնձ-է, ոսկի-է, մետաքս-է, տասնօր-եայ,
քսանամ-եայ, առժամ-եայ, քրիստոն-եայ, հը-եայ,
եւայլն:

կան կը ցուցնէ ցեղ, ընտանիք, կրօնը կամ աղանդ,
վերաբերութիւն ընկերութեան մը հետ. զոր օրինակ.
արամ-եան, լուսին-եան, արիոս-եան, ակաղեմ-եան,
քրիստոս-եան, և բոլոր հայ մականունները որ կան
կը վերջանան՝ կը ցուցնեն ընտանիքը, ազգականը.
զոր օրինակ. թորոս-եան, Տէրտէր-եան, Մաղիկ-
եան, եւայլն,

կնի, ի կը ցուցնեն յարաբերութիւն, ծագում, ծառ,
կաշի, միս. զոր օրինակ. մայր-ենի, վայր-ենի, վարդ-
ենի, տանձ-ենի, արջ-ենի, խոզ-ենի, եւայլն:

կդ կը ցուցնէ խոշորութիւն, մեծութիւն, առատու-
րիւն. զոր օրինակ. ձայն-եղ, մարմն-եղ, ընչ-եղ,
ականջ-եղ, մօրու-եղ, եւայլն:

եղեն կը ցուցնէ բառի մը ինչ նիւրի վերաբերիլը. զոր օրինակ. ոսկ-եղէն, հող-եղէն, հը-եղէն, բրդ-եղէն, մարմն-եղէն, եւայլն:

սա կը ցուցնէ յատկութիւն մ'ունենալը. զոր օրինակ. բոր-ոտ, ծակ-ոտ, երկչ-ոտ, կասկած-ոտ, մոռացկ-ոտ, հիւանդ-ոտ, եւայլն:

սեփի ցոյց կու տայ ազգ, ցեղ, տոհմ. զոր օրինակ. Բզն-ունի, Խորխոռ-ունի, Գն-ունի, Սըշակ-ունի, Բազրատ-ունի, եւայլն:

սա կը ցուցնէ աւատութիւն, ձախութիւն. զոր օրինակ. ճախճախ-ուտ, վիմ-ուտ, թաւ-ուտ, եւայլն:

սեփի կը ցուցնէ տրական բանի մը իզականը. զոր օրինակ, Հայկ-ունի, Վարդ-ունի, սիր-ունի, սրբ-ունի, եւայլն:

որդ, տրար, գործ, կեր, հան, կար կը ցուցնեն մեկու մը արտեւտը կամ գործը. զոր օրինակ. որս-որդ, խաղախ-որդ, նաւ-որդ, անց-որդ, ժառանգ-որդ, բաժան-որդ, խոհ-արար, հաց-ա-գործ, խոհ-ա-կեր, պատկեր-ա-հան, կօշկ-ա-կար, եւայլն:

ացի, ցի կը ցուցնեն մեկու մը գաւառը, հայրենիքը, ծննդավայրը և կամ յատկութիւն, վերաբերութիւն բանի մը հետ. զոր օրինակ. ասիա-ցի, իտալացի, քաղաք-ացի, գեղ-ացի, տեղ-ացի, դը-ացի, Երեւան-ցի, Կարն-եցի, Սերաստ-ացի, կան-ացի, դոր-ացի, գոթ-ացի, բռն-ցի, աք-ացի, եւայլն:

ցու կը ցուցնէ մեկու մը նպատակը, ապագայ վիճակը. զոր օրինակ. քահանայ-ա-ցու, պիտան-ա-ցու, տիր-ա-ցու, մահ-ա-ցու, ապական-ա-ցու, սերմ-ա-ցու, եւայլն:

ան, անի, եան, եր, ներ, տի, ոտի ցոյց կու տան բազմութիւն. զոր օրինակ. ձի-ան, թղթ-եան, նա-

մակ-անի, տն-եր, պարտէզ-ներ, վանք-եր, մանկ-
տի, ոսկը-ոտի, հն-ոտի, չք-ոտի, եւայլն:

արեւ, երեւ, աջի կը ցուցնեն լեզու. զոր օրինակ.
յուն-արէն, հայ-երէն, իտալ-երէն, հնդկ-երէն, չին-
արէն, գաւառ-ացի, եւայլն:

ստան կը ցուցնէ երկիր, տեղութիւն. զոր օրինակ.
Ռուս-ա-ստան, Հայ-ա-ստան, Պարսկ-ա-ստան,
Չին-ա-ստան, եւայլն:

ալի, ելի կը ցուցնեն թաւ և կամ վտառ յատկու-
թիւն մը. զոր օրինակ. սիր-ելի, պաշտ-ելի, ատ-
ելի, նուաճ-ելի, շնորհ-ալի, ցանկ-ալի, զարման-
ալի, սանձ-ելի, բորբոք-ելի, գան-ելի, եւայլն:

պսն կը ցուցնէ պաշտօն, զործ. զոր օրինակ. ջո-
րե-պան, պարտիզ-պան, բաղնե-պան, դռնա-պան,
սենեկա-պան, եւայլն:

արան, ոց կը ցուցնեն՝ բաց ի տեղէ՝ նաեւ զիրք,
հաւարմունք, ժողովածու. զոր օրինակ. երգ-արան,
բառ-արան, տաղ-արան, յանգ-արան, շարական-ոց,
երգերգ-ոց, եւայլն:

բար, պէս. ի կը ցուցնեն կերպ. զոր օրինակ.
հայրա-բար, սիրելա-բար, ճշմարտա-բար, հոգե-
պէս, ձր-ի, բռն-ի, հարեւանց-ի, եւայլն:

սկսն, եկսն կը ցուցնեն ժամանակ. զոր օրինակ.
օր-ական, ամս-ական, շաբաթ-ական, տար-եկան,
վայրկեն-ական, յաւիտեն-ական, եւայլն:

ուն, ան, ուան, ին կը ցուցնեն ժամանակի տե-
ւողութիւն մը. զոր օրինակ. առաւօտ-ուն, իրիկ-ուն,
կէսօր-ին, լուսաբաց-ին, զարն-ան, ամառ-ուան,
աշն-ան, ձմեռ-ուան, առտ-ուան, գիշեր-ուան, ևն:

վար կը ցուցնէ թան մը վարողը. զոր օրինակ.
կառ-ա-վար, դեկ-ա-վար, զօր-ա-վար, թիա-վար,
նաւ-ա-վար, ռամկ-ա-վար, եւայլն:

կից կը ցուցնէ հաղորդակցութիւն, կապակցութիւն
զոր օրինակ. շահա-կից, գործա-կից, մեղսա-կից,
աշխատա-կից, արենա-կից, վշտա-կից, զինա-կից,
ուղի-կից, ձայնա-կից, եւայլն:

զանց, դրամ կը ցուցնեն պահասութիւն, անհատ
տարմութիւն. զոր օրինակ. երգմնա-զանց, ուխտա-
զրուժ, օրինա-զանց, խոստմնա-զանց, եւայլն:

զօծ, պատ կը ցուցնեն նիւրի խաւ մը՝ որ
պատէ բան մը. զոր օրինակ. արծաթա-զօծ, ոսկի
զօծ, երկաթա-պատ, կաշի-պատ, եւայլն:

բոյժ կը ցուցնէ սնուցումն, դարմանումն. զոր
նակ. անասնա-բոյժ, ձիա-բոյժ, պորտա-բոյժ:

բոյժ կը ցուցնէ թշկական արուեստը. զոր օրինակ.
կենդանա-բոյժ, ատամնա-բոյժ, մանկա-բոյժ, ևն:

հար կը ցուցնէ զործիր մը նուագողը. զոր օրինակ.
փողա-հար, քնարա-հար, թմբկա-հար, սրնգա-հար,
զանգակա-հար, եւայլն:

արած կը ցուցնէ հովուերու արուեստը. զոր օրինակ.
խաշն-արած, այծ-արած, խոզ-արած, կով-
արած, եւայլն:

վաճառ կը ցուցնէ ծախողը, վաճառականը. զոր
օրինակ. հացա-վաճառ, պտղա-վաճառ, զրա-վա-
ճառ, զինե-վաճառ, եւայլն:

բուն, զեռ կը ցուցնեն գիտունը, հմուտը. զոր
օրինակ. արուեստա-գէտ, աստեղա-գէտ, թուա-բան,
աստուածա-բան, եւայլն:

սպան կը ցուցնէ սպանողը, զոր օրինակ. հոգե-
սպան, մարդա-սպան, ինքնա-սպան, եւայլն:

կեր կը ցուցնէ ուտողը, կրծողը. զոր օրինակ.
մսա-կեր, խոտա-կեր, մարդա-կեր, ձկնա-կեր,
եւայլն:

չափ կը ցուցնէ քշիւրու կամ դիտելու գործիք մը.
որ օրինակ. քերմա-չափ, օդա-չափ, խոնաւա-
ւի, հեղուկա-չափ, եւայլն:

ցոյց կը ցուցնէ գործիք մը, գիրք մը՝ որ ցոյց
ու տայ բան մը. զոր օրինակ. մանրա-ցոյց, օրա-
ւց, խոշորա-ցոյց, հեռա-ցոյց, տօնա-ցոյց, ուղե-
ւց, եւայլն:

մոյ կը ցուցնէ ախտաւոր մը. զոր օրինակ. գինե-
ւ, հնա-մոլ, արծաթա-մոլ, կըօնա-մոլ, եւայլն:
իչ, ոյ կը ցուցնեն թան մը կատարողը, գործա-
ւ. զոր օրինակ. ամբաստան-իչ, սատակ-իչ,
իչ, յարդար-ող, կեր-ող, տես-ող, մտած-ող,
եւայլն:

բեր կը ցուցնէ արգասաւորութիւն. զոր օրինակ.
ոսկե-բեր, քնա-բեր, մահա-բեր, փշա-բեր, եւայլն:

տիպ, կերպ, պէս կը ցուցնեն ձեռ, նմանութիւն.
լոր օրինակ. մարդա-կերպ, լուսնա-տիպ, աղաւնա-
կերպ, աստուածա-պէս, տիրա-պէս, եւայլն:

ԵՐԱՆՈՒԹ. — Վերը ցուցակագրուած յետադաս ածանցներէն
շատերը իրենք իրենց յատուկ նշանակութիւն ունեցող բա-
ւեր և կամ բայարմատներ (129 ծնթ.) են, որով անոնցմէ
կազմուած բառերն ըստ ինքեան կը վերաբերին յարկ յա-
ռերու դասակարգին, բայց որովհետեւ պարզ ածանցներու
պաշտօն կը կատարեն՝ անոր համար ածանցներու ցուցա-
կին մէջ զետեղեցինք:

Զ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթեցումիմ ոտամաւորը, և սորվիլ ամոր
բառերը:

2. Արծակի վերածել մոյմիմ պարումակութիւնը:

3. Ուղղագրել հետեւեալ հաստուածը թելադրութեամբ:
Ուսումը միտքը կը կրթէ և կը հարստացնէ զայն

գեղեցիկ եւ օգտակար ծանօթութիւններով. աշխատութիւնը կը մարդէ աչքը եւ ձեռքը, կը վարժեցնէ տղաներուն ուշադիր, փութաջան եւ ճշտապահ ըլլալ: Ուսումէն վերջը ձեռագործ, ձեռագործէն վերջը՝ ուսումը, մասնաւորապէս գործաւոր մարդոց զաւակներուն համար, որոնք օր մը պէտք պիտի ունենան, եւ դուցէ շուտով, իրենց հացը ճարել՝ տպրելու համար իրենց ձեռքի աշխատութեամբը:

4. Հետեւեալ քառերը վանկերու բաժնեցէք, զատազիծիք դմելով ամոռն մէջ:

Արբանեակ, խնամակալ, միածին, վրնջիւն, չքնաղ, ոնգեղջիւր, գնդացի, կնիկաւոր, շնորհալի, ճրագալոյց, թշնամի, պտղաբեր, քսամիւլ, ծծմբային, յօրինուած, ստեղծել, բռնագրօս, գլորդիւն, ոգեսպառ, նպաստաւոր, տիեզերք, զղական, ցնորախօս, ձմեռնամուտ, փխրուն, հնազանդ, երկրածին, ուրուական:

5. Կարդալ հետեւեալ արտասանութիւնը, եւ ըսել թէ քանի՞ վանկերէ կազմուած է՝ ամոր իւրաքանչիւր տողը, եւ դմել ը ծայմ ուր որ պէտք է, ոտքերը համաչափ ընկելու համար:

Աստուծոյ անունը

«Շուտ ըրէ՝ ներս եկուր տղայ.

Մի նստիր պաղ քարին վրայ,

Մութը կոխեց, օդն ալ է թաց,

Ի՞նչ կը նայիս վեր սեւեռած»:

«Ինձ կ'ըսէիր, մայրիկ, շատ հեղ,

Թէ անունն Աստուծոյ է գրուած ամէն տեղ:

Արդ կը նայիմ մէջ աստղերուն,

Նայիմ կրնամ գտնել գրուած իր անունն»:

— Հո՛ն է, որդեակ, հոն է անունն Աստուծոյ,

Այլ աչքերով պէտք է կարդալ զայն հոգեոյ:

ՆՈՒՆԻ ՄԱՆԿԱՆՑ:

6. Հետագայ արմատական բառերը իրարու հետ միացնելով՝ կազմել բարդ բառեր (գրաւոր):

Մաղիկ, դարդ. կուռք, տուն. կառք, խումբ. բաժին, թուղթ. բազուկ, աթոռ. ծանր, խօսիլ. հոգի, շահ. որմ, շէն. նկար, գիր. որդի, սէր. որոտ, ձայն. պաշտօն, տէր. պանդոկ, պետ. պայծառ, երես. խունկ, հոտ. պօսակ, գիր. գիմակ, զուրկ. դիւր, գին. ջերմ, եռանդ. ջուր, առու. կայծ, քար. կանաչ, գեղ. մեղր, ջուր. չար, միտք. պար, դուռիս. պերճ, բան. վէպ, գիր. սուտ, խօսք. սէր, մարդ. ջանք, սէր. սուսեր, մարտ. սուտ, երգում. սուրբ, լոյս. վանք, երէց. քաջ, արի. քաջ, վարժ. փառս, բան. փող, ցաւ. տրամ, գիծ.

7. Գրել հիմն բառ նախադաս ածանցներով և տասը բառ յետադաս ածանցներով:

Օրինակ. ան-հոգ տ-հաս, նոր-ընծայ, տանձ-ենի, գեր-ա-պանծ, ցամաք-ային:

8. Գրել վեց ի վերջացող պարզ բառեր և ամոնցմով կազմել բարդ բառեր ուրիշ յարմարագոյն բառերու հետ, առանց ա գրիմ:

Օրինակ. — Դափնի-պօսակ, կ'ըլլայ դափն-ե-պօսակ. գերի-դարձ կ'ըլլայ գեր-ե-դարձ, գօտի-կոխ, կ'ըլլայ գօտ-է-կոխ:

9. Գրել հիմն բառ որ առանց ա գրիմ միացած ըլլան ուրիշ հիմն բառերու հետ:

Օրինակ. թիկն- աթոռ, հր-աչեայ, հաց- կատակ:

10. Գրել ութը բարդ բառեր՝ որոնց մէջ ք զիրը չընջուած ըլլայ և կամ ս ի փոխուած:

Օրինակ. (փառք) փառ-ա-հիւղ, (ջանք) ջան-ա-սէր, (կեանք) կեան-առիթ:

11. Գրել տասը բարդ բառեր՝ որոնց մէջ ածական բառը գոյականէն առաջ դրուած ըլլայ:

Օրինակ. Մաքր-ա-սէր, գեղ-ա-ծիծաղ:

12. Գրել տասը բարդ բառեր, որ գոյականէ և բայ-արմատէ շինուած ըլլան:

Օրինակ. Մս-ա-վաճառ, ոգ-ե-սպառ, հոգ-ա-տար:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մարտիի բանակին երեւումը

Իր գումարած մեծ բանակովը կու գայ
 Մարտիլ հովտի մը երկայնքով: Կազմեր է
 Ան և հաշուեր պատերազմի քսան բանակ:
 Կը շողշողան կորդակներու պատուական
 Քարերն ոսկով ընդելուզուած, տապարներն
 Եւ ոսկեհուռ լանջապաններն: Հազար փող
 Կը հնչեցնեն փողանըշանն, ահաւոր
 Ի շահնդն՝ աղմուկը գաւառին մէջ ամբողջ:
 Ռուան կ'ըսէ. «Ընկեր, եղբայր, Ուիւէր,
 Երգուընցաւ մեր մահը դրուժան Պանեւոն:
 Ծածուկ մընալ կարելի չէ մասնութեան.
 Կայսրը պիտի անկէ մեր վրէժը խնդրէ:
 Պիտ' ունենանք մարդ մը գաժան՝ սոսկալի.
 Ոչ ոք երբեք տեսաւ նըման պատերազմ:
 Պիտի զարնեմ իմ Գուրենդալ սրովըս ես,
 Եւ գուն, ընկեր, պիտի զարնես Հոկլէրով:
 Զանոնք այնչափ երկիրներէ բերինք մենք:
 Մենք անոնցմով շահեցանք այնքան մարտեր:
 Պէտք չէ անոնց մասին երգեն երգ մ'յոռի»:

ՌՈՒԱՆԻՒՆՔԻՆ (Թրգմ. Հ. Ա. Ղազիկեանը)։

1. Ռոլան - Թոմն է Միծն Կարսլուսի. շատ անուանի իր քաջութիւններուն համար, զորոնք ցոյց տուած է զանազան ազգերու դէմ մղած պատերազմներուն միջոց, և մասնաւորապէս Սպանիոյ մէջ Մարտիլ արար թագաւորին հետ բրած այս կուսին ատեն, ուր հերոսաբար կը մեռնի (778 թ. 15), և որուն վրայ գիւցաղներգութիւններ գրուած են նշանաւոր բանաստեղծներէն:

Հովիտ - դաշտ ու անտառ: Շողալ - փայլփփիլ: Կորդակ - ստղաւարտ: Ընդելուզուած - ձիւստուած, շարուած, կցուած: Ասպար - վսմամբ: Ոսկեհուռ - ոսկեխառն, ոսկիով կաւած: Դիւսած: Լանջապանակ - կուրծքի զրան: Շահնդ - շահնդի

ուծով ձայն: Դրութան - խարդախ, չար: Մարտ - պատե-
րագւմ, կռիւ: Դաժան - զեշ, անողորմ. դժեղակ: Յռուի -
զեշ, փռւմ, փատ, Դուրենդալ - Ռոյան գօրավարին սուրին
անունն է: Հօկէր - Ոլիւկը կամսին սուրին անունն է: Ուրե-
ւէր - Մեծն Կարողոսի նշանաւոր գօրավարներէն մէկը,
նիզակակից Ռոյանի: Դանէլոն - Պալատական կոմս և հօրու
Ռոյանի. բայց դաւաձանող Մեծն Կարողոսի բանակին:

Կէտ և Կէտադրութիւն

40. Կէտ կ'ըսուի գրութեան այն նշանը՝ որ կը
ծառայէ բառ մը յաջորդ բառէն և կամ խօսք մը
յաջորդ խօսքէն բաժնելու:

41. Հայերէնի մէջ գործածուած կէտը քանի մը
տեսակ է, որոնք հետեւեալ անուններով ու ձևերով
իրարմէ կը զանազանուին.

բոյր ('), ստորակէտ (,), միջակէտ (.), վերջակէտ (:) .

Այս կէտերուն գործածութիւնը կ'ըսուի կէտա-
դրութիւն, որ անհրաժեշտ կարեւոր զիտութիւն մ'է
գրուած կամ տպուած մը հասկնալի ընելու համար:

42. Բոյր կէտին պաշտօնը հայերէնի մէջ ան-
հրաժեշտ է, որովհետեւ կը ծառայէ խօսքի մը մէջ
իրարմէ բաժնելու այն բառերը՝ որ առանց բաժնուե-
լու՝ իմաստի երկդիմութիւն պիտի ծնանէին, այսինքն
ուզուած իմաստէն տարբեր իմաստ մը պիտի տային:
Օրինակի համար, եթէ ըսենք «Աղջիկը՝ Պետրոսին
վախ ազդեց այնքան՝ որ ուրացող մ'ըլլաւ զինքը».
այս խօսքին մէջ եթէ աղջիկը բառէն վերջը բոյր
չդնենք՝ կ'ընայ հասկցուիլ Պետրոսին աղջիկը և ոչ
թէ այն աղջիկը՝ որուն վրայօք առաջ խօսուեր է:
Եթէ ըսենք բութով՝ «Ոչխարին՝ բուրդը զգեստն է»

ուրիշ իմաստ ունի, իսկ եթէ փոխադրենք բուժը և գրենք «Ոչխարին բուրդը՝ զգեստն է» իմաստը կը տարբերի. ուստի բուժի գործածութիւնը անհրաժեշտ է՝ ուզած իմաստնիս բացատրել կարենալու համար:

Բաց ի այս տեսակ երկղիմի իմաստները ճշդելու ծառայութենէն՝ բարբ կը գործածուի նաեւ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.

ա. Բարբ կը դրուի տէր բայէ (128) մը վերջը՝ որ միջանկեալ խօսքով մը կը բաժնուի բայէն. զոր օրինակ. «Այն մարդը՝ որ իր նմաններուն թշուառութեան հանդէպ անզգայ կը մնայ՝ եսասէր մ'է»: — Ուրիշ օրինակ. «Ես չեմ ուզեր խօսիլ, իսկ դու՝ եթէ կ'ուզես՝ կրնաս խօսիլ»: — Ինչպէս կը տեսնուի այս օրինակներէն՝ ուրեմն բարբ փակագծի (53) պաշտօն կը կատարէ՝ միջանկեալ խօսք մը բաժնելով գլխաւոր խօսքէն:

բ. Բայ (125-130) մը չկրկնելու համար՝ տեղը բարբ կը դրուի. զոր օրինակ. «Փառքի սէրը խթան է մեծ հոգիներուն, իսկ շահու սէրը՝ գոհնիկներուն», փոխանակ կրկնելու «Իսկ շահու սէրը խթան է,» են:

գ. Բուժ կը դրուի պայմանական եղանակով (133/2) սկսուած բայէ մը վերջը, որ նախադասութեան մ'առաջին մասը կազմէ. զոր օրինակ. «Եթէ ուզէ գալ՝ զինքը սիրով պիտի ընդունիմ». — «Մինչեւ որ ես գամ՝ դուն հոս կեցիր. — «Երջանիկ պիտի ըլլաս՝ թէ որ ըսածս կատարես», եւայլն:

դ. Բարբ կը դրուի րե և որ շաղկապներէն (203-4) առաջ, երբ անոնց կը յաջորդէ կամ առած մը և կամ ուրիշէն մէջ բերուած խօսք մը. զոր օրինակ. «Խելացի առած մը կ'ըսէ՝ թէ Աղուէսը չսպաննած՝ մորթը մի՛ ծախեր». — Առաքինի մը կ'ըսէր՝ թէ «Գովուելէ աւելի կ'ուզեմ արժանի ըլլալ գովեստի»:

43. Ստորակէտը կը գործածուի՝ ամբողջական խօսքի մը, այսինքն՝ պարբերութեան մը, մէկ մասնական իմաստը (նախադասութիւն մը) յաջորդ մասնական իմաստէն զատելու համար։ Առանց դիմադր րայի (133 ծնթ.) մասնական իմաստ մը չի կրնար ըլլալ։ հետեւաբար ստորակէտը միշտ դիմադր րայէ մը վերջը կրնայ գործածուիլ. զոր օրինակ. «Հասաւ գեղեցիկ զարուհը, ուրեմն կրնանք վստահ ըլլալ՝ թիչ օրերէ վերջը դաշտ ու լեռ ծաղկած տեսնելու»։ — «Հոգնած ես, ուստի չես կրնար այնքան երկար ճամբայ կտրել»։

Ստորակէտ կը գործածուի նաեւ երբ հարկ ըլլայ իրար յաջորդող րայեր և կամ գոյական և ածական բառեր իրարմէ զատել, երբ շաղկապով (63) մը միացած չեն. զոր օրինակ. «Տեսաւ իր թշնամին, վրան վազեց, զարկաւ, սպաննեց և խփոյն անհետացաւ»։ — «Այր, կին, ծեր, տղայ, մանչ, աղջիկ՝ անխտիր բարբարոսներուն սրէն ջարդուեցան»։ — «Խեղացի, ազնիւ, գեղեցիկ և առողջ պատանիներն և օրիորդներն հաւաքեցին ու գերի տարին»։

Ստորակէտ կը գործածուի նաեւ կոչական անուն մը խօսքին ամբողջութենէն զատելու համար. զոր օրինակ. «Խնչպէս կրնաս, ո՛վ զուտոր իմ, ծնողքդ և հայրենի կրօնքդ մոռնալ»։ — «Հնազանդէ, յիմար, թէ որ չես ուզեր պատժուիլ»։ — «Տես, Յովհաննէս, քեզի կը յանձնէ Գրիստոս իր Մայրը»։

44. Երբ խօսք մ'ամբողջացնելու համար՝ հարկ է երկու և կամ աւելի մասնական իմաստներ քովէ քով շարել, զանոնք իրարմէ կը բաժնենք միջակետով. զոր օրինակ. «Տուն մ'առանց հիման՝ երկրաշարժէն կը կործանուի. ծառ մ'առանց արմատի՝ հովերէն կը

տապալի. ընկերութիւն մ'ալ առանց օրէնքներու՝ ներքին խռովութիւններէ կը քայքայուի»:

Միջակէտ կը գործածուի նաեւ երբ ուրիշի մը խօսքը մէջ կը բերուի՝ առանց րէ, որ շաղկապնեւրուն (42 գ.). զոր օրինակ. Փոկիտն կ'ըսէր. «Պաշտօնը չէ՝ որ զմարդ կը փառաւորէ, այլ մարդն է որ իր պաշտօնը կը փառաւորէ»:

Համառօտուած բառերու առջեւ ալ սովորութիւն է միջակէտ դնել. զոր օրինակ. Ս. Գիրք (= Սուրբ Գիրք), Ս. Քահանայապետ (= Սրբազան Քահանայապետ), Յ. Ք. (= յետ Քրիստոսի), Ն. Ք. (= նախ քան զՔրիստոս), եւայլն: Երեք միջոցկետ քովէ քով շարուած՝ կարդացողին զուշակել կամ մտածել կու տան խօսքի մը մասը՝ զոր չենք ուզեր զրել յայտնապէս. զոր օրինակ. «Այդ մարդուն դեռ ո՞ր մէկ ըրած չարիքներն յիշեմ... և կարելի՞ է համբանքի տակ ձգել զանոնք... և սակայն մինչեւ օրս անոնք անպատիժ մնացեր են՝ շնորհիւ կուսակցական կոյր սլաշտպանութեան»:

45. Վերջոյկեա կը գործածուի՝ իմաստը լրացած նախադասութիւններէ վերջը. զոր օրինակ. «Հրաշալի առաւօտ մ'էր. արեւը կարմրաշէկ գունտի մը նման՝ հորիզոնէն վեր կը սկսէր բարձրանալ: Երկու ճամբորդ լերան ստորոտէն դէպ ի նոր ծագած արեւը կ'ուղղէին քայլերնին: Անոնց արագ արագ ոտնփոխներէն կրնար զուշակուիլ՝ որ կը փութային նպատակի մը հասնելու: Ինչ էր այդ նպատակը: Եթէ այն պահուն մէկ մ'անոնց ընէր այս հարցումը՝ զուցէ անոնք ալ չկարենային որոշ բացատրել. անքան խռով էր մտքերնին և ճմլուած՝ սրտերնին»:

Գրանիշ

46. Գրուած կամ տպուած էջերու մէջ գործածուած քանի մը ձեւեր կան՝ որոնք գրանիշ կը կոչուին, այսինքն՝ գրութեան մէջ գտնուած նշաններ: Հայերէնի մէջ հետեւեալ ութը գրանիշները կան.

1. Շեշտ	5. Մակակէտ
2. Հարցական	6. Փակագիծ ()
3. Զարմացական	7. Զակերտ « »
4. Տողազարձ	8. Զատագիծ — —

47. Շեշտը կը դրուի այն վանկին վրայ՝ ուր կ'ուզենք ձայնը զօրեղ հնչէ կարգացած ժամանակնիս. զոր օրինակ. «Այ թշուառական, ինչո՞ւ կը չարչրկես այդ անմեղը». — «Ո՛վ մարդ, ինչո՞ւ կը տարակուսիս». — «Սամիսո՞ն, Սամիսո՞ն. ահա թըշնամիներն հասան», եւայլն: Շեշտ կ'առնեն նաեւ բայերու հրամայական (133/3) ձեւերը, և ո՛չ, մի՛, ա՛յ, ա՛յլ եւս մակրայներն. զոր օրինակ. «Լիցյի՛ր, ա՛լ առաջ մի՛ երթար». — «Բ՛սէ: Կ'ուզե՞ս ճաշել. — Ո՛չ». — «Վազենք նստատակին» եւայլն: Շեշտ կ'առնեն նաեւ հետեւեալ և քանի մ'ուրիշ ասոնց նման բարդ բառերը. ա՛յսօր, ա՛յսչափ, ա՛յսպէս, ա՛յսքան, պէ՛սպէս, զրե՛թէ, հա՛տ'օն, ո՛րչափ, ո՛րքան, եւայլն:

48. Հարցական նշանը (ինչպէս անունը կը ցուցնէ) այն ժամանակ կը գործածուի՝ երբոր բառի մը վրայ հարցմունք կ'ընենք ընթերցման ժամանակ՝ ձայներնիս բարձրացնելով և երկարելով. զոր օրինակ. «Ո՛ւր էիր. — Ա՞յդպէս պատասխան կու տաս. — Հայրս տեսա՞ր. — Ուսկի՞ց կու գաս. — Կը տեսնե՞ս այն մեծ ծառը», եւայլն:

49. Զարմացական նշանը այն բառին վրայ կը դրուի՝ ուր որ աւելի ղուրս կը ցատրէ զարմանքի և կամ տխրութեան զգացումը. զոր օրինակ. «Այդ չափ ուրեմն փոխուած է այդ մարդուն բնաւորութիւնը. — Ի՞նչ սոսկալի զազան. — Եղո՛ւկ, որչափ թշուառ եմ. — Ի՛նչ, սուր էր թէ ըսածդ ստոյգ ըլլար. — Մօրդ մահուրնէն վերջը, խեղճ աղջիկ, ուրախ օր մը չունեցար», եւայլն:

ԾԱՆՈԹ. — Ինչպէս կը տեսնուի նաեւ վերը դրուած օրինակներէն՝ շեշտը, հարցականը և զարմացականը մի միայն ձայնաւոր տառի վրայ կրնայ դրուիլ:

50. Տողադարձի նշանը կը գործածուի այն ժամանակ՝ երբ հարկ ըլլայ զրած և կամ տպած պահուն՝ բառի մը մէկ մասը նախորդ տողին վրայ թողուլ և միւս մասը յաջորդին սկիզբը դնել: Տողադարձի կամ տողադարձութիւն ընել կը նշանակէ ուրեմն բառ մը կանոնաւոր կերպով երկու մասի բաժնել. առաջին մասը տողին վերջը դնել (տողադարձի նշանով) և երկրորդ մասը յաջորդ տողին սկիզբը զետեղել:

51. Կանոնաւոր կերպով տողադարձելու համար՝ պէտք է պահել հետեւեալ օրէնքները.

ա. Երկու քովէքով ձայնաւորներ (երբ երկրաբառ չեն, 8) տողին ծայրը կրնան իրարմէ զատուիլ՝ երբ հարկը պահանջէ. զոր օրինակ. մի-ա-ծին, լի-ա-գօր, է-ա-կից, կ'ու-զէ-ին, եւայլն:

բ. Պէտք չէ յաջորդ տողին սկիզբը և կամ նախորդ տողին վերջը մէկ հատ բաղաձայն գիր առանձին թողուլ. իսկ երկու բաղաձայններու միջեւ՝ տողերու վերջը և կամ սկիզբը կը գրուի նիւթապէս ը ձայնաւորը՝ որ սովորաբար բառին մէջ չի գրուիր

(26). զոր օրինակ. մը-կըր-տու-թիւն, տը-կար, ըս-տոյզ, տըր-տըն-ջեւ, ըզ-քեզ, շը-քեզ, սկըզ-բնա-կան, եւայլն:

գ. Երկու ձայնաւորի միջեւ գտնուած բաղաձայն տառը՝ տողադարձի ժամանակ կը միանայ երկրորդ ձայնաւորին հետ. զոր օրինակ. ա-հա-գին, բա-րի, նո-րա-ծին, ծա-րա-ւի, եւայլն:

դ. Եթէ երկու ձայնաւորի միջեւ՝ երկու բաղա-ձայն տառ գտնուի, բաղաձայններէն առաջինը՝ նա-խորդ ձայնաւորին կը միանայ և երկրորդը՝ հետե-ւորդին կը կցուի. զոր օրինակ. աշ-խարհ, եր-կիր, ան-ծա-նօթ, ըն-տիր, մար-մին, եւայլն:

ե. Եթէ երկու ձայնաւորի միջեւ՝ երեք հատ բա-ղաձայն տառ գտնուի՝ մի միայն վերջին բաղաձայնը կը կցուի երկրորդ ձայնաւորին հետ. զոր օրինակ. թարգ-ման, հանգ-չիւ, ճանչ-նալ, եւայլն: — Բայց երբ երեք բաղաձայններէն երրորդը ճոյ տառ մ'է (11, 19), այն պարագային երկրորդ բաղաձայնը կը կցուի երրորդին հետ և կ'անցնի յաջորդ տողին. զոր օրինակ. կար-մրու-թիւն, բեր-կրա-լից, կող-մնա-կան, մար-մնա-ւոր, ազ-ղրա-յին, մըր-մռալ, եր-կրորդ, աս-տղա-լիր, եւայլն:

զ. Բաղադրեալ բառերը (29) կը բաժնուին իրար-մէ տողի մը վերջը և յաջորդին սկիզբը՝ զիրենք կազ-մող մասերով՝ անկախ վերը տրուած օրէնքներէն. զոր օրինակ. ան-արգ, տար-աշխարհ, ստոր-ասել, մեծ-անձն, նոր-եկ, վերնա-յարկ, հող-եղէն, լուսա-ծին, ապա-շնորհ, կարե-կից, եւայլն:

52. Մակակետը՝ որ ստորակէտի ձեւն ունի, բայց տողէն բարձր կը զետեղուի, կը ծառայէ ցուցնելու թէ բառի մը վերջին վանկին մէջ և կամ յաջորդ

բառին առաջին վանկին մէջ տառ մը և կամ վանկ մը կրճատուեր է, այսինքն՝ դուրս ձգուեր է՝ երկու ձայնաւոր բովէ բով չթողլու համար. զոր օրինակ. կ'ըսեմ (կը ըսեմ), կ'ատէ (կը ատէ), կ'ուտես (կը ուտես), մ'ըներ (մի՛ ըներ), մ'երթար (մի՛ երթար), չ'արտօնեց, (չը արտօնեց), չ'իջաւ (չը իջաւ), ահ' այսպէս (ահա այսպէս), ն'աւանիկ (նա աւանիկ), պիտ'ընէին (պիտի ընէին), պիտ'իջնայ (պիտի իջնայ), պիտ'ուզէ (պիտի ուզէ), եւայլն: — Մակակէտը՝ որ նաեւ ապարարց կ'ըսուի՝ աւելի գործածական է չափական կամ ոտանաւոր կոչուած գրութեան մէջ:

53. Փակագիծը կը ծառայէ գլխաւոր խօսքին մէջ ազուցուած ուրիշ երկրորդական խօսք մը և կամ բառ մը՝ գլխաւոր խօսքէն զատելու: Փակագծի մէջ ամփոփուած մասը կը կոչուի քերականօրէն միջանկեալ խօսք և կամ միջանկեալ քառ: — Օրինակներ. Տանկրեդի դիւցազն զօրավարը (որ առաջին խաչակիր զինուորութեան մէջ փայլեցաւ) իտալացի էր. — Բարանը (խոյի գլխու ձեւով շինուած գերան մը) հին պատերազմներու մէջ կը գործածուէր՝ պարիսպները քանդելու համար. — Գրիգոր (յունարէն Դրիդորոս) անունը արքուն կամ հսկող ըսել է. — Զողիակոսի (կենդանակերպներու) նշանները 12 հատ են. — Հայկ (ըստ Եւրոպացւոց՝ Որին) համաստեղութիւնը Ս. Գրքին մէջ ալ յիշուած է:

54. Չակերտի ձեւը կը ծառայէ գրութեան մէջ՝ ուրիշէ մը զուրցուած և մէջ բերուած խօսքը զատելու միւս խօսքերէն. զոր օրինակ. «Օրս կորսնցուցի» կ'ըսէր առաքինի կայսր մը՝ երբ այն օրուան մէջ բարի գործ մ'ըրած չըլլար: — Պաւլոս Առաքեալը կ'ըսէ. «Ով որ չի աշխատիր՝ թող չ'ուտէ»:

Ձախերտի տեղ ոմանք այդպիսի բառերը կ'ըզգծեն, իսկ տպագրութեան մէջ ալ սովորականէն տարբեր (շեղագիր կամ նօսրգիր) տառերով կը ղրոշմուի՝ եթէ չափերտ չուզուի գործածել:

55. Ձատագիծը կը գործածուի երբեմն կարճ փա- կագծի տեղ, և երբեմն ալ երկու կամ երեք բառ՝ մէկ բառի վերածելու համար. զոր օրինակ. — Ո՞վ կ'ըսէ — քեզմէ զատ — թէ այդ մարդը մեղապարտ չէ: — Սոցիալ-դէմոկրատները, լուսա-զընկա-գրու-թիւն, մարդ-էակը, և այլն:

3. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթերցումը և պատմել ամոր պարումա- կութիւնը:

2. Օրինակել հետեւեալ պարբերութիւնը և ամոր մէջ դնել կէտադրութեամբ Ոչանները, (բութ, ստորակէտ, մի- ջակէտ, վերջակէտ), ուր որ հարկ է:

Բնախօսներն ամէնն ալ միաբերան կը քարոզեն թէ մարդկային գնդերները կը նմանին մեքենայի մը որ վառելիք կը սպառէ կիզման շարժումը գնդերային զօ- րութեան փոխելով բնականաբար այս մեքենան շարժե- լու կամ գործելու համար պէտք է մղում մ'ընդունի ինչպէս որ կ'առնէ իրաւցնէ շարժող կեդրոններէն ջի- դերու օգնութեամբ երբոր այս մղումը կը ակարանայ կամ մեքենային մէջ կիզելի նիւթը կը սպառուի այն ժա- մանակ վրայ կը հասնի յոգնածութիւնը:

3. Հետեւեալ շեշտ առնող բառերով կազմել զամազամ խօսքեր:

Ո՛չ, մի՛, ալ, այլեւս, այսպէս, գրեթէ, քա՛ւ լիցի, ահա՛ւստիկ, այո՛, բնա՛ւ, քա՛ջ, արի՛, կորի՛ր:

4. Գրել հիմզ խօսք հարցական նշանով, և հիմզ խօսք զարմացականով:

Օրինակ. Ո՞վ սորվեցուց քեզի առաջին անգամ խա- չակներել երեսդ:

— Ստացայ նմոյները, հիանալի՜ յաջողութիւն. շինեցէք յիսունական իւրաքանչիւր տեսակէն:

5. Գրել մէկ մէկ իմաստ՝ որոնց մէջ տողադարձ եղած բառերը ունենան 51 թուահամարին մէջ գտնուած օրէնքին պայմանները:

6. Հետեւեալ խօսքերում մէջ դրէք փակագլիծ, չափերտ, զատագլիծ, ուր որ պէտք է:

Երկայնութեան հին չափերը առնուած էին մարդու մարմնոյն վրայ եղած բնական մեծութիւններէն, ինչպէս հասակ, գրկաչափ, ձեռք, թիզ, բթաշափ, մատն, ևն, կամ քանի մը կայմքերու, ոստայնանկի եղէգների, մեծութենէն:

Անորը երկրագնտին շրջապատին մէկ որոշեալ կոտորակը ճիշդ, անփոփոխ, ժամանակէ և ազգերէ անկախ երկայնութիւն մ'է:

Երկրիս ծագման եղանակը շատ մեծ միաջեր դրադեցուցեր է իրմով, և համբաւաւոր խաղաս տատեղագետը իր Հանդիսացոյց տիեզերական դրութեան վերնագրով գրքին մէջ ենթադրութիւն մը յայտնեց որ առ հասարակ ամենուն ընդունելի եղաւ:

— Այո՛, աղաղակեց Պաստէօր զօրաւոր ձայնով մը, այո՛, Պ. Պուլէ հեռացուցեր էր սերմերը՝ ջուրէն և խօտէն, բայց ոչ փոշիներէն՝ որոնք սնդիկին երեսը կը գտնուէին. — Մովսէս որ ըսել է ջուրէն աղատուած, աղատարար եղաւ Հրէաներուն Եգիպտոսի խառատիւրա փարաւոնին ձեռքէն. — Գու գաղափար չունիս դեռ թէ ինչ ըսել է թշուառութիւն. — Գալիլէոս մեծանուն աստղաբաշխը բռնաղատուած յետս կոշում ըրաւ իր Մոլորակային Գրութեան գրքին, բայց միեւնոյն տառն Եւսակայն կը շարժի երկիրը կը գոշէր:

7. Քերականօրէն լուծել հետեւեալ պարբերութիւնը:

Ձեմ գիտեր թէ ինչ կը խորհին ընել աշակերտներէն ոմանք, արհամարհելով ծնողքէն և ուսուցիչներէն լաւ բարի խրատները, չար ընկերներու կը հետեւին. գուցէ կը կարծեն թէ պիտի կարենան վարքերնին փոխել, երբ ախտերը արմատ դրած ըլլան իրենց հոգւոյն մէջ, շատ մեծ ջանքի պիտի կարօտի ան եթէ անկարելի չըլլայ:

8. Ուշադրութեամբ կարդալ հետեւեալ ծրագիրը և ամոր տուած ուղղութեամբ հետեւելով շարագրել զայն:

Միամօր դռատորը. — 1. Մանկիկը կը ննջէ իր որսանին մէջ... (նկարագրել անոր գէմքին տրտայայտութիւնը և անդամներուն փափկութիւնը, երեսի գոյնը, եւայլն). — 2. Մանուկը կը ննջէ մթնցուցած սենեակի մը մէջ... (մայրը հոն մտնող արեւու շողին լուսովը կ'աշխատի, սակայն ստէպ դիտելու կ'ելլէ զայն, կրունկի վրայ քալելով). — 3. Մօր ժպիտը, մայրական գուրգուրանքը, հիացումը իր զաւակին վրայ և ծայրագոյն երջանկութիւնը: — 4. Մօրը հսկումները՝ շատ մը գիշերներ, տղուն հիւանդ եղած օրերուն, կրած սրտմաշուքը, լացը, և այժմեան երկիւղը՝ ապագային համար: — 5. Մայրը կը գրկէ ինքզինքը համրոյր մը տալէ զաւակին, վախնալով թէ գուցէ կը զարթի: — 6. Վերջին ակնարկ մը կու աայ, վրայի ծածկոյթները կը շիտկէ և ակամայ կը հեռանայ որրանին քովէն, կ'երթայ դարձեալ աշխատելու իր սիրական զաւակին համար:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մննուկ մը որ կ'ուզէ արեւը մարել

— Ո՞ւր է Լաւրինան, — հարցուց իսկոյն Բաշիշիա քեռին:

— Լաւրինան երկու ժամէ ի վեր կը ննջէ իր որսանին մէջ:

— Ո՞հ, շատ լաւ, աւելի աղէկ: Եթէ ինծի թոյլ տաք՝ կամացուկ մը իր սենեակը պիտի մտնեմ, որովհետեւ կ'ուզեմ իրեն անակընկալ մ'ընել քանի մը խաղալիքներով, որոնք իրեն համար բերած եմ: Զանոնք իր որորանին մէջ պիտի դնեմ, և երբ զարթի՝ յանկարծակի պիտի գայ:

— Տէր նաւապետ, դուք չափէ դուրս ագնիւ կը գտնուիք միշտ, և իմ Լաւրինաս կը շփացնէք...

Բայց նաւապետը ուշադրութիւն անգամ չդարձնե-

լով այն քաղաքավար խօսքերուն, ... նշան ըրաւ Հեն-
րիկոսի որ իրեն հետեւիւ ... Վերջապէս դուռը բա-
ցուեցաւ, և ճիշդ իր դէմն ելաւ Վաւրինայի որորանը։
Նաւապետին հետ դռնէն ներս մտաւ արեւու շող մը, որ
բոլորովին մութ սենեկին մէջէն անցնելով՝ գնաց դէպու-
ղիդ հանգչելու մանկիկ աղջկան որորանին և անոր վար-
դագոյն երեսին վրայ։

Արթնցաւ մանկիկը մեծ ու խոշոր մը բանալով իր
կապուտակ աչքերը, որոնք դեռ թաց ու փայլուն էին՝
երկարատեւ քնոյ մը ցողէն, և յետոյ շուտ մը փակեց
զանոնք, խայթուելով արեւու անպատկառ ճառագայ-
թէն, որմէ ողորուած էին։

Նաւապետն անշարժ կը մնար այնտեղ, յուսով որ
աղջիկն վերստին պիտի ննջէ։

Բայց ընդհակառակն նա կանգնեցաւ անկողնոյն մէջ
և նստաւ, շփելով անդադար աչքերն՝ իր երկու դաստե-
րուն ետեւի կողմովը, այնպէս որ անոնք ալ ընկղմուե-
լով արեւուն ոսկեփոշի ճառագայթին մէջ՝ Սաքսոնիոյ
յախճապակիէն շինուած կ'երեւային։

Վաւրինա հազած էր սփիտակ բաճկոնակ մը առանց
թեզանիքի, իր վիզն ու փոքրիկ ուսերը դուրս կ'ելլէին
այն կտաւէ բաժակէն՝ գարնան ծաղկի մը նման։ Վայ-
տառ և զեղանի մանուկ մը որ զարթի, սիրելի, գեղեցիկ
և չնաշխարհիկ է, ինչպէս պայծառ առաւօտեան արշա-
ւոյսը։ Եւ միթէ այն զարթնումը արուեստիներուն արու-
սեկինը չէ, միթէ կեանքի նյգը չէ, ուրիշ մեծագոյն
այգի մը մէջ փակուած, որ է ժամանակինը։

Ծիրունի նաւապետը հիացած կը մնար այն տեսարա-
նին առջեւ, որ կը նորոգուի ամէն օր, ու գիտէ քանի
խրճիթներու մէջ, քանի պալատներու մէջ. բայց ահա
կը գիւթէր, կը հմայէր եւ կը բեւեռէր զինքը այն
գեղջուկ սենեկին առջեւ։ Տեսարանը չափազանց գեղե-
ցիկ կ'երեւէր իրեն՝ մէն մինակ վայելելու համար զայն։
Նա իրեն հետ Հենրիկոսն ալ ներս մտցուցեր էր և դուռը
միշտ կիսաբաց կը պահէր, որովհետեւ արեւուն այն շո-
ղը ամենաչքնաղ տեսարանին գլխաւոր հրապոյրն էր։

Բայց ահա Վաւրինա դեռ բոլորովին չի զարթիր,

աշքերը կը շփէ, և արեւէն ողողուած գտնելով զանոնք, կը սկսի փչել ուժգին, բոլոր իր թռքերուն ուժովը փչել, ուզելով մարել այն արեւը:

Նա ամէն երեկոյ կը զուարճանար մօրը մօմէ ճրագը մարելով, և շատ անգամ կ'ուզէր կրկնել այդ անմեղ խաղը: Նշ հիմա յանկարծ արթննալով արեւու այն յանդուգն ճառագայթէն՝ որ մութ սենեակին մէջ թնփանցած էր, կ'ուռեցնէր նա իր վարդագոյն այտերը և կ'ուզէր մարել այն միւս մշտավառ ճրագը որ երկնքի մոլորակներն կը լուսաւորէ...

Նաւապետն յուզուած էր, և ցոյց տալով որորանը՝ բառ Հենրիկոսի, «Տէս, Հենրիկոս, այս վայրկենիս կ'ուզէի նկարիչ կամ լուս եւս բանաստեղծ ըլլալ, արտագրելու համար կամ վրձինով և կամ գրիչով՝ մարդկային բնութեան այս տեսարանը, որ պարզ է ինչպէս մանուկ մը և մեծ՝ ինչպէս արեւը... Ազէկ միտքս եկաւ, ահա քու առաջին շարադրութեանդ նիւթը. Մանուկ մը որ կ'ուզէ արեւը մարել»:

ՄԱՆՏԵԳԱՅՏԱ - ԳԼՈՒԽ

Քերականական բաժանումն բառերու

56. Հայերէն լեզուին բառերը կը բաժնուին ութ տեսակի, որ են 1. Գոյական տեսակ, 2. Ածական տեսակ, 3. Դերանուն, 4. Բայ և Դերբայ, 5. Նախդիր և Յետադիր, 6. Մակբայ, 7. Շարկապ, 8. Չայնարկուորիւն: — Հայերէն որեւէ բառ այս ութը տեսակներէն մէկուն կամ միւսին կը պատկանի:

57. Գոյական տեսակ կը կոչուին այն բառերը՝ որոնք ցոյց կու տան բան մը՝ որ կամ նիւթապէս աշխարհիս վրայ կայ (զոր օրինակ. տուն, տղայ,

ծին, ամպ, վարդ, կրակ, լուսին, եւայլն) և կամ մարդուս մտքին մէջ միայն գոյութիւն ունին (զոր օրինակ. արդարութիւն, վէճ, սէր, ատելութիւն, բարկութիւն, եւայլն):

58. Ածական տեսն կը կոչուին այն բառերը՝ որոնք գոյական անունի մը յատկութիւնը կը ցուցնեն. զոր օրինակ. երբ ըսենք զեղեցիկ տուն, ողորմած Աստուած, հոտաւտ վարդ, տեսչառ արդարաւորաւ, սուրբ սէր, մեծ ստեղծարեւ, տնտէր բարկաբեր, եւայլն, այս խօսքերուն մէջ զեղեցիկ, ողորմած, հոտաւտ, տեսչառ, սուրբ, մեծ, տնտէր ածական անուն են, որ կը ցուցնեն տունին, Աստուծոյ, վարդին, արդարաւորաբան, սիրոյ, ստեղծարեւան, բարկաբերան ինչպէս ըլլալը, այսինքն ինչ յատկութիւն ունենալը:

59. Դերանուն կ'ըսուին այն բառերը՝ որ գոյական անունին տեղը կը դրուին՝ խօսքին մէջ միեւնոյն անունը ստէպ չկրկնելու համար: Զոր օրինակ. երբ ըսենք՝ «Թագաւոր մը իր ժողովուրդին հայրը և միանգամայն դատաւորը պէտք է ըլլայ. ան Աստուծոյ պաշտօնեան է. ինքն է հրամայող և օրէնսդիր և իրեն պիտի հնազանդի ժողովուրդը». այս խօսքին մէջ իր, ան, ինքն, իրեն բառերը բազաւոր բառը չկրկնելու համար դրուած են, ուստի դերանուն են:

60. Բայ կը կոչուի այն բառը՝ որ գործողութիւն և գործող անձ մը կը ցուցնէ. զոր օրինակ. բարկացայ (ես), խեղացիր (դուն), կերաւ (ան), եւայլն. իսկ Դերբայ կ'ըսուի այն բառը՝ որ գործողութիւն մը կը ցուցնէ՝ առանց գործող անձ մը ցուցնելու. զոր օրինակ. ըլլալ, ընել, գործող, սիրած, քնանարոշ, լապրիլ, ծեծուիլ, սպաննուած, երթալ, մոռցող, սորվելիք, եւայլն:

61. Նախդիր և Յետադիր կամ Հորովառու թա-
ռեր կը կոչուին այն բառերը՝ որ իրենք իրենցմէ բան
մը չեն նշանակեր, բայց գոյական անունէ և դերա-
նունէ և բայէ առաջ և կամ վերջը դրուելով՝ անոնց
հանգամանքը կամ պարագան կը ցուցնեն, այսինքն՝
ինչ փեճակի մէջ ըլլալին, զոր օրինակ. Առանց ծա-
ռայի կ'ապրէր. — Առանց ինծի պիտի մնաս. — Դաշտը
մինչեւ ծովը կը տարածուէր. — Առանց տեղեկանալու
կը խօսիս. — Գետէն անդին է անտառը. — Ըզ-
գեստին տակէն հանեց սուր մը. — Ինծմէ առաջ
ո՞վ եկաւ. — Ձեր դիմացն է թատրոնը. — Ասկէ
զատ ըսելիք ունի՞ս. — Ձեզմէ ծածուկ պիտի չմնայ
գիտցածս. — Որո՞ւն համար է այս բազմոցն. —
Տղան մօրը հետ գնաց. — Ծառերուն միջէն անցաւ.
— Լռելու համար հոս եկած չես, եւայլն: — Այս
օրինակներուն մէջ նախդիրներ են՝ (այսինքն՝ գոյա-
կանէ և կամ դերանունէ առաջ դրուած) առանց,
մինչեւ: Իսկ, անդին, տակէն, առաջ, դիմաց, զատ,
ծածուկ, համար, հետ, միջէն՝ յետադիր բառեր են
(այսինքն՝ գոյականէ և կամ դերանունէ վերջը դրու-
ուած):

62. Մակրայ կը կոչուին այն բառերը՝ որ թայ-
նորուն քով կը դրուին և ցոյց կու տան բայերուն
յայտնած գործողութեան (60) զանազան պարագա-
ները. զոր օրինակ. արագ վազել, ստէպ հառաչել,
յառ խօսիլ, երկար քնանալ, չափազանց պարծիլ,
դժուարաւ հաւատալ, ակամայ ուտել, ընտանեւոր
վարուիլ. եւայլն: — Այս օրինակներուն մէջ՝ արագ,
ստէպ, յառ, երկար, չափազանց, դժուարաւ, ակամայ,
ընտանեւոր՝ մակրայներ են, որովհետեւ կը ցուցնեն
թէ վազելը, հառաչելը, խօսիլը, եւայլն, ինչպիսի
պարագաներու մէջ կը կատարուին:

63. Շաղկապ կը կոչուին այն վանկերը և կամ բառերը՝ որ խօսքի մը մէջ բառ բառի հետ և կամ իմաստ իմաստի հետ կը կապեն. զոր օրինակ. Աղուէսն և օձը խորամանկ են. — Ես ու զուն ջանասէր ենք. — Խօսէ որ փափաքածդ գիտնամ. — Յանցաւոր ես, ուրեմն պէտք է պատժուիս. — Երկար խօսեցաւ, բայց իր միտքը չկրցաւ լաւ բացատրել. — Եկան որովհետեւ կանչուեցան. — Չեմ ուտեր՝ վասն զի կուշտ եմ, եւայլն: — Շաղկապ են այս խօսքերուն մէջ և, ու, որ, ուրեմն, բայց, որովհետեւ, վասն զի:

64. Զայնարկութիւն կը կոչուին այն վանկերը և կամ բառերը՝ որոնց հնչմունքը մարդկային զանազան կիրքերը կը ցուցադրեն. զոր օրինակ. ուրախութեան, տրտմութեան, ցաւի, վախի, զարմանքի, խրախուսի, զգուանքի, բարկութեան, արհամարհութեան, եւայլն:

ԾԱՆՈԹ. — Բառերու այս ութը տեսակ բաժանմունքը՝ քերականական լեզուով կը կոչուի ուրբ մասունք բանի, և ահա ասոնց վրայօք կը խօսի քերականութիւնը:

4. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումիմ ոտամաւորը և արծակ զրել ամոր բովանդակութիւնը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ ուսուցչիմ:

Առած մը կ'ըսէ. «Մեղքը լղել կու տայ զինքը որովհետեւ քաղցր է»: Ազնիւ սիրտ ունեցող մարդիկ ալ իրենք զիրենք յարգել կու տան, պիտի ըսեմ ես, որովհետեւ բարի և քաղաքավար են ամենուն հետ: Փուշի դէզէ մը, մորենույ թուփէ մը ամէնքն ալ հեռու կը կենան, նոյնպէս ալ բոլոր մարդիկ կը հեռանան յոռի և անարգ անձերէ. ասիկա շատ քնական է:

Ազնիւ և քաղաքավար եղիք, տղաներ, և մտքերնիդ պաշնեցէք որ խնդրինքը բարեկիրթ ցուցնելը քիչով կ'ըլլայ, բայց շատ արդիւնք կ'ունենայ:

3. Բացատրեցէ՛ք զբաւոր հետեւեալ բառերուն մշանակութիւնը:

Հրետանի, հասոյթ, խնդրանք, երեկոյթ, կազանդէք, աճուրդ, նողականք, դիք, օրավարձ, յորելեան, հաւաքոյթ, նուազուրդ.

Օրինակ. Հրետանի կ'ըսուի բանակի մը կազմուածքին մէկ մասը թնդանօթներով հանդերձ:

4. Կազմեցէ՛ք բարդ գոյականներ՝ որոնք հետեւեալ մշանակութիւնները ունենան:

Ոսկիով հիւսուած, հանքէ հանուած ածուխ, նպարեղէն ծախող, գետի եզերք, ինքնիրեն շարժող, կառք պաշելու տուն, մեռելները թաղող, ծովու մէջ խորշ, ժամերը ցուցնող, լուսով նկարուած, արեւուն ելլելը, քրոջ այրը, մօր եղբայրը, կրակ ցատքեցնող լեռ, ջուր վիժող տեղ, առնելու՝ տալու գործը, զարիէ հանուած ջուր, մեղրէ շինուած մօմ, մանր ձայները զօրացնող գործի, հեռու եղած իրերը գիտող գործի, արեւուն մտած կողմը, ուտել խմելու գործը, դուռը պահպանող մարդ, երկաթի վրայ աշխատողը, գիրք ծախող մարդը, գրելու սեւ տախտակը, արձաններ շինելու գործողութիւնը:

5. Հետեւեալ խօսքերուն պակասները ամբողջացնել փակագծի մէջ դրուած հարցումներուն համապատասխան հոլովուած գոյականներով:

Ամէն յանցանք իր (ի՞նչ բանը) ունի. — (ի՞նչ բանէ) շինուած տունը դիմացկուն կ'ըլլայ. — Կատուն (որո՞նք) թշնամի է. — Սաւուղ կ'ուզէր սպաննել (զո՞ւր). — Երկիրս կը չրջի (որո՞նք վրայ). — Լեռներու օդը կ'ազդուրիչ է (որո՞նք). — Նորածինը կը կերակրուի (ի՞նչով). — Ամերիկան (ո՞ր) գտաւ. — Սամփոն հազար այլազգի սպաննեց իշուն (ի՞նչով). — Յիսուս մատնուեցաւ (որմէ՞). — Հայերուն առաջին թագաւորը եղաւ (ո՞ր) և վերջինը (ո՞ր), — Անխմոր հացը կ'ըսուի (ի՞նչ). — (Որո՞նք) գաւազանը ծաղկեցաւ. — Մովսէս ջուր բղխեցուց (ուսկի՞ց). — Օդանաւը կ'ընթանայ (ի՞նչ բանի) շարժիչով:

6. Հետագայ բառերով մէկ մէկ մախաղասութիւններ շինեցէք:

Գոհար, տապակ, ծորակ, բաղնիք, դեղարան, ջերմանոց, խունկ, թղթատուն, քշոց, հեռախօս, օդանաւ, շերամ:

7. Հետեւեալ խօսքերում մէջ՝ գոյական անուններում առջեւ յարմար ածական բառեր դրէք:

Հանդիպեցայ իմ ... ուսուցչիս. — Զայլամը ... թռչուն մ'է. — Ասոնք ինչ ... տղաներ են. — Այս աղջիկները ... ձեռագործ կը շինեն. — Ինչպէս ... կ'անցնին օրերը, ամիսները և տարիները. — Էջը ... անասուն մ'է. — Վազըը ... կենդանի մ'է. — Այս տղան ... է մնացեր ծնողքէ. — Դրացի որը տղան ... արուեստ մը կը սորվի. — Բարեկամնիս շատ ... բնաւորութիւն ունի. — Շիկատակը ... բոյս մ'է, միայն դեղերու մէջ կը գործածուի. — Վախճանողը ... պատանի մ'է. — Այս մարդը ... քալող մ'է. — ... աշակերտները կը վարձատրուին գովեստով և նուէրներով. — Իմ ... տունս աւելի հաճելի է ինծի քան ... պալատները. — Հազուադիւս են ... բարեկամները. — Աշխարհիս ... լեռն է Հիմալայան որ ծովուն երեսէն 8,900 մեղր բարձր է. — ... աշխարհներն են երկրիս երկու բեւեռները:

8. Լուծումն ընել քերականական՝ հետեւեալ խօսքերում:

Եւրոպա տարածութեան կողմանէ հինգերորդ մասն է երկրագնաիս, բայց զարգացման կողմանէ առաջինն է. — Զգուշացիր այն մարդէն որուն խիղճը այնչափ զգայուն չէ որչափ քուկդ. — Իր պարտքերը հաւատարմաբար կատարելէն աւելի պատուաւոր բան չկայ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Յիշատակներ

Զբոնաղ տատղեր Սայլին, չէի կարծեր ես
 Դառնալ ըստ իմ սովորութեան ու դիտել
 Զեղ հայրենի պարտէզին վրայ շողչողուն,
 Զեր հետ խօսիլ պատ՛հաններէն այս յարկին
 Ուր բնակեցայ տղայ մանուկ, ու տեսայ
 Ուրախութեանցըս կատարածը: Ո՛րքան
 Պատկերներ օր մը, և ո՛րքան ցընորքներ
 Ստեղծեց մըտքիս մէջ տեսքը ձեր և ձեզի
 Ընկեր անթիւ լոյսերուն, այն ատեն երբ՝
 Լըռիկ մընջիկ, նըստած կանաչ բունծին վրայ
 Սովորարար կ'անցընէի իրիկուան
 Մեծ մասն՝ երկինք նայելով, միտ դընելով
 Հեռուն դաշտին մէջ գորտերու կոխներուն:
 Ու ցանկերուն լ'ածուններուն քովն ու վրան
 Կը շրջմուէր կայծոռիկն. երբ հոտաւտ
 Ծառուղիներն ու նոճիներն անտառին
 Կը հըծծէին հովէն, ու հօրս յարկին տակ
 Կը հընչէին փոփոխ ձայներ, և հանդարտ
 Ըզրադումները ծառայից: Ի՞նչ անհուն
 Մըտածումներ, ի՞նչ անուշիկ երազներ
 Ինձ ներշնչեց տեսքն հեռաւոր այն ծովուն,
 Տեսքը կապոյտ այն լեռներուն, զորս հոսկէ
 Կը նըշմարեմ, և զորքս օր մը կըտրել
 Երջանկութիւն զանխուլ, զանխուլ աշխարհներ:
 Էի տնդէտ ճակատագրիս, ու քանի՞
 Անգամ այս իմ աղէտաւոր կեանքըս մերկ
 Պիտի մահուան հետ փոխէի մըտադիւր:

ԺԱԳ. ԼԷՈՐԱՐՏԻ

(Թարգ. Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ)

Զբոնաղ - անմահ, գեղեցիկ, սքանչելի կերպով: Սայլ
 - (երկնքի), հիւսիսային ձաւաստեղութիւնը եօրն աստղե-
 ղով: Կատարածը - ընկալը, վերջը: Պատկեր - երեւոյթ,

նկար, տեսիլք: Յնորքներ — երեւակայութիւն, սնոտի մտած-
մունք: Բունձ — հողակոյտ: Միտ գնեւ — ուշ դնել, խելք
տալ: Կախ — կսկռալու ձայն: Յանկ — ձիւղերե պատ,
մացառ: Շրջմելիւ — ծամածռու, ծռռուռու պտրտող:
Կայծռեիկ — անրեւ միջատ մը, փոստռայ: Մառուղի —
ծառագարդ ձամբայ: Նոճի — կոճի, (տ.սերվի): Հծծեւ —
փսփսայ: Անհուն — անշափ, անհամար, ելք, ծայր չունեցող:
Ներշնչեւ — րկյադրել, ազդել: Նշմարեւ — հետռէն տեսնել,
վերիվերոյ նշանակել: Զանխու — ծածռել, անյայտ, գաղտ-
նի: Ճակատագիր — բախտ, վիճակ, ձակատին գրռածը:
Աղէտաւոր — ցաւալի: Մերկ — տաւնց հազոստի, մերկ:
Մտագիւր — յոժար սրտով, սիրով:

Գ Լ Ո Ի Խ . Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

Գոյական անուն

65. Գոյական անունն ըսինք (57) այնպիսի
բառեր են՝ որ կը ցուցնեն կամ իր մը և կամ մըտ-
քի գաղափար մը: — Իր ցուցնող անուն մը կը կո-
չուի բանձրացեալ բառ, իսկ գաղափար ցուցնողը
կ'ըսուի վերացեալ բառ: Թանձրացեալ են այն ամէն
բաները՝ որ իրապէս գոյութիւն ունին և մենք կըր-
նանք զանոնք կամ տեսնել և կամ շօշափել. զոր
օրինակ. շուն, ձու, ճնճղուկ, ձեռք, գիւղ, յարդ,
տանձ, օդ, եւայլն: — Վերացեալ են այն ամէն
բաները՝ որոնք նիւթական գոյութիւն չունին և մեր
զգայարաններուն տակ չեն իյնար, բայց մտքով

կ'ըմբռնենք անոնց նշանակութիւնը. զոր օրինակ. զօրութիւն, տկարութիւն, խոհեմութիւն, ասէր, նախանձ, զթութիւն, եւայլն:

ԾԱՆՈԹ. — Աստուած, հոգի, հրեշտակ, թէպէտ և նիւթեղէն չեն, բայց որովհետեւ գոյութիւն ունին իրապէս՝ հետեւաբար վերացեալ բաներ չեն: Այսպէս են նաեւ բնութեան ծածուկ զօրութիւններն՝ մագնիսական — ոյժ, ելեքտրական — զօրութիւն, կազ, եւայլն:

66. Գոյական անունն երբ այնպիսի իր մը ցուցնէ՝ որուն նման գոյութիւն ունեցող ուրիշ իրեր ալ կան՝ կ'ըսուի հասարակ անուն. զոր օրինակ. մարդ, տուն, արծիւ, սեղան, խնձոր, եւայլն. իսկ երբ այնպիսի իր մը ցուցնէ՝ որ մէկ հատիկ է, այն ժամանակ կը կոչուի յատուկ անուն. զոր օրինակ. Մովսէս, Թորոս, Վարդուհի, Նազենի, Արեգակ, Լուսին, Փայլածու, Հայաստան, Երեւան, Սեւ-ծով, Սեւահայ-լիճ, Վոսիոր-նեղուց, Սադայէլ, Միքայէլ — հրեշտակ, Աստուած, եւայլն:

ԾԱՆՈԹ. — Բոլոր յատուկ անունները պէտք է գլխադրով (22) գրել:

67. Գոյական անունը կրնայ ըլլալ անորոշ և կամ որոշեալ. — Անորոշ է՝ երբ միեւնոյն տեսակ իրեր կը ցուցնէ. զոր օրինակ. մարդ կամ մարդ մը (այսինքն որեւէ մարդ), կառուս կամ կառուս մը (որեւէ կառու), քաղաք կամ քաղաք մը (որեւէ քաղաք), եւայլն: Այս մը մասնիկը անորոշ յօդ կը կոչուի: Իսկ որոշեալ գոյական է երբ միեւնոյն տեսակ իրերէն մէկ հատը միայն կը ցուցնէ որ ծանօթ է մեզի. զոր օրինակ. մարդը (այսինքն՝ այն մարդը՝ որ մեզի ծանօթ է, որուն վրայ խօսեր ենք), կատուն զոր

կը ճանչնանք արդէն), քաղաքը (որուն վրայօք խօսեր ենք արդէն), եւայլն:

68. Ինչպէս այս օրինակներէն կը տեսնուի՝ որոշեալ անունը՝ անորոշ անունէն կը տարբերի ը կամ և տառով՝ որ որոշեալին վերջը կ'աւելցուի: Այս ը կամ և տառերն կը կոչուին որոշեալ յօդ: Այն որոշեալ անունները՝ որ բաղաձայն գրով կը վերջանան ը յօդը կ'առնեն, իսկ ձայնաւոր գրով վերջացողները և յօդը կ'առնեն: Հետեւաբար կ'ըսենք քաղաքը, մօզը, անկողինը, դարանը, բաղաւորը, կերակուրը, խաղը, եւայլն՝ ը յօդով, իսկ ձիւ, կատուն, իշխաւուհիւ, հոգիւ, յուն, քուն, եւայլն՝ և յօդով:

ԾԱՆՈթ. Ա. — Երբ ը յօդով կազմուած բառէ մը վերջը յաջորդէ խօսքին մէջ ձայնաւոր գրով սկսած բառ մը, այն ժամանակ հնչման անուշութեան համար ը յօդը և յօդի կը փոխուի. զոր օրինակ. յուսինքն և աւտդերը, շունն ու կատուն, արեգակն երեւցաւ, հազուստն աղտոտեց, եւայլն:

ԾԱՆՈթ. Բ. — Անձայն յ ով վերջացած (20) բառերը և յօդը կ'առնեն՝ կորսնցնելով յ տառը. զոր օրինակ. տղայ — տղան, ապագայ — ապագան, սատանայ — սատանան, եւայլն: Իսկ այն միավանկ բառերը՝ որոնց մէջ յ գիրը կը հնչուի (20), յ-էն վերջը ը գիրը կ'առնեն. զոր օրինակ. բայը, խոյը, ճայը, եւայլն:

69. Կան լեզուներ որոնց մէջ գոյական անուններն արական և իգական բառերու զանազանութիւն ունին. Հայերէնը սակայն ընդհանուր բառերու համար միայն արականի և իգականի տարբեր բառեր և կամ ածանցներ ունի:

Տարբեր բառերու օրինակներ են հետեւեալները:

արական	իգական
պապ	մամ
հայր	մայր
այր, էրիկ մարդ	կին, կնիկ մարդ
աներ	զոքանչ
ուստր, մանչ	դուստր, աղջիկ
պատանի	օրիորդ
գոմէշ	մատակ
ոչխար	մաքի
ծի	զամբիկ, ճայիկ
աքաղաղ	մարի կամ հաւ

Այն կենդանիներու էգերը որոնց համար յատուկ բառ չկայ, կը նշանակուին կգ, քոծ, մատակ բառերը արական բառէն առաջ դնելով. զոր օրինակ. կգ աւիւծ, քոծ արջ, մատակ գայլ, եւայլն:

Իսկ մարդերու վերաբերեալ իգական բառերը կը շինուին՝ ընդհանրապէս ունի մասնիկը աւելցնելով արական բառին վերջը. զոր օրինակ. իշխան — իշխանուհի, տէր — տիրուհի, սուրբ — սրբուհի, դերասան — դերասանուհի, վարդ — վարդուհի, Տիգրան — Տիգրանուհի, եւայլն:

Կան նաեւ դուռքաւ և անոյշ բառերով կազմուած իգական անուններ մարդու. զոր օրինակ. Սիրուն — Սիրանոյշ, Խոսարով — Խոսարովիդուխտ, եւայլն:

70. Գոյական անունն կգակի կ'ըսուի՝ երբ ցոյց տուած իրը մէկ հատ է, իսկ երբ մէկէն աւելի է՝ յոքնակի կը կոչուի: Եզակի են՝ զոր օրինակ՝ տուներ, ծառեր, արտներ, շտեմարաններ, եւայլն:

ինչպէս այս օրինակներէն ալ կը տեսնուի՝ եզակի միավանկ բառերը յոքնակի ընելու համար՝ վրան կ'աւելցուի եր մասնիկը, իսկ եզակի մէկէն աւելի վանկ ունեցող բառերը յոքնակի ընելու համար վրանին կ'աւելցուի ներ մասնիկը:

ԾԱՆՕԹ. Ա. — Այն բարդ գոյական անունները որոնց վերջին բառը միավանկ է՝ ընդհանրապէս եր մասնիկով կը կազմեն իրենց յոքնակին թէ և ներ ու կազմէն ալ սխալ է: Զոր օրինակ. ծովախորշ — ծովախորշեր կամ ծովախորշներ, գետաձի — գետաձիեր կամ գետաձիներ, օդանաւ — օդանաւեր կամ օդանաւներ, մարդագող — մարդագողեր կամ մարդագողներ, պարտատէր — պարտատէրեր կամ պարտատէրներ եւայլն:

ԾԱՆՕԹ. Բ. — Այն յ տառով վերջացած բազմավանկ բառերը (որոնց վերջին յ գիրը չի հնչուիր, 20) յոքնակի մէջ կը կորսնցնեն յ տառը. զոր օրինակ. փեսայ — փեսաներ, տղայ — տղաներ, կատսայ — կատսաներ, պարագայ — պարագաներ, եւայլն:

ԾԱՆՕԹ. Գ. — Կան քիչ թուով ք տառով կազմուած յոքնակիներ, որ սովորաբար կը գործածուին գրութեանց մէջ. զոր օրինակ. տղայ — տղաք, պատանի — պատանիք, ծերունի — ծերունիք, մարդ — մարդիկ, եւայլն: Այս տեսակ յոքնակի ձեւերը գրադար լեզուէն (4) փոխ առնուած են, և պէտք է ջանալ աշխարհաբարէն դուրս թօթափել: — մարդիկ յոքնակի ձեւ է, ուստի սխալ է մարդիկներ կրկին յոքնակի ձեւը:

5. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթերցումիմ ուսումնաւոր հաստուածը՝ սերտեւում ամոր բառերը:

2. Հետեւեալ բառերում դիմաց գրել թամօրացեալ կամ վերացեալ ըլլալմիմ:

Գիր, լեզու, պար, պարծանք, վարձք, եռանդ, ոգի, օրինակ, սաղայել, խնձոք, քաղց, օր, տեսիլ, երազ, երախտիք, լուր, լոյս, դութ, խիղճ, խորհուրդ, բարք, հնարք, հմայք, կռիւ, ծաղր, ծոմ, ձայն, կշիռք, ցաւ, ճառագայթ, պղպլակ, կազ, ջերմ, դէպք:

3. Հոլովեցէ՛ք ձեռագայ գոյականները եզակի և յոքմակի ձևով:

Դուստր, ստակ, փշրանք, սանտր, դրամ, կտակ, գգալ, ողորմութիւն, կորուստ, մարդ, արեւ, սիւն, ձի, հիւր, կատու, վէմ:

4. Հետեւեալ խօսքերում փակագծի մէջ եղած բառերը իրենց պատշաճ հոլովովը դրէ՛ք:

Հոյակապ (մարդ) գործերը անմահ են. — (Մարմաւորին) շինուած արձանները աւելի գեղեցիկ են. — Իմ (հօրեղբայր) կալուածները ծախուեցան. — Խումբ մը (ռուսներ) կ'երգէին. — Շատերը (բախտ) օգտուեցան. — Մեծամեծ մարդիկ (արուեստ) սիրովանք դառն. — Յիշատակարանները (ժամանակ) պիտի կործանին. — Մենք (գիրք) օգտուեցանք. — Ձեր (հօրաքոյր) դուստրը նշանաւոր երգչուհի մըն է. — Ագուակերու խումբ մը (համայնքի) համար արկածի մը նշան էր. — Շատ գրուածներ կան (մեղուարուծութիւն) վրայ. — Ինծի շատ հաճելի է կարգալ (յիշատակ) գործերը. — Ծանօթ է քեզի այն (տիկին) արժանիքը. — Նրաժշտական (գործիք) մէջ կը նշմարուի գալարափող մը. — (Տարի) վերջը հասած է. — Այս գիրքը նշանաւոր (գրագետ) մը հեղինակութիւնն է. — Ճշմարտութիւնը (աւել) հաճելի չէ. — Արնատ խօսիլ մեր (ընկեր) հետ. — Այս (բարեկամ) խօսք չէ. — Քաղաքս (գաւառ) գլխաւոր տեղն է:

5. Ուղղագրել թելադրութեամբ հետեւեալ հատուածը:

Մանուկները կը նմանին փափուկ և դիւրարեկ ծաղիկներուն, պէտք է գործաւոր սիրով և քաղցրութեամբ վարուիլ անոնց հետ: Բնաւ չգրգռել տղաները՝ դիմադրելով միշտ անոնց փափաքներուն, ստիպելով զերենք որ չուզածնին ընեն. ընդհակառակն ջանացէ՛ք բարի և հնազանդ դարձնել զանոնք սիրաշահելով, համոզելով, վայելուչ և քաղաքավար կերպերով:

6. Հետեւեալ ծրագրին կէտերում տեղ ձեր մտածուածքները դնելով՝ ամբողջացուցէ՛ք շարադրութիւնը:

Մրրիկը. — 1. Հովը կը մոնչէ կատաղաբար և չչալով կը սուրայ կ'անցնի ... 2. Տունը կարծես հիմունքէն կը ցնցուի. անձրեւն ու կարկուտը կը հարուածեն ...

3. Տնեցիներուն երկիւղը ... տխուր մտածութիւնը որ զիրենք կը տանջէ ... հայրերնին ծովուն վրայ ճամբորդ է ... 4. Փոքրիկն Հեղինէ յանկարծ լալ կը սկսի ... մայրը կը գրկէ զայն ... գունատ է ինքն ալ, բայց անխռով և վստահ սրտով, կ'ըսէ — Զաւակներս աղօթենք: 5. Տղաները ծնրադիր ... կը մըմնջեն — Մեր սիրելի հայրիկը, ս, Աստուած իմ, մեր սերելի հայրիկը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Կուկուլինի արշաւանքը Սուարանի դէմ:

Նման ամեհի հեղեղին՝ որ կը թաւալի խոյանալով Կրոմլայի գազաթներէն, երբ որոտումին ճայթիւնը կը պատառէ՝ իր կարմիր շողիւններով՝ իրար անցած անտառները. այսպէս և աւելի ահաւոր կերպով կը նետուէին Երինի անհամար զաւակները: Զօրապետը կեցած է իրենց գլուխ. նման Ովկիանոսի կէտին՝ որուն ետեւէն կ'երթան բոլոր կոհակները: Կամ գետին՝ որ կը թաւալեցընէ իր բոլոր ջրերը՝ ափունքներուն վրայէն: Լոկիինի զաւակները լեցին հեռուէն իր բուն արշաւանքը: Սուարան բախեց իր վահանը, և կանչեց Առնոյի որդին:

Ի՞նչ է այն զրնդիւնը՝ որ կու գայ թաւալելով բլուրներու երկայնքէն, եւ որ կը նմանի երեկոյեան միջառներուն խուլ բզզիւններուն: Ատոնք կամ Ինիսիելի զաւակներն են որ կ'իջնեն, կամ հովերը՝ որ կը մռչեն հեռուն անտառին խորքին մէջ: Կարծես Կրոմալի շշկոյցն է՝ յուզուած կոհակները իրենց ճերմակ գլուխները դեռ իր ոտքը չբարձրացուցած: Որդիդ Առնոյի, ելիր բլրան վրայ, և դարձուր նայուածքներդ մարգերու սեւ մակերեւոյթին վրայ»:

Առնոյ կը մեկնի և կը դառնայ շուարած: Կը թաւալեցընէ մոլորուն աչքեր: Սիրտը կը բարախէ. կը դողայ ձայնը, և կը յօգէ կցկաուր բառեր: «Ելիր, զաւակդ Ովկիանու, ելիր. ահա կ'իջնէ լեռներէն պատեւրազմներու ոգին. ահա Երինի զաւակներուն ստուար կարգերը առաջ կու գան:

«Կուկուլինի պատերազմական կառքը կը թռչի նման մրրկին՝ որ իր կողերուն մէջ՝ մահ կը տանի: Կը սողայ նա՝ ինչպէս ալիքը հեղուկ դաշտին վրայ, կամ ինչպէս ոսկի ամպ մը կը տարածուի մարդին վրայ: Կողերը դրուագուած են փայլուն գոհարներով. այդպէս է որ կը փայլատակէ ծովը՝ գիշեր ատեն՝ մեր նաւերուն շուրջը: Քեղին՝ ողորկ կարմրածառ է. նստարանը կազմուած է սպիտակափառ ոսկրներէ, և տէգի խուրձեր շարուած են դիւցաղին շուրջը:

«Քեղին ալ կողմէն կը խոյանայ պերճ նժոյգ մը, բլրան ամենէն ուժեղը, ամենէն թեթեւը. ոտքը կը դարնէ և կը հնչեցնէ դաշտը: Բաշը կը ծածանի հովին, ինչպէս առաւօտեան շոգին՝ բլրան զառիվայրին վրայ. իր թեթեւ անդամները հագած են նուրբ և փայլուն մազեր, անունն է Սիփադգա: Չախ կողմը լծուած է ոչինչ պակաս ամեհի նժոյգ մը. լեռներու երազոտն զաւակ, կը ցընցէ սիգալով իր սեւ բաշերը, և կը ծառայ նայ մտրակին տակ. սուրի զաւակները զայն Գուրոսնալ կը կոչեն: Կաշիէ հազար կապեր՝ կառքը կախուած կը բռնեն: Կարծր և ողորկ սանձերը կը լողան փրփուրի մէջ: Երասանակներ՝ զարգարուած ակնախտից քարերով, կը ծածանին նժոյգներուն խրոխտ վիզերուն վրայ, և կը փութացնեն անոնց ճապուկ ծունկերը հովիտներու մէջէն: Այծեամի թեթեւութիւնը, արծիւի ոյժը՝ որ կը խոյանայ իր որսին վրայ: Օդը կը չչէ անոնց անցնելու ատեն՝ ինչպէս ձմեռուան հովերը Գորմալի ձիւներուն վրայ:

«Կառքին վրայ կեցած է Կուկուլին, Սեմոյի որդին: Իր մթագոյն այտը՝ աղեղիս գոյնն ունի: Աչքերը փայլակ կ'արձակեն: Գիսակները կ'իյնան գլխէն բոցեղէն ալիքներով, երբ՝ դէպ ի առաջ ծռած՝ կը ճօճէ իր տէգը: Փախիւր, Ովկիանոսի թագաւոր, փախիւր. վասն զի ահաւասիկ մրրիկը՝ հնչուն հովիտներուն երկայնքը:

ՕՍՍԻԱՆ՝ Թրգ. Յ. Ա. ՂԱԶԻԿԻԱՆ.

ՕՍՍԻԱՆ՝ — Երբորդ դարուն մէջ ապրող Սկովտիոյ Մորվէնի (սեւ լեռներ) Փինգալ թագաւորին որդին է. քերթող և միեւնոյն ատեն կտրիճ պատերազմող մը, որ երգած է իր հօր և Կելտ քաջերուն արշա-

անգնեցրը ու քաջագործութիւնները՝ Սուարանի գէմ, հիանալի գիւ-
ցաղներգութեամբ մը, Սոյն քերթուածը երկար ժամանակ անձանօթ մնա-
ցիւր էր Էւրոպայի միւս ազգերուն մինչև որ Մակրերսըն անդդիացին
երեւան հանեց զայն և անդդիերէնի թարգմանելով հրատարակութեան
տուեալ է:

Ամէհէ - անգուշաց, կատաղի: Հեղեղ - առատ ջուրի
վազուածք սաստկութեամբ: Թաւալել - գորտկիլ, փռելիլ:
Խոյանալ - յարձակիլ, վրան վազել: Աբշաւանք - վազելը,
ընթացք: Ճայթիւն - ձայն, աղաղակ: Շողուն - գեկքի փայ-
լիլը: Ալա - մեծ ձուկ, վիշապաձուկը: Աօհալ - աղիք,
ուսած ջուր: Ափունք - գետի՝ ծովու եզր, ծայր: Բախել -
գարնել՝ գարնուի (ձովի, ջուրի, նոշագարանի): Դրնգիւն -
խառնակ ձայն: Բզգիւն - ձանձի, մեղուի ձայն: Խորք -
խոր տեղ, անկոշակ: Եշնկոց - իրար անցում, շշուկ: Մակե-
րեւոյթ - դուրսի երեսը, Մոլորուն - մոլորած: Բաբախել
- իրարու գարնել, (սրտի, երակի) ուժով գարնել: Յօգել -
կապել, կցել, միաւորել, կարկտիլ (խօսքը): Ստուար - խոտ,
բանձր, պինդ, առատ: Սողալ - գետիկը քաշելով շարժիլ:
Դրուագուած - շուրջը պատել գարկով, ազդեցում: Քեղե-
- ղիկ: Ողորկ - կոկոշած, շերկ, փափուկ: Ապտակափառ
- ձեփ ձերանակ կտրած, ձերակցած: Տէք - փոքր նիզակ:
Պերճ - բարձր, պանծալի, փառաշուր: Նժոյգ - կտրիձ ձի,
պանցու ձի: Բաշ - մազ ձիու, աւիւծի: Մածանել - շար-
ժիլ, ծփալ (օդի, ջուրի մէջ) Երագտան - ոտքը արագ, վա-
զուկ: Սեգալ - բան ծախել, պարծանք ցուցնել: Երասանակ
- սանձ, շիւտ: Ահնախաղ - աչք աւնող, պայծառ: Խրոխտ
- գուռոգ, պարծենկոտ, անխափ: Ճապուկ - ծամելող: Այ-
ծեամ - աշօհ: Ելել - սուշելու ձայն հանել: Այտ - երես,
բուշ: Գիտակ - երկայն կամ հիշողութ մազ: Զօճել - շար-
ժիլ, տատանիլ: Երեն կամ Ուլլեն - գաւառ խաղաղացի:
Ինխափել - խաղաղութ: Կորմալ - անտառի անուն: Աւոյ
- խնայարանի բանակին զօրագրոյն և դիտը: Մեխաղառ -
կոշկոշիկի կառքին աշակողման նժոյգին անունը: Դու-
րոսնալ - կոշկոշիկի կառքին ձախակողման նժոյգին անու-
նը: Սուարան - Սքանախեան և կղզիներուն (Լոկիկի) քա-
ղաւորը: Կուկուլլեն - Սիմոնի որդին Խաղաղացի կառավա-
րիչը որ կրկանեւ Ուլլենի ձայն կը նշանակէ: Փինգալի քաջ
զօրավարներէն մէկն է, որուն յանձնուեցաւ Սուարանի գեմ
եղած արշաւանքը:

Փոփոխական եւ անփոփոխ բառեր

Չայնափոխութիւն

71 Ըսինք որ Հայերէնի բառերը կը բաժնուին ութ տեսակի (56): Այս ութ տեսակներէն չորս առաջինները (Գոյական, Ածական, Դերանուն, Բայ) խօսքի մէջ կը փոփոխեն զանազան կերպերով՝ իրենց սկզբնական ձեւը, որով կ'ըսուին փոփոխական բառեր. իսկ չորս վերջինները (Նախդիր և Յետադիր, Մակրայ, Շաղկապ, Չայնարկութիւն) միշտ միեւնոյն սկզբնական ձեւով կը գործածուին, ուստի կը կոչուին անփոփոխ բառեր:

72 Բառերու փոփոխումը կը կատարուի հորովո՞ւնով և կամ ըծորդութիւնով: Գոյական և Ածական անուններն ու Դերանունները կը հորովո՞ւն, իսկ բայերը կը ըծորդութիւն: Թէ՛ հոլովման և թէ՛ ըծորդութեան մէջ փոփոխութիւնը կը կատարուի կամ բառերուն վերջին ձայնաւորը ուրիշ ձայնաւորի դարձնելով և կամ բառերուն վերջը մէկ կամ աւելի վանկ աւելցնելով: — Բառի մը խօսքի մէջ այլեւայլ կերպով փոփոխուած ձեւերը հորով կը կոչուին:

73. Երբոր բառի մը վերջը վանկ մը կ'աւելցընենք՝ նոյն բառին վերջին վանկին մէջ եղած ձայնաւոր տառը կամ կը փոխուի ուրիշ ձայնաւորի և կամ կ'անհետանայ: — Այս գործողութիւնը կը կոչուի անփոփոխութիւն բառերու:

ԾԱՆՈԹ. — Այս փոփոխումին կ'ենթարկուին նաեւ միախառն բառերը:

74. Ձայնափոխութիւնը հետեւեալ կանոններու համաձայն կը կատարուի.

Է կը փոխուի ի և երբեմն և տառերուն. զոր օրինակ. սեր՝ կ'ըլլայ սիր-ոյ, սիր-ով, սիր-ել, սիր-ելի, սիր-ական. — աղետ՝ կ'ըլլայ աղիտ-ի, աղետ-այի, աղետ-աւոր. — եղեգ կ'ըլլայ եղեգ-ի, եղեգ-նուտ. — գետ կ'ըլլայ՝ գիտ-ուն, գիտ-նական, եւայլն:

Ե կը փոխուի երբեմն ի և ռ տառերուն. զոր օրինակ. ղե՝ կ'ըլլայ դիւ-ի, դիւ-ային, դիւ-ական, դիւ-անալ. — բեկն՝ կ'ըլլայ բիկ-ունք, բիկն-աւետ, բիկն-արաւ. — գեղչ՝ կ'ըլլայ գրղչ-ալ, գրղչ-աւմ, գրղչ-ական: — Այս վերջին պարագային մէջ ը գիրը թէպէտ կը հնչուի, բայց սովորաբար չի գրուիր, այլ զուրս կը թողուի այսպէս՝ գղչալ, գղչաւմ, գղչական, փրք-իլ, փրք-ամ, (փերք բառէն), եւայլն:

Ի կը փոխուի ռ տառին (որ չի գրուիր նիւթապէս, այլ կը հնչուի), երբեմն նաեւ և-ի կը փոխուի. զոր օրինակ. գիր՝ կ'ըլլայ գր-ոյ, գր-աւեր, գր-իլ. — միտք՝ կ'ըլլայ մտք-ի, մտ-աւոր, մտ-ածել. — բարի՝ կ'ըլլայ բարե-սեր, բարե-կամ. — յաւ-ի՝ կ'ըլլայ յաւե-տես, յաւե-գործ. — գինի՝ կ'ըլլայ գինե-մոլ, գինե-սեր. — գարի՝ կ'ըլլայ գարե-ջուր, գարե-հաց, եւայլն:

Ու կը փոխուի ը տառին (հնչուած, այլ ոչ գրուած). զոր օրինակ. ջուր՝ ջր-ոյ, ջր-եղեկ, ջր-հոր. — հոր՝ հր-աւառ, հր-ղեհ. — սուր՝ սր-ոյ, սր-ախաղ, սուրք՝ սրք-ազան, սրք-ոռքիւն. — յանդգն՝ յանդգն-ոռքիւն, յանդգն-իլ, եւայլն:

Եւս կը փոխուի և-ի և կամ ե-ի. զոր օրինակ. կեանք՝ կեն-աց, կենս-ական, կեն-դանի. — յորեղեան՝ յորեղեն-ի, յորեղեն-աւոր. — ախոյեան՝ ախոյեն-ի. — Հրեայ՝ հրե-ի, հրե-ական, եւայլն:

իւ (7, 21) երբ բառի մը վերջը գտնուի՝ կը փոխուի միշտ ու-ի. զոր օրինակ. հովիւ՝ հովու-ի, հովու-եղ, հովու-ական. — քիւ՝ քու-եղ, քու-ական. — անիւ՝ անու-ի, անու-ագործ. — արծիւ՝ արծու-ի, արծու-հոռեղն, եւայլն: Իսկ երբ իւ ձայնէն վերջը՝ բառին մասը կազմող բաղաձայն մը յաջորդէ, այն ժամանակ կը փոխուի եւ-ի. զոր օրինակ. արիւն՝ արեան (ուսկից արեն-ագուրկ, արեն-արբու, արեն-ագոյն, եւայլն). — սիւն՝ սեան. — հեղուքիւն՝ հեղուքեան, հեղուքամբ, եւայլն:

ու կը փոխուի միշտ ու-ի. զոր օրինակ. յոյս՝ յուս-ոյ, յուս-եղեն, յուս-աւար, յուս — անալ. — կոյր՝ կուր-ի, կուր-անալ, կուր-ուրիւն. — մոյր՝ մուր-անալ, մուր-ացիկ. — բոյր՝ բուր-եղ, բուր-ատտան. — մակոյկ՝ մակուկ-ի, մակուկ-ալար. — բոյլ՝ բուլ-անալ, բուլ-ակից, եւայլն:

Ձեռնարկն ձայնաւորներու

եւ բաղաձայններու

75. Ձայնաւոր զրեւու զեղչումը կամ անհետացումը ոչ միայն մակակետի(52) ձեռքով կը կատարուի՝ երբ երկու ձայնաւոր տառերը քովէ քով հանդիպին բառերու սկիզբը և կամ վերջը, այլ կը կատարուի նաեւ բառերու մէջը՝ հոլովութեամբ և լծորդութիւնով, երբ բառին վերջը՝ վանկ մը կամ վանկեր կ'աւելցուին. զոր օրինակ. մանուկ՝ կ'ըլլայ մանկ-ան, ձմարիտ՝ ձմարտ-ուրեամբ, մահիձ՝ մահձ-ի, Աստուած՝ Աստուծ-ոյ. — անասուն՝ անասն-ացաւ, անասն-ացումն, ամուսին՝ ամուսն-ացուիւ, ամուսն-ացիւ. — ա-

մութ՝ տմր-ացուցին, տմր-նալ. — մանուկ՝ մանկ-ացաւ,
մանկ-անալ. — երկին՝ երկն-ային, երկն-աւոր. — տեսիլ՝
տեսլ-արան. — պանիր՝ պանր-անոց. — ծածուկ՝ ծածկ-
ագետ. — երկիր՝ երկր-ագործ. — տխուր՝ տխր-աղէմ.
— մրջին՝ մրջն-աբոյն, եւայլն:

76. Բաղաձայն զըերուն մէջէն ա, ց, ռ տառերը
կը զեղչուին և տառէն առաջ՝ երբ բառին վրայ
աւելցուելիք վանկը և տառով սկսի, իսկ ա և ց
տառերէն առաջ գտնուած ռ տառն ալ՝ և տառին
հանդիպելով՝ ա-ի կը փոխուի. զոր օրինակ. դարձ
բառէն կը շինուի դաւն-ալ բայը (փոխանակ դարձ-
նալ ըսելու). բաց բառէն՝ բա-նալ (փոխանակ բաց-
նալ ըսելու). բարձ բառէն՝ բաւ-նալ (փոխանակ բարձ-
նալ ըլլալու). բաց բառէն՝ բա-նալ (բաց-նալ ըսելու
տեղ). դիր բառէն՝ դ-նել (դր-նել ըլլալու տեղ), եւայլն:

6. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդալ ոտամաւորը և զրել ամոր սլարունակու-
թիւնը պատմական ծեւով:

2. Ուղղագրել թելադրութեամբ հետեւեալ հատուածը:
Պէտք է հաւատալ այն ամէն բանին որ կ'ըսուի և
կը լսուի, մանաւանդ անոնցմէ որ դարգացում չունին:
Տգէտ մարդիկ ունին անթիւ նախապաշարումներ, շատ
մը անմիտ երկիւղներ, շատ մը սնտախ կարծիքներ և
աւելորդապաշտութիւններ, որոնք երբեք հաւատալի ըլ-
լալու արժանաւորութիւն չունին: Յետոյ, ուսանողի մը
համար, իրաւցնէ ամօթալի պիտի ըլլայ հաւատք ըն-
ծայել այն տեսակ անձերու խօսքերուն, անոնց նա-
խապաշարումներուն, որոնք յաճախ շատ վնաս կը հասցը-
նեն և միշտ ծիծաղելի են:

3. Հետեւեալ փակագիծներուն մէջ ղրուած բառերուն
հոլովը փոխեցէք ըստ իմաստիմ:

Այս (անդինակ) սկզբունքները բարոյական են. — վաղանցուկ են (մարդ) ուրախութիւնները. — (Լեռ) վրայ բնակիլը նախընտրելի է քան (դաշտ) մէջ. — Պատժուեցար քու (ծռոյտքիւն) համար. — Կայսրան գացինք (ծնողք) հետ. — Այն օրը (լեռ) կը փչէր ուժգին հով մը. — (Գրացի) միշտ բարի խորհուրդներ ընդունեցայ. — Լոնտրա (մեկնիլ) վրայ ենք. — Ամէն մարդ (նպատակ) մը կը ծառայէ. — Շուտ կամ ուշ պէտք է յաջողիլ (գիտաշորտքիւն) մէջ. — Ո՛րքան անիրաւութիւն այն (սարխսպ) ներս. — Ճամբուն մէջ հանդիպեցայ շատ մը (բարեկամ). — (Ուսում) ձեռքով հրաշքներ կը գործուին. — Բաց ի (հայր) ամէնքն ալ աքսորուեցան. — Առանց (նաշապետ) նաւը ճամբայ չելեր. — (Մայր) հեռու՝ սէր պիտի չգտնես. — (Գպրոց) առջեւ միշտ մութացիկ մը կը գտնուի. — Տես թէ (դռն) ետեւ կայ մէկ մը. — (Տօն) ետքը զիրար պիտի տեսնենք. — Ո՛րչափ մըջիւններ կան (ոտք) տակ. — (Եկեղեցի) քով կը բնակի մեր (տուն) հին (բարեկամուհի) մէկը:

4. Հետեւեալ շեղազիր բառերուն մէջ եղած ծայմափոխութիւնները և զեղչումները բերամացի ըսէք:

Արծալն աչքը, մօր սիրտը, ևզին լուծը, գարնան ծաղիկները, երեկուան հանգէսը, տիկնոջ կրկնոցը, գրքին կողը, նաւն կեղեւը, տղուն կրծկալը, եկեղեցոյ խնկանոցը, Մովսէսի Հնգամատեանը, Թագաւորին սենեկապանը, գրչակորը:

5. Գրել սէկ մէկ օրինակ, գործադրելով ծայմափոխութեան կանոնները:

6. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ ցոյց տուէք ծայմափոխութիւն կրած բառերը:

Թղթաբերը դեռ հասած չէ. — Այսօր արձակեցի դռնապանը. — Շատ մտացի կ'երեւի այս մանուկը. — Կորեկան հատերը թռչուններուն կեր կ'ըլլան. — Իշաբեր մը ածուխ գնեցի. — Յետոյ զոջումը անօգուտ է. — Կատուին խաղը՝ մկին մահ է. — Աշնան առատ պտուղներ կ'ըլլան. — Պաղատունը չոր և հովոտ տեղ կը շինեն. — Կաղնի ծառին կեղեւով մորթերը կը մաքրեն. — Գետակներու վրայ կամրջակներ կը ձգեն. —

Գետնի տակ կը դաճուին հանքային ջրոյ աղբիւրներ.
— Կոյրը երբոր կուրին առաջնորդէ, երկուքն ալ խոր-
խորատ կ'իյնան. —

7. Գրաւոր քացատրեցէք հետեւեալ բառերը:

Ուռկան, ողջակէզ, մագիլ, ժանիք, մագաղաթ, թա-
թառ, դրոշմ, ձեռագիր, մահիճ, նահանգ, մարգարէ, նախ-
նիք, պուրակ, մահիկ, հարկահան, պշրանք, թակարթ,
սարաւանդ:

8. Լուծել հետեւեալ խօսքը (զրաւոր) քերականական
ծնով:

Առանց յուզմունքի ապրիլ, առանց խղճի խայթի
մեռնիլ, բնական վարձատրութիւն է պատուաւոր և
խմաստութեամբ կանոնաւորուած կեանքի մը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Ռուսնի և Դրանդոյի մեղադրարտը

Արիւնեբանդ սուրը բռներ է Ռուսն.

Ան լաւ լըսեր է Ֆրանկներուն վըհատիւն:

Յաւն այնքան մեծ է որ կարծես սիրտն ահա

Պիտի պայթի: Հեթանոսին կ'ըսէ ան.

«Թող Աստուած քեզ ամէն շարիք պարգեւէ:

Այնպիսի մէկն սպաննեցիր, զոր ես քեզ

Կը համարիմ թէ պիտի շատ սուղ ծախեմ»:

Կը խըթէ ձին. ո՞վ պիտ' յաղթէ. կը կռուին:

Դրանդոյին քաջ էր և կաշնեղ՝ կաշմբուն

Եւ կըռիւի մէջ համարձակ: Իր ճամբուն

Մէջտեղ անի հանդիպեցաւ Ռուսնի:

Տեսած չէ զայն, բայց կը ճանչնայ զանիկա

Իր խրոխտ դէմքէն, չքնաղ մարմնէն, նայուածքէն

Ու քալուածքէն. դողը կ'առնէ, չի կրնար

Պաշտպանել ինքզինքը. կ'ուզէ խուսափիլ

Բայց ի զուր. կոմսը կը զարնէ այնպիսի

Հարուած մ'ահնեղ՝ հիանալի, որ անոր

Կորդակն ամբողջ կը ճեղքէ քիթը մինչեւ,

Կը կտրէ քիթ՝ բերան՝ աւուայ՝ կոճղն ամբողջ,
 Գեղավերտ զրաճն և ոսկէզօծ իր թամբին
 Գունդն, յենարանն արծաթ, և իր նըժոյգին
 Գաւակը խոր ու խոր. դարման և ոչ մի,
 Ըսողաններ է երկուքն ալ. մէն մի Սպանոս
 Կը հեծեծէ. իսկ Ֆրանկները կ'ըսեն,
 «Մեր ապաւէնը խիստ աղէկ կը զարնէ»:

ՌՈՂԱՆԻ ԵՐԳԸ. (թրգմ. Հ. Ա. Ղազիկեան).

Արեւներանդ - արիւնի գոյնով: Վհատիւ - սիրտը կոտ-
 րիլ, անձրիկի: Խթել - խորել, հրել, մշտել, գրդել: Կաշնեղ
 - կաշեղիւն: Կաշմբուռն - խիստ ուժով, զօրաւոր: Խուսա-
 փել - փախչիլ, շեղիլ, մեկ կողմ իյնալ: Ի զուր - փռւ-
 տեղը, պարապ տեղ: Ահեղ - ահաւի, սոսկալի: Զրահ -
 երկարէ հագուստ, պատսպարութիւն, զենք: Գեղավերտ -
 զեղեցիկ հիշուած՝ շրայաճեւ: Թամբ - համետ (ա. սեւեք):
 Գաւակ - կենդանիներուն հտեւի կողմը: Սպանոս - Սպա-
 նիացի: Հեծեծել - հառաչել, սփսոսալ: Ապաւէն - ապաւ-
 տան, օգնական: Կոճղ - մարմին առանց գլխոյ, ծառի բուն,
 շենքի վարի մասը:

Հոլովումն բառերու

ԴՊ. Խնչպէս ըսինք (72) բառի մը խօսքի մէջ
 այլեւայլ կերպով փոխուած ձեւերը՝ հոլով կը կո-
 չուին, և բառ մը հոլովել՝ ըսել է անոր փոխուած
 զանազան ձեւերը զուրցել կամ գրել:

Այդ փոխուած ձեւերը վեց հատ են և կը կո-
 չուին Ուղղական, Հայցական, Սեռական, Տրական, Բա-
 ցատական, Գործիական:

Գոյական և Ածական բառերու հոլովներուն մէջ Ռադականն և Հայցականը արտաքսապէս իրարմէ տարբերութիւն չունին, ինչպէս նաեւ Սեռականն ու Տրականը, բայց նշանակութեան մէջ մեծ տարբերութիւն ունին. իսկ Գերանուններու հոլովումին մէջ անոնք արտաքին ձեւով ալ իրարմէ կը տարբերին:

Բառ մը կը հոլովուի թէ՛ եզակի և թէ՛ յորեակի թիւերով (70):

78. Խօսքի մը մէջ բառերու հոլովումին պատճառը բայերն են, (60) որովհետեւ զործածուած բային համեմատ՝ բառ մը այս ինչ և կամ այն ինչ հոլովով կը դրուի, բաց ի Սեռական հոլովէն՝ որ բայէ կախմունք չունի, այլ քովը գտնուած ուրիշ բառէ մը: — Ուստի հոլովներէն իւրաքանչիւրին նշանակութիւնն ըմբռնելու համար՝ պէտք է նայիլ թէ անոնցմէ ամէն մէկը ի՞նչ հարցմունքի կը պատասխանեն: Արդ

Ռադականը կը պատասխանէ եզակիին մէջ ո՞վ, ի՞նչ թաւ, և յոքնակիին մէջ որո՞նք, ի՞նչ թաներ՝ բայի մը քով դրուած հարցումներուն. զոր օրինակ.

Եզակի. — Մարդը բանաւոր է. — Ո՞վ բանաւոր է. — մարդը.

Յոքնակի. — Ծովերը խոր են. — Ի՞նչ բաներ խոր են. — ծովերը:

Հայցականը կը պատասխանէ եզակիին մէջ զո՞վ, ի՞նչ թաւեր. և յոքնակիին մէջ զորո՞նք, ի՞նչ թաները՝ բայի մը քով դրուած հարցումներուն. զոր օրինակ.

Եզ. — Կը սիրեմ Հրանդը. — զո՞վ կը սիրեմ. — Հրանդը:

Յորն. — Արտերը հնձեցին. — ի՞նչ բաները հնձեցին. — արտերը:

Սեռակա՛նը կը պատասխանէ եզակիին մէջ որո՛ն, ի՛նչ բանիւ, և յօքնակիին մէջ որո՛նց, ի՛նչ բաներու՝ գոյականի մը քով զըռւած հարցումներուն. զոր օրինակ.

Եզ. — Ճրագին լոյսը մարեցաւ. — որո՞ն լոյսը.
— ճրագին:

Յորև. — Ծաղիկներուն գոյները բազմազան են.
— Ի՛նչ բաներու գոյները. — ծաղիկներուն:

Տրակա՛նը կը պատասխանէ եզակիին մէջ որո՛ն, ի՛նչ բանիւ, և յօքնակիին մէջ որո՛նց, ի՛նչ բաներու՝ բայի մը քով զըռւած հարցումներուն. զոր օրինակ.

Եզ. — Ազքատին հաց տուաւ. — որո՞ն տուաւ.
— աղքատին:

Յորև. — Պատիժներու ենթարկուեցան. — Ի՛նչ բաներու ենթարկուեցան. — պատիժներու:

Բացասակա՛նը կը պատասխանէ եզակիին մէջ որո՛ն, ուսկի՛ց, ի՛նչ բանիւ, և յօքնակիին մէջ որոնցմե՞, ի՛նչ բաների՛ բայի մը քով զըռւած հարցումներուն, զոր օրինակ.

Եզ. — Հրանդէն փոխ առի. — որմե՞ փոխ առի. — Հրանդէն:

Յորև. — Դարաններէն հանեցին. — ուսկի՛ց, ի՛նչ բաներէն հանեցին. — դարաններէն:

Գործիակա՛նը կը պատասխանէ եզակիին մէջ որո՞վ, ինչո՞վ, և յօքնակիին մէջ որոնցմո՞վ, ի՛նչ բաներով՝ բայի մը քով զըռւած հարցումներուն. զոր օրինակ.

Եզ. — Հրաշքով ազատեցաւ. — որո՞վ, ինչո՞վ ազատեցաւ. — հրաշքով:

Յորև. — Արձաններով զարդարեց. — ի՛նչ բաներով զարդարեց. — արձաններով:

Կանոնաւոր Հոլովումներ

79. Բառերուն մեծագոյն մասը կը հետեւին հոլովման կանոնաւոր ձեւերու, իսկ փոքրագոյն մաս մ'ալ անկանոն ձեւերով կը հոլովուին:

Կանոնաւոր հոլովումն ալ հինգ ձեւ ունի եզակիի համար. իսկ յոգնակիի համար բոլոր բառերը մէկ ձեւ միայն ունին:

Եզակիի մէջ հինգ ձեւերը իրարմէ կը զանազանին իրենց սեռական հոլովին վերջին վանկին մէջ գտնուած ձայնաւորին տարբերութենէն. այդ ձայնաւորը կը կոչենք յետոյ՝ *ձայնաւոր*:

Առաջին հոլովման բնորոշ ձայնաւորն է ի, երկրորդինն է ոյ, երրորդինն է ու, չորրորդինն է ա, հինգերորդինն է եւ. զոր օրինակ.

Ուղղական

Սեռական

Ա.	Հոլովում	—	բառ	բառ—ի
Բ.	»	—	սէր	սիր—ոյ
Գ.	»	—	ծով	ծով—ու
Դ.	»	—	գարուն	գարն—ան
Ե.	»	—	ծերութիւն	ծերութիւն—եան

80. Կը զնենք հոս ցուցակը այս հինգ ձեւով հոլովումներուն, իրենց յաճախագոյն գործածութեան աստիճանին կարգով.

Եզակի	Ա Հ-լ-ւ-ւ-ւ-ւ	Բ Հ-լ-ւ-ւ-ւ-ւ	Գ Հ-լ-ւ-ւ-ւ-ւ	Դ Հ-լ-ւ-ւ-ւ-ւ	Ե Հ-լ-ւ-ւ-ւ-ւ
Բերրոշ ձայն.	ի	ոյ	ու	ամ	եամ
Ուղղ. և Հայց.	բառ	սէր	ծով	զարուն	ծերութիւն
Սեռի. և Տրի.	բառ-ի	սիր-ոյ	ծով-ու	զարն-ան	ծերութ-եան
Բացատական	բառ-է	սէր-է	ծով-է	զարուն-է	ծերութ-ենէ
Գործիական	բառ-ով	սիր-ով	ծով-ով	զարուն-ով	ծերութ-եամբ

81. Յորնակի բառերուն հոլովմունքը մէկ ձեւով միայն կ'ըլլայ, եր և կամ եւր մասնիկներով կազմուած (70): — Այդ անփոփոխ ձեւն հետեւեալն է.

Ուղղակ. և Հայցկ.	Ծով-եր	Հովիւ-ներ
Սեռակ. և Տրակ.	Ծով-եր-ու	Հովիւ-ներ-ու
Բացատական	Ծով-եր-է	Հովիւ-ներ-է
Գործիական	Ծով-եր-ով	Հովիւ-ներ-ով

Գիտելիք

82. Վերը զրուած հոլովման ձեւերը բառերու անորոշ ձեւերը (67-68) կը ներկայացնեն. որոշեալ ձեւերն ասոնցմէ ուրիշ տարբերութիւն չունին՝ բայց եթէ նոյն բառերուն վերջը զրուած որոշիչ յօդը (68) կ'ունենան, այսինքն ի կամ և տառերն, ըստ որում բաղաձայն և կամ ձայնաւոր տառով վերջանան, բայց

ի գործիական հոլովէն որ երբեք յօդ չստեղծւի. զոր օրինակ.

Ծովը, ծով-ուն, ծով-էն, ծով-ով.

Ծով-երը, ծով-եր-ուն, ծով-եր-էն, ծով-եր-ով
և այլն:

83. Բառերը հոլովելու ժամանակ պէտք է ուշ դնել այն կանոններուն որ աւանդեցինք ձայնափոխութեան (71-74) և զեղման (75) վրայօր խօսած տեղնիս: — Այդ կանոններուն հետեւանքով կը հոլովուին հետեւեալ և անոնց նման բառերը.

Գիր, զրի, զրով. — պարտէզ, պարտիզի, պարտիզով. — թուղթ, թղթի, թղթով. — յոյս, յուսոյ, յուսով. — ամիս, ամսոյ, ամսով. — մարմին, մարմնոյ, մարմնով. — պատիւ, պատուոյ, պատուով. — թիւ, թուոյ, թուով. — ջուր, ջրոյ, ջրով. — խորհուրդ, խորհրդոյ, խորհրդով. — Աստուած, Աստուծոյ, Աստուծով. — դուռ, դրան, դուռով. — ձուկ, ձկան, ձուկով. — տուն, տան, տնով. — անուն, անուան, անունով. — կնիկ, կնկան, կնիկով. — ծունկ, ծնկան, ծնկով կամ ծունկով. — խոստում, խոստման, խոստումով. — մանուկ, մանկան, մանուկով. — արիւն, արեան, արեամբ. — կորուստ, կորստեան, կորստեամբ. — փախուստ, փախստեան, փախստեամբ. — գալուստ, գալստեան, գալըստեամբ. — ծնունդ, ծննդեան, ծննդեամբ. — սնունդ, սննդեան, սննդեամբ, և այլն:

84. Ժամանակի վերաբերեալ բառերէն ոմանք Դ. Հոլովման սեռականի առ վերջաւորութեան տեղ՝ ուստի ձեւը կ'ընդունին. զոր օրինակ.

Օր, օր-ուան. — ամառ, ամառ-ուան. — ձմեռ, ձմեռ-ուան. — գիշեր, գիշեր-ուան. — երէկ-երեկ-

ուան. — այսօր, այսօր—ուան, և այլն: Այսպիսի բառերուն բացառականը կ'ըլլայ՝ օրուընէ, երեկուընէ, այսօրուընէ, և այլն:

85. Տեղ մը ցոյց տուող բառերու ուղղական հոլովը՝ բաց ի այն նշանակութենէն որ վերը զուրցեցինք (78) ունի ուրիշ նշանակութիւն մ'ալ մեր աշխարհաբար լեզուն սեփական և շատ գործածական, այսինքն՝ երբ տեղ ցուցնող բառը կը միանայ սովորաբար դերանուանական ս, դ, և, դիմորդ յօդերուն հետ (106) բանի մը մէջ և կամ ո՞րք ըլլալը կը ցուցնէ, և կը պատասխանէ ո՞ր, ո՞րտեղ հարցմունքին միայն եզակի թիւին մէջ: Այսպէս կ'ըսենք սովորաբար՝ սենեակս եմ (այսինքն՝ սենեկիս մէջն եմ). — դեռ անկողինդ ես (այսինքն՝ անկողնիդ մէջն ես). — տղան պարտէ՞ղն է (այսինքն՝ պարտի՞ղին մէջ է. — մայրդ եկեղեցի գնաց (այսինքն՝ եկեղեցիի մէջ գնաց). — կարաւանն էրուսաղեմ հասաւ (այսինքն՝ էրուսաղեմի մէջ հասաւ). — նամակը գրուպակ է (այսինքն՝ գրպանիդ մէջ է). — դոյլը ջրորդ ինկաւ (այսինքն՝ ջրհորին մէջ ինկաւ). — դիակը գերեզմանը դրին (այսինքն՝ գերեզմանին մէջ), և այլն:

86. Հայերէն բառերուն ոչ միայն ամենամեծ մասը Ա. Հոլովման (80) ձեւով կը հոլովուին, այլ նաեւ միւս հոլովներուն վերաբերեալ շատ մը բառեր ալ կրնան Ա. Հոլովման ձեւով ալ հոլովուիլ. որովհետեւ աշխարհաբար լեզուն (որ գրաբարէն ժառանգած է հոլովումներու տեսակները) ոչ միայն անոնց թիւը պակսեցուցած է, այլ նաեւ հետամուտ է դեռ աւելի պարզելու և պակսեցնելու հոլովներու ձեւը և հոլովումներու թիւը. ուստի ինչպէս զբարբառի այ և եր սեռականի վերջաւորութիւնները ջնջեր է, կը

ջանայ հետզհետէ ջնջելու նաեւ միւս հոլովութիւններու սեռական վերջաւորութիւններու տարբերութիւնները. (որոնք այսօր գործածութեան մէջ են), այնպէս որ հոլովումի երեք տեսակ միայն մնան, այսինքն՝ ի, ու, եւ բնորոշ ձայնաւոր ունեցողներն (79):

87. Բ. Հոլովման տակ գնացող այն բազմավանկ բառերը որ ի տառով կը վերջանան՝ իրենց վերջին ի տառը ա-ի կը փոխեն սեռական և տրական հոլովներուն մէջ. զոր օրինակ.

Ուղ. և Հյց. ոսկի որդի գինի եկեղեցի
Սեռ. և Տրկ. ոսկւ-ոյ որդւ-ոյ գինւ-ոյ եկեղեցւ-ոյ
Բացառակ. ոսկի-է որդի-է գինի-է եկեղեցի-է
Գործիական. սոկի-ով որդի-ով գինի-ով եկեղեցի-ով

88. Բոլոր բայերուն անորիշ դերքայները (133/5)
Գ. Հոլովման տակ կ'երթան. զոր օրինակ. լալ, լալ-ու, լալ-ով. — տեսնել, տեսնել-ու, տեսնել-ով. — ծնանիլ, ծնանելու, ծնանել-ով. ուշ դնելու է սակայն որ իլ վերջաւորութիւնը՝ միւս հոլովներուն մէջ ելի կը փոխուի:

89. Իս վերջացող յատուկ անունները Բ. Հոլովման տակ կ'երթան՝ Կորսնցնելով իրենց ա վերջին գիրը. զոր օրինակ. Ասիա, Ասի-ոյ. — Իտալիա, Իտալի-ոյ. — Գերմանիա, Գերմանի-ոյ. — Սաւոյիա, Սաւոյի-ոյ, և այլն:

90. Ում վերջացող բառերը կ'երթան Գ. Հոլովման տակ. զոր օրինակ. խաւարում, խաւարմ-ան. — թաղում, թաղմ-ան. — Հալածում, հալածմ-ան. — խոստում, խոստմ-ան, և այլն:

91. Իս վերջացող բառերէն ոմանք կը հոլովուին թէ՛ Ա. և թէ՛ Ե. Հոլովման ձեւով. զոր օրինակ.

անկրն, անկրնի, անկրնով և կամ անկեան, անկեամբ. — արին, արինի, արինով և կամ արեան, արեամբ. — սին, սինի, սինով և կամ սեան, սեամբ, և այլն:

92. Աշխարհաբարի մէջ բոլոր յատուկ անունները կը հոլովուին Ա. Հոլովման ձեւով. զոր օրինակ. Յիսուս, —սուսի, —սով. — Մարկոս, —կոսի, —կոսով. — Կարապետ, —պետի, —պետով: Բայց կան գրաբար լեզուի հեռեւորութեամբ հոլովուած յատուկ անուններ ալ՝ որոնցմէ ըստ կարեւորոյն պէտք է խորշիլ աշխարհաբար գրած ժամանակնիս. այսպէս են, զոր օրինակ. Յովսէփ, —եփայ, Մեսրոպ, —բոպայ, Տիրան, —րանայ, Հայկ, —կայ, Յովհաննէս, —հաննու, Յովնան, —վնանու, և այլն:

93. Բոլոր քիւն վերջացող բառերը Ե. Հոլովման տակ կ'երթան:

94. Կան խումբ մը բառերու՝ որ գրաբար լեզուի ըն վերջացող բառերէ (զոր օրինակ. սերմն, հիմն, կողմն, և այլն) առաջ կու գան՝ աշխարհաբարի մէջ կորուսած ըլլալով ըն վերջաւորութիւնը, որով մնացեր են սերմ, հիմ, կողմ, հիւս, տուտ, դուռ, լեռ, ծունկ, մուկ, նուռ, եղէգ, լիսեռ, ունկ, և բոլոր ում վերջացող բառերը (90): — Այս տեսակ բառերը կը հոլովուին թէ՛ Ա. և թէ՛ Դ. Հոլովման ձեւով. զոր օրինակ. սերմ, —մի, —մով և կամ սերման, սերմամբ. — տուտ, տուտի, տուտով և կամ տտամբ. — լեռ, լեռի, լեռով և կամ լեռ, լերան, լերամբ. — մուկ, մուկի, մուկով և կամ մուկ, մկան, մկամբ. — ուսում, —մի, —մով և կամ ուսման, —մամբ. — խաւարում, —մի, —մով և կամ խաւարման, —մամբ. — անկում, —մի, —մով և կամ անկման, —մամբ.

— տնօրինում, —մի, —մով և կամ տնօրինման, —
մամբ. — խոստում, —մի, —մով և կամ խոստման,
— մամբ, և այլն:

7. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթեցումը և ցոյց տալ ամոր մէջ որոշեալ և ամորոշ գոյական բառերը, և ըսել իւրաքանչիւրիւն պատճառը:

2. Համառօտիւ գրել թէ իմն օգուտ ունի ընդհանուր պատմութիւնը և իմն մասնականը:

3. Ստուգեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն կազմութիւնը և ըսէ՛ք թէ իւրաքանչիւր բառ ո՛ր հոլովմամ կը վերաբերի:

Ջրհոր, դրօշակիր, ծորենի, քրձազգեստ, օգագործ, քրմանոյշ, ամսամուտ, օրէնսդիր, բերդապաշտ, ամիսփում, գերութիւն, գինետուն, այգեկութ, գիւղաքաղաք, ձեթաման, գետեղր, եղրօրորդի, եղէգնախունկ, զուարճալիք, եռտանի, թատերախաղ, լուղորդ, խուժան, թարթափում, իւղագործ, թիկնաթոռ, լուսամուտ, միջնաբերդ, նախարար, պատուհաս:

4. Գտնել տասը բառ, որոնց սեռականները ծայրամասութեամբ ենթակայ ըլլան:

Օրինակ. Զուկ, ձկան, ձուկով:

5. Գտնել ժամանակ ցուցնող երեք բառեր, որոնց սեռականը ան ըլլալու տեղ ունան վերջամայ և հոլովել զանոնք գրաւոր:

Օրինակ. Ատուռ, առտուան, առտուընէ, առտուով:

6. Գրել հինգ բառ որոնց սեռականին ի բնորոշ ծայրը և ի փոխուի:

Օրինակ. Գերի, գերույ, գերիէ, գերիով:

7. Լուծել հետեւեալ խօսքը բերականօրէն:

Անմեղութիւնը հայելի մ'է, որ կը ցոլացնէ իր մէջ

Ատուածոյ պատկերը:

8. Ուղղագրել թեւադրութեամբ հետեւեալ հատուածը:

Տեսած էք երբեք արեգական ելքը ամառուան գեղեցիկ առաւօտ մը: Եթէ ձեր աչքերը ունեցած չեն այնպիսի հոյակապ տեսարանի մը վայելքը, փութացէ՛ք

իջնել ծովեղերք, ելէք ըլրան մը դագաթը, բարձրացէք լեռան մը կատարը, և ակնկառոյց դիտեցէք արեգակն ելքը:

Այս հիասքանչ երեւոյթին տեսքը որ միշտ նոյն, միշտ նոր և հիանալի է, աւելի երազ զարնել պիտի տայ ձեր սիրտը, պիտի բարձրացնէ ձեր միտքը աշնըւական մտածումներու, պիտի տայ ձեր հոգւոյն նոր եռանդ մը:

9. Հետեւեալ պատմութեամբը միւթ առնելով՝ շարադրեցէր զղջական մամակ մը ձեր մէկ ընկերոջ կողմանէ, պարզ ոճով, համառօտ ձեւով և սրտաշարժ:

Զղջում. — Աշակերտ մը պատժուած էր, նա արհամարհեց տրուած պատիժը: Փոխանակ ճանչնալու իր յանցանքը, նա թերացաւ նաեւ յարգանքի մէջ հանդէպ իր ուսուցչին: Սակայն յաջորդ օրը կը զղջայ իր ըրածին վրայ և նամակ մը կը գրէ ուսուցչին, անկէ թողութիւն խնդրելու համար:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մասնական պատմութեան օգտակարութիւնը

Սիրելի Հենրիկոս, ես լուրջ իրերու վրայ կը խօսիմ քեզի, և թերեւս քեզ կը ձանձրացնեմ, բայց եթէ յաջողէի սորվեցնել քեզի քննելու ամէն բան որ կը պատահի քու շուրջդ, անկէ լոյս և խրատ հանելու նպատակաւ՝ կեանքի կրթութեան համար, ես պիտի չզղջայի արդարեւ քեզի երբեմն ձանձրացուցած ըլլալուս վրայ: Դպրոցներու մէջ այնչափ պատմութիւն կ'աւանդուի որ կրնայ մարդոց տասը սերունդներու փորձառութեան դաս ըլլալ, բայց հոն յաճախ այնչափ յոռի կերպով կ'աւանդուի պատմութիւնը, որ շատ անգամ սպարդիւն տեղեկութիւն մը միայն կրնայ քաղուիլ անկէ:

Ես չեմ արհամարհեր, ընդհանուր պատմութիւնը, անիկա որ մեզի կը սորվեցնէ թէ ինչպէս և երբ կայսրներ և թագաւորներ զիրար սպաննած են, և սպաննել

տուած են այնքան ժողովուրդ՝ սնտախ պատուասիրութեան մը համար, կամ փոխադարձաբար իրարմէ յաւփրշտակելու համար քանի մը գեղեցիկ գաւառներ: Այն ամէնը որ մարդկային է՝ պէտք է զմեզ հետաքրքրէ, բայց ընդհանուր պատմութիւնը սորվելու համար, պէտք չէ զանց ընենք կարգալու նաեւ մասնականը, անիկա որ մեր շորս կողմը կը կատարուի, մեր աչքին առջեւ, և որ կրնայ և պէտք է հետաքրքրէ զմեզ ուրիշ ամէն բանէ աւելի, որովհետեւ մենք այս մանր և ամենօրեայ պատմութեան փոքր զերասաններն ենք, և հարկ է կրենք անոր վիշտերն, ինչպէս կը վայելենք անոր հաճոյքներն: Մարդիկ արդէն միշտ նոյն են, իրենց կիրքերուն մէջ, իրենց ատելութիւններուն մէջ, իրենց սէրերուն մէջ իրարու շատ կը նմանին, ինչպէս երբ կը կոչուին Մեծն Կարողոս, Յովհաննէս Բոնժէ, Նապոլէոն և Սեմպրոնիոս:

Հանճարեղ մատենագիր մը գրեց ձաւրորդութիւն մը իր սենեակին շուրջը. և շատ բան գտաւ տեսնելու այն փոքր միջոցին մէջ՝ ստուար հատոր մը տալու մեզի և ուսուցանելու շատ և գեղեցիկ բաներ: Արդ, ուրիշ մատենագիր մը որ ունենայ նոյն սրամտութիւնը կրնայ գրել գիշդի մը պատմութիւնը և պիտի կարենայ տալ մեզի բարոյական, քաղաքակրթական և կրօնական շատ դասեր, յօրինելով ստոյգ և սեփական հանրագիտարան մը, աւելի օգտակար և գործնական գիրք մը քան շատ մը տեսականի հատորներ, որոնք քիչ կը հասկցուին, և գրեթէ միշտ փնասակար կերպով կը գործածուին:

ՄԱՆՏԷԴԱՅՏԱ «ԴԼՈՒԽ»

Անկանոն հոլովումներ

95. Բառերու փոքրիկ խումբ մը անկանոն կերպով կը հոլովուին միայն եզակի թիւին մէջ, իսկ յօքնակիրն մէջ ընդհանուր կանոնին (81) կը հետեւին:

և Այս տեսակ բառերը (որոնք ազգականութեան
 արեալ բառեր են) երկու խումբի կը վերա-
 րին հետեւեալ հոլովումներով.

Ա. խումբ՝ -օր վերջաւորուած սեռականներու.

Ուղղ-Հայց.	Հայր	Մայր
Սեռ-Տրկ.	Հօր	Մօր
Բացառական	Հօրե, հօրմե	Մօրե, մօրմե
Գործիական.	Հօրով, հօրմով	Մօրով, մօրմով

Այսպէս կը հոլովուին նաեւ եղբայր, -բօր. - հօր-
 եղբայր, -բօր. - մօրեղբայր, -բօր. - սանահայր,
 -հօր. - սանամայր, -մօր. — կնքահայր, -հօր.
 կնքամայր, -մօր. - տիրամայր, -մօր. - կուսամայր,
 -մօր. — աստուածամայր, -մօր. — կաթնեղբայր,
 -բօր. — հարսնեղբայր, -բօր, եւայլն:

Բ. խումբ՝ -ոջ վերջաւորուած սեռականները.

Ուղղ-Հայց.	Քոյր	Կի՛ն
Սեռ-Տրկ.	Քրոջ, քեռ	Կնոջ
Բացառական.	Քոյրե, քրոջմե	Կնոջմե
Գործիական.	Քոյրով, քրոջմով	Կնոջմով

Այսպէս կը հոլովուին քոյր բառով կազմուածներն՝
 հօրաքոյր, հօրաքրոջ կամ հօրաքեռ. — մօրաքոյր,
 — քրոջ կամ -քեռ. — հարսնքոյր, —քրոջ կամ -քեռ,
 եւայլն: — Ընտանեկան ձեւերը հօրքոյր, մօրքոյր,
 հարսնքոյր կը հոլովուին նաեւ Ա. Հոլովման պէս՝
 հօրքոյր, -քոյրի, -քոյրով եւայլն:

1. Կարդալ և բերանացի սորվիլ ընթերցումին¹ նաւորը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:
Որքան լաւ է շնչել գիւղի մաքուր օդը, ելլել գիւրազնաց բլուրի մը վրայ, հանդէպէն աչքը երկնքի հրաշագեղ կապոյտին վրայ կամ դաւարիններու և ծառերու և կանաչութեան վրայ: Արիւնը աւելի արագ կը շրջի երակներուն մէջ, թոքերը կ'ընդլայնին և թրթուածինի առատ պաշար մը կ'ամբարէ իրեն մէջ, ստամոքսն աւելի գիւրութեամբ կը մարսէ, միտքն աւելի արթուն կ'ըլլայ. անպատմելի բարեկենդանութիւն մը զմեզ կը զօրացնէ և զուարթագին կ'ընէ և օրհնել կուտայ կեանքը:

3. Հետագայ րատերում թէ՛ եզակի և թէ՛ յոքմակի հոլովմները գրել:

Կաթնեղբայր, տալ, կեսուր, աներ, տիրամայր, վանահայր:

4. Փակագծի մէջ դրուած հետեւեալ գոյականները վերածել պահանջուած հոլովներուն:

Եւ հետեւող պիտի ըլլամ առաքինի (մարդ) գործերուն. — Ո՞ր բարի աշակերտը սիրուած է իր (ոչ սոսցիւ). — Սա գերասանը շատ յաջողակ է իր (դեր) մէջ. — Եղբայր մ'ունիմ որ խիստ մեծ (եասնդ) կը կատարէ յանձնուած գործերը. — (Հօրաքոյր) դուստրը գիւղ մեկնեցաւ իր (ներ) հետ. — Այս (տանտիկիկն) հարսը անորդի է. — Իմ (հօրաքոյր) նուէր ստացայ զոյգ մը օղ. — Մայիս ամիսը (Աստուածամայր) ջերմեռանդութեան նուիրուած է. — Վանքի մը արեղաները (Վանահայր) հանդէպ (յարգանք և հնազանդաբիւն) պարտականութիւն ունին. — (Անակիկն) պարտքն է հպատակիլ իր (ամուսին). (Կնքահայր) մը խորհուրդը աւելի կ'արժէ քան (յարեկաւ) տուածը. — Իշխանը (Սեպոռն) չքանչան տուաւ իր (կարեկաւորայր):

5. Հետեւեալ խօսքերում եզակիները յոքմակիի և յոքմակիները՝ եզակիի դարձուցէ՛ք բերանացի:

Սյս ծառերուն տերեւները հոտաւէտ են. — Ամէն մէկ աքաղաղ իր աղբիւսին մէջ կ'երգէ. — Աղբիւրները

լեռներուն ստորոտները կը գտնուին. — Մանուկը իր ծնողքին քովէն չի հեռանար. — Գետերուն ջուրերը գէպ ի ծով կը վազեն. — Սիրէ՛ առաքինութիւնը և ուրախ կ'ընես մայրդ. — Ասոնք բարեկամներու խօսքեր չեն. — Նա բարի օրինակ կու տայ ինծի, որովհետեւ ուսման նուիրուած անձ մ'է. — Մի գպիր այն անօթին կանթին. — Անձրեւները պիտի նպաստեն բերքերուն:

6. Բացադրեցէ՛ք զրատը՝ նետուեալ մշակութեամբ վերարկերով բառերը:

Մանգաղ, գերանդի, սայլ, յօտոց, հողաբիր, մանկեռն, շառտիչ, տափան, քերիչ, խիւիչ, արօր, մաճ, խով, կորեպեղ, բազ, բրիչ, սանար:

Օրինակ. Մանգաղը խոտ հնձելու գործիք մ'է՝ կէս լուսնոյ ձևով:

7. Խօսքեր կազմեցէ՛ք ըսելով թէ, ինչ կը նայթայթեն մարդուն նետուեալները:

Կանեփը, չերամը, ոչխարը, աւաղը, անտառը, կաւը, կենդանիները, կաթը, երկիրը, հանքերը, ծովը:

Հետեւեալ ըսուածքները գրութեամբ միւթ լմնելով՝ շարադրեցէ՛ք —

Ժամանակին կարեւորութիւնը

Անգղիացիք կ'ըսեն թէ ժամանակը դրամ է, հասկրցնելու համար մարդոց որ ժամանակը թանկագին իր մ'է, և թէ պէտք է խելքով գործածել զայն: — Հին հեղինակ մ'ալ կ'ըսէ. «Եթէ լաւ գործածես ժամանակը, ամէն բան լաւ ըրած կ'ըլլաս, և եթէ ամէն բան ժամանակին կատարես, ամէն բանի տէրը պիտի ըլլաս»:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Հայկական Զատիկ

Չըխրմցուցի՞ն անոր լեղի դառն ու ժանտ,
Սիրական անարգ չըպատուե՞ց կուրծքը անոր,
Չըծեծեցի՞ն, չըծաղրեցի՞ն, ամպարիչտ
Չեռք մը չգամե՞ց զայն անիծեալ փայտին վրայ:

Բայց ի՞նչ հըզօր փառապանծ յարութիւն,
 Չե՞ն հնչեր դեռ ովսաննաներն որոտուն,
 Եւ ուր որ խաչ մ'իւր բազուկները բանայ
 Յաղթահարուած չե՞ միթէ մահն հաւատքէն:

Ո՛վ Հայաստան, ես կը տեսնեմ, քու ծոցդ ալ
 կը պատռեն նոր փարիսեցիք: Կը ժողվեն
 Տիղմը և ցեխն ու երեսիդ կը նեւեն.
 Որ քու ծարաւդ անցընես՝ թոյն կու տան քեզ:

Բայց թէ անյադ վայրագ խաւժանը ժլպիրհ
 Քու ձաղկըւած անդամներուդ վըրայ հէք
 կը նորոգէ այսօր տանջանքը անարգ
 Գողզոթային, քու ալ Զատիկըդ մօտ է:

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ԱՂԱՆՈՒՐ. (Յաւիտ. Զրոյց).
 Թրգ. Յ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Ժանա — դաժան, գարշելի, վնասակար: Ամպարեշտ —
 անիրաւ, անօրէն: Փառապանծ — փառաւոր, պսնծալի:
 Որոտուն — որոտացող, գռնացող: Յաղթահարուել — յաղթել,
 հաղթել: Հէք — ընտաւ, խեղճ, ողորմելի: Անյադ — չկրօն-
 ցող, անկրօն: Վայրագ — վայրենի, անզուր: Խաւժան —
 խաւիճաղանձ: Ժլպիրհ շիրք, աներես, յանդուգն: Զաղ-
 կուել — ծեծուիլ: Զատիկ — Հրէից Ագիտութեան գատուիլը, —
 Սուրբ Յարութիւն Քրիստոսի:

Յատկացուցիչ եւ Բացախցտիչ

97. Յատկացուցիչ կը կոչուի այն գոյական
 անունը՝ որ բանի մը որուն վերաբերիլը կը ցուցնէ.
 Իսկ ցոյց տուած բանն ալ կը կոչուի յատկացեալ:
 Զոր օրինակ. երբ ըսենք թագաւորին որդին, ծովին
 տփուները, դատաւորին վճիռը, եւայլն, թագաւորին,

ծովին, դատաւորին բառերը ցոյց կու տան թէ որդին, տփուերը, վճիռը որո՞ւն կը վերաբերին:

Յատկացուցիչը միշտ սեռական հոլովով կը զրուի և միշտ ալ յատկացեալէն առաջ՝ աշխարհաբարին մէջ:

98. Գոյական անուն մը կրնայ ունենալ նաեւ իրեն թացայայտիչը, այսինքն՝ այնպիսի բառ մը որ կը բացատրէ գոյական անունին ի՛նչ կամ ո՛վ ըլլալը. իսկ բացատրուած բառը կը կոչուի թացայայտուի: — Զոր օրինակ. հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Եփրատ և Տիգրիս գետերը, Մասիս լեռը և Երեւան քաղաքը Հայաստանի մէջ կը գտնուին. — Բարանը, մերենայ մը՝ որ քարեր նետելու կը ծառայէ, հին ժամանակներու պատերազմական արուեստին մէջ կը գործածուէր, գետերը՝ բառը կը բացատրէ Եփրատ ու Տիգրիսին ի՛նչ բան ըլլալնին, լեռը՝ կը բացատրէ թէ Մասիսն ի՛նչ բան է, քաղաքը՝ Երեւանին ի՛նչ ըլլալը կ'իմացնէ, մերենան՝ կը յայտնէ թէ բարանն ի՛նչ բան է. հետեւաբար այդ բառերը բացայայտիչ են. իսկ Եփրատ, Տիգրիս, Մասիս, Երեւան և յարան՝ բացայայտեալներ են:

Այսպէս փոխադարձաբար բացայայտիչ և բացայայտեալ են հետեւեալ զուգեակ բառերը. Վարդան զօրավարը, Թեոդոս կայսրը, Մովսէս մարգարէն, Արշակ թագաւորը, եւայլն:

Բնականաբար բացայայտիչը բացայայտեալէն վերջը կը զրուի՝ միեւնոյն հոլովով:

Գ. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումը և ստորագծել ամոր մէջ եղած յատկացուցիչները և բացայայտիչները տարրեր նշանման ըով:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը:

Բախտաւոր են անոնք որ պարտէզ մ'ունին իրենց տանը մօտ, ուր կրնան շրջագայիլ և վազվզել առաւօտուն և երեկոյ զով ժամերուն մէջ, ուր կրնան հանգչիլ տերեւախիտ ծառի մը հովանւոյն ներքեւ օրուան աւելի տաք ժամերուն միջոց: Արշափ բան կրնայ դիտել և սորվիլ տղայ մը, նոյն իսկ ամենափոքր պարտէզի մը մէջ: Բոյսերուն ծլիլը և մեծնալը, զանազան միջատներու ձեն և սովորութիւնները, որոնք կը սողան տերեւներուն վրան և կը պահուրտին ծաղիկներուն մէջ, կամ կը բզկան դալարի դուղծերու շուրջը: Դարձեալ դնել բոյսերուն, խոտերուն և ծաղիկներուն տարրեր երեւոյթները օրուան զանազան պահերուն և տարւոյն այլեւայլ եղանակներուն մէջ:

3. Յարմար յատկացուցիչներ գտէ՛ք հետեւեալ գոյականներուն:

Տուրք, խաւարում, ճաշ, ուռկան, ոստայն, հաւկիթ, բանալի, վարձք, լուսին, մուրհակ, պտուղ, ողբ, ցուպ, երթեւեկ, տանիք, զանգակատուն, ծխհան, ջուր, տկանջ, ոտք, ծածկոյթ, անիւ:

Օրինակ. Բնակարանի տուրքը, լուսնոյ խաւարումը:

4. Մէկ մէկ յատկացեալները դրէ՛ք հետեւեալ սեռական ըստերուն ըով:

Նրկրիս, արեւուն, աստղերուն, Աստուծոյ, սուրբերուն, Ներսիսի, սաւառնակի, թղթատան, օդին, երկնքին, խոհանոցին, դեղերու, մանուկին, ծերուն, ազգերու, ազատութեան, Նարեկայ, Նոյի, շան, կովուն:

Օրինակ. Նրկրիս առանցքը, արեւուն ճառագայթը:

5. Հետեւեալ անականները գոյականի դարձնելով՝ իրեն յատկացուցիչ գործածեցէ՛ք:

Հրէշտակային լեզու, մարդկային տկարութիւն, կանացի բնաւորութիւն, հայրական խրատ, վանական

վարդապետ, հոգեկան զմայլում, մտաւոր աշխատութիւն, օգային հոսանք, մօրթային հիւանդութիւն, լեռնային խաղող, բաղդաւոր խաղ, զատկական շնորհաւորութիւն, տնական գեղ, եղանակային հոգմեր, հրարդխային ժայռեր, հարսանեկան հրաւեր:

Օրինակ. Հրեշտակի լեզու, մարդու տկարութիւն:

6. Հետեւեալ րաոերում գոյականները յատկացուցիչի և անականները գոյական յատկացեալի դարձուցէք:

Ալէկոծ ծով, խոնաւ գետին, բարձր լեռ, խառնակ միտք, գեղեցիկ տեսարան, ընդարձակ դաշտ, ազնիւ բարեկամ, կանաչ տերեւ, կապոյտ երկինք, ամայի անապատ, թոյլ սիրտ, թանձր մարմին, ճարտար ձեռք:

Օրինակ. Ծովու ալէկոծութիւն:

7. Հետեւեալ րաոերում սեռականները՝ ուղղական և ուղղականները սեռականի դարձուցէք:

Սուգի օր, ախոյոսի մարդ, ջուրի գոլորշի, տակաւի ձուկ, մոմի աշտանակ, մեքենայի կար, թռչնոյ երգ, զաւակի փառք, խնայողութեան արկղ, ջանքի յարատեւութիւն, տաղնապի օր, շիշի դինի, ծառի պտուղ, ձիու կառք, աղի ծով, խաչի կեանք:

Օրինակ. Որսան սուգը:

8. Քերականօրէն լուծել հետեւեալ խօսքը:

Գիտութիւնն օգտակար է, իսկ կրօնքը հարկաւոր:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — Ախտուր

Յիսուս ծնաւ ախոռի մէջ:

Ախոռ մը, իրական ախոռ մը, զուարթ ու գեղեցիկ գաւիթը չէ՝ զոր քրիստոնեայ նկարիչները շինեցին Գաւթի Որդւոյն, կարծես ամօթաւոր որ իրենց Աստուածը պառկած ըլլայ թշուառութեան և աղտեղութեան մէջ: Եւ ոչ ալ գտնէ մսուրքը՝ զոր նկարագործներու շաքարագործային ցնորքն երեւակայեց արդի ժամանակներու մէջ, մսուրքը մաքուր և վայելչագեղ, շնորհալի գոյներով, յարգարուած ու զարգարուած, իշուկը յափըշտակուած դիրքով, եզը ցաւազնօրէն զղլումի մէջ, և

Հրեշտակներ որ կը թրթռացնեն իրենց զրափանգները տանիքին վրայ, և թագաւորներու խամաճիկներն իրենց վերարկուներով և հովիւներն իրենց վեղարներով ծընրադիր տանիքին երկու կողմը: Ատի կրնայ ըլլալ երազը նորընծաներու, շաշուլթիւնը ծխատէր քաջանաներու, պաճուճապատանքը մանուկներու, Աղեքսանդր Մանծոնիի «Նախագուշակուած օթարանը», բայց ոչ երբեք այն ախոռը ուր ծնաւ Յիսուս:

Ախոռ մը, իրական ախոռ մը՝ տունն է անասուններուն, բանտը մարդուն համար աշխատող անասուններուն: Վաղնջական երկիրներու, աղքատ երկիրներու Յիսուսի երկրին հին՝ խեղճուկ ախոռը՝ կամարակապ, սիւնազարդ սրահը չէ, և ոչ ալ այսօրուան գիտական ախոռը, կամ ծննդեան խթումներուն պերճապայծառ մսուրքը: Ախոռն ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ չորս կոշտ պատ, աղտոտ սալալատակ մը, գերանէ և թիթեղէ տանիք մը: Իրական ախոռը մութ է, աղտեղի, հոտած մաքուր՝ մսուրքը միայն, ուր տէրը կը լեցնէ խար և վարսակ:

Վարնան մարդերը՝ թարմ ու զով ջինջ առաւօտներուն, հովէն վէտվէտուն, արեւէն համբուրուած, տամուկ ու հոտաւէտ, քաղուեցան, կտրուեցան կանանչ խոտերը, երկայն նուրբ տերեւները, միասին կտրուեցան գեղափթիթ ծաղիկները, ձերմակ՝ կարմիր՝ դեղին՝ երկնագոյն: Ամէն ինչ չորցաւ թօշեցաւ, առաւ տժգոյն և միակ գոյնը խարի: Եղները տուն քաշեցին մայիսի և յունիսի մեռած կապուտը:

Արդ այն խոտերը և այն ծաղիկները, այն խոտերը որ չորցած են, այն ծաղիկները որ միշտ կը բուրեն՝ հոն մսուրքին մէջն են, որ քաղցն անցնեն մարդուն գերիներուն: Անասունները մեծ սեւ շրթներով կը կորզեն զայն յուշիկ յուշիկ և աւելի ուշ՝ ծաղկաւէտ մարդը կը դառնայ լոյսին՝ խոնաւ աղբի փոխուած յարդէ անկողին վրայ:

Այս է իրական ախոռը՝ ուր ծնաւ Քրիստոս: Աշխարհի ամենէն աղտեղի վայրը՝ առաջին բնակավայրն եղաւ կանացածիներուն միակ մաքուրին: Մարդուն

Որդին որ պիտի լափուէր մարդ կոչուած անասուններէն, ունեցաւ իբր առաջին որորոց մսուրքը, ուր անբանները կ'որոճան զարնան հրաշագեղ ծաղիկները:

Դիպուած չէ որ Յիսուս ախոռի մը մէջ ծնաւ: ... անմեղութեամբ միայն զինուած ամբիժ կոյսէ մը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ (Պատմութիւն Բրիտանի)

Թրգ. Տ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Ամօթահար – ամօթով, ամէցած: Զնուր – երեւակայա-
կան տեսիլ՝ մտածութիւն: Մսուրք – կենդանիներու խոտ
ցներու տեղը: Վայելչագեղ – շատ գեղեցիկ, աղոտոր: Յար-
գարեւ – կարգաւորել, շխտել, կոկիկ զարդարել: Յաւագնօ-
ւէն – ցաւալի կերպով: Դրամանգ – դրան վրայ կախած
զարդ: Խամաճիկ – սուսպրիկ (տ. գուզլա): Շռայլութիւն –
մտադրութիւն, անաւտակութիւն: Միտաւէր – ժողովրդասէտ
քաճական: Պաշուճապատանք – խամաճիկ: Վաղնջական –
ձին: Խթում – նաւահատիք, տերունական տօներուն նա-
խընթաց օրը: Մալայատակ – քարայրատակ: Խար – անա-
տուններուն ուտելիք, խոտ: Վարսակ – վարձող (տ. կու-
լաֆ): Վէպէտուն – պրճապրճացող: Գեղափթիթ – գեղեցիկ
ծաղկած: Թօշնիկ – քուռիկ: Կապուտ – կողոպուտ (տ. քա-
լան): Քաղց – ամօթութիւն: Աորդեւ – խղի, փրցնել, քա-
շել, ձանկել: Յաւաւ – կամացուի: Կանացածին կենց զաւակ,
սպամորդի: Որոճաւ – կրկին ծամել: Մարդուն Որդին –
Յիսուս Բրիտանի:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Աճական ամուն

99. Աճական կ'ըսուին այն բառերը՝ որ գոյակա-
նին ըով դրուելով՝ անոր ինչպէս և կամ ո՞րն և
կամ որո՞ն և կամ քանի՞ հատ ըլլալը կը ցուցնեն:

100. Ածականը միշտ գոյականէն առաջ կը դրուուի. զոր օրինակ. գեղեցիկ տուն, ծաղկազարդ պարտեզ, սիրուն քաղաք, եւայլն. — Այս դիրքին մէջ՝ ոչ յօդ կ'առնէ, ոչ թիւ ունի, ոչ հոլով, այսինքն միշտ եզակի կը մնայ և անփոփոխ՝ երբ իր գոյականը յօքնակի և հոլովուած ալ ըլլայ. զոր օրինակ. շքեղ տունէն, սիրուն քաղաքներուն, ծաղկազարդ պարտեզներով, եւայլն:

101. Ածականը շատ անգամ խօսքին մէջ կանխաւ յիշուած գոյականի մը տեղ ալ կը դրուուի, և այս պարագային մէջ իրրեւ գոյական անուն մը՝ յօդ և թիւ ու հոլով ալ կ'առնենայ: — Զոր օրինակ. Ահա երկու սապոն ձերմակն ինծի, կարմիր քեզի. — Մայր մը իր երկու աղջիկներէն մեծին (մեծ աղջկան) Զանասիրութիւնը և փոքրին (փոքր աղջկան) Հեզաբարոյութիւնը կը գովէր. — Տէր մը դատաստան կտրելով իրար հետ՝ գժտուած իրեն հինգ ծառաներուն միջեւ՝ առաջինը բանտեց երեք օր, երկրորդին շարաթուան մը վարձքը զեղչեց, երրորդին տուաւ քսան դահեկան, չորրորդէն պահանջեց անմիջապէս իր տնէն հեռանալ. իսկ հինգերորդն անպարտ դատուեցաւ: — Այս խօսքին մէջ քառական կոչուած ածականները դրուած և հոլովուած են՝ փոխանակ կրկնելու առաջին ծառան, երկրորդ ծառային, երրորդ ծառային, չորրորդ ծառայէն, հինգերորդ ծառան: — Ածական անունը իր այս պաշտօնը կը վարէ ոչ միայն եզակի հոլովներուն, այլեւ, յօքնակիներուն մէջ. զոր օրինակ. Հարուստներէն դրամ կը հաւաքէր, աղքատներուն կը բաժնէր. այսինքն՝ հարուստ մարդերէն, աղքատ մարդերուն:

102. Բսինք թէ ածականը (99) բանի մը

ինչպես, որը որո՞ւն և քանի՞ հատ ըլլալը կը ցուցնէ։
— Երբ ինչպէս ըլլալը ցուցնէ՝ կ'ըսուի որակական
ածական, երբ որն ըլլալը ցուցնէ՝ կը կոչուի քանցա-
կան ածական, երբ որո՞ւն ըլլալը յայտնէ՝ կ'անուա-
նուի ստացական ածական, իսկ երբ քանի՞ հատ ըլլալն
որոշէ՝ կ'ըսուի քուսական ածական։

103 Որակական, այսինքն՝ որակասութիւնը ցոյց
տուող ածականներն անփոփոխ ձեւով միշտ գոյա-
կանէն առաջ՝ կը դրուին. ուստի կ'ըսենք՝ առաքինի
մանուկ, պարկեշտ օրիորդ, բարի հայր, հար ընկեր,
խորամանկ աղուէս, պայծառ երկինք, եւայլն։

104. Յուցական ածականներն են այս, այդ, այն.
— տոյն, դոյն, նոյն. — սս, ստ, սն, (հնչման ներքաղ-
ցրութեան համար այ կը փոխուի ստ—ի. որով
կ'ունենանք ստիկա, ստոնք, եւայլն, դերանունները),
կամ սս, դս, նս, որոնք գոյականի մը նախընթաց
դրուելով՝ կը զատեն ցոյց տրուած իրը ուրիշ իրե-
րէն. զոր օրինակ. այս պարստը, այդ պարտեզը, այն
լուր, եւայլն։

Վերը յիշուած չորս զանազան ձեւերով այս
ածականները ամէնն ալ միեւնոյն նշանակութիւնն
ու զօրութիւնն ունին. այս, տոյն, սս, սս կը ցուց-
նեն իր մը՝ որ խօսողին մօտ է. այդ, դոյն, ստ, դս
կը ցուցնեն իր մը՝ որ մօտ է անոր՝ որուն հետ կը
խօսինք. այն, նոյն, սն, նս կը ցուցնեն իր մը՝ որ
թէ՛ խօսողէն և թէ՛ խօսակցէն հեռու է։

Եւ որովհետեւ այս ածականները գոյականի մ'առ-
ջեւ դրուելով՝ զանիկա կ'որոշեն՝ կը զատեն ուրիշ
նման գոյական իրերէ, ուստի միշտ որոշիչ յօդ կ'ըն-
դունին քովերնին դրուած գոյականները. զոր օրինակ.
այս տղան, այդ պարսները, այն աշակերտը, այս
կատուն, այդ ձիւն, այն այգիւն, եւայլն։

105. Ստացական կ'ըստին այն անփոփոխ ածականներն՝ որ գոյականէն առաջ դրուելով՝ անկէ ցոյց տրուած իրին որուն ըլլալը կը յայտնեն: — Այս տեսակ ածականներն հետեւեալներն են.

Եզակի իմ, քու, իր կամ անոր
Յոբնակի մեր, ձեր, իրենց » անոնց

Այս ածականներն ունին դէմք, այսինքն՝ կը յայտնեն թէ ցոյց տրուած իրը որուն կը վերաբերի, խօսողին, խօսակցին թէ ուրիշ մէկու մը: — Խօսողը՝ առաջին դէմք կը կոչուի, խօսակցը՝ երկրորդ դէմք, ասոնցմէ դուրս ուրիշ մէկ մը երրորդ դէմք: — Ուստի իմ, մեր առաջին դէմք ցուցնող ածականներ են:

քու, ձեր երկրորդ » » » »

իր, իրենց, անոր, անոնց երրորդ դէմք ցուցնող ածականներ են:

Եւ որովհետեւ այս ածականները դէմք ցուցնող են՝ անոր համար հետեւին գործածուած գոյականներուն վերջն ալ դէմք ցուցնող յօդ մը կ'առնուն, որ քերականօրէն դիմորդ յօդ կ'ըսուի:

106. Դիմորդ յօդերն են *ս, յ, ն*, կամ *ը տառերը* (որոնք *այս, այդ, այն, դերանուններուն արմատական բաղաձայններն են*), որ գոյականներուն վերջը կցուելով՝ թէ՛ ցուցական ածականի և թէ՛ ստացական ածականի հետ կը գործածուին: Յուշական ածականի հետ գործածուած ժամանակ՝ որոշիչ յօդի (68) պաշտօն կը կատարեն. զոր օրինակ. այս գիրքս, այդ տղայ, այն ձին, կամ պարտոր. իսկ ստացական ածականի հետ գործածուած ժամանակ դիմորդ յօդի (105) գորութիւն ունին. զոր օրինակ. իմ գիրքս, քու տունդ, իր ծառսն, կամ կիներ, եւայլն:

107. Թուական ածականները զոյականի մը քանի հատ ըլլալը և ինչ կարգ ունենալը կը ցուցնեն: — Էրեք տեսակ թուական ածական կայ, այսինքն՝ դրական կամ բացարձակ, դասական և բաշխական: — Հետեւեալ ցուցակը կը պարունակէ այս երեք տեսակ ածականները, որոնցմէ դասականները զոյականէն վերջը կը դրուին միայն այն պարագային երբ զոյականը մարդու մ'անուն ըլլայ. զոր օրինակ. Արտաշէս առաջին, Դարեհ ճինգերոյ, Գրիգոր տաւներոյ, և այլն:

108. Ցուցակ թուական ածականներու

Դրական	Դասական	Բաշխական
մէկ	առաջին	մէյմէկ
երկու	երկրորդ	երկերկու
երեք	երրորդ	երեքական
չորս	չորրորդ	չորսական
հինգ	հինգերորդ	հնգական
վեց	վեցերորդ	վեցական
եօթը	եօթներորդ	եօթնական
ութը	ութերորդ	ութական
ինը	իններորդ	իննական
տասը	տասներորդ	տասնական
տասնըմէկ	տասնըմէկերորդ	տասնըմէկական
տասնչորս	տասնչորսերորդ	տասնչորսական
տասնհինգ	տասնհինգերորդ	տասնհինգական
տասնվեց	տասնվեցերորդ	տասնվեցական
տասնեօթը	տասնեօթերորդ	տասնեօթնական
տասնութը	տասնութերորդ	տասնութական
տասնութինը	տասնութիններորդ	տասնութնական
քսան	քսաներորդ	քսանական

երեսուն, երսուն	երեսներորդ	երեսնական
քառասուն	քառասներորդ	քառասնական
յիսուն	յիսներորդ	յիսնական
վարսուն	վարսներորդ	վարսնական
եօրանասուն	եօրանասներորդ	եօրանասնական
ոչսուն	ոչսներորդ	ոչսնական
իննսուն	իննսներորդ	իննսնական
հարիւր	հարիւրերորդ	հարիւրական
հազար	հազարերորդ	հազարական
միլիոն	միլիոներորդ	միլիոնական

ԾԱՆՈԹ. Ա. — Առանցմէ զատ կան կրկնութիւն կամ բազմապատկութիւն ցուցնող ածականներն երկպատիկ, եռապատիկ, քառապատիկ, եւայլն. ինչպէս նաեւ աւորածանցով շինուածներն՝ տասնաւոր, հարիւրաւոր, հազարաւոր, բիւրաւոր, եւայլն

ԾԱՆՈԹ Բ. — Թուական ածականները երբ գոյականի տեղ դրուին (101) կը հոլովուին Ա. հոլովման ձեւով. մէկ, մէկի, մէկով. երկուք*, երկուքի, երկուքով. — հազար, հազարի, հազարով. — երրորդ, երրորդի, երրորդով. — յիսնեւորդ, յիսնեւորդի, յիսնեւորդով: — Բաշխական ածականները չեն հոլովուիր:

10. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Ընթեռնուլ ոտամաւոր հաստուածը և որոշելով անոր մէջ եղած ածականները ըսել թէ իւրաքանչիւրը ո՞ր տեսակիմ կը վերաբարի:

2. Ուղղագրել թեւադրութեամբ հետեւեալ հաստուածը: Օրհնուած է աշխատութիւնը: Աշխատանքը հեռու կը պահէ մարդը դատարկութենէ և ախտերէ, աշխատանքը կ'ազնուացնէ զայն և կը զարգացնէ, Ո՞վ կ'աշխատի, կ'աղօթէ:

Գործաւորի մը հասարակ բաճկոնակին տակ յաճախ

* Երկու՝ հոլովումի մէջ ք զիւր յաւելում կ'ընդունի՝ զբաւարի հետեւութեամբ:

առատաձեռն և աղնիւ սիրտ մը կը տրտիէ, սեւցած և բրտացած ձեռքը որ մուրճը կամ բրինջը կը գործածէ, պատրաստ է սուրը ձեռք առնել հայրենիքի պաշտպանութեան համար, սեղմելու սիրով և անկեղծութեամբ բարեկամի մը ձեռքը, օգնելու թշուառի մը, պատսպարելու տկար մը և պաշտպանելու հարստահարեալ մը:

3. Հետագայ խօսքերում մէջ՝ կէտերում տեղ յարմար ածականներ դրէք:

Հարկ չկայ հարստութիւն ունենալ . . . մարդ ըլլալու համար. — Պիտի չայցելենք այլեւս այն . . . վանքը. — Աղօթենք մեր . . . հանդուցեալներուն հոգւոյն համար. — Անոնք պիտի լսեն մեր . . . աղօթքները. — Պիտի տօնախմբենք հայրենիքի պաշտպանութեան մեր . . . նահատակները. — Զեմ ուտեր . . . պատւոյները. — Սմբատ կ'աշխատի գիշեր ցերեկ իր . . . ընտանիքը պահելու համար. — Այս տղան պիտի ճանչնայ իր . . . սխալները. — Պիտի շարունակենք . . . դատախօսութիւնները և պիտի բացատրենք . . . բան. — Ո՛րչափ . . . արկածներ պիտի ունենամ. — Եթէ՛ աշխատիս . . . վարձքի արժանի չեմ ըլլար. — Դու կ'ուզէ՛իր որ ես . . . ընկերներու հետ չըլ՛իմ. — Եթէ՛ ուսուցիչ մը ունեցած ըլլայի . . . դժուարութիւն պիտի չունենայի. — . . . առաւօտ կ'աղօթէի Աստուծոյ. — . . . աղջիկը ի՛նչպէ՛ս կը դողդղայ . . . ցուրտէն. — Միտքս ինկաւ . . . մտածութիւն մը. — Երեկուան ճառախօսը . . . գրագէտ մ'ի. — Ուսուցիչը յիշատակեց քսան հազարէն աւելի բնակիչ ունեցող . . . քաղաքներ:

Օրինակ. Հարկ չկայ հարստութիւն ունենալ երեւելի մարդ ըլլալու համար:

Կազմիլ վեց մախադասութիւններ՝ որոնց մէջ ածականը գոյականաբար գործածուած ըլլայ օրինակիմ պէս:

Օրինակ. Եթէ՛ արդարը հաղիւ պիտի ապրի, ապա մեղաւորն ու ամբարիշտը ի՛նչ պիտի ըլլան:

Հետեւեալ ըստածքներում մէջ եղած գոյական բառերը ստականի և ածականները գոյականի դարձուցէ՛ք օրինակիմ մեմ:

Մանկական միամտութիւն. — Դժոխային սոսկում. — Գարնանային գեղեցկութիւն. — Յեղային վեհերկոտութիւն: — Գատաւորական անաշուութիւն. — Աստուածային ողորմածութիւն. — Մարդկային առաքինութիւն. — Հրեշտակային ամբոժութիւն. — Ընտանեկան դժբաղդութիւն. — Գիտական ուսումն. — Գերասանական խեղկատակութիւն. — Ճարտար հնարագիտութիւն. — Գիւական չարութիւն. — Օրինական արդարութիւն. — Իշխանական փառասիրութիւն:

Օրինակ. Միամիտ մանուկ. — սոսկալի դժոխք:

6. Վերլուծեցէք բերանացի հետեւեալ բարդ ածականները:

Ծաղկազարդ, կաթնարոյծ, խրոխտապանծ, լուսաթեւ, լուսիաց, լրջադէմ, թերավարժ, թուլամորթ, համակիր, համարատու, ձիւնարեր, ճարտարագէտ, ճոռմարան, ձրիատուր, մատնագործ, մեծագօր, յուշարար, չքաղիր, յորդառատ, նամակաղիր, նկարագեղ, ողջակէղ, ոճրագործ, շեղջակոյտ, պորտարոյծ, սաստկաշունչ, վարձատու, տարապայման, ցեղընտիր, ցեցակեր, փայլածու, փայտոտն. քաղաքապահ, քնարահար, օտարասէր օրէնրաղիր:

Օրինակ. Ծաղիկ-զարդ, կաթ-րոյծ (կաթող տուող):

7. Վերոգրեալ ածականներուն յարմար գոյականներ յատկացուցէք օրինակիւ մամն:

Օրինակ. Ծաղկազարդ խորան, կաթնարոյծ կենդանի, խրոխտապանծ իշխան:

8. Կազմեցէք մէկ մէկ նախադասութիւն որոնց մէջ գտնուին որակական, ցուցական, ստացական և թուական ածականներ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մենամարտութիւն Տանկրեդիի եւ Կլորինդայի

Դիցալէս Նգեհան ծովմ' հիւսիսի կամ Նօտոսի բըռնութեամբ ցետ ալէտամջ և տարուրեր ծրփամքմերէ ծեծուելու, Նրբ կը դադրին հողմերն, իմք չի' համզէիր, այլ ծովին ուշառաջ փըրփրաղէզ ու խոովայոյզ ալիքներուն կը պահէ:

Այսպէս անոնց մէջ կը պակսի թէպէտ՝ արեան քամուելով՝
բազուկներն հարուածներու շարժող առողջ զօրութիւնն,
Այլ նախկին բրնձութեան ուժգնութենէն դեռ մըղուած՝
վնաս վնասի՝ վրայ կը բարդեն նորանոր ժամա խոցերով:

Բայց եկած է աւասիկ չարարաշխ ժամն օրհասին՝
Որ կեանքին նլորինդայի վերջին սահմանն է զրծեր,
Նա սայրաւաք կ'ուզէ երկաթը զեղանի ծոցին մէջ,
Ուր ներս թափանցելով՝ կը խմէ արիւնն անյազուրդ,
Բոսորաթուխ ջերմիկ վրտակ մը կը զեղու զգեստին մէջ,
Որ ոսկէթիւ շքեղ անկուածով նիստում՝ զոտորիկ ու թեթիւ,
Կը զըսպէր Նէրս ծիծերն. և վերահաս կը զգայ մահն,
Եւ ծրնկերն ալ թուլակի և դողդոջուն կը ծալուին:

Ախոյեանն՝ յաղթանակի գործը յառաջ վարելով՝
Նեղը ձրգած՝ խոցահար կոյսը կը քնշէ տազմապէ:
Նէ դիտապատտ ընկած պահուն՝ հեզահամբոյր քաղցրութեամբ
Ցաւագին ծայնով՝ վերջին խօսքերն ուղղեց ասպետին,
Խօսք՝ որ նորոգ ոգի մ'իրեն կը թելադրէ. նոյն ժամուն,
Շնորհարաշխ հաւատքի, սիրոյ, յուսոյ սուրբ ոգին,
Առաքինի զօրութիւն մը՝ որ Աստուած կը շքնէ,
Եւ ապրատամքն իրմէն կեանքով՝ կ'ընտրէ մահուամբ ազախին:

Յաղթեցիր, բարեկամ, կը ներեմ քեզ, ներէ՛ ինձ,
Ներէ՛ ոչ թէ մարմնոյս՝ որ չունի նիւթ վախճալու,
Այլ հոգւոյս, այս՝ հոգւոյս համար, խրնդրեմ, աղօթէ՛,
Եւ պարգեւէ՝ մրկբրտութիւնն ինձ՝ որ մեղքերս ջընջէ:
Այս թաղկածայն աւաչմերուն մէջ չըզիտեմ ինչպիսի՝
Տրեխիկ քաղցրիկ բան մ'արծազանգ կու տայ, որ ներս սողալով
Կը մարէ ասպետին սըրտին բոլոր բարկութիւնն,
Եւ աչքերն ալ բռնադատ արտասուելու կը հակէ:

Անկէց քիչ մ'հեռուն՝ լերան ծոցէն մեղմիկ խոխոջով
Փոքր առուակ մ'իր հոսանքները ղէպի դուրս կը ցայտէր.
Խոկոյն հոն դիմեց ասպետն, և սաղաւարտը լեցուց,
Եւ դարձաւ տըխրազգած՝ սըրբազան վեհ պաշտօնին.
Ըզգաց որ կը դողար բազուկն՝ երբ դեռ անծանօթ՝
Ճակատը դիմակալ պահակէն լուծելով՝
Մերկացուց ու բացա՛ւ զայն և տեսա՛ւ ու փանջցա՛ւ...
Ո՛վ տեսիլ, ո՛վ ծանօթութիւն ... Ղուռ անշարժ քար կըտրեցաւ,
Զինկաւ, չմեռաւ, զի ամբողջ ոյժն այն պահուն

Ամփոփեց և պահապան գրաւ իր սըրտին արութեամբ:
 Եւ ցաւ ին բուռն սաստկութիւնն ընկձելով՝ կեանք ուզեց չրով
 Պարգեւել ամոր՝ ուսկից համեր էր կեանքն երկաթով:
 Մինչդեռ մա կ'արտասանէր խորհրդական սուրբ խօսքերն,
 Ուրախութեամբ մէրա՝ երեսն այլափոխուած՝ ժըպտեցաւ,
 Եւ զուարթագին և ջերմեռանդ մեռնողի դիրք մ'առնելով՝
 Կ'ըսէր կարծես թէ՝ Կը բացուին երկինք, խաղաղ կը մեկնին:

ՏՈՐԿՈՒՆՏՈՅ ՏԱՍՍՈՑՑՑ ԵՐԳ ԺԲ Թ 63-68.

Թրգ. Ն. ԱԹ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ

1. Կլորիմտա - Հեթանոս քաջարի մարտունի մ'է, զուտոր
 Եթովպիայ քրիստոնէայ թագաւանոյն, բայց մանկութենէ թուրք թա-
 դաւորին պաշտօնն մէջ կը մեծնայ: Տարփալի կը դառնայ Տանկրեգ
 ասպետին որուն հետ կը մենամարտի, առանց հանչցուելու անկէ: Կը
 վիրաւորուի Կլորիմտա մահացու. որ ատեն կը մկրտուի իր տարփա-
 ծաւէն, հանչցընելով ինքզինքը:

2. Տորկուատոյ Տասսոյ - Խաւարցի հուսկաւոր բանաստեղծ
 (1544-1595) զրած է Ալատուլն Երուսաղէմի վերնագրով գիւցաղներ,
 դաւթիւնը, այսինքն Գափրեգի և ուրիշ քրիստոնէայ իշխաններուն բրած
 արշաւանքը մահմետականներու գէմ՝ Երուսաղէմ ազատելու համար:

Նօտոս - հարաւ: Ալէքսանջ - տակնուվրայ ընող: Մուփ
 Ժփառք - ծփիլը, ալեկոծութիւն, Շաւաչ - շնկոց: Փրփրա-
 դէզ - փրփուրի պէս դիզուած, ուռած: Խառվայտը - խիստ
 խառված, աշխայած. Ուժգնութիւն - սաստկութիւն, ոյժ:
 Բարդէլ - դիզել, վրայէ վրայ զնկ: Ժանա - գէշ, չար,
 վատ: Զարբաշխ - չարիք բերող, ժանտ, անզգամ: Օրհաս -
 մեաներու օրը հատած: Սայրասլաք - խիստ սուր ծայրով
 սլաք: Գեղանի - տեսքով գեղեցիկ, երեւիչի: Անյադուրդ -
 առանց կշտանալու, չկշտանալով: Բոսորաթուխ - քոշի ա-
 րիւնի գոյնով: Անկուած - թանկածք: Դողդրեկ - վափուշ
 ու անուշ: Թուլակի - քոշ կերպով: Դողդոջուն - երկրուն,
 դողացող: Ախոյեան - քաջ, առաջ նկատող: Խոցահար - խո-
 ցուած, վիրաւոր: Դիտասպաս - Դիակի պէս ընկած: Հե-
 ղահամբոյր - հեզ ու քաղցր բնաւորութեան տեր: Ասպետ -
 ճիւղոր իշխան: Շնորհաբաշխ - շնորհք բաշխող: Զնջէլ -
 մարքեղ, սրբեղ, քաշեղ, վերցնել: Թալիաճայն սիրտը կտրած
 ձայնով, նուաղ ձայնով: Աւաչ - ձայն, երգ: Բռնադատ -
 ստիպուած, նեղը մտած: Արտասուէլ - լալ, արցունք բափել:
 Հակել - ծանրութեամբ մէկ կողմը երթալ, միտիլ, ծռիլ:

Որակական Ածականներու աստիճանաւորութիւն

109. Որակական ածականներն երեք աստիճան ունին: Առաջին աստիճանն է դրական կոչուածը, որ գոյականին որեւէ յատկութիւնը կը ցուցնէ. զոր օրինակ. *անոն, մեծ, պղտիկ, բարձր, ցած, կարմիր, կապոյտ, զեղեցիկ, տղեղ, և այլն:*

110. Երկրորդ աստիճանն է բացարձակ կոչուածը, որ երկու կամ աւելի գոյականներու միջեւ եղած աւելի կամ նուազ, զօրաւոր յատկութիւնը կը ցուցնէ՝ իրար հետ բաղդատելով. զոր օրինակ. *Արծիւը միւս թռչուններէն աւելի սրատես է. — Եղբայրդ քան զքեզ աւելի խելացի է. — Հրանդ կը փափաքի աւելի խելացի քան զիտուն ըլլալ. — Գեղեցկագոյնը միշտ լաւագոյնը չէ. — Էս քեզմէ նուազ կերակուր կ'ուտեմ, և այլն:*

Ինչպէս վերը դրուած օրինակներէն կը տեսնուի՝ բաղդատութեան զանազան կերպեր կան:

Ա. — Աշխարհաբարի մէջ ամենէն աւելի զօրածածական եղած կերպն է՝ դրական ածականէն առաջ աւելի բառը դնել՝ և բաղդատութեան առնուած երկրորդ գոյականը (եթէ կայ) հայցական հոլովով դնել քան նախդիրէ (61) վերջը և կամ ուղղական՝ քան թէ նախդիրէ վերջը. զոր օրինակ. *Այսօր աւելի զօրաւոր գինի մը խմեցի. — Այս տղան աւելի ջանասէր է քան թէ քու որդիդ. — Եղբայրդ քան զքեզ ու քան զհայրդ աւելի խնայող է, և այլն:*

Բ. — Շատ գործածական է նաեւ բաղդատութեան առնուած երկրորդ գոյականը բացառական հոլովով դնել և անկէ վերջը աւելի բառը. զոր օրինակ. *Ջորին ձիէն աւելի տոկուն է. — Շողոքորթ ու կեղ-*

ծաւոր մարդէն աւելի խորշելի մարդ չկայ. — Զինէն աւելի ճերմակ է. — Ածուխէն աւելի սեւ է, և այլն:

Գ. — Բաղդատութեան երրորդ կերպ մ'ալ կայ նուազ գործածական քան վերը յիշուածները. այս կերպը կը կայանայ ագոյն ածանցը ածականին վերջը կցելով և բաղդատուած գոյականը բացառական հոլովով զնելով և կամ քան նախդիրով և հայցական հոլովով: Զոր օրինակ. Սուրէնը խոհեմագոյն է Հրանդէն կամ քան զՀրանդը. — Արեւը ջերմագոյն է ամառը քան թէ ձմեռը. — Բարի համբաւը մեծագոյն զանձ է քան զամէն հարստութիւն. — Լնարելագոյն է բարի ըլլալ քան բարի կոչուիլ, և այլն:

ՄԱՆՈՅ. Ա. — Այս կերպ բաղդատութիւն չեն կրնար ընդունիլ զուտ աշխարհաբար (այսինքն՝ գրաբարի մէջ չգտնուող ածականները. ուստի չի գուրցուիր աղեկագոյն, գեշագոյն, պղտիկագոյն, աղուարագոյն, և այլն:

ՄԱՆՈՅ. Բ. — Այս ագոյն վերջացող ածականները կազմնուածամասնակ պէտք է ուշ դնել գործադրելու ճայնափոխութեան (71-74) և գեղջման (75) կանոնները. զոր օրինակ, կարմիր կ'ըլլայ կարմրագոյն, դեղին՝ դեղնագոյն, սուտ՝ ստագոյն, սուր՝ սրագոյն, բարի՝ բարեգոյն, սիրելի՝ սիրելագոյն. կոյր՝ կուրագոյն, գիտուն՝ գիտնագոյն, մութ՝ մրագոյն, գէճ՝ գիճագոյն, յոսի՝ յոսեգոյն, և այլն:

Դ. — Դիէպ ի ստորին, բիւ, ցած եղած բաղդատութեան մէջ աւելի բառին տեղ կը գործածենք նուազ բառը՝ միեւնոյն կերպերով ինչ որ աւելի բառին համար ըսինք: Զոր օրինակ, կ'ըսենք.

Թռչունէ մը նուազ երագ.

Նուազ երագ քան զթռչունը.

Նուազ երագ քան թէ թռչուն մը.

Նուազագոյն երագ տան զթռչուն.

Թռչունէն նուազագոյն երագ:

111. Որակական ածականներու երրորդ աստիճանն է գերադրականը, որ կը ցուցնէ բազմաթիւ գոյականներու միջեւ ամենէն աւելի զօրաւոր և կամ ամենէն աւելի ակար յատկութիւն մ'ունեցող իրը:

Գերադրական աստիճանը կը կազմուի ամենա մասնիկովը՝ զոր ածականներուն սկիզբը կը կցենք. զոր օրինակ. ամենարու, ամենաձգմարիտ, ամենամեծ, ամենափոքր, ամենարայն, և այլն:

Այս ամենա մասնիկը ածականին հետ միացած ժամանակ կը կորսնցնէ իր վերջին ու գիրը (ամեն րաօին և ածականին կապը) երբ ածականը ձայնաւոր տառով մը սկսի. զոր օրինակ. ամենիրու, ամենընտիր, ամեներչանիկ, ամենագեիւ, ամենոշախ, ամենօգտակար, ամենօրմենալ, և այլն:

Երբ այս կերպով կազմուած գերադրականին վերջը և կամ ը որոշիչ յօդն աւելցնենք՝ կը կազմուի քաջարձակ գերադրական կոչուած աստիճանը, որ կը ցուցնէ յատկութեան մը առանց բաղդատութեան առաւելութիւնը կամ նուազութիւնը: Զոր օրինակ. Ամենագեղեցիկը՝ միշտ ամենարուր չի. — Ամենարարին և ամեներչանիկն՝ Աստուած է միայն. — Ամենանեղն անգամ այսպիսի բռնութեան մը դէմ պիտի բողոքէր. — Ի՞նչ օգուտ կարելի է յուսալ ամենաւն պիտանէն, թող ասպարէզ ելլէ ամենարուր, ևն:

11. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ և յետոյ սլատմել ըմթերցումիմ սլարու մակութիւնը.

2. Թելադրութեամբ ուղղագրել նետեւալ մամակը:

Ամենասիրելի Մայրիկ,

Հայրիկս յանձնեց որ գրեմք քեզի այս նամակը: Բաւական օր կ'ընեմ որ կ'աշխատենք եռանդով, իշարքանջիշրմիս ուժովն և կարողութեանը ջափով:

Այսօր սակայն մեր աշխատութիւնները վերջացան, և մենք կրնանք բնակիչ մեր նոր տանը մեջ, ուր ամեն բան ի կարգի է ամբողջացեալ:

Եստ հանգիստ ենք հոս, ձիշտ դրախտ մը դառնալու համար բնակութիւններս, մայրիկ, դու միայն կը սրակսիս:

Սկենակները օգտւեալ են, մարդեր, մեծ և գրեթէ բոլորն ալ դեպ ի հարաւ դարձած: Զեաւգործի քոս սրահիկդ միշտ արեւէն շաշաշորոշած է և տաք չի բնակողի մը նման: Տեսնաս մեկ մը ինչ գեղեցիկ պատշգամ: Հայրիկս կ'ուզէ քեզի իմացնել որ խոհանոցը ընդարձակ է, որուն կից է նաեւ մանանք շաւ կահաշորոշած: Զուրը ծորակով է՝ յստակ և առատ:

Եռտ դարձիր սիրելի մայրիկ: Բարեւէ մեր կողմանէ մեծ Մայրս և հօրքոյրս և ընդունեմ շատ սիրալիր համբոյրներ Հայրիկէն, Եղիսաբեթէն և քո:

Վաճարամիկեդ

Վեներտիկ 14 Հոկտ. 1929

3. Հետեւեալ գոյականներում քով որակական տծականներ դրէք:

Վիշեր, երազ, տեսիլք, — վազր, եղջերու, օձ, — երկաթ, ոսկի, լոնոսկի, — հաւատք, յոյս, սէր, — վէրք, մահ, թաղում, — ոճ, իմաստ, հանճար, — կտակ, մուրհակ, հրովարտակ, — վանդակ, գառազեղ, ցանց: Օրինակ. Խաւարակուռ գիշեր:

4. Հետեւեալ տծականները քաղղատական շինեցէք: Ուրախ, զուարթ, առաքինի, առողջ, ահաւոր, նշգեհ,

սքանչելի, ազնիւ, փափուկ, չքեղ, պայծառ, լուսաւոր, կարծր, շէկ, տկար, պիտանի, դաժան, թոյլ, թթու, ճարտար, յաջող, հին, նոր, արդի:

Օրինակ. Աւելի ուրախ, զուարթագոյն:

5. Հետեւեալ ածականները գերադրականի դարձուցէ՛ք:

Բարձր, դառն, տխմար, երկշոտ, ընտիր, աշխոյժ, տփգոհ, աղքատ, թունդ, ժանտ, լեղի, խեղ, ծոյլ, կարճ, հաշտ, հէք, ճոխ, մաքուր, յիմար, նիհար, շռայլ, քերմ, ագահ սահուն,

Օրինակ. Ամենաբարձր:

6. Ստուգեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերում մէջ բարդ ածականներում կազմութիւնը:

Քաջասիրտ, բազմածին, բոցալոյս, լուսատու, քաղցրանոյշ, հաղուադիւտ, բարերախտ, քաջազէն, տերեւազարդ, զինակիր, ծանրախօս, դառնահամ, քաջառու, թղթատուն, գրագէտ, հեռարեակ, չարաշար, լայնածիր, սովամահ, հեշտալուր:

Օրինակ. Քաջ-սիրտ, բազում-ծնող:

7. Հետեւեալ խօսքերում մէջ՝ երկրորդ գոյականը գեղ-չելով՝ ամոր ածականը գոյականի վերածեցէ՛ք:

Մեծ ձուկերը պզտիկ ձուկերով կը սնանին. — Չոր պտուղները թարմ պտուղներէն աւելի թանկ են. — Բարդ ծաղիկները՝ պարզ ծաղիկներէն նախընտիր են. — Մեր տան վարձակալը ձեր վարձակալին հետ համշխրակ են. — Գնահատելի մարդոց մէջ բարերար մարդը անդին է. — Բարձրակառոյց աշտարակներէն ամէնէն բարձր աշտարակը Պարիզի Էյֆէլն է 300 մ. բարձր. — Աստղերուն կարգին մէջ երկրիս ամէնէն մերձաւոր աստղը Արեգակն է:

Օրինակ. Մեծ ձուկերը պզտիկներովը կը սնանին:

8. Որոշեցէ՛ք հետագայ խօսքերում մէջ որակական ածականները, մոյմիմ մակրայարար գործածուածներէն:

Ի՜նչ լաւ տղայ մըն է ան, տարիէ մ'աւելի կ'ընէ որ կը ճանչնամ զինքը. — Մայրիկ ջան, շատ բան մի՛ յանձներ ինծի, շուտով կը մոռնամ. — Խեղճ կիներ վախճանեցաւ, անմխիթար թողլով իր ծեր ամուսինը. — Գոց նամակիս մէջ պիտի գտնես խնդրած տեղեկու-

թիւներդ. — Զգուշացիր անկէ որ զաղտնի կը գործէ.
— Սաստիկ վշտացեր եմ շուտով չգրեւորդ վրայ: —
Օրինակ. Լաւ (ած. աղայի), աւելի (մակրայ կ'ընէ
բային):

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Ծովու եւ ցամաքի տեսարաններուն

տարբերութիւնը

— Ինչո՞ւ, սիրելի քեռի, այսպիսի երկրի մը մէջ,
ուր՝ կ'ըսես թէ ժողովուրդը աշխատասէր է և գործելու
մէջ անխոնջ, կը տեսնեմ ես յաճախ որ ամէն տարիքէ
մարդիկ՝ խութքին վրայ կամ ջրանցքին եզերքը նստած,
կամ նաեւ ծովափի աւազուտին վրայ ընկողմանած՝ ժա-
մերով ծովը կը դիտեն:

— Արովհետեւ մարդս ոչ միայն աշխատելու պէտք
ունի, այլ նաեւ մտածելու, և չկայ իրաւցնէ բան մը
որ ալ աւելի դրդէ զմեզ 'մտածութեան՝ որչափ ծովուն
երեւոյթը: Ես շատ ճամբորդութիւններ ըրած եմ, դու
գիտես զայն, արդ թէ՛ Եւրոպայի, թէ՛ Ալբիկէի, թէ՛
Ասիայի, թէ՛ Աւստրալիայի և թէ՛ Ամերիկայի մէջ միշտ
տեսած եմ մարդիկ ամէն գոյնէ և ամէն հասակէ, որոնք
երկար ժամերով ծովեզերքին ու ժայռերուն վրայ կե-
ցած ծովը կը դիտեն: Այլրենին ու բանաստեղծը, երի-
տասարդն ու ծերը իրարմէ տարբեր բաներ կը մտածեն,
սակայն ամէնքն ալ բան մը կը մտածեն և մտածելէ
աւելի կ'ընկղմին խառն ու անորոշ մտախոհութեան մը
մէջ, մաքի այն վիճակը զոր մենք ձիաքոյմ կամ տեսիլք
կ'անուանենք:

Կան լեռներու, բլուրներու և դաշտավայրներու տե-
սարաններ, որոնք վար չեն մնար ծովու գեղեցկութիւն-
ներէն ոչ մէկ բանի մէջ, բայց չէ կարելի երկար ժամեր
մտախոհ դիտել հրաշալի բլուրներուն շրջակայքը կամ
ընկղմիլ կանաչագեղ մարգագետիններու կամ այգիներու
մէջ: Յամաքի այս տեսարաններուն առջեւ կը հիանանք,

կը բերկրինք, բայց հազիւ երբեք կրնանք խորասու-
զուիլ այն չքնաղ մտախոհութեան մէջ, զոր ծովու տեսա-
րանք կը շնորհէ մեզի:

ՄԱՆՏԷԴԱՅՑԱ - ԳԼՈՒԽ

Անխոնջ - լյուցնող: Խուժք - ժայռ, չրի մէջ ցցուած
քար: Ընկողմանիւ - սլաքիկ, երկնցած նստիկ: Մաախոհու-
թիւն - մտածութիւն: Շրջակայքը - չորս կողմ եղածները:
Կանաչագեղ - կանակնով գեղեցիկացած: Բերքերէ - ուրախա-
նայ, գոշարմանայ: Խորասուզուիլ - բնկղմիլ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե Ր Ր Ո Ր Ք

Գերանուն

112. Ինչպէս ըսինք (59) բառերու տեսակները
բացատրած ժամանակնիս՝ դերանուն կոչուածները
յեւթ ցուցնող բառեր (105) են՝ որ գոյական անուն
տեղ կը դրուին՝ երբ հարկ ըլլայ միեւնոյն խօսքի
մէջ շատ անգամ կրկնել գոյական անունը:

Ուեմն դերանուններն ունին եզակի և յոքնակի
թիւով առաջին, երկրորդ և երրորդ դէմքեր, և գո-
յական անուններու պէս կը հոլովուին:

113. Գերանունները զանազան տեսակներու կը
բաժնուին՝ իրենց կատարած զանազան պաշտօններուն
համաձայն:

— Այս տեսակներն են. Լսական կամ Անձնական,
Յուզական, Ստացական, Յարարերական:

114. Լսական կամ անձնական կ'ըսուին այն դե-
րանունները՝ որոնք շնչաւոր էակի մը կամ անձի
մը տեղ կը դրուին: — Եզակի և յոքնակի թիւով

երեք զէմք կը ցուցնեն առաջին դէմք՝ ես, մենք, երկրորդ դէմք՝ դու, դուք, երրորդ դէմք՝ ինքը, իրենք և կամ ան, անոնք:

115. Առաջին զէմքի էական զերանունն այսպէս կը հոլովուի.

	ԵԶԱԿԻ	ՅՈՔՆԱԿԻ
Ուղղ.	էս	Մենք
Հայց.	դիս	մեզ, զմեզ
Սեռ.	իմ	մեր
Տրկ.	ինձ, ինծի	մեզ, մեզի
Բաց.	ինձմէ, ինծմէ	մեզմէ
Գործ.	ինձմով, ինծմով	մեզմով

116. Երկրորդ զէմքի էական զերանունն այսպէս կը հոլովուի.

	ԵԶԱԿԻ	ՅՈՔՆԱԿԻ
Ուղղ.	դու, դուն	Դուք
Հայց.	քեզ, զքեզ	ձեզ, զձեզ
Սեռ.	քու	ձեր
Տրկ.	քեզ, քեզի	ձեզ, ձեզի
Բաց.	քեզմէ	ձեզմէ
Գործ.	քեզմով	ձեզմով

117. Երրորդ զէմքի էական զերանուններն այսպէս կը հոլովուին.

	ԵԶԱԿԻ	ՅՈՔՆԱԿԻ
Ուղղ.	իւնք, — ք, ան, անիկա	իրենք, անունք
Հայց.	զիւնք, — ք, զան, զանիկա	զիրենք, զանունք
Սեռ.	իւր, անոր	իրենց, անոնց
Տրկ.	իւրեւ, անոր	իրենց, անոնց
Բաց.	իւրմէ, անկէ	իրենցմէ, անոնցմէ
Գործ.	իւրմով, անով	իրենցմով, անոնցմով

ԾԱՆՈԹ. — Դերանուններուն հայցական հոլովին մէջ գործածուած զ նախդիրը (61) գրաբար լեզուէն փոխ առնուած է՝ հայցականը չփոթեցու համար ուրիշ նմանածեւ հոլովներուն հետ:

118. Լական դերանուններուն տեսակին կը վերաբերի նաեւ փոխադարձ և անդրադարձ կոչուած դերանունները, որ այսպէս կը հոլովուին:

Փոխադարձ

Եզ. Ուղղ.	(չունի)	(չունի)
Հայց.	իրար, զիրար	մեկզմեկ
Սեռ.	իրարու:	մեկմեկու:
Տրկ.	իրարու:	մեկմեկու:
Բաց.	իրարմէ	մեկմեկէ
Գործ.	իրարմով	մեկմեկով

ԾԱՆՈԹ. — Այս դերանուններն յոքնակի ձեւ չունին, բայց եզակի ձեւին մէջ ալ յոքնակի իմաստ ունին՝ քանի որ երկու կամ աւելի անձերու տեղ կը դրուին, ուստի և բայը յոքնակի կը դրուի. զոր օրինակ. Երկու զոգները մէկմէկու կամ իրարու ըսին, (այսինքն՝ մեկ գողը ըսաւ միւս գողին). — Զինուորները զիրար կամ մէկզմէկ խրախուսեցին, (այսինքն՝ առեւն մեկ զինուոր խրախուսեց իր ընկեր զինուորը), և այլն.

Անդրադարձ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄՔ

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՔՆԱԿԻ

Ուղղ.	Եւ ինքս	Մենք ինքեիմ ինքեներս*
Հայց.	եւ զիս, ինքզինքս	մենք զմեզ ինքզինքեիս
Սեռ.	եւ իմ	մենք մեր
Տրկ.	եւ ինձի	մենք մեզի
Բաց.	եւ ինձմէ, ինքիսմէս	մենք մեզմէ
Գործ.	եւ ինձմով, ինքիսմովս	մենք մեզմով

* Ուստահայոց դասառարարութիւն մէջ գործածական են աստղանիշ ձեւերը:

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ.	Դու ինքդ	Դուք ինքնին ինքներդ*
Հայց.	դուն գրեզ, ինքզինքդ	դուք գձեզ, ինքզինքնիդ
Սեռ.	դու բռն	դուք ձեր
Տրկ.	դուն քեզի	դուք ձեզի
Բաց.	դուն քեզմէ, ինքիրմէդ	դուք ձեզմէ
Գործ.	դուն քեզմով, ինքիրմովդ	դուք ձեզմով

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ.	Նա ինքը	Անոնք ինքնին ինքները*
Հայց.	ինքզինքը	իրենք գիրենք, ինքզինքնին
Սեռ.	ինքիր	իրենք իրենց
Տրկ.	ինքիրեն	իրենք իրենց
Բաց.	ինքիրմէ	իրենք իրենցմէ
Գործ.	ինքիրմով	իրենք իրենցմով ինքզինքները*

119. Յուցական դերանունները ցոյց կու տան խօսքի մէջ նախապէս յիշուած գոյական անունները՝ որոնց տեղ զրուած են իրենք։ — Այսպէս կը հոլորկուին։

Ա Ռ Ա Զ Ի Ն Դ Է Մ Ք

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՔՆԱԿԻ

Ուղղ.	Այս, աւ, ասիկա, սա	Անոնք
Հայց.	զայս, զասիկա	զասունք
Սեռ.	ասոր	ասունց
Տրկ.	ասոր	ասունց
Բաց.	ասկէ, ասկեց	ասունցմէ
Գործ.	ասով	ասունցմով

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ .	Այդ, առ, առիկա, դա	Ատներ
Հայց .	զայց, զառիկա	զատներ
Սեռ .	ատոր	ատուց
Տրկ .	ատոր	ատուց
Բաց .	ատկե, առկեց	ատուցմե
Ղործ .	ատով	ատուցմով

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՔՆԱԿԻ

Ուղղ .	Այն, ան, անիկա, նա	Աններ
Հայց .	զայն, զանիկա	զաններ
Սեռ .	անոր	անուց
Տրկ .	անոր	անուց
Բաց .	անկե, անկեց	անուցմե
Ղործ .	անով	անուցմով

ԻՄԱՆՅՈՒ. — Այս, այս, այն, և աս, ատ, ան, դերանուանները չեն կրնար շփոթուիլ նոյնաձեւ ցուցական ածականներ յոռն ձեւ, որովհետեւ վերջիններս միշտ գոյական անուան մը հետ կը գործածուին, իսկ ցուցական դերանուններն առանց գոյականի կը գործածուին, գոյականի տեղ բռնելով: — Զոր օրինակ. Այս աշակերտը ջանասէր է. աս կամ ասիկա սիրելի է ամենուն. ասոր նիշերը միշտ բարձր են. ասոր կը տրուի առաջին մրցանակը. ասկե բարի օրինակ կ'առնեն միւս աշակերտները և ասով կրնան պարծիլ իր ծնողքն և ուսուցիչները: — Այս օրինակին մէջ առաջին այս-ը ցուցական ածական է՝ քովն ունենալով աշակերտ բառը. միւս նօտրագրուածներն ցուցական դերանուններ են՝ աշակերտ գոյականին տեղ դրուած:

120. Ստացական դերանունները ցոյց կու տան թէ որո՞ւն կը պատկանին այն զոյական անունները՝ որոնց տեղ իրենք զըռուած են։ Կը հոլովուին երեք դէմքով՝ եզակի և յոջնակի հետեւեալ կերպով.

Ա Ռ Ա Զ Ի Ն Դ Է Մ Ք

	ԵԶԱԿԻ	Անձնական	ՅՈՔՆԱԿԻ
Ուղղ.	Իմս, իմինս		Իմիններս
Հայց.	Իմս, իմինս		Իմիններս
Սեռ.	Իմինիս		Իմիններուս
Տրկ.	Իմինիս		Իմիններուս
Բաց.	Իմինես		Իմիններէս
Գործ.	Իմինովս, իմովս		Իմիններովս

Ե Ր Կ Ր ՌԴ Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ.	Քուշկդ, քուշիկնդ	Քուշկիններդ
Հայց.	քուշկդ, քուշիկնդ	քուշկիններդ
Սեռ.	քուշկիկդ	քուշկիններուդ
Տրկ.	քուշկիկդ	քուշկիններուդ
Բաց.	քուշկիկէդ	քուշկիններէդ
Գործ.	քուշկիկովդ, քուշկովդ	քուշկիններովդ

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ.	Իրր, իրենը	Իրենները, — ն
Հայց.	Իրը, իրենը	Իրենները
Սեռ.	Իրենիկ	Իրեններուն
Տրկ.	Իրենիկ	Իրեններուն
Բաց.	Իրենէկ	Իրեններէն
Գործ.	Իրենով	Իրեններով

ՀԱՆԱՔԱԿԱՆ

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ի. Ն. Դ. Է. Մ. Ք.

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՔՆԱԿԻ

Ուղղ.	Մերը, մերինը	Մերինները, —ն
Հայց.	մերը, մերինը	մերինները
Սեռ.	մերինին	մերիններուն
Տրկ.	մերինին	մերիններուն
Բաց.	մերինէն	մերիններէն
Գործ.	մերինով	մերիններով

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ.	Ձերը, ձերինը	Ձերինները, —ն
Հայց.	ձերը, ձերինը	ձերինները
Սեռ.	ձերինին	ձերիններուն
Տրկ.	ձերինին	ձերիններուն
Բաց.	ձերինէն	ձերիններէն
Գործ.	ձերինով	ձերիններով

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Դ Է Մ Ք

Ուղղ.	իրենցը	իրենցները, —ն
Հայց.	իրենցը	իրենցները
Սեռ.	իրենցին	իրենցներուն
Տրկ.	իրենցին	իրենցներուն
Բաց.	իրենցէն	իրենցներէն
Գործ.	իրենցով	իրենցներով

ԾԱՆՈԹ. — Ինչպէս վերը դրուած հոլովութիւններէն կը տեսնուի՝ ստացական դերանուններն՝ կը կազմուին եական դերանուններու սեռական հոլովներէն, վրանին աւելցընելով ն կամ ը որոշիչ յօդը:

121. Յարաբերական դերանուն կ'ըսուի որ դերանունը, որ ցոյց կու տայ իրմէ առաջ յիշուած գոյական անուն մը և կամ դերանուն մը՝ որուն տեղ
 Հայ. քերկ. 3

ինքը զրուած է: — Յարաբերեալ կը կոչուի այն անունը և կամ ղերանունը՝ որուն տեղ զրուած է որ յարաբերականը: — Կը հոլովուի այսպէս.

	ԵԶԱԿԻ	ՅՈՒՔՆԱԿԻ
Ուղղ.	Որ	Որոնք
Հայց.	Գոր	Գորոնք
Սեռ. Տրկ.	որուն, որու:	որոնց
Բաց.	որմէ	որոնցմէ
Գործ.	որով	որոնցմով

ԾԱՆՈԹ. — Մակբայական ձեւերէ ծագած ուսկի, ուրկի, ուրկից, ուսկից բացառականները պէտք է, (գոր օրինակ. Այն ճամբան՝ ուրկէ անցար, այն դուռը ուսկից մտար, եւայլն) մի միայն տեղւոյ համար գործածել և ոչ անձի կամ ուրիշ գոյականի համար. ուստի սխալ է ըսել՝ Այն մարդը՝ ուսկից այնչափ բարիք ընդունեցար, այլ ըսելու է որմէ. այն կիրքը՝ ուրկի գրգռուած էր, այլ ըսելու է որմէ, եւ այլն:

12. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդալ ոտամաւորը և իւրացնել ամոր խմաստը:
2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:
Ով որ աշխատելով կը սպասէ իր կեանքը, ով կ'ապրի իր ձեռքի աշխատութեան արդիւնքովը, արժանի է մեր յարգանքին և մեր բոլոր գնահատման: Գործաւորներու հետ պէտք է վարուիլ կրթութեամբ և վայելուչ խօսքերով, և եթէ երբեմն չեն պահեր իրենց խոստումները, կամ չեն գոհացներ զմեզ իրենց աշխատութիւնովը, պէտք է անոնց ներողամիտ գտնուիլ և արգահատող ըլլալ, յիշելով առածը որ կ'ըսէ. «Ով որ չի գործեր, չի սխալիր»:
3. Հետեւեալ ղերամուսններով խօսքեր կազմեցէ՛ք՝ զրաւոր:

Զիս, ինծի, դքեզ, իրմէ, ձեզմով, անոնց, անոր, մեզմէ, քու, մեր, մենք, իրեն, զձեզ, անոնցմէ, քեզմով, անկէ, իմ, դու:

Օրինակ. Ըսաւ Յիսուս, ո՞վ կրնայ յանդիմանել զիս մեղքի համար:

4. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ գրէ՛ք պատշաճ՝ դերանուններ՝ գրատոր:

Կը սիրեմ՝ Աստուած որովհետեւ այնպէս կը հրամայէ. . . — Այդ բանը . . . կ'ըսես թէ ուրիշները . . . ըսին . . . Նախ դու յարգէ ուրիշները, որպէս զի . . . ալ . . . պատուեն . . . — Սորվեցէ՛ք, ըսաւ Յիսուս, . . . որ հեզ եմ և սրտով խոնարհ. — Մեր ամէն օրուան հացը տո՛ւր . . . այսօր. — Արշակ փութաջան աշակերտ մ'է, անոր համար ուսուցիչը . . . շատ կը սկսէ. — Փախիր հպարտութենէ, վասն զի . . . է ամէն չարիքներուն ազդիւրը. — Ոչ մէկ բարիք . . . չեմ յուսար. — Ստութիւնը ու շարախօսութիւնը . . . կը զզուինք, շատ սիրտերու տիրած են. — Այն մարդը . . . այս առաւօտ գրամ ընդունեցայ, յանկարծակի մեռաւ:

5. Հետեւեալ փոխադարձ և ամգրադարձ դերանուններուն եզակիները յօքմակիլի և յօքմակիմները եզակիլի փոխեցէ՛ք:

Դուն քեզի, իրենք իրենց, ես զիս, ինքիրմէ, դուք զձեզ, ես ինծի, իրենք իրենցմէ, ինքիրմէդ, մենք մեզմով, դուն ինքդ, ինքզինքդ, մենք զմեզ, անոնք ինքնին, դուք ձեր, մենք մեզի, դուն քեզմով:

6. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ որոշեցէ՛ք ցուցական դերանունները, յայտնելով թէ ո՞ր անուններուն տեղ զրուած են:

Այս գիրքը քուկդ չէ, անիկա այո՛. — Վայ անոնց որ չեն ուզեր աշխատիլ. — Այն բազը ստուգիւ գեղեցիկ է. սրճափ տարբեր է մերինէն. — Կարեկցութեան արժանի է ան. — Դու պէտք չէ ատոնցմով զրադիս. — Ուրիշ մը ինծմէ աւելի լաւ պիտի ըսէր զայն. — Այն սենեակները աւելի օդաւէտ են ասոնցմէ. — Անիկա իր երկրին զիւցազն է. — Այս շուշանները աւելի հոտաւէտ են քան անոնք. — Քու սենեակդ լաւ կահաւորուած է, սակայն ասիկա ալ վայելուչ է.

— Անիկա վերջինն է. — Այդ բանը ինձի ցաւ կու տայ.
 — Անոնք որ երէկ նեղուեցան, վաղը պիտի վայելեն:
 7. Հետեւեալ խօսքերում մէջ յարմար ստացական
 դերանուններ դրէ՛ք կէտերում տեղ:

Մենք կ'ապրինք մեր աշխատութեամբը և դուք . . .
 — Ես կը ճանչնամ քու ծնողքդ, բայց դու չես ճանչ-
 նար . . . — Եթէ քու տունդ նեղ է, երեւակայէ՛ . . .
 — Իմ գիրքերս . . . աւելի օգտակար են. — Պիտի
 գամ, բարեկամ, այցելելու . . . գալ շարաթ. — Մեր
 գործը այնքան օգտակար է որքան . . . — Անոնք պէտք է
 իրենց գործերուն վրայ խորհին, ոչ թէ . . . — Դու
 քու գործիդ վրայ խօսեցար, բայց . . . վրայ բան մը
 չըսիր:

8. Հետեւեալ խօսքերում մէջ յարաբերական դերա-
 նուններ դրէ՛ք կէտերում տեղ:

Տղան . . . քեզի հետ խօսեցայ, կոյր ծնած է. —
 Մարդիկ . . . չեն աշխատիր, համակրելի չեն. — Այն
 նուէրը պիտի ստանաս եթէ . . . արժանի ցուցնես զքեզ.
 — Անձեր . . . հետ կը գործես շատ կիրթ են. —
 Աստուծոյ պատուիրանը կ'ըսէ, . . . մեղանչէ, պիտի
 պատժուի. — Ո՛չ, պիտի պատասխանեմ ինչ . . .
 ըսես, ինչ . . . ընես. — Դու չես մտներ և . . .
 կ'ուզեն մտնել կ'արգիլես. — Տեսայ մարդ մը . . .
 շատ կը նմանէր մեր հանգուցեալ հօրը. — Ունեցած
 ժառանգութիւնդ . . . պիտի թողուս. — Հրեաներն
 Յիսուսի ըսին . . . իշխանութեամբ կ'ընես դու այդ
 բանը. — Կանեփն այն բոյսն է . . . կտաւեղէն կը
 շինեն և անոր հունտէն . . . կտաւատ կ'ըսուի իւղ
 կը հանեն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Աշուն

Ե՞րբ էր ինկայ ես ճամբայ,
 Ապրիլ, մայիս. հունձքն արդէն
 Կը կանաչնար, կը ծաղկէր
 Թուիլը, երգով օդն էր լի,
 Խոստումներով արեգակն:

ԵՐՐ ԷՐ ԵՐԱՅ ԵՍ ՃԱՄՐԱՅ,
 Լեռնէն հովիտ՝ դաշտերուն
 Լոկ մորենին կը մընայ.
 Կըրճատ եղէգն հերկին մէջ,
 Ճիւղեր, դեղին տերեւներ.
 Տապառտ գետին սարփինան,
 Ալ կանգնումի անկարող —
 Պտակներ՝ թօշնած՝ հանդէսի
 Ժամէ մը վերջ — , ամէն տեղ
 Հեղգ, քընարեր թըմրութիւն:
 Բայց թուփերուն միջէն հոն,
 Շըրջապատի մը փաքրիկ
 Ճերմակ պտտերն կը ժըպտին
 Արեւմուտքին վարդածիր:
 Նըպատակն այս է անքոյթ:
 ԵՐՐ մեկնեցաք, ԵՐՐ եկաք
 Այս բնակարանն ըսպիտակ,
 Ո՛վ եղբայրներ, ի՞նչ վըսեմ
 Խօսք կամ լուծին կը բանայ
 Վանդակապատն՝ հլարերուն:
 Օր մը դուք ալ վազեցի՞ք
 Ծարաւ՝ կեանքի աղբերակն.
 Արշալոյսի մը՝ լուսո՞վ,
 Ու հո՞ս հասաք . . . կը լըսէ՞ք
 Հէք խաչերուն տակէն ինձ:

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ԱՂԱՆՈՒՐ. (Յաւիտ. Զրոյց).

(Թրգ. Տ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ)

Հռնձք — ձկնուկի բերք: Հերկ — ձերկուած երկիր:
 Կըճատ — կտրած, սրչատ: Տապառտ — գետին խնկած:
 Սարփինա — խելակ, որքը վեր բանկու: ցից: Հեղգ — ծոյր,
 անձող: Վարդածիր — բոլորտիքը կարմրագոյն: Անքոյթ —
 խաղաղ, ապահով: Արշալոյս — առաւօտ կանուխ՝ մուշիկն:
 Հէք — ողորմելի, խեղճ:

Երկատեսակ բառեր

122. Կան բառեր՝ որոնք երկու զանազան պաշտօն կը կատարեն խօսքի մէջ, երբեմն իրրեւ ածական և երբեմն ալ իրրեւ դերանուն գործածուելով^{*}։

123. Այս տեսակ բառերէն՝ ուսանողը կը ճանչնայ արդէն այս, այդ, այն, և այլն, բառերը (119, ծանօթ.), որոնք ածական և՛ երբ գոյականի մը հետ գտնուին, իսկ դերանուն և՛ երբ գոյականի մը տեղը զրուած ըլլան։ Արդ, այսպէս են նաեւ բոլոր երկատեսակ կոչուած միւս բառերը, որոնք որոշ ածականներ և՛ երբ ածականի պաշտօն կը կատարեն խօսքի մէջ, և որոշ դերանուններ և՛ երբ դերանունի պաշտօնը կը կատարեն։

124. Երկատեսակ են հետեւեալ բառերը.

նոյն, նոյնը. — միեւնոյն, միեւնոյնը. — նոյնիքն.
— Օրինակներ ածականաբար գործածութեան. նոյն մարդը, նոյն քաղաքը, միեւնոյն ձիւ, միեւնոյն տնօր.
— զերանունաբար. Երկուքն ալ նոյն կամ միեւնոյն են. — Նոյնը կամ միեւնոյնը տեսնուեցաւ հոս ալ.
— Նոյները կամ միեւնոյները ինձ ալ հանդիպեցան.
— (Ա. Հոլով)։

Միւս, միւսը, մեկոյ, մեկոյր. — Ածականաբար. միւս տղան, մեկոյ լիճը. — զերանունաբար. Միւսը

* Այս տեսակ բառերը քերականութիւն զրոյներէն ոմանք մասնակամ կամ միջակ անուններ կոչու ևն, որ զադափար մը չի տար և չի հասկցուիր ինչ բան է. ոմանք ալ ածականներու մէջ գտանք ևն՝ ամորիշ ածական տխուր տալով անոնց, ուրիշներ ալ զտակղեր ևն զերանուններու կարգին մէջ՝ կոչելով ամորոշ զերանուններ. մինչդեռ այդ բառերը որոշ ածականներ ևն՝ երբ իրրեւ ածական գործածուին, ինչպէս նաեւ որոշ զերանուններ ևն՝ երբ իրրեւ զերանուն գործածուին, և ուրիշ կերպ ալ կարելի չէ մտածել, ուստի անոնց մասին սխալ զադափար մը չտալու համար ուսանողներուն՝ մենք կը կոչենք այդ տեսակ բառերը երկատեսակ բառեր։

լաւագոյն է. — Էս միտեն ստացայ. — Միտին
զուրցեցի. — (Ա. Հոլով):

Ուրիշ, ուրիշը, ուրիշ մը. — Ածականաբար.
ուրիշ պատկեր, ուրիշ մարդ, ուրիշ չարութիւն. —
զերանունաբար. Ուրիշը տեսեր է, ոչ թէ ես. —
Ուրիշ մ'ըսաւ ինձ այդ բանը. — Ուրիշին տուի. —
Ուրիշէն առի. — Ուրիշներն ինչ կ'ըսեն. — Ինչո՞ւ
ուրիշներուն կը նայիս. — (Ա. Հոլով):

Իւրաքանչիւր, — բը, տմեն մեկ, — մեկը, տմեն ոք. —
Ածական. Իւրաքանչիւր մարդ, ամէն մէկ անձ. —
Դերանուն. Իւրաքանչիւրն ըսաւ. Իւրաքանչիւրին
պատուիրեց. — Իւրաքանչիւրէն առաւ. — Թող
տմեն մեկը վճարէ դահեկան մը. — Ամեն մեկերնիս
համբեներ մինչեւ հարիւր: — Իւրաքանչիւր, — բը կը
հոլովուի Ա. Հոլովման ձեւով, միայն եզակի իսկ
տմեն մեկ, տմեն մեկու Գ. Հոլովմ. ձեւով եզակի և
յոցնակի:

մեկ, մը, բան մը, ոմն, ոք, մին. — ոչ մեկը,
բնաւ մեկը, ոչ ոք, ոչինչ. — Ածական. մեկ մարդ,
իրողութիւն մ'է ասիկայ. — Դերանուն. բնաւ մեկը
չուզեց գալ. — Ոչ մեկը և ոչ միտը յանձն առաւ,
ոչ ոք տեսաւ. — Ոչինչ ստացայ իրմէ, ոչինչ կերաւ.
— Մէկը, մէկուն, ոչ մէկը, ոչ մէկուն (Գ. Հոլ.).
— Իսկ ոչինչ, ոչինչի, ոչինչով զոյական անուն է
(Ա. Հոլ.):

ումանք, մեկ քանին, քանի, քանի մը, քանի՞. —
Ածական. քանի մը ծեր, մեկ քանի երիտասարդ,
քանի՞ հոգի. — Դերանուն. Անոնցմէ մեկ քանին
թլուատ էին. — Քանիներո՞ւ արիւնը մտաւ. —
Քանիներ հաւատքնին ուրացան. — Քանի՞ գնեցիր,
քանի՞ով ծախեցիր: — Ումանք զուտ զրաբար է և

զրաբար հոլովուած, թէ եւ աշխարհաբարի մէջ ալ
կը գործածուի միմիայն իբր դերանուն. միմանք չեն
ուզեր. ոմանց ծանր կու գայ խօսք մը լսել. — Մէկ
քանին, —նիին, —նիով (Ա. Հոլովում):

Ինչ, ինչ որ, ինչ, ինչեր. — Ածական, ինչ բան
ի՞նչ բանի, ինչ բանէ, ինչ բանով, ինչ բաներ,
ինչ տուններ քանդեց այդ թշուառականը: — Դե-
րանուն. ինչ որ ըսիր ելաւ. ինչ ալ խնդրես. ինչ
կ'ուզէ. ինչ^{ո՞ւ} եկաւ. ինչ^{ե՞ն} կը հետեւցնես. ինչ^{ո՞վ}
կընաս դէմ դնել. ինչ մնաց որ չըսուի անոր. ինչ^{ե՞ր}
չտեսանք (Գ. Հոլ.):

ամեն, ամենք, ամենքը, ամեն ինչ, բոլոր, բոլորը.
— Ածական. Ամեն մարդ, ամեն տեղ, ամեն ինչ,
ամեն բան. բոլոր ժողովուրդը, բոլոր զրքերը. —
Դերանուն. ամենք ցրուեցան, ամենքը ժողովուեցան,
ամենքն ալ վկայեցին. բոլորն ալ կողոպտեցին, բոլորը
քանդեց կամ այրեց. ամենուն հարցուր. բոլորն ալ
վկայեցին. բոլորէն խօսք առաւ որ լսեն. — Ամէնը
(Գ. Հոլ.). Բոլորը (Ա. Հոլ.):

Հատ, քիչ, հատ մը, քիչ մը, հատերը, քիչերը. —
Ածական. Հատ ցորեն, հատ անձրեւ, քիչ համբերու-
թիւն, քիչ մարդ, հատ մը խօսքեր լիբոռաց, քիչ
մը քաջութիւն ունեցիր. — Դերանուն. — Շատը
մեռաւ, հատն ալ արտորուեցաւ. հատերը լացին. հատ
հատեր յուսահատեցան, լքան, քիչերն արիւսցան. հատերէն
ոսկինին առին, հատերուն ալ կեանքերնին. քիչերուն
բախտ տրուած է միշտ առողջ ապրիլ, քիչով գոհ
ըլլաւ. հատը ուզէ՝ որ քիչը գտնես. — (Ա. Հոլովում):

Ո՞ր, ո՞րը, ո՞ր մէկը. — Ածական. ո՞ր սիրտ, ո՞ր
միտք, ո՞ր ազգ. — Դերանուն. ո՞րը կ'ուզես. —
Որո՞ն տունն է այս. — Որմե՞ն առիւր այս զիրքը.

(Գ. Հոլովում). — Յոքնակին՝ որոնք, որոնց, որոցմե, որոնցմով՝ յօդ չ'առնե՞ր՝ ինչպէս յօդ չեն առնե՞ր միւս ամէն յոքնակիները դերանունական հոլովումներուն:

ն՛վ, ով որ, ինչ որ, ո՞վ. — Ածական. ո՞վ մարդ, ո՞վ Աստուած (իրեւ ձայնարկութիւն՝ կը կազմէ գոյականներու կոչական ըստած ձեւը). — Դերանուն. Ո՞վ կ'ուզէ՞ թող գայ. — Ով որ տեսած է. — ինչ որ չես գիտեր սորովէ. — Ո՞վ ըսաւ քեզի. զո՞վ տեսար, որո՞ւ տուիր, որմե՞ գնցիր. Յոքնակի. որոնք, զորոնք, որոնցմէ, որոնցմով (Գ. Հոլովում):

այսպիսի, —սին, այդպիսի, —սին, այնպիսի, —սին. — Ածական. այսպիսի մարդիկ, այդպիսի թշուառներ, այնպիսի մէկը. — Դերանուն. ի՞նչ ըսելու է այսպիսիին — Այնպիսիէն փոխ առ՝ որ ծանր տոկոս չպահանջէ. — Այդպիսիին դրամ տալու է, որովհետեւ առածն արբեցութեան կը գործածէ: — Այս դերանունները կը հոլովուին Ա. Հոլովման ձեւով, բայց կրնան նաեւ հոլովուիլ Բ. Հոլովման պէս՝ վերջին ի ձայնաւորը ւ ի փոխելով սեռականին (87) մէջ. այսպիսին, այսպիսւ —ոյն. յոքնակին՝ այսպիսիները, այսպիսիներու, և այլն, կ'ըլլայ՝ համաձայն յոքնակի բառերուն հոլովման ընդհանուր կանոնին:

այսչափ, այսչափը, այդչափ, —փր, այնչափ, —փր. — Ածական. այսչափ անասուն ո՞ւր կը տանին. — Այդչափ բազմութիւն ուսկի՞ց եկեր է. — Այդչափ արիւն զո՞ւր տեղ ուրեմն թափուեցաւ. — Դերանուն. Այսչափով զոհ եղիր. — Այդչափը ո՞ր մէկ աղքատին պիտի բաւէ. — Այդչափն ալ բաւական է իրենց. — Այսչափներու բողոքը զուր տեղ երկինք չի բարձրանար. — (Ա. Հոլովում):

Այսքան, —եր, այնքան, —եր, այդքան, —եր. —

Այսչափ —ին նման կը գործածուի թէ՛ ածականաբար
և թէ՛ դերանունաբար: — (Ու. Հոլովում):

Ո՞րչափ, —փր, ո՞րքան, —եր, ի՞նչքան, —եր. —
Ածական. ո՞րչափ մարդ կայ. — ո՞րքան սուտ կայ
ըսածին մէջ. — ի՞նչքան զրամ ունիս: — Դերա-
նուն. ո՞րչափ տուիր, ո՞րքան առիր. ի՞նչքան վաստը-
կեցար. — Որչափներ կը կարծեն թէ ըրած չա-
րիքներն տեսնող մը չկայ. — (Ու. Հոլովում):

ԾԱՆՈԹ. — Ինչպէս վերը գրուած ցուցակէն կը տեսնուի՝
ածականներուն վրայ և, ը յօդերը դրուելով պերանունի
կը փոխուին:

13. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարկալ յօդուածը և միտք ամօնի ամօր մէջ նը-
մանութիւններն և նկարագրութիւններն:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:
Իմ դպրոցս: — Իմ դպրոցս կառուցուած է գիւղին
միակ ճամբային ծայրը: Գրէն համեստ տնակի մը
երեւոյթն ունի. ճակատը զեղնագոյն ներկուած է. մուտ-
քին վրայ քանդակուած է Հասարակութեան զինանշանը,
որուն ներքեւ գրուած է Կախարրական Դպրոց: Անկէ
կը մտցուի լայնիկեկ սրահի մը մէջ՝ ուր կան հանգեր-
ճակալներն, որոնց վրայ կը կախուին գլխարկներ, ըզ-
դեստներ և սակառներ. սրահէն կը մտցուի դպրոց կամ
դասարան որ մեծ սենեակ մ'է օղտւէտ, չորս պատու-
հաններով, որոնց երկուքը արեւելք և երկուքը արեւ-
մուտք դարձած են: Դասարանին գլուխը դրուած է
ուսուցչին գրասեղանը, յետոյ կարգաւ դէպի վար շա-
րուած են մեր նստելիք գրասեղանները, որոնք մաքուր
և շատ հանգստաւէտ են, ունին ոտք դնելու ձողեր և
փոքր յենարան մը կռթնելու համար: Այդմեակի պատե-
րուն վրայ կախուած են թագաւորին նկարը, մեղրական
գրութեան, անուանակոչութեան և այլ տախտակներ,

աշխարհացոյց մը և հարթագունդ մը: Գրասեղաններուն մօտ է գրատախտակը: — Օգը և լոյսը ազատ մուտք ունին հոն՝ չորս մեծկակ լուսամուտներէն, առողջարար և հաճելի բնակարան մը դարձնելով դպրոցը:

3. Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ ըսէ՛ք թէ երկատեսակ քառերէն որո՞նք իբրեւ ամական և որո՞նք իրբեւ դերամուծ գործածուած են:

Այս ապրանքն ալ միեւնոյն վաճառատան գործն է. — Ամենուն գաղափարն ալ նոյն է. — Գէշ չէ այս կերպասը, սակայն ես աւելի միւսին կը հաւնիմ. — Միւս կողմն ալ դարձուր, յետոյ ընտրութիւնդ ըրէ՛. — Ուրիշներուն խօսքին շատ ականջ չեմ դնէր ես. — Իւրաքանչիւրը ազատ է իր ընտրութիւնն ընելու մէջ. — Բաւ է. ուրիշ բանի վրայ խօսինք. — Ամէն մէկուն ձայնը որոշակի կը լսուէր. — Ո՛չ մէկը օրէնքէն ազատ է. — Քանի՞ դաշեկան կը պարտիս ընկերիդ. — Քաշիններ փորձեցին այդ դեղը, բայց ոչ մէկ օգուտ չտեսանկէ. — Շատ քիչեր իրենց յանցանքը կը ճանչնան. — Ամէն գլխէ մէկ մէկ ձայն կ'ելլէ, ո՛ր մէկը արդեօք ուղիղ է. — Բոլոր աշխարհ ապականեցաւ. — Մարդ և անասուն բոլորն ալ խղզուեցան ջրհեղեղով. — Ո՞ր սափրիչը կտրեց մազերդ. — Որո՞նք պէտք է ընել վըճարումը. — Ի՞նչ բան է քու ուղածդ. — Ի՞նչ ընելու է ուրեմն:

4. Հետեւեալ քառերը իբրեւ ամական գործածելով՝ խօսքեր կազմեցէ՛ք:

Միեւնոյն, ուրիշ, ամէն մէկ, բան մը, մէկ քանի, ի՞նչ, քիչ մը:

5. Հետեւեալ քառերը իբր դերամուծ գործածելով՝ խօսքեր շինեցէ՛ք:

Ո՞ր մէկը, շատերը, բոլորը, ինչ որ, մէկ քանին, ոչ ոք, մէկալը:

6. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ կէտերուն տեղ յարմար երկատեսակ քառեր դրէ՛ք:

Այն մարդը դետնառիւծի նման՝ ըստ կամս . . . գոյն կ'աւնէ. — Մահկանացու են . . . մարդիկ. — . . . ալ թողին զՅիսուս և փախան. — Իշխաններէն

. . . հաւատացին Յիսուսի. — Տունէն պիտի ելլենք, անոր համար . . . փնտռելու ետեւէ ենք. — Մեր գործերէն . . . արդէն յաջողած է, տեսնենք . . . վրայ ինչ ձայն պիտի ելլէ. — Ամէն անասուն իր որջը ունի, ըսաւ Յիսուս, իսկ Որդւոյ մարդոյն համար չկայ տեղ մը . . . դնէ իր գլուխը. — Յիսուս ըսաւ Փիլիպպոսի . . . ժամանակ քեզի հետ եմ, դեռ չճանչցար զիս, վասն զի ով որ զիս տեսաւ, իմ հայրս ալ տեսած եղաւ. — . . . հացը ո՞ր մէկուն պիտի բաւէ:

7. Լուծեցէք քերականօրէն նետեալ նախադասութիւնն մերը՝ զրաւոր:

Ուտելու մէջ չափաւորութիւն պահողը քաջող կ'ապրի: Ան որ հաւատարմութեամբ իր հայրենիքին կը ծառայէ, վարձատրութեան արժանի է. — Հիւանդները երբեք համոզում չեն ունենար որ իրենց օրհասին մէջ կը գտնուին. — Մի քանի թռչուններ եզակեան բնազդ ունին հողի մէջ թաւալելու:

8. Քաջատրեցէք զրաւոր նետեալ բարդ լատերը:

Արկնատումար, առեղծուած, գործադուլ, հոլաթեւ, տերեւաթափ, հինաուրց, սլաքառութիւն, մանկամարդ, անձնահաճ, երփներանգ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ

Լոկիմի եւ Ինիսփելի բանականներուն բախումը

Դիւցազները առաջ կը խաղան: Ինչպէս որ աշնան, երկու ամպեր կայծակներով բեռնաւոր՝ երկու հանգիստ պակաս գազաթններէն իրարու վրայ կը յարձակին, կամ ինչպէս երկու հեղեղներ իրարու կը հասնին, կը խառնուին, կը կռուին և կը մոնչեն դաշտին մէջ, այսպէս կը բախին և կը խառնուին Լոկիմի և Ինիսփելի բանականները: Զօրավար՝ զօրավարի հետ, մարտիկ՝ մարտիկի հետ կը կռուի, սուրը կը զարնէ և կը զարնուի. սաղաւարտները կը փչրին. արիւնը կը հոսէ և կը միայլարեբը կը հնչեն լարուած աղեղներուն վրայ. նետերը

կը սուլեն օդին մէջ, և տէգերու շփումէն տոգոյն ճառագայթներ կ'արձակին, որով կը լուսաւորուի խռովեալ գիշերը:

Մեռելոց աղաղակները դիրար կը խափանեն խառնուրդին մէջ: Այսպէս է օվկիանոսի խուլ մռնչիւնը, երբ մրրիկը կը քրքրէ իր խորքը. այսպէս են որոտումին վերջին ճայթիւնները: Եթէ հարիւր բարդեր կորմակի՝ միացուցած ըլլային իրենց ձայները այս պատերազմը երգելու համար, պիտի չկարենային անոնք աւանդել ապագային բոլոր մեռելներուն անունները: Դիւցաղները դիւցաղներուն վրայ կ'իյնային՝ քաղուած հասկերու նման, և քաջերուն արիւնը ակօսներ կը փորէր:

Լացէք բարդեր, լացէք Սիթալլինի մահը: Թող Փիոնայի հեծութիւններ հնչեցնեն իր սիրական Արտանին բնակարանը: Ինկան անոնք, ինչպէս այծեամբներն անապատին մէջ՝ Սուարանի ձեռքով: Սուարան կը գոռար իր մարտիկներուն մէջ, մրրիկի ոգիին պէս, երբ նստած Գորմալի ամպերուն վրայ, ուրախութեամբ կը դիտէ նաւարկեալ նաւաստիին կորուստը:

ՕՍՍԻԱՆԻ ՔԵՐԹՈՒԱՅՆՆԵՐ

Թրգ. Ն. Ա. ՂԱԶԻԿԻԱՆ:

Դիւցաղն - քաջ, արի, կտրիմ: Հանդէս - դիմացը, առջեւը կեցած: Բախել - իրարու գարկոյնի: Մարտիկ - զինուոր, պատերազմող, կռուող: Միաւ - շողի արձակել: Սուլել - սուր օայն անկել: Խորք - ծովուն յատակը, խորը, անդունդ: Բարդեր - երգիչ քերթողներ ելն, որոնց պաշտօնը եր մարտիկներուն քաջերիւնները երգել և պատուել աւանդ յիշատակը, որոնք մասնաւոր պատիւ ունենին երկրին մէջ: Կորմակ - իշխանացի քաղաւորը որ մեծն Կոնարին քոսներէն կը սերէր: Աւանդել - յանձնել: Հասկ - հասուն ցորենի (ընդեղինաց) գլուխը: Ահօս - հերկած ածու: Մեծաւլին, Փիոնա, Արտան (գորավարներու անուններ): Այծեամ - վայրի այծ: Սուարան - Սքանտինաշեան կղզիներուն քաղաւորը: Գորմաւ - անտառաբոյրի անուն: Նաւաբեկիւ - նաւը խորտակուել, վտանգի գալ: Նաւաստի - նաւավար:

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

Բայ

125. Կանխաւ ըսինք (60) թէ բայ կը կոչուին
այն բառերը՝ որ գործողութիւն մը ցոյց կու տան. զոր
օրինակ. ծեծել, ուտել, մոռնալ, տարուիլ, սիրուիլ,
կապուիլ, ըլլալ, կշտանալ, մեռնիլ, և այլն:

126. Գործողութիւնը չորս զանազան ձեւերու
տակ կ'ընայ նկատուիլ և ըստ այնմ ալ բայը չորս
տեսակ կոչումն կ'առնէ

ա. բայը ներգործական կ'ըսուի՝ երբ բայէն ցոյց
տրուած գործողութիւնն ընողը՝ իր գործը ուրիշ բանի
մը վրայ կը կատարէ, որով կը ներգործէ ուրիշի մը
մէջը կամ վրան: Զոր օրինակ. սպաննել զայլը,
ուտել կերակուրը, խնամել տղան, սիրել բարեկամը,
կտրել ծառը, եւ այլն:

բ. Բայը կրատրական կ'ըսուի՝ երբ բայէն ցոյց
տրուած գործողութիւնը ուրիշէ մը կը կատարուի
գործողին վրայ, որով գործողը չի ներգործեր, այլ
կը կրէ: Զոր օրինակ. սպաննուիլ տառակէն, ուտուիլ
տախճէն, խնամուիլ մօրմէն, սիրուիլ բարեկամէն, կշտ-
ուիլ գերանդիէն, և այլն:

գ. Բայը կ'ըսուի չեղոք՝ երբ բայէն ցոյց տրուած
գործողութիւնը ինքիւրեն կը կատարուի գործողին
մէջը կամ վրան, որով գործողը չէ որ կը ներգործէ
ուրիշին վրայ և կամ կը կրէ ուրիշէն: Զոր օրինակ.
ծիծաղիլ, հալիլ, քնանալ, զարմանալ, գանիլ, մաշիլ,
ծախիլ, մարիլ, եւ այլն:

դ. Բայը կ'ըսուի անցողական՝ երբ բայէն ցոյց
տրուած գործողութիւնն ընողը ուրիշի մը կատարել
կու տայ գործը, որով գործողութիւնն իրմէն ուրիշին

կ'անցնի: Զոր օրինակ. տղան չուր խմել տուի, կամ խմցուցի. — Յիսուս համբերուն խօսիլ տուաւ կամ համբերք խօսեցուց. — Զօրավարը վազել կու տայ զհեռադրեալուն կամ կը վազեցնէ զինուորեալը. — Պետրոս Առաքեալը կաղին քարէ տուաւ կամ կաղը քարեցուց. — Բժիշկը դեղերով հիւանդին փոխել տուաւ կամ հիւանդին փոխեցուց, և այլն:

ՄԱՆՈՒՅ. — Անցողական բայի ուրիշ ձեւ մ'ալ կայ, որ կը կոչուի կրկին անցողական, երբ մէկը գործողութիւնը ոչ միայն ուրիշի մ'ընել կու տայ այլ նաեւ երրորդ անձի մը ձեռքով ընել կու տայ: Զոր օրինակ. ծառաներուն բերնով անոնց հասկցնել տուաւ որ խնդիրքնին չի ընդունիր. — Աստուած օձերէն խածցնել տուաւ խորայեւացիները անապատին մէջ. — Օձը (սատանան) Եւային ձեռքով կերցնել տուաւ Ադամին արգիլուած պտուղը. — Ինքզինքս ձանցնել տուի անոնց, և այլն:

127. Բայէն ցոյց տրուած գործողութիւնն ընողը կը կոչուի տէր բայի, իսկ գործողութեան ենթարկուած իրը կը կոչուի խնդիր: Զոր օրինակ. երբ ըսենք. Աստուած ստեղծեց աշխարհը. — Յուր մարդէն սպաննուեցաւ. — Աչքս լոյսէն շլացաւ. այս խօսքերուն մէջ գործողութիւնը կատարող տէր բայի ենք են՝ Աստուած (որ ստեղծեց), ցալը (որ սպաննուեցաւ) և աչքս (որ շլացաւ). իսկ աշխարհը, մարդէն, լոյսէն բառերը որոնք կը ցուցնեն թէ գործողութեան ենթարկուած առարկաները և կամ պարագաները որոնք են բայերուն խնդիրներն են:

128. Խօսք մը կազմելու համար՝ անհրաժեշտ հարկաւոր է որ մէջը գտնուին տէր-բային, բայը և խնդիրը: Արդէն բայը ինքիրեն մէջ կը պարունակէ տէր-բային և խնդիրը, թէ եւ անոնք նիւթապէս նըշանակուած ալ չըլլան. զոր օրինակ՝ երբ ըսենք

կարդացի, կը հասկցուի մէջը տէր-բային՝ ևս և խըն-
դերը՝ գիրք մը, գրուած մը. այսպէս նաեւ մտածեցիր,
կը բովանդակէ իր մէջը տէր-բային՝ դու և բաւ մը՝
խնդիրը, և այլն:

129. Բայերը կը կազմուին կամ գոյական և
կամ ածական անունէ մը, որուն վրայ կ'աւելցուի
յատուկ մասնիկ մը կամ վերջաւորութիւն մը: Սկստի
բայը երկու մասէ կը ձեւանայ. այսինքն՝ արմատէ
և վերջաւորութիւնէ. զոր օրինակ. յուս-ալ, ուտ-ել,
պառկ-իլ, թող-ուլ, որոնց մէջ յուս, ուտ, պառկ,
բող, այդ բայերուն արմատներն են, իսկ ալ, ել, ուլ
մասնիկներն անոնց վերջաւորութիւններն են:

ԾԱՆՈԹ. — Բայերու արմատներէն կազմուած բառերը կը
կոչուին բայարմատ բառեր. զոր օրինակ. հոգեկորոյս.
աստուածաստեղծ, դիւրագգած, երագատես, լծրեկէց, ա-
մենակեցոյց, բարեստեպց, ալէկոծ, դիւարախ, մեռելարադ,
գերասքանլ, հոգեգմայլ, ահարեկ, բնատուր, ևս այլն:

130. Բային արմատը չի փոխուիր խօսքի մէջ,
բայց վերջաւորութիւնը կը փոխուի: Վերջաւորու-
թեան փոփոխուիլը կը կոչուի բային լծորդութիւնը,
ինչպէս անուան փոփոխուիլը տեսանք (77) որ կը
կոչուի հոյովում. հետեւաբար բայ մը լծորդել՝ ըսել
է՝ բայի մը բոլոր փոփոխութիւնները որոշ կարգով
մը զուրցել կամ գրել:

131. Ըսինք թէ բայը գործողութիւն մը ցոյց
կու տայ (125), արդ՝ գործ մը կրնայ կատարուիլ
մէկ և կամ մէկէ աւելի թիւով անձերէ, և կատա-
րողը կամ կատարողները կրնան ըլլալ կամ առաջին,
կամ երկրորդ և կամ երրորդ դէմքի (105) անձ
կամ անձեր. հետեւաբար բայն ունի բիւ, եզակի և
յորքնակի, ինչպէս նաեւ դէմք՝ ես, դու, ան և կամ
մենք, դուք, անոնք:

132. Գործողութիւն մը ժամանակի մէջ կը կատարուի. հետեւաբար բայի մը ձեւերը կը փոխուին ներկայ, անցեալ, և ապառնի ժամանակներու համաձայն: — Այս երեք ժամանակներէն ներկան՝ որ միշտ միեւնոյն ժամանակը կը ցուցնէ՝ բաժանմունք չի կրեր, բայց անցեալը՝ որ կրնայ ներկային աւելի կամ պակաս մօտաւոր ժամանակ մը ցոյց տալ՝ կը բաժնուի այսպէս անցեալ անկատար (երբ գործողութիւն մը գեռ շարունակութեան մէջն է), անցեալ կատարեալ (երբ գործողութիւն մը նոր լմնցեր է), անցեալ զերակատար (երբ գործողութիւն մը լմնցած ցոյց կը տրուի՝ առանց ժամանակն որոշելու), անցեալ վաղակատար (երբ գործողութիւն մը հին ժամանակ կատարուեր է). այսպէս նաեւ ապառնի, կրնայ ներկային մօտագոյն ժամանակ մը ցուցնել, որով կ'ըլլայ գոռն ապառնի, և կամ հեռաւոր ապագայ ժամանակ մը, որով կ'ըսուի զերապառնի*: — Օրինակ

Կ'ուտեմ — ներկայ, հիմայ կը կատարեմ ուտելու գործողութիւնը.

Կ'ուտէի — անկատար. գեռ ուտելու գործը կը շարունակէի, լմնցած չէր.

Կերայ — կատարեալ, հիմայ ուտելու գործը լմնցի.

Կերած եմ — զերակատար, ուտելու գործը լմնցած եմ, բայց չեմ յայտնէր թէ երբ.

*Այսպէս չաւաղոյն կը համարեմ կոչել՝ ուրիշ քերականագէտներէ կոչուածը անցեալ-ապառնի կամ անկատար-ապառնի, որ ըստ ինքեան հակասական կոչումներ են, վասն զի ինչ որ անցեալ է (ամբողջապէս կամ կէս ի կէս կատարուած) ապառնի չի կրնար ըլլալ և ոչ ապառնի՝ անցեալ, ճշգրտօրէն գոցէ պիտի ըլլար՝ եթէ այդ իմաստով կոչած ըլլային պատմական-ապառնի.

կերած էի — վաղարկատար, ուտելու գործը հին ժամանակ լմնցուցեր էի.

Պիտի ուտեմ — ապրանքի, ուտելու գործը ապագային կը թողում.

Պիտի ուտէի — զերապրանքի, կը ցուցնէ անցած ժամանակ մը, որուն մէջ ուտելու գործը պիտի կատարուէր, զոր օրինակ. Տարի մ'առաջ քիչ մնաց որ թունաւոր ըմպելիք մը պիտի խմէի: Եւ կամ ապագայ մը՝ որուն մէջ պիտի կատարուէր այն գործը՝ պայմանով որ տեղի ունենար այս ինչ կամ այն ինչ պարագայն. զոր օրինակ. Եթէ Հայաստան երթայի՝ անպատճառ Մասիս լեռը պիտի երթի:

133. Բայը պաշտօն ունի գործողութիւն ցուցնել և բացատրել. արդ գործողութիւնը բացատրելու զանազան կերպեր կան՝ որ զբարար բառով կը կոչուին եղանակ: Բայը հինգ եղանակ ունի, որոնք կը կոչուին 1. Սահմանական 2. Ստորադասական կամ թեական, 3. Հրամայական, 4. Արգելական, 5. Դերբայ կամ Անորիշ եղանակ:

1. Սահմանական կ'ըսուի եղանակը՝ երբ կը ցուցնէ պարզապէս ներկայ կամ անցած և կամ ապառնի (այսինքն՝ կատարուող, կատարուած, կատարուելիք) գործ մը. զոր օրինակ. կ'երգեմ, կը նշուտիմ. — Երգեցի, նստայ. — պիտի երգեմ, պիտի նստիմ:

2. Ստորադասական կամ թեական կը կոչուի եղանակը՝ երբ գործողութեան կատարումը պայմանի մը հետ կապուած ցոյց կու տայ. զոր օրինակ. տո՛ւր՝ որ տեսնեմ, կը սպասեմ որ խօսի, աշխատեցէ՛ք որ զարգանաք, գնացի՛ որ շէի, եկան՝ որ խօսին, երբ ուզես՝ կու գամ, կը հաճինք՝ քե որ շնորհակալ

մեր պայմանները, պիտի ազատ թողուի՝ երե խոստովանիք ճշմարտութիւնը, հունձըն առատ պիտի ըլլայ՝ երե կարկուտ չգայ, և այլն:

3. Հրամայական է եղանակը՝ որ կը պարտաւորէ ուրիշ մը բայէն ցոյց տրուած գործողութիւնը. կատարելու. միեւնոյն կերպով կ'ըլլայ նաեւ յորդորելը, խնդրելը, կամ սորաչելը, ընտրելը. զոր օրինակ. զուտ հրամայական՝ բեր գիրքը, տար այս նամակը, ըսէ՛ ինչ կ'ուզես. — Խորհրդական՝ արիացէ՛ք ո՛վ զինուորներ, մեռնի՛նք ճշմարտութեան համար, համբերէ՛ մինչեւ վերջը. — Խնդրական կամ սորաչական՝ բարեհաճէ՛ հետս գալու, ազնուութիւնն ունեցէ՛ք մտիկ ընելու, հրամէ՛ ինչ որ կը փափաքիս. — Ընտրական՝ թող զուրցէ անոր՝ ինչ որ ինծմէ լսեց, թող սպրեք մայրս՝ երջանիկ պիտի զգայի ինքզինքս թշուառութեանս մէջ, թող զրե ուզածը՝ առանց աւելորդ ակնածութիւններու, և այլն:

4. Արգելական կ'ըսուի այն եղանակը՝ որ կամ սատելով և կամ ազաչելով թոյլ չուզեր տալ ուրիշի մը կատարելու այն գործողութիւնը՝ որ բայը կը ցուցնէ. զոր օրինակ. (ստատելով) ըսէ՛, մի՛ խօսիր. — հոս մի՛ կենար, աչքէս հեռացիր. — (սորաչական) մի՛ ուտեր այդ կերակուրը որ ստամոքսիդ ցաւ պիտի պատճառէ. — Թէ զիս կը սիրէք՝ այդպիսի բան մը մի՛ ընէք, և այլն:

5. Դերբայ կամ Անորիշ եղանակը այն է՝ որով բայը գործողութիւն մը ցոյց կու տայ՝ առանց գործող անձի մը. զոր օրինակ. սիրել, խօսող, կերած, մոռցուելու, ուտուելիք, սաւերով, և այլն. — Դերբայը երկու տեսակ բառ կը պարունակէ, այսինքն Բայգոյականնէր և Բայածականնէր: — Բայգոյականը

եթէ պարզապէս գործողութիւն մը ցուցնէ, առանց ժամանակն որոշելու, կը կոչուի տնորիշ դերբայ, իսկ եթէ ցուցնէ ապագային մէջ ըլլալիք գործողութիւն մը, կը կոչուի ապառնի դերբայ. զոր օրինակ. անորիշ դերբայ են՝ խնտալ, ցաշիլ, երգել, զբօսնուլ. իսկ ապառնի դերբայ են՝ ատելիք կամ ատելու, սիրելիք կամ սիրելու, խաղալիք կամ խաղարու, մխրարելիք կամ մխրարելու, փրկելիք կամ փրկելու, և այլն: — Բայածականը գործողութեան մը ներկայ ժամանակը ցոյց կու տայ անորոշ կերպով. հետեւաբար երկու տեսակ է ներկայ դերբայ և անցեալ դերբայ: Զոր օրինակ. ներկայ դերբայ են՝ սիրող, տեսնող, մտածող, կարեկցող, և այլն. իսկ անցեալ դերբայ են՝ սիրած կամ սիրեր, տեսած կամ տեսեր, մտածած կամ մտածեր, և այլն:

ԾԱՆՈԹ. — Դերբայները անդէմ թայ կը կոչուին՝ որովհետեւ դէմք չեն ցուցներ, մինչդեռ միւս եղանակներով լծորդուած բայերը դէմք ցուցնելուն համար դիմաւոր թայ կ'ըսուին: — Որպէս զի խօսք մը իմաստ ունենայ՝ անհրաժեշտ հարկ է որ մէջը դիմաւոր թայ մը գտնուի (128):

134. Բայերու լծորդութիւնը (130) քերականութենէ աւանդուած կանոններու համաձայն կ'ըլլայ, բայց կան քիչ թիւով բայեր՝ որ դրուած կանոններէն կը զարտուղին: Կանոններուն համաձայն լծորդուողները՝ կանոնաւոր թայ կը կոչուին, իսկ կանոններէն զարտուողները կ'ըսուին անկանոն թայ: Կան նաեւ պակասաւոր և միադէմ կոչուած բայերու ձեւեր, որոնց վրայօք պիտի խօսինք իրենց կարգին՝ կանոնաւոր լծորդութիւններէն վերջը:

14. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարգալ ընթերցումին ստանաւորը և արծակ զրել ամոր պարունակութիւնը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:
 Լաւագոյն է ըլլալ խոնարհ և համեստ, բայց բանի մը օգտակար, քան թէ փառասիրութեամբ և ունայնաւորութեամբ լեցուն և անօգուտ իր մերձաւորին: Գեղեցկութիւնը պահ մը հաճելի և հիանալի է, բայց եթէ բարութեան հետ միացած չէ, մարդոց սէրը և յարգանքը չի վաստկիր: Սմիլէս կ'ըսէ. «Բարութիւնը մեծ ոյժ ունի հրապուրելու և տիրանալու մէջ, մէկն որ անով զարդարուած է, ճշմարիտ թագաւորն է մարդոց, որովհետեւ իրեն կը քաջէ ամէնուն սիրտը»:

3. Հետեւեալ խօսքերուն յարմար եմթակամներ յատկացէք:

Ամէնուն տէրը ... է. — Անդեղը ... միայն կը դատապարտուին. — Զիտուսի ծննդեան ատեն մոգերուն առաջնորդ եղաւ ... — Մովսէս մարգարէին յաջորդեց ... — Ծնողքի մը երջանկութեան պատճառ են բարի ... — Մարդուս մէջ անմահ է իր ... — Ամէն բան մոռցնել կու տայ ... — Դարուս նշանաւոր գիւտերն ... են — Աւքոհի մէջ անեղծ կը մնան ... — Առաքեալներէն ծովուն վրայ քալողը ... եղաւ:

4. Հետեւեալ իմաստները լրացուցէ՛ք յարմար բայեր զմեկով կէտերուն տեղ:

Մարմնամարդը ... մարդուս մկունքները. — Միրանի գօտին ... երկնքին վրայ, արեւուն դիմաց, անձրեւներէ ետքը. — Մագնիսը իրեն ... երկաթը և այլ մետաղներ. — Ամպերը ... օդին մէջ գտնուած ջրեղէն գուրշիներէն. — Աքոհական ըմպելիները ... մարդուս ստամոքսը. — Բոյսերուն մեծագոյն մասը ... մարդուն. — Գետնախնձորն ... Ալեքիկայի Միացեալ Նահանգներէն. — Համեմունք ... այն նիւթերն որ կերակուրներուն մէջ ... զանոնք ախորժաճամ ընելու համար. — Զէթը ... ձիթապտուղէն, և անով ... աղցան և ուրիշ կերակուրներ ... — Քացախը ... սովորաբար գինիէ,

խնձորաջուրէ կամ գարեջուրէ. — Թէյի ծառը Չինու
և Ճաբոնի մէջ ... — Եթերով կամ քլորակերպով ...
սրածութեան ենթակայ հիւանդները:

5. Մէկ մէկ մախաղասութիւն շիմեցէ՛ք հետեւեալ բա-
յերով, ամոնց Սամամական, Ստորաղասական և հրա-
մայական ժամանակներուն զործածութեամբ:

Վտարել, ցաւիլ, փորձել, ցուցնել, դիտել, հարուածել,
դովել, փայլել, հեռանալ, յարգել, հրամայել, գանձել,
ստանալ, կորզել:

Օրինակ. Կասկածաւոր մարդիկ երկրէն դուրս կը
վտարուին:

6. Հետեւեալ մախաղասութիւններուն մէջ գտնուած
տծական դերբայները որոշեցէ՛ք զոյակամ դերբայներէն:

Հիւանդութեան մը կրկնուիլը աղիտալի է. — Զըր-
կուած մարդը զրկողին պարտատէրը կ'ըլլայ. — Ան-
հարկի ծիծաղիլը նշան է թեթեւամտութեան. — Խոս-
տովանուած յանցանքը կիսով չափ ներուած է, կ'ըսէ
խտալական առածը. — Գլխացող մարդը բարեսիրտ
կ'ըլլայ. — Կորսուած համբաւը դիւրաւ չի ստացուիր.
— Կերած հացիդ հաւատարիմ եղիր. — Չեռքեդ
եկածը մի խնայեր թշուառին օգնելու համար. — Աղ-
քատին ողորմիլը Աստուծոյ փոխ տալ է. — Եղած
աղօթքի մը կատարուիլը նպատակէն կ'ախուժ ունի. —
Ընտրուած ապրանքը թանկագին կ'ըլլայ. — Երգուածը
նոր եղանակ մ'է:

6. Հետեւեալ ներգործական բայով եղած մախաղա-
սութիւնները վերածեցէ՛ք անցողականի:

Կառավարութիւնը նուազեցուց ուտելիքներուն գի-
ները. — Ուսուցիչը բացաւ դպրոցին դուռը. — Համեստ
և փութաջան աշակերտը կը սիրցնէ ինքզինքը. — Մայրը
կաթ տուաւ նորածին մանկան. — Վոյրս նամակ մը
դրեց ինծի. — Մայրս սրբեց, մաքրեց բոլոր տունը.
— Առատ ուծուի գնեցի ձմեռուան համար:

Օրինակ. Կառավարութիւնը նուազեցնել տուաւ ու-
տելիքներուն գիները:

8. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ եղած չկոք բայերը ներ-
գործականի դարձուցէ՛ք:

Կը սիրեմ ծառայել ամէնուն. — Կառքով քալելը մեծ հաճոյք մ'է ինծի համար. — Յաջողելը ամէնուն տրուած չէ. — Ուտել և կերցնել երկու տարրեր գործեր են. — Կալանաւորը բանտէն փախաւ. — Շուկայէն մինչեւ տուն վաղեցի աւետիս տալու համար. — Մեր պարտէզին բոլոր ծաղիկները չորցան. — Այդ դառն խօսքերով մեր սիրտերը զայրացան. — Եղբայրս մեծ բռնէ մը աղատեցաւ. — Արեւն ելաւ և լուսնի լոյսը անհետացաւ:

Օրինակ. Կը սիրեմ ծառայեցնել զամէնը:

9. Հետեւեալ խօսքերում խմատը կրաւորակամ ձեւով բացատրեցէ՛ք:

Կայէն սպաննեց իր Աբէլ եղբայրը. — Հրեաները խաչեցին զՅիսուս. — Թագաւորը կը կառավարէ ժողովուրդը. — Մայրը կը խնամէ իր զաւակը. — Արեւը կը լուսաւորէ մոլորակները. — Զուրը կը լուծէ աղը, շաքարը. — Աստուած ստեղծեց մարդը և ամէն բան. — Աստուած պիտի վարձատրէ բարի մարդիկը. — Աղբը կը պարարտացնէ հողը. — Ուսուցիչը կ'ուսուցանէ աշակերտը:

Օրինակ. Աբէլ սպաննուեցաւ իր Կայէն եղբորմէն:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ

ՌՈՒԼԱՆԻ ԳՈՒՐԵՆՈՒԼԱՆՍՈՒՐԸ

Կը զգայ Ռուան որ կը վատի տեսութիւնն:
Ոտք ելլելու համար կ'ընէ ամէն ճիգ:
Կորսնցուցեր է զէմքն իր գոյնն: Իր առջեւ
Կայ քար մը թուխ. կը զարնէ տասը հարուած
Անոր ցաւով և դառնութեամբ սիրտը լի:
Կը ճըռնչէ պողպատը՝ չի խորտակիր
Եւ չի խռիր: «Ո՛հ կ'ըսէ կոմսը, հասիր,
Սուրբ Մարիամ, ինձ օգնութեան: Գուրենդալ,
Ո՛հ, իմ աղուոր Գուրենդալս, մեղք, մեղք քեզի:

Որովհետեւ կը մեռնիմ ես՝ ա՛յ չունիմ
 Հոգ ու խընամ վըրադ. քեզմով շահեցայ
 Արձակ դաշտի մէջ կռիւներ անհամար,
 Նուաճեցի այքան երկիրներ լայնանիստ,
 Որոնց կ'իշխէ ալէժաղիկ Աարուստն.
 Մ'երթար մարդու՝ որ ուրիշէն կը փախչի:
 Երկար ատեն պահեց քեզ ճորտ մը բարի,
 Սուրբ Ֆրանսայի մէջ պիտի նմանըդ չըլլայ:

Պարոն Ռուան դայն թուի քարի մը զարկաւ,
 Այնչափ զարկաւ որ չեմ կրնար ըսել ձեզ:
 Կը շաչէ սուրը, չի կտարիւր, չի փշրիւր:
 Ան կ'ընդոստնու երկնապող: Կոմսն երբ տեսաւ
 Որ չըկտարէ պիտի, կ'ընէ ինքնիրեն
 Անոր դրուտան ու գովքը մեղմ և յուշիկ.
 «Ա՛հ, Դուրենդալ, ո՛րքան աղուոր ես և սուրբ:
 Մասունքներով լեցուն է գունդըդ սսկի.
 Սուրբ Պետրոսի տկոսն, և սուրբ Բարսեղի
 Արիւնն, և սուրբ գերապայծառ Դիոնի
 Մաղերն, և սուրբ Մարիամու հանգերձէն:
 Հեթանոսաց քեզ ժառանգելն արդար չէ.
 Քրիստոնեայք պէտք է որ քեզի ծառայեն . . .

ՌՈՂԱՆԻ ՆՐԳԸ. (թրգմ. Տ. Ա. Ղազիկիւհամ).

Վառիւ - տկարամաղ, աչքին՝ յոյսը չտեսնել: Թուի -
 մուր գոյն: Խոռիւ - պակսիլ բան մը: Լայնանիստ - տա-
 յաժուած: Ալէժաղիկ - մօրուքը, մազերը ակալկած: Ճորտ -
 մանչ տղայ, փոքրաւոր: Շաչեւ - շլկոյց ձանկ: Ընդոստ-
 նու - տեղէն վեր ցատքել: Երկնապող - վարէն դեպ 'ի
 երկինք նետուած: Գովք - գովեստ: Յուշիկ - կամացուկ,
 ծանր:

Լծորդութիւն բայերու

135. Երեք տեսակ լծորդութիւն (130) կայ բայերու, որոնք իրարմէ կը զանազանին իրենց աշտորիշ դերբային վերջաւորութեան մէջ գտնուած ձայնաւոր զրով, և այս ձայնաւոր զրերուն այրենական կարգին համաձայն՝ առաջին լծորդութեան բայերը կը վերջանան ալ մասնիկով, երկրորդին՝ ել մասնիկով և երրորդին՝ իլ մասնիկով:

()րինակներ

Ա. Լծորդ.	կարդ-ալ,	իման-ալ,	տեսն-ալ.
Բ. »	սիր-ել,	կոտոր-ել,	մաշ-ել.
Գ. »	զատ-իլ,	մեռն-իլ,	մս-իլ.

ԾԱՆՈԹ. — Քանի մը բայ միայն՝ կը վերջանան ոչ մասնիկով. զոր օրինակ. թող-ուլ, երգն-ուլ, արգել-ուլ, և այլն: Այս տեսակ բայերու լծորդութիւնն առաջ կու գայ զրաբար լեզուի ոչ վերջացող բայերու չորրորդ տեսակ լծորդութենէ մը, որ աշխարհաբարին մէջ անհետացած է: — Այս տեսակ լծորդութեան վրայ՝ յետոյ պիտի խօսինք (165):

136. Ըսինք որ (129) բայը երկու մասերէ կը ձեւանայ, այսինքն արմատե և վերջաւորութեան, սակայն պէտք է շփոթիլ յետի մ'արմատը՝ բայի մ'արմատին հետ. որովհետեւ վերոյիշեալ ալ, ել, իլ, ոչ վերջաւորութիւնները կը զրուին բայերուն արմատներուն վրայ, որոնք արդէն ենթարկուելը են՝ ձայնափոխութեան և զեղչման (71-75) կանոններուն երբ գոյական կամ ածական բառէ մը՝ բայարմատի վերածուելը են. զոր օրինակ.

սէր	գոյականէն	կը	կազմուի	սիր-ել	բայը.
դեւ	»	»	»	դիւ-ան-ալ	»
գիր	»	»	»	գըր-ել==գը-ել	»
ջուր	»	»	»	ջըր-ել==ջը-ել	»
թիւ	»	»	»	թու-ել	»
լոյս	»	»	»	լուս-ան-ալ	»
գէր ածականէն	»	»	»	գիր-ն-ալ	»
ընտիր	»	»	»	ընտր-ել	»
ամուր	»	»	»	ամր-ան-ալ	»
ծոյլ	»	»	»	ծուլ-ան-ալ	»
ծուռ	»	»	»	ծըռ-ել==ծռ-ել	»

137. Չեղոր (126. գ.) կոչուած բայերու թիւին մէջ կը գտնուի ըլլալ բայը, որ հիմն և օժանդակ (այսինքն՝ լրացուցիչ) ըլլալով բոլոր բայերու լծորդութեան, ամենէն առաջ հարկ է ծանօթ ըլլալ ուսանողին անոր լծորդութիւնը:

138. Աշխարհաբարի մէջ ըլլալ միակ օժանդակ բայը կազմուած է գրաբար լեզուին և, յինկ, ևղանիլ երեք օժանդակ բայերէն, որովհետեւ այդ երեք բայերուն լծորդութիւնն ալ պակասաւոր ըլլալով գրաբարի մէջ, անոնցմէ մէկուն պակասածը միւսէն լրացնելով՝ կազմուած է աշխարհաբարի ըլլալ բային լծորդութիւնը:

ԵՐԱՆՕԹ. — Ել (հին ձեւով դերբայ) բայը աշխարհաբարի մէջ ունի միայն սահմանական ներկայի և անկատարը, որոնք միանալով եղանիլ==եղնիլ (աշխարհաբար ձեւ, գաւառաբարբառի մէջ մնացած) բային ևղեր կամ ևղած բայածականն երուն հետ՝ կը կազմեն սահմանական և ստորադասական գերակատար ու վաղակատար ժամանակները: — Եղնիլ (հին ձեւը՝ եղանիլ) բայէն աշխարհաբարի մէջ կը մնան սահմանական կատարեալը, հրամայական եզակի և յոքնակի երկրորդ դէմքի ձեւերը, ներկայ դերբայի և անցեալ դերբայի եղեր, եղած (189-190) երկու ձեւերը: —

ըլլալ (հին ձեւը յիսնէլ, ...) բային կը պակսին սահմանական և ստորագոյսական կատարեալներն և գերակատարները և վաղակատարները, դարձեալ հրամայականին եզակի և յոքնակի երկրորդ դէմքերը և անցեալ դերբայը: — Ուրեմն այս երեք պակասաւոր բայերէն ձեւացած միակ օժանդակ բայն ըլլալ՝ աշխարհաբարի մէջ՝ անկանոն բայ կը համարուի և հետեւեալ կերպով կը լծորդուի:

139. Լծորդութիւն ըլլալ օժանդակ անկանոն բային:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ.	եմ	Եղ.	կ'ըլլամ	Եղ.	էի	Եղ.	կ'ըլլայի
»	ես	»	կ'ըլլաս	»	էիր	»	կ'ըլլայիր
»	է	»	կ'ըլլայ	»	էր	»	կ'ըլլար
Յոր.	ենք	Յոր.	կ'ըլլանք	Յոր.	էինք	Յոր.	կ'ըլլայինք
»	էք	»	կ'ըլլաք	»	էիք	»	կ'ըլլայիք
»	են	»	կ'ըլլան	»	էին	»	կ'ըլլային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եղ.	եղայ	Յոր.	եղանք
	եղար		եղաք
	եղաւ		եղան

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եղ.	եղեր	կամ	եղած	եմ	Եղ.	եղեր	կամ	եղած	էի
»	եղեր	»	եղած	ես	»	եղեր	»	եղած	էիր
»	եղեր	»	եղած	է	»	եղեր	»	եղած	էր
Յոր.	եղեր	»	եղած	ենք	Յոր.	եղեր	»	եղած	էինք
»	եղեր	»	եղած	էք	»	եղեր	»	եղած	էիք
»	եղեր	»	եղած	են	»	եղեր	»	եղած	էին

ԱՊԱՌՆԻ

Եզ.	պիտի	ըլամ
»	»	ըլաս
»	»	ըլայ
Յոք.	պիտի	ըլանք
»	»	ըլաք
»	»	ըլան

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզ.	պիտի	ըլայի
»	»	ըլայիր
»	»	ըլար
Յոք.	պիտի	ըլայինք
»	»	ըլայիք
»	»	ըլային

ՍՏՈՐԱԴ. ՆԵՐԿԱՅ

Եզ.	որ	կամ	եթէ	ըլամ
»	որ	»	եթէ	ըլաս
»	որ	»	եթէ	ըլայ
Յոք.	որ	»	եթէ	ըլանք
»	որ	»	եթէ	ըլաք
»	որ	»	եթէ	ըլան

ՍՏՈՐԱԴ. ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ.	որ	կամ	եթէ	ըլայի
»	որ	»	եթէ	ըլայիր
»	որ	»	եթէ	ըլար
Յոք.	որ	»	եթէ	ըլայինք
»	որ	»	եթէ	ըլայիք
»	որ	»	եթէ	ըլային

ՍՏՈՐԴ. ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ.	որ	եղեր	եմ
»	որ	եղեր	ես
»	որ	եղեր	է
Յոք.	որ	եղեր	ենք
»	որ	եղեր	էք
»	որ	եղեր	են

ՍՏՈՐԴ. ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ.	որ	եղեր	էի
»	որ	եղեր	էիր
»	որ	եղեր	էր
Յոք.	որ	եղեր	էինք
»	որ	եղեր	էիք
»	որ	եղեր	էին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

Եզ.	Բ.	դէմք	եղիր	—	թող	ըլաս
»	Գ.	»	ըլայ	—	թող	ըլայ
Յոք.	Ա.	»	ըլանք	—	թող	ըլանք
»	Բ.	»	եղէք	—	թող	ըլաք
»	Գ.	»	ըլան	—	թող	ըլան

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

էջ.	Բ.	դէմք	մի ըլար = մ'ըլար	—	թող չըլար
»	Գ.	»	չըլար	—	թող չըլար
Յոր.	Ա.	»	չըլանք	—	թող չըլանք
»	Բ.	»	մի ըլար = մ'ըլար	—	թող չըլար
»	Գ.	»	չըլան	—	թող չըլան

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ

Բայցոյական	{	Անորոշ դերբայ	ըլալ
		Ապառնի դերբայ	ըլալու, ըլալիք
Բայածական	{	Ներկայ դերբայ	եղող, ըլող
		Անցեալ դերբայ	եղեր, եղած

ԵՐԱՆՈԹ. — Ինչպէս ըլլալ բային սահմանական ներկայ և անկատար ձեւերէն կը տեսնուի՝ այդ ժամանակները կը կամ կու նախադաս մասնիկ մ'ունին, որ յատկանիշն է այդ ժամանակներուն ամէն բայերու մէջ, և յառաջ կու գայ հին զեղչուած ձեւէ մը: — Այս կու կամ կը (ձայնաւորէ նախադաս՝ կ') մասնիկը կ'որոշէ սահմանական ներկան և անկատարը՝ ստորադասական ներկայէն և անկատարէն: — Կու կը դրուի միավանկ բայերու առջեւ. զոր օրինակ. կու շամ, կու գաւ, կու տայ, կու տայիք, կու տայիք, և այլն: Իսկ կը բազմավանկ բայերու առջեւ կը դրուի. զոր օրինակ. կը գործեմ, կը տեսնես, կը քնանամ, և այլն: — Առանց կու կամ կը մասնիկին կը լծորդուին ունիւմ, գիտեմ, կրնամ, կամ, եմ բայերը:

15. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարգալ ըմթերցումիմ հատուածը և պատմել ամոր ճիւղը:

2. Ուղղագրել հետեւեալը թելադրութեամբ:

Շատ մը մարդիկ կը զղջան իրենց ըրած գէշութեան վրայ, այն տգեղ խօսքերուն՝ որ բարկութեան նոպայի մը մէջ իրենց բերնէն փախած էին, և պիտի ուզէին դարման ընել եղած գէշութեան ու ներում խնդրել անոնցմէ զորոնք վշտացուցեր են, բայց կ'ամչնան, և

կը նախընտրեն տանջուիլ և կարծել տալ որ անկիրթ և չար են: Ո՛հ, երբեք մի ամէնաք ներում խնդրելէ ձեր յանցանքներուն և զանոնք խոստովանելէ ան կեղծարար: Ունեցէք այն ազնուական արիւթիւնը զձեզ խոնարհեցնելու. այս կերպով մեծ բեռէ մը ազատուածի մը պէս պիտի զգաք, և աւելի բարի, աւելի յարգանքի արժանի եղած պիտի տեսնէք զձեզ:

3. Էական րայիմ հետեւեալ քաղաղրեալ ժամանակներովը մէկ մէկ մախաղասութիւններ շինեցէք:

Եթէ եղած էք. — Որ եղած էին. — Եղած էինք. — Եղած են. — Եղած էի. — Եղեր ենք. — Եղեր եմ. — Եթէ եղած է. — Որ եղեր ես. — Եղեր էիք. — Եղած էր. — Եղեր էիր:

4. Ըլլալ րայիմ ժամանակներով լրացուցէք հետեւեալ խօսքերը:

Հարիւր և յիսուն օր ջրհեղեղ ... երկրիս վրայ. — Իսրայելացիք գերի ... Եգիպտոսի մէջ. — Որ կ'ողորմի իր անասունին երկայնակեաց ... — Սաւղոս կը հարցնէ ո՞վ ... Տէր: Եւ նա կ'ըսէ. Ես ... Յիսուս զոր դուն կը հալածես. — Աղաթինը ըսաւ Պետրոս առաքեալին համար, ասիկա ալ անոնցմէ մէկն ... — Զգոյշ ... չհաւատալու դիւրաւ չար լեզուներու. — Եթէ ես հարուստ ... շատ բարեգործութիւններ ... — Կատարեալ ... ինչպէս ձեր երկնաւոր Հայրը կատարեալ ... — Մինչեւ որ չդառնաք և աղաներու պէս անմեղ չ ... պիտի չմտնէք Աստուծոյ արքայութիւնը:

5. Հետեւեալ րայիւրով մէկ մէկ մախաղասութիւններ կազմեցէք զրաւոր:

Սխալիլ, արշաւել, որսալ, սառիլ, պատուել, ցանկալ, հանգչիլ, նստիլ, խոնարհիլ, հեծնել, համբուրել, խածնել, ընկճել, ատել, կանգնել:

Օրինակ. Շատերը կը սխալին, բայց քիչերը կը ճանչնան զայն:

6. Հետեւեալ խօսքերուն եզակիները՝ յորմակիի և յորմակիները եզակիի դարձուցէք:

Խելացի մարդը կրքի գերի չ'ըլար. — Շահաբաժին կը ստանան անոնք միայն որոնք ընդհանուր դրամագլխուն մէջ իրենց բաժինն ունին. — Առուտուրի

մէջ կը ճանչցուի մարդու մը պատուաւորութիւնը. — Վաստակներուն ստոյգ յարգը իրենց մեքենաներուն մէջն է և ոչ անոնց նիւթին. — Իւրաքանչիւր աստղ մէկ մէկ արեւ է. — Բոլոր թռչունները երգող չեն. — Լերկրաւոր վայելքը վաղանցուկ է. — Լեռներ-լեռներու չեն հանդիպիր, կ'ըսէ առակը, մարդիկ մարդոց կը հանդիպին. — Խնձորը կեղեւելով կեր, տանձը համ-րանքով, կ'ըսէ ժողովրդական առածը. — Բոլոր մա-նուկները լսկան չեն ըլլար. — Արդիւնքն է որ պիտի պտակէ դործը. — Յառերը իրենց պտուղներէն կը ճանչցուին:

7. Հետեւեալ արգելական խօսքերը՝ հրամայականի վերածելով խմաստը լրացուցէ՛ք:

Մի՛ ըլլաք միամիտ ... — Չըլլան հոգիով աղքատ ...
— Մի՛ ըլլաք հետաքրքիր ... — Չըլլանք յիմար ...
— Թող չըլլայ քու կամքդ ... — Մի՛ ըլլար այն մար-դոցմէն որ ... — Թող չըլլան ամօթով ... — Թող չըլլանք փութկոտ ... — Նայէ՛ որ մարդ չըլլայ ... — Թող հարուստ չըլլանք ... :

Օրինակ. Եղէ՛ք միամիտ աղաւնիներու նման:

8. Շարադրեցէ՛ք հետեւեալ նիւթը, վրան աւելցնելով մասնական սլարազամներ:

Շրջագայութիւն մը գիշդի մէջ. — Առաւօտ կանուխ հաւաքուած են աշակերտները դպրոցի դրան առջեւ, ուսկից կը մեկնին, կարգ եղած և երկար տաւն կը քայլեն մացառոտ ուղիէ մը ... : Հասնելով բլրան ստու-րոտը, որուն վրայ որոշուած էր ելլել, Ուսուցչիչը կարգը կը լուծէ, որով, ազատաբար կը բարձրանան տղաներն դէպ ի վեր ... Թեթեւաշարժներն ... ծոյլերը ... աւելի ուսումնասէրները ... :

Բլրան գաղաթը կը բոլորուին մեծ կաղնիի մը շու-քին տակ նախաձաշին կ'ընեն ... Յետոյ կը զբօսնուն մէկն այս, միւսն այն ինչ կերպով, մինչեւ Ուսուցչին հաւաքումի նշան տալը: Ճամբայ կ'իյնան դառնալու աւելի համառօտ և հովանաւոր ուղիով ... Ժամը 11ին կը հասնին դպրոցի դրան առջեւ, ունենալով ձեռքերնուն մէջ ծաղիկներ ... յոգնած... բայց գոհ, ըրած հաճելի շրջագայութեան մը համար:

Մայր մը իր մեռած դուստրը կը յանձնէ նոմաստին

Ա՛րի՛նէր այն դռներէն մէկուն շեմէն, և կու գար դէպ ի այն բազմութիւնը՝ կին մը, որուն զէմքը գուշակել կու տար երիտասարդութիւն մը յառաջացած՝ բայց ոչ անցած. և կը նշմարուէր հոն գեղեցկութիւն մը սքօղուած և մթազնած ծանր վիշտերէ և մահահանգոյն նուաղումէ, բայց ոչ եղծուած: Այն գեղեցկութիւնը գիրգ և միանգամայն վեհափառ, որ կը շողայ լոմ պարտական արեան մէջ: Իր քալուածքը տաժանուտ էր՝ բայց ոչ թոյլ. աչքերը արցունք չէին ի տար, բայց կը կրէին նշանը անկէ շատ թափած ըլլալուն: Այս այն ցաւին մէջ չեմ գիտեր ինչ մը հանգարտ և խորունկ, որ կը յայտնէր հոգի մը բոլորովին գիտակից և զօրաւոր զայն զգալու: Բայց միայն իր զէմքը չէր, որ այնքան թշուառութեանց մէջ, զայն այնպէս արժանի կ'ընէր մասնաւոր կարեկցութեան մը և կը կենդանացնէր անոր համար սրտերուն մէջ այլ եւս խոնջ ու մեռած մարած այն զգացումը: Գիրկն ունէր իր դրատրիկը թերեւս ինը տարու, մեռած. բայց բոլորովին զարդարուն, մազերն երկուքի ջոկուած ճակատին վրայ, ամենաճերմակ զգեստով մը, իբր թէ մայրենի այն ձեռքերը զարդարած ըլլային զանի վաղուց խոտացուած հանգիսի մը համար, և տրուած իբր պարգեւ: Եւ զայն պառկեցուցած չէր գրկին մէջ, այլ վերամբարձ, նստեցուցած մէկ թեւին վրայ, կուրծքիկը կուրծքին կաթնցուցած, իբր թէ ողջ ըլլար. բայց միայն ձեռքին մէկ թաթիկը՝ ճերմակ ինչպէս մոմ՝ կը կախուէր մէկ կողմէն, տեսակ մը անկենդան ծանրութիւնով, և գըլխիկը հանգչեցուցած էր մօրկանն ուսին վրայ, քունէ

աւելի հզօր թողլքումով մը. և թէ դէմքերուն նմանութիւնը չվկայէր նոյն իսկ եթէ մայրն էր, պիտի ըսէր յայտնապէս երկուքէն անիկայ՝ որ կ'արտայայտէր դեռ զգացում մը:

ԱՂԵՔ¹. ՄԱՆԾՈՆԻ. (թրգ. Հ. Ա. ՂԱԶԻԿ.)

1. Աղերսամղըր Մամծոնի — Իտալացի նշանաւոր քանաստեղծ և վիպասան, Միլան ծնած (1785-1873). հեղինակ «Նշանածոները» հոյակապ դարձին:

Նշմարուել — հեռուէն տեսնուիլ: Աքօղուել — ժածկընչիլ քողով: Մթագնել — մթննալ, պղտորիլ: Մահագոյն — մեռածի գոյնով: Նուաղում — սրտի քաշուիլը, մարմնիլը: Եղծուել — աւրուիլ, ջնջուիլ, ապականիլ: Գերգ — փափուկ մեծցած: Վհհափառ — մեծ փառքով, գերազոյն: Շողալ — փայլիլ, — սողալ, լողալ, բռնիլ, երեւալ, (ծովու, օդոյ մէջ): Տաժանուա — դժուար, աշխատաւի, յոգնած: Կարեկցուել — ցաւակցութիւն, գոչ: Խոնջ — յոգնածութիւն, յոգնած: Զոհուել — բաժնուիլ: Վերամբարձ — վեր վերցուած՝ բնուած: Մօրկան — մօրը: Թողլքում — բռնցած, ուժեղնկած:

Աւագին լծորդութիւն

Բայեր՝ որոնք ալ մասնիկով կը վերջանան

140. Զուրցեցինք՝ որ բայ մը կը կազմուի տրամատե և վերջաւորութեան (129)․ արդ կ'աւելցնենք՝ որ բայ մը երկու տեսակ արմատ ունի, այսինքն՝ արմատ ներկայի և արմատ կատարելալի։ Բայեր կան՝ որոնց մէջ ներկային և կատարեալին արմատները միեւնոյն ձեւով կ'ըլլան․ ընդհակառակն ուրիշ բայեր ալ կան՝ որոնց ներկայի—արմատը (զոր ասկէ վերջը պարզ արմատ պիտի կոչենք) կատարեալին մէջ կը կցուի ց, աց, եց, ուց մասնիկներէն մէկուն կամ մէկալին հետ, և անոնց հետ միացած կատարեալի—արմատ մը կը կազմէ (զոր ասկէ վերջը բաղադրեալ արմատ պիտի կոչենք)։ Օրինակներ․

Բայ	Արմատ—ներկայի	Արմատ—կատարեալի
	այսինքն	այսինքն
	Պարզ արմատ	Բաղադրեալ արմատ
կարդ-ալ	կը կ'արդ-ամ	կարդ-աց-ի
խար-ել	կը խար-եմ	խար-եց-ի
վախ-ել	կը վախ-եմ	վախ-ց-այ
աշխատ-իլ	կ'աշխատ-իմ	աշխատ-եց-այ
անց-ն-ել	կ'անց-ն-եմ	անց-ուց-ի
թող-ուլ	կը թող-ում	թող-ուց-ի

141 Բայերը կը զանազանին իրարմէ ուրիշ երկու կերպով․

Պարզ բայեր կը կոչուին՝ երբոր ալ, ել, իլ, ուլ, վերջաւորութիւնները ուղղակի բային արմատին վրայ կ'աւելցուին․ զոր օրինակ․ աղ-ալ, բեր-ել, պարծ-իլ, և այլն։

վերադրեալ բայեր կը կոչուին՝ երբ բային արմատին և վերջաւորութեան միջեւ գիր մը և կամ վանկ մը կը մտնէ. զոր օրինակ. անց-ն-իլ, հանգ-իլ, մօտ-են-ալ, և այլն: — Այս յաւելուած գիրը կամ վանկը կը կոչուի բային վերադիրը:

142. Առաջին լծորդութեան մէջ կը գտնուին և, աւ, ևն վերադիրները. զոր օրինակ. երեւ-ն-ալ, բարկ-ան-ալ, մօտ-են-ալ, և այլն:

Երկրորդ լծորդութեան մէջ միայն և, աւ վերադիրները կան. զոր օրինակ. գտ-ն-ել, սերմ-ան-ել, և այլն:

Երրորդ լծորդութեան մէջ կան և, աւ, և վերադիրները. զոր օրինակ. հաս-ն-իլ, շիջ-ան-իլ, փախ-իլ, և այլն:

ԾԱՆՈԹ. — Նախ պարզ բայերու լծորդութեան օրինակներ կը դնենք, յետոյ կ'անցնինք խօսելու վերադրեալ բայերուն վրայօք:

Օրինակք Ա. լծորդութեան

143. Առաջին լծորդութեան երկու օրինակ կը դնենք, ծանուցանելով որ այս լծորդութեան տակ գնացող բոլոր բայերը՝ երկրորդ օրինակին պէս կը լծորդուին, բաց 'ի տալ բայէն (արմատ տու կամ տուր) որ առաջին օրինակին պէս կը լծորդուի (153, ծան. Ա.):

Առաջին լծորդ-ուծիւնս պարզ բայերու

Ա.իմ Օրիմակ

Բ.դ Օրիմակ

Լ-ալ

Կարդ-ալ

Ա.բաա ներկային 1

Ա.բ. ներկային կարդ

» կատարեալի լ-աց

Ա.բ. կատարեալի կարդ-աց

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ

Եզ. կու լ-ամ

Եզ. կը կարդ-ամ

» կու լ-աս

» կը կարդ-աս

» կու լ-այ

» կը կարդ-այ

Յոր. կու լ-անք

Յոր. կը կարդ-անք

» կու լ-աք

» կը կարդ-աք

» կու լ-ան

» կը կարդ-ան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. կու լ-այի

Եզ. կը կարդ-այի

» կու լ-այիբ

» կը կարդ-այիբ

» կու լ-ար

» կը կարդ-ար

Յոր. կու լ-այինք

Յոր. կը կարդ-այինք

» կու լ-այիք

» կը կարդ-այիք

» կու լ-ային

» կը կարդ-ային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. լ-աց-ի

Եզ. կարդ-աց-ի

» լ-աց-իբ

» կարդ-աց-իբ

» լ-աց-աւ

» կարդ-աց

Յոր. լ-աց-ինք

Յոր. կարդ-աց-ինք

» լ-աց-իք

» կարդ-աց-իք

» լ-աց-ին

» կարդ-աց-ին

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզր.	լ-աց-եր եմ	Եզր.	կարդ-աց-եր եմ
»	լ-աց-եր ես	»	կարդ-աց-եր ես
»	լ-աց-եր է	»	կարդ-աց-եր է
Յոք.	լ-աց-եր ենք	Յոք.	կարդ-աց-եր ենք
»	լ-աց-եր էք	»	կարդ-աց-եր էք
»	լ-աց-եր են	»	կարդ-աց-եր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզր.	լ-աց-եր էի	Եզր.	կարդ-աց-եր էի
»	լ-աց-եր էիր	»	կարդ-աց-եր էիր
»	լ-աց-եր էր	»	կարդ-աց-եր էր
Յոք.	լ-աց-եր էինք	Յոք.	կարդ-աց-եր էինք
»	լ-աց-եր էիք	»	կարդ-աց-եր էիք
»	լ-աց-եր էին	»	կարդ-աց-եր էին

ԱՊԱՌՆԻ

Եզր.	պիտի լ-ամ	Եզր.	պիտի կարդ-ամ
»	» լ-աս	»	» կարդ-աս
»	» լ-այ	»	» կարդ-այ
Յոք.	պիտի լ-անք	Յոք.	պիտի կարդ-անք
»	» լ-աք	»	» կարդ-աք
»	» լ-ան	»	» կարդ-ան

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզր.	պիտի լ-այի	Եզր.	պիտի կարդ-այի
»	» լ-այիր	»	» կարդ-այիր
»	» լ-ար	»	» կարդ-ար
Յոք.	պիտի լ-այինք	Յոք.	պիտի կարդ-այինք
»	» լ-այիք	»	» կարդ-այիք
»	» լ-ային	»	» կարդ-ային

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ

Եզ. որ լամ	Եզ. որ կարդամ
» որ լաս	» որ կարդաս
» որ լայ	» որ կարդայ
Յոք. որ լանք	Յոք. որ կարդանք
» որ լաք	» որ կարդաք
» որ լան	» որ կարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. որ լայի	Եզ. որ կարդայի
» որ լայիր	» որ կարդայիր
» որ լար	» որ կարդար
Յոք. որ լայինք	Յոք. որ կարդայինք
» որ լայիք	» որ կարդայիք
» որ լային	» որ կարդային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. որ լացեր եմ	Եզ. որ կարդացեր եմ
» որ լացեր ես	» որ կարդացեր ես
» որ լացեր է	» որ կարդացեր է
Յոք. որ լացեր ենք	Յոք. որ կարդացեր ենք
» որ լացեր էք	» որ կարդացեր էք
» որ լացեր են	» որ կարդացեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. որ լացեր էի	Եզ. որ կարդացեր էի
» որ լացեր էիր	» որ կարդացեր էիր
» որ լացեր էր	» որ կարդացեր էր
Յոք. որ լացեր էինք	Յոք. որ կարդացեր էինք
» որ լացեր էիք	» որ կարդացեր էիք
» որ լացեր էին	» որ կարդացեր էին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

էղ․	բ․	դէմք	լ-աց	կարդ-աւ
ֆոր․	ա․	»	լ-անք	կարդ-անք
»	բ․	»	լ-աց-էք	կարդ-աց-էք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

էղ․	բ․	դէմք	մի լ-ար	մի կարդ-ար
ֆոր․	ա․	»	չլ-անք	չկարդ-անք
»	բ․	»	մի լ-արք	մի կարդ-արք

ԴԵՐՔԱՅՆԵՐ

Բայդոյակում

Անուրոշ	լ-ալ	կարդ-ալ
Ապրումնի	լ-ալ-ու, լ-ալ-իք	կարդ-ալ-ու, կարդ-ալ-իք

Բայածական

Ներկայ	լ-աց-ող	կարդ-աց-ող
Անցեալ	լ-աց-եր, լ-աց-ած	կարդ-աց-եր, կարդ-աց-ած

Գիտելիք

144. Ա. — Բոլոր ալ վերջացող բայերը որ վերադիրք (141-142) զուրկ են՝ կը լծորդուին երկրորդ օրինակին (կարդ-ամ) պէս:

Բ. Գն-ալ բայը՝ բաց ՚ի կատարեալին կանոնաւոր ձեւէն (գն-աց-ի, գն-աց-իր, գն-աց, և այլն). ունի ուրիշ ձեւ մ'ալ (որ քիչ գործածուած է և ռամկերէն կը համարուի), որուն մէջ արմատին և զիրը կը կորսուի և հետեւաբար կը լծորդուի առաջին օրինակին (լ-ամ) պէս՝ գ-աց-ի, գ-աց-իր, գ-աց-աւ, գ-աց-ինք, գ-աց-իք, գ-աց-ին: Հրամ. բ. դէմք. յորն. գ-աց-էք. անցեալ դերբ. գ-աց-եր, գ-աց-ած:

Գ. Տ-ալ բայը (143), որ երկու արմատ ունի (տու՝ արմատ բային, և տուր՝ արմատ տուրք գոյականին), Հրամայականին եզ. բ. դէմքին մէջ թէ՛ տու՝ կ'ըլլայ և թէ՛ տուր. այս վերջին ձեւն աւելի գործածական է, թէպէտ և նուազ բերականական:

16. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումիմ ոտամաւորը և պատմել միւթը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:
 Մեծն Աղեքսանդր, Կեսար, Նարոլէոն մեծ մարդիկ եղան, որոնք իրենց հանճարովի և հնարքներովը կրօցան վաստիկ պատերազմներ, նուաճել ժողովուրդներ, տիրել ընդարձակ երկիրներու: Բայց որովհետեւ բոլոր այս գեղեցիկ գործերը փառասիրութեան համար ըրին, որովհետեւ իրենց յաղթութիւններն անհամար մարդոց արցունքովն ու արիւնով կրցան ձեռք բերուիլ, անոնք չգովուեցան ընդհանուր մարդկութենէ: Ընդհակառակն բոլոր մարդիկ կը գովեն Ժեննէ անգլիացի բժիշկը որ ծաղկախտին պատուաստը գտաւ (1749-1823), Բենիամին Ֆրանգլէն ամերիկացին, որ շանթարգելը հնարեց (1704-1790) և դեռ ուրիշ շատեր, որոնք առանց մեծ աշխարհականներ ըլլալու, համեստ բարերարներ եղան տառապող մարդկութեան:

3. Հետեւեալ վերադրեալ բայերով շինեցէ՛ք մէկ մէկ մտխաղասութիւններ:

Լուսնալ, երեւնալ, տեսնել, դիմանալ, կարենալ, թողնել, ստանալ, մտնել, ելնել, գեղանիլ, պճնիլ:

Օրինակ. Չմեռուան գիշերները ուշ կը լուսնան:

4. Հետեւեալ խօսքերում պակասը լրացնել իմաստովն պահամջած վերադրեալ բայերով:

Պէտք է ... աւելի այն թշնամիէն՝ որ հոգիներու համար կ'աշխատի. — Չիբրուն բերանը սանձ ... զանոնք մեզի հնազանդեցնելու համար. — Մանուկը կաթով ... — Չար ընկերներէ հեռու ... միշտ. — Առա-

ւօտները ժամը չորսին ... արեւը, երեկոները ժամը ութին ... — Աւելի լաւ է մարդս իր ունեցածը ... քան թէ իր պատիւը. — Անիրաւ դատաւորը կ'ըսէր. եթէ Աստուծոյ չեմ ... և մարդոցմէ չեմ ... գոնէ նիս յոգնեցնելուն համար սա այրի կ'նոջ դատը ... — Կան առարկաներ որոնք որչափ ... այնչափ աւելի յարգ ... — Մարդս մէկ անգամ ... անկէ վերջը դատաստան. — Այս աշխարհիս մէջ նեղութիւն կրողը, հանդերձեալին մէջ պիտի ... :

5. Ըսէ՛ք թէ հետեւեալ քայերէն որոմք պարզ են և որոմք վերադրեալ:

Հաղալ, չորնալ, մեռնիլ, դողալ, գտնալ, անցնիլ, դրել, ծռել, ճանչնալ, սրբել, ուսանիլ, մաքրել, կծկիլ, կորցնել, տանիլ, պակսիլ, հասնիլ, թռչիլ, ծաղկիլ:

6. Ըսէ՛ք թէ հետեւեալ պարզ քայերէն իւրաքանչիւրն ո՞ր լծորդութեամբ և ո՞ր օրինակին կը վերաբերի:

Կաղալ, տալ, լուալ, աղալ, պարզել, հրել, սերտել, երգել, ըսել, ընել, պարծիլ, նստիլ, պրծիլ, փլիլ, ըսկսիլ:

7. Լուծեցէ՛ք քերականօրէն հետեւեալ խօսքը:

Հին մատենագիրներէն մէկը ըսած է. «Եթէ ժամանակդ լաւ գործածես, լաւ պիտի ընես քու ամէն գործդ, և եթէ ամէն բան իր ատենին ընես, տէր պիտի ըլլաս ամէն բանի»:

8. Ընդլայնեցէ՛ք հետեւեալ շարադրութեամբ միւլթը:

Աստուծոյ քրտապանակ մը. — Երէց քոյրդ ասղնեգործ թղթապանակ մը նուէր կ'ընէ հայրիկին, ամբողջապէս իր ձեռքին արդիւնքը: Ըսէ՛ք թէ թղթապանակը շինուած է ընտիր պատտառէ ... վերի մասին վրայ մանուշակի գեղեցիկ փունջ մը շինուած, իսկ վարի մասին վրայ ոսկեթելով գրուած այս խօսքը «Հայրիկ կը սիրեմ գեղ», որուն ներքեւ շեղագիր աւելի նուրբ տառերով բանուած ... Վարդուհի:

Նկարագրեցէ՛ք թղթապանակին աստառը ... անոր ճաշակաւոր փականքը որ յատկապէս մայրիկը բերել տուեր է ...: Հայրիկին շատ հաճոյ անցնիլը ... անոր գովասանքի և քաջալերի խօսքերը ... և այլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Երանիկի երեւումը Դամասէի աչքին

Եւ ահա չորս դին ցոլաց լոյս մը վերէն
Հոն եղած պայծառութեան հաւասար,
Իբր հորիզոն մը՝ որ լուսնալ կը սկսի:

Եւ ինչպէս իրիկուան մութն երբ կ'ոխէ՝
Կ' փայլի երկինքն հետզհետէ նոր աստղերով,
Որ անըստոյգ կերպով աչքի կ'երեւան,
Կարծեցի նոյնպէս տեսնել նոր էակներ
Շըրջանապտոյտ հոլովուելով հեռուէն՝

Միւս երկու բոլորակաց գիծէն դուրս:
Ո՛վ ճշմարիտ փողփողումներ Սուրբ Հոգւոյն,
Ի՞նչպէս աչքերս առին հրացայտ և երագ,
Որ դիմանալ չըկըրնալով՝ ընկճուեցան:

Բայց այնքան հրաշագեղ և զըւարթ
Երեւցաւ ինձ Երանիկ, որ հարկ է
Մըտքէ վեր միւս տեսիլներուս մէջ թողում:

Ուսկից նայուածքըս զօրութիւն ստանալով՝
Տիրուհւոյս հետ միայնակ զիս տեսայ
Վեհագոյն երանութեան՝ մէջ մըտած:

Վեր ելած ըլլալըս լու հասկըցայ
Այն աստղին հրատարորոք ժըմիտէն,
Որ կ'երեւնար սովորէն դեռ կարմրագոյն²:

Այս նոր շնորհքին համար՝ ինչպէս պատշաճ էր՝
Բոլոր սըրտով և ընդհանուր մարդկութեան
Լեզուով՝ ինքզինքըս նուիրեցի Աստուծոյ:

Եւ սըրտիս մէջ կատարած գոհութեանս
Եռանդը դեռ զեղած չէր՝ երբ հասկըցայ
Թէ իրեն քաղցր և հաճելի եղած էր:

Զի երկու ճառագայթի մէջ այնքան
Կարմիր և այնքան պայծառ ցոլք երեւցան
Որ ըսի. Ա՛յսպէս կը պըճնես, Ելովէ:

ԴԱՆՏԷ ԱԼԻԴԻԵՐԻ³ - ԱՐԶԱՅՈՒԹԻՒՆ
ԵՐԳ. ԺԴ. 67-94

(Թրգ. Տ. ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ)

1. վեճագոյն երամութիւն — կը կոչէ Դանտէ Արեղական շրջանակէն աւելի բարձրագոյն՝ Հրատի շրջանակը, երկիրս իբր կեդրոն համարելով ըստ հին գրութեան, որուն վրայ հիմնուած է Դանտէի երկնային շրջաններուն կարգը:

2. Սոփորէն դիւ կարմրագոյն — Հրատը երբեմն աւելի և երբեմն պակաս կարմիր կ'երևնայ մեր աչքին, բայց Դանտէի գէ'տ աւելի կարմրագոյն երևցաւ՝ իբր նշան իր զգացած ցնծութեան՝ Նրանիկի և Բերթոպին հոն մտնելուն հետեանքով:

3. Դամտէ Ալիզիլերի — Մեծահոգի իտալացի բանաստեղծ (1265-1321):

Յուշ — դուրս ցարկ (շուտոյ բոցի): Հորիզոն — ալքի տեսութեան ձեւաւորութիւնը ժողովս կամ բարձր տեղէ մը, ուր երկինքը երկրիս ձեւ կ'սպած կ'երևայ: Շրջանապտոյտ — պտուտակոյ շրջան, դարձնւածքով շրջան: Հոլովուել — փոփոխուել, գոյրտելի: Բոլորակ — շրջան: Փողփողում — փայլփայլել: Հրացայտ — կրակ ցատկեցնող: Ժմեա — ժպիտ, ծիծաղ: Զեղու — սիւղակ, լեցուիլ: Յուշ — շողալը, շողի պէս փայլիլ: Պճեւէ — գտնաւորել: Հրատարարութե — Հրատի շուտով արժարժուած:

Օրինակք Բ. Ընդունեալն

145. Երկու օրինակ կը զնենք նաեւ եւ վեցջացող երկրորդ լծորդութեան պէս փոխուող բայերուն, ծանուցանելով որ եւ վեցջացող բայերուն մեծագոյն մասը երկրորդ օրինակին պէս կը լծորդուին, իսկ լուս-եւ և ըն-եւ բայերը կը հետեւին առաջին օրինակին, միայն իրենց Հրամայականին եզ. երկրորդ զէմքով կը համաձայնին երկրորդ օրինակին, որով կ'ըլլան լուս-ե' և ըր-ե', փոխանակ պարզ արմատներուն լուս և ըր:

ԾԱՆՈԹ. — Ըն-եւ բայը առաջ եկած է գրաբարի աւ-եւ (արմ. կատարեալի աւ-աց) ձեւէն: Նմանապէս ըն-եւ բայն ալ աւ-եւ-եւ ձեւէն, որ սեղմուած է յետոյ աւ-եւ ձեւին մէջ, ուսկից կը ծագի ըն-եւ: Այս բային արմատն է ըր (որ սեղմում մ'է աւ-եւ-եւ հին ձեւին աւար արմատին), որով կատարեալը կ'ըլլայ ըր-ի, ըր-իր, ըր-աւ, ըր-ինք, ըր-իք, ըր-ին, և հրամայականները՝ ըր-է, ըր-էք, և անցեալ դերբայն՝ ըր-եր, ըր-ած, և ներկայ դերբայն (133) ըր-ող և ըն-ող (163):

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՌՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՎԱՐՁ ԲԱՅԵՐՈՒ

Ա.ԻՌ ՕՐԻՈՆԱԿ

Բ.Պ ՕՐԻՈՆԱԿ

ԲԵՐ-ԵՂ

ԾԽԾ-ԵՂ

Ա.ՐՄԱՍ ՆԵՐԿԱՅԻ ՔԵՐ

Ա.ՐՄԱՍ ՆԵՐԿԱՅԻ ԺԵԺ

» ԿԱՏԱՐԵԱՂԻ ՔԵՐ

» ԿԱՏԱՐԵԱՂԻ ԺԵԺ-ԵՅ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

ԵՂ. ԿԸ ԲԵՐ-ԵՄ

ԵՂ. ԿԸ ԺԵԺ-ԵՄ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԵՍ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԵՍ

» ԿԸ ԲԵՐ-Է

» ԿԸ ԺԵԺ-Է

ՅՈՔ. ԿԸ ԲԵՐ-ԵՆՔ

ՅՈՔ. ԿԸ ԺԵԺ-ԵՆՔ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԷՔ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԷՔ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԵՆ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԵՆ

ԱՆԿԱՏԱՐ

ԵՂ. ԿԸ ԲԵՐ-ԷԻ

ԵՂ. ԿԸ ԺԵԺ-ԷԻ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԷԻՐ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԷԻՐ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԷՐ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԷՐ

ՅՈՔ. ԿԸ ԲԵՐ-ԷԻՆՔ

ՅՈՔ. ԿԸ ԺԵԺ-ԷԻՆՔ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԷԻՔ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԷԻՔ

» ԿԸ ԲԵՐ-ԷԻՆ

» ԿԸ ԺԵԺ-ԷԻՆ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

ԵՂ. ԲԵՐ-Ի

ԵՂ. ԺԵԺ-ԵՅ-Ի

» ԲԵՐ-ԻՐ

» ԺԵԺ-ԵՅ-ԻՐ

» ԲԵՐ-ԱՒ

» ԺԵԺ-ԵՅ

ՅՈՔ. ԲԵՐ-ԻՆՔ

ՅՈՔ. ԺԵԺ-ԵՅ-ԻՆՔ

» ԲԵՐ-ԻՔ

» ԺԵԺ-ԵՅ-ԻՔ

» ԲԵՐ-ԻՆ

» ԺԵԺ-ԵՅ-ԻՆ

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզ.	բեր-եր եմ	Եզ.	ծեծ-եր եմ
»	բեր-եր ես	»	ծեծ-եր ես
»	բեր-եր է	»	ծեծ-եր է
Յոր.	բեր-եր ենք	Յոր.	ծեծ-եր ենք
»	բեր-եր էք	»	ծեծ-եր էք
»	բեր-եր են	»	ծեծ-եր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ.	բեր-եր էի	Եզ.	ծեծ-եր էի
»	բեր-եր էիր	»	ծեծ-եր էիր
»	բեր-եր էր	»	ծեծ-եր էր
Յոր.	բեր-եր էինք	Յոր.	ծեծ-եր էինք
»	բեր-եր էիք	»	ծեծ-եր էիք
»	բեր-եր էին	»	ծեծ-եր էին

ԱՊԱՌՆԻ

Եզ.	պիտի բեր-եմ	Եզ.	պիտի ծեծ-եմ
»	» բեր-ես	»	» ծեծ-ես
»	» բեր-է	»	» ծեծ-է
Յոր.	պիտի բեր-ենք	Յոր.	պիտի ծեծ-ենք
»	» բեր-էք	»	» ծեծ-էք
»	» բեր-են	»	» ծեծ-են

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզ.	պիտի բեր-էի	Եզ.	պիտի ծեծ-էի
»	» բեր-էիր	»	» ծեծ-էիր
»	» բեր-էր	»	» ծեծ-էր
Յոր.	պիտի բեր-էինք	Յոր.	պիտի ծեծ-էինք
»	» բեր-էիք	»	» ծեծ-էիք
»	» բեր-էին	»	» ծեծ-էին

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. որ բեր-եմ	Եզ. որ ծեծ-եմ
» որ բեր-ես	» որ ծեծ-ես
» որ բեր-է	» որ ծեծ-է
Յոր. որ բեր-ենք	Յոր. որ ծեծ-ենք
» որ բեր-էք	» որ ծեծ-էք
» որ բեր-են	» որ ծեծ-են

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. որ բեր-էի	Եզ. որ ծեծ-էի
» որ բեր-էիր	» որ ծեծ-էիր
» որ բեր-էր	» որ ծեծ-էր
Յոր. որ բեր-էինք	Յոր. որ ծեծ-էինք
» որ բեր-էիք	» որ ծեծ-էիք
» որ բեր-էին	» որ ծեծ-էին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. որ բեր-եր եմ	Եզ. որ ծեծ-եր եմ
» որ բեր-եր ես	» որ ծեծ-եր ես
» որ բեր-եր է	» որ ծեծ-եր է
Յոր. որ բեր-եր ենք	Յոր. որ ծեծ-եր ենք
» որ բեր-եր էք	» որ ծեծ-եր էք
» որ բեր-եր են	» որ ծեծ-եր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. որ բեր-եր էի	Եզ. որ ծեծ-եր էի
» որ բեր-եր էիր	» որ ծեծ-եր էիր
» որ բեր-եր էր	» որ ծեծ-եր էր
Յոր. որ բեր-եր էինք	Յոր. որ ծեծ-եր էինք
» որ բեր-եր էիք	» որ ծեծ-եր էիք
» որ բեր-եր էին	» որ ծեծ-եր էին

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ

Եղ․	բ․	դէմք	բեր	ծեծ-է
Յոր․	ա․	»	բեր-ե՛նք	ծեծ-ե՛նք
»	բ․	»	բեր-է՛ք	ծեծ-եց-է՛ք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

Եղ․	բ․	դէմք	մի բեր-եր	մի ծեծ-եր
Յոր․	ա․	»	չբեր-ե՛նք	չծեծ-ե՛նք
»	բ․	»	մի բեր-է՛ք	մի ծեծ-է՛ք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Բայգոյական

Անորոշ	բեր-ել	ծեծ-ել
Ապառնի	բեր-ել-ու, բեր-ել-իք	ծեծ-ել-ու, ծեծ-ել-իք

Բայածական

Ներկայ	բեր-ող	ծեծ-ող
Անցեալ	բեր-եր, բեր-ած	ծեծ-եր, ծեծ-ած

146. Ա. — Այս լծորդութեան տակ գնացող բայերուն մէջ կան նաեւ կլ-լ-եւ և սպան-ն-եւ: Կլ-լ-եւ բային հին ձեւն է կլ-ան-նլ (արմտ. կու), յետոյ սեղմուած կլ-ն-եւ և յետոյ ներդաշնակութեան օրէնքով փոխուած կլ-լ-եւ: — Երկրորդ բայն ալ հին սպան-ան-եւ (արմտ. սպան) ձեւին սեղմում մ'է: — Այս երկու բայերն ալ (թէպէտ և ն վերադիրն ունին) կը հետեւին այս լծորդութեան երկրորդ օրինակին, իբր թէ ունենային փոխադարձաբար կլլ և սպանն արմատներ. — Աւելի քերականական և ուղղագրական կը համարինք սակայն կլ-եւ և սպան-եւ ձեւերը, կազմուած պարզ արմատէն և վերջաւորութենէն, ինչպէս են այս լծորդութեան տակ գնացող միւս բոլոր բայերը:

Բ. — Բաց 'ի ող (բեր-ող, ծեծ-ող) վերջացած բայածականներէն՝ այս լծորդութիւնն ունի ներկայ զերբայի երրորդ ձեւ մ'ալ, որ կը շինուի իլ վերջաւորութիւնն աւելցնելով բայարմատին վրայ: Զոր օրինակ. ազատ-իլ, աղմկ-իլ, այր-իլ, բարգման-իլ, և այլն: — Այս բայածականը՝ որ ող վերջացողներուն իմաստն ունի, առհասարակ ամէն բայի չի յարմարիր, որովհետեւ իլ վերջաւորութիւնը մի միայն անցողական (126 դ.) բայերու կը յատկացուի և կը նշանակէ այն անձը որ բայէն ցոյց տրուած գործողութիւնը կ'ընէ. զոր օրինակ. փրկ-իլ, կեց-ուց-իլ, անուան-իլ, յորդոր-իլ, մատն-իլ, և այլն:

Օրինակք Գ. Ըժողութեան

147. Նաեւ այս լծորդութեան տակ գնացող բայերուն համար երկու օրինակ կը ներկայացնենք, ծանուցանելով սակայն որ առաջին օրինակին (սկս-իլ) պէս լծորդուող բայերը սակաւաթիւ են, և են հետեւեալները. զեղծ-իլ, ծն-իլ, կպ-իլ, պրծ-իլ, սն-իլ, փախ-իլ, թռ-իլ, փլ-իլ, նստ-իլ: — Այս ամէն բայերը, բաց 'ի վերջինէն (նստ-իլ), ունին վերադարձի տեսիլի գործածական երկրորդ ձեւ մ'ալ՝ այսպէս զեղծ-ան-իլ, ծն-ան-իլ, կպ-չ-իլ, պրծ-ն-իլ, սն-ան-իլ, փախ-չ-իլ, թռ-չ-իլ, փլ-չ-իլ: — Բայց այս վերադարձ ունեցող ձեւերը մի միայն վերադարձով շինուած (149) ժամանակներուն մէջ կը գործածուին, մինչդեռ իրենց պարզ-ժամանակներուն մէջ կը հետեւին պարզ բայերու այս երրորդ լծորդութեան առաջին օրինակին (սկս-իլ): Միայն հանգ-չ-իլ բայը կը զարտուղի այս կանոնէն՝ ամբողջապէս երկրորդ օրինակին (նայ-իլ) պէս լծորդուելով. կը հանգ-չ-իմ, հանգ-չ-եց-այ, հանգ-չ-ե՛, հանգ-չ-եր, հանգ-չ-ած, և այլն:

ԾԱՆՈԹ. — Այս լծորդութեան վերաբերող մի միայն քանի մը բայ, հակառակ իրենց իլ վերջաւորութեան, կը հետեւին առաջին և երկրորդ լծորդութեան մէջ իրենց համապատասխանող բայերու ձեւին. զոր օրինակ. անհամ-իլ, երեւ-իլ, տա-ն-իլ, և այլն, որ կը լծորդուին իրենց համապատասխան վերադարձով բայերուն ձեւով, որ են անհամ-ն-ալ, երեւ-ն-ալ, տա-ն-ել, և այլն:

ԵՐՐՈՐԴ ԸԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ ԱՎԱՐԳ ԲԱՅԵՐՈՒ

Առաջին Օրինակ

Երկրորդ Օրինակ

Սկս-իլ

Նայ-իլ

Ա.բմատ ներկայի սկս

Ա.բմատ ներկայի նայ

» կատարեալի սկս

» կատարեալի նայ-եց

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ

Եզ. կը սկս-իմ

Եզ. կը նայ-իմ

» կը սկս-իս

» կը նայ-իս

» կը սկս-ի

» կը նայ-ի

Յոր. կը սկս-ինք

Յոր. կը նայ-ինք

» կը սկս-եք

» կը նայ-եք

» կը սկս-ին

» կը նայ-ին

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. կը սկս-էի

Եզ. կը նայ-էի

» կը սկս-էիր

» կը նայ-էիր

» կը սկս-էր

» կը նայ-էր

Յոր. կը սկս-էինք

Յոր. կը նայ-էինք

» կը սկս-էիք

» կը նայ-էիք

» կը սկս-էին

» կը նայ-էին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. սկս-այ

Եզ. նայ-եց-այ

» սկս-ար

» նայ-եց-ար

» սկս-աւ

» նայ-եց-աւ

Յոր. սկս-անք

Յոր. նայ-եց-անք

» սկս-աք

» նայ-եց-աք

» սկս-ան

» նայ-եց-ան

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզր . սկս-եր եմ	Եզր . նայ-եր եմ
» սկս-եր ես	» նայ-եր ես
» սկս-եր է	» նայ-եր է
Յոք . սկս-եր ենք	Յոք . նայ-եր ենք
» սկս-եր էք	» նայ-եր էք
» սկս-եր են	» նայ-եր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզր . սկս-եր էի	Եզր . նայ-եր էի
» սկս-եր էիր	» նայ-եր էիր
» սկս-եր էր	» նայ-եր էր
Յոք . սկս-եր էինք	Յոք . նայ-եր էինք
» սկս-եր էիք	» նայ-եր էիք
» սկս-եր էին	» նայ-եր էին

ԱՊԱՌՆԻ

Եզր . պիտի սկս-իմ	Եզր . պիտի նայ-իմ
» » սկս-իս	» » նայ-իս
» » սկս-ի	» » նայ-ի
Յոք . պիտի սկս-ինք	Յոք . պիտի նայ-ինք
» » սկս-իք	» » նայ-իք
» » սկս-ին	» » նայ-ին

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզր . պիտի սկս-էի	Եզր . պիտի նայ-էի
» » սկս-էիր	» » նայ-էիր
» » սկս-էր	» » նայ-էր
Յոք . պիտի սկս-էինք	Յոք . պիտի նայ-էինք
» » սկս-էիք	» » նայ-էիք
» » սկս-էին	» » նայ-էին

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. որ սկս-իմ	Եզ. որ նայ-իմ
» որ սկս-իս	» որ նայ-իս
» որ սկս-ի	» որ նայ-ի
Յոք. որ սկս-ինք	Յոք. որ նայ-ինք
» որ սկս-իք	» որ նայ-իք
» որ սկս-ին	» որ նայ-ին

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. որ սկս-էի	Եզ. որ նայ-էի
» որ սկս-էիր	» որ նայ-էիր
» որ սկս-էր	» որ նայ-էր
Յոք. որ սկս-էինք	Յոք. որ նայ-էինք
» որ սկս-էիք	» որ նայ-էիք
» որ սկս-էին	» որ նայ-էին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. որ սկս-եր եմ	Եզ. որ նայ-եր եմ
» որ սկս-եր ես	» որ նայ-եր ես
» որ սկս-եր է	» որ նայ-եր է
Յոք. որ սկս-եր ենք	Յոք. որ նայ-եր ենք
» որ սկս-եր էք	» որ նայ-եր էք
» որ սկս-եր են	» որ նայ-եր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. որ սկս-եր էի	Եզ. որ նայ-եր էի
» որ սկս-եր էիր	» որ նայ-եր էիր
» որ սկս-եր էր	» որ նայ-եր էր
Յոք. որ սկս-եր էինք	Յոք. որ նայ-եր էինք
» որ սկս-եր էիք	» որ նայ-եր էիք
» որ սկս-եր էին	» որ նայ-եր էին

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ

էղ.	բ.	դէմք	սկս-է	նայ-է
ֆոր.	ա.	»	սկս-ինք	նայ-ինք
	»	բ.	»	նայ-եց-էք.

ԱՐԳԵԼԱՅԱՆ

էղ.	բ.	դէմք	մի սկս-իր	մի նայ-իր
ֆոր.	ա.	»	չսկս-ինք	չնայ-ինք
	»	բ.	»	մի նայ-իք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Բայգոյական

Անորոշ	սկս-իլ	նայ-իլ
Ապառնիլ	սկս-եւ-ու, սկս-եւ-իք	նայ-եւ-ու, նայ-եւ-իք

Բայածական

Ներկայ	սկս-ող	նայ-ող
Անցեալ	սկս-եր, սկս-ած	նայ-եր, նայ-ած

17. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումին ոտամաւոր հատուածը և արծակ զրել անոր պարունակութիւնը:

2. Ուղղագրել թեւադրութեամբ հետեւեալը:

«Ջուրի տակ քաղց, ձիւնի տակ հաց» կ'ըսէ առաւելը: Չիւնը որ երկար ատեն կը մնայ գետնին երեսը և կամաց կամաց կը հալի, կը կակըղցնէ՝ սառէն պնդացած հողը, և կը նորացնէ սերմերը՝ որոնք գարնան սկիզբը պիտի ծլին:

Հրապուրիչ երեւոյթ մըն է ձիւնով ճերմկած տեսնել ճամբաները, դաշտերը, տանիքները, տունները. բայց շատ չուրախանանք զայն դիտելուն մէջ. մտածենք

այն ամէն զժրախտներուն որոնք չունին ոչ պատասպարուելու տուն, ոչ հաղնելու զգեստ, ոչ տաքնալու համար կրակ, ոչ ուտելու հաց, և թէ չեն կրնար ձիւնին շատութեան պատճառաւ երթալ փնտոել պատառ մը հաց կամ ուտելիք: Ասոնց հանդէպ ունենանք սիրալիր կարեկցութեան զգացում մը:

3. Հետեւեալ քայներում Սաճմ. մերկայ, ամկատար, կատարեալ և ասպառնի ժամանակներով մախաղասութիւններ կազմեցէք օրինակին նման:

Մոռնալ, մօտենալ, ուսուցանել, տաքցնել, բռնել, ծնանիլ:

Օրինակ. Շուտով կը մոռնամ ուրիշի մը ինծի ըրած չարիքը:

Շուտով կը մոռնայիր երբ ուրիշ մը քեզի չարիք կ'ընէր:

Շուտով պիտի մոռնայ երբ ուրիշ մը իրեն չարիք ընէ:

Շուտով մոռցանք ուրիշներուն մեզի ըրած չարիքները:

4. Գտնիլ և զրել տասը պարզ և տասը վերադրեալ քայեր՝ որոնք Բ. և Գ. լծորդութիւններուն վերաբերին:

5. Գտէք երեք պարզ քայեր՝ որոնք ունեման իրենց վերադրեալ ծիւերն ալ, և ամոնցմով խօսքեր շինեցէք:

Օրինակ. — Վախել և վախնալ. —

Երբ մանուկ էի գրեթէ ամէն օտար բանէ կը վախէի, իսկ հիմայ որ մեծցած եմ միայն չարութենէ կը վախնամ:

6. Գտէք երեք պարզ կամ վերադիր քայեր՝ որոնց մերկայիմ և կատարեալիմ արմատները մոյմ ըլլան, և ամոնցմով խօսքեր կազմեցէք մերկայի և ասպառնի գործածութեամբ:

Օրինակ. — Սկսիլ. — Այսօր կը սկսինք քերականութեան դաս առնել. վեց ամիսէն շարադրել ալ պիտի սկսինք:

7. Քերականական լուծումն ըմել հետեւեալ խօսքիմ:

Ով որ վեհանձն գործ մը կ'ընէ, իր սրտին մէջ կը զգայ բռն և խոր ուրախութիւն մը, որ իր ըրած

բարիքին հատուցումն է, և ամենէն աւելի գեղեցիկ մրցանակն՝ որուն ինքը պիտի փափաքէր, և պէտք չէ անկէ զատ ուրիշ մը փնտռէ։

8. Հետեւեալ խնաստը մտածութեամբ միւթ առնելով զրեցէք շարադրութիւն մը պարզ և կամոմատոր ծելով։

Մարդիկ բոլորն ալ հաւասար են Աստուծոյ և օրէնքի տօջեւ։ Ի՞նչ տարբերութիւն կայ հարուստին և աղքատի մը մէջ։ Աւելի գեղեցիկ զգեստ մը և աւելի դրամ, ուրիշ ոչինչ։ Մեծ տարբերութիւն մը կայ սակայն մարդոց մէջ, բայց անիկա տիտղոսներու և հարստութեան մէջ չէ, այլ կը կայանայ մի միայն առաքինութիւններու և պատուաւորութեան մէջ։ Կան չար և անպատիւ մարդեր՝ զորոնք օրէնքը կը պատժէ և բարիները կ'արհամարհեն այնպիսիները. կան պատուաւոր մարդեր, զորոնք բոլորն ալ կը յարգեն և կը սիրեն։

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

ԳՈՐԾԱԿՈՍԻ ՈՐԱՉՔՐ

Խիտ մըթութիւն մը կը սքօղէ ամէն աստղ
Ու կարծես ջուրը լեռներու կը փոխուի։
Քաջայանդուղին քաշտին թագաւորն
Ծածկոյթին տակը տենդագին կ'երազէ։

Նաւազներու ճիչերն՝ ողբերն յուսադատ
Ջանիկայ իր խշտիէն վար կը շողեն։
Կ'ելլէ նաւուն վըրայ տիւփոնն ահաւոր
Կ'աշտարակէ երեսն ի վեր իր նաւին։

Անհուն թաթառ մը կը զօդէ օդ և ծով
Եւ փրկութեան չի շողար ոչ մէկ նըշոյլ.
Բայց փրանկիսկեան կապան իսկոյն կը հագնի
Ու կը կապէ տժգոյն տըմոյն Ծովակալն։

Կը կախէ մեծ սուրն աստիգեան չըւանէն
Եւ կը քաշէ՝ զարմանքներու մէջ լուռ վե՛ր
Դէպ ի կայմին կատարը ու կը պարզէ
Կաստիլիոյ արքայական զինանշանն:

Կը վառէ ետքը կանթեղներն օրհնելած
Նաւուն ցռուկին վըրայ — զերդ ծեր անդունդին
Երգմեցուցիչ — և կը հանէ արկղէն դուրս
Գիւրքը սիրոյ աշակերտին՝ Յովհաննու:

Եւ փրփրադէղ մըրըրկումին վրայ կարդաց
Որոտագոյ ձայնով. «Կար Բանն ըսկիզբէն
Եւ ըսկիզբէն Բանն Աստուծոյ մօտիկն էր
Եւ ամէն ինչ որ եղաւ՝ Բանն ինք ըրաւ:

Եւ Բանը ինք լոյս էր, ու Բանը կեանք էր
Եւ մեր երկրին վըրայ մարմին ըզգեցաւ: . . . »
Այս պատգամին ի լուր անդունդն անսահման
Կարծես պարտուած ամոքեց իր մոլուցքներն:

Քրիստոսակիրը երբ անգամ մ'աւարտեց
Այս նախարանը մեծածայն բարբառով,
Բարձրացուց սուրն ալիքներուն վրայ՝ մեհի,
Ու նշանով խաչին երկնց կնքեց:

Յանկարծակի աշտարակող սիւնը սեւ
Եռապատիկ փայլակումէն փշրեցաւ,
Եւ աղօթքի մըրըրկոտ հովէն մղուելով
Մեծ ամպը գնաց դէպ արեւմուտք ծըռեցաւ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ (ճաց և գիծի)

(Թրգ. Հ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ)

Աթղէլ - ծածկել: Քաջայանդուգն - վստահ, համարձակ,
Քաշտի - նաւակ: Տենդագին - չերմագիւն: Նաւաղ նաւավար:
Շոպէլ - քաշիկ տանիկ: Խշտի պառկելու տեղ գետնի վրայ:

Տիւփոն - փոքորիկ: Աշտարակէլ - դեմ կանգնիլ, ընդվիզել:
 Զօդէլ - կապել, միացնել, կցել: Շողալ - փայլիլ, երևնալ:
 Նշջլ - նշաղ շոյս մը: Տփփոյն - գոյնը աւրած: Տմոյն -
 գունատ: Կապոյ - պարեգտ, արեղայի զգեստ: Փրանկէս-
 կեան - Ս. Փրանկիսիոսին կարգին պատկանող: Աստիզեան -
 Աստիզացի - (Ս. Փրանկիսիոսի ծնած քաղաքը Աստիզի):
 Կասաիէիա - Սպանիոյ ձին կոչումը: Զինանշան - քաղա-
 շտրական կամ ազնուական տան խորհրդանշանը: Յուսկ -
 բիր, Զէրգ - ինչպէս, նման: Երգմեցուցիչ - երդուբրեցնող,
 դեւերը հալածող: Փրփրադէզ - փրփուրի պէս դիզուած:
 Որոտադոց - գոռալուծայն հանող: Բանն - Որդին Աստուած,
 Քրիստոս: Ամբէլ - մեղմացնել, բարեխառնել: Մոլուցք -
 մոլեղնորիւն, կատաղորիւն: Քրիստոսակեր - քրիստոսա-
 զգեսաց: Նախաբան - առաջին խօսք, յառաջաբան: Ամէհի -
 անգոռսպ, անստնծ, կատաղի: Կնքէլ - խաչի նշան ընել -
 խաչակնքել: Աշտարակոզ - դիմադրող, յարձակող: Մըրկոտ -
 մրկած, մրրկայից:

ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱՊԵՐԵԱԼ ԲԱՅԵՐՈՒ

Ա.

Երեք Լծորդուծիւն վերադրեալ ժամանակները

148. Պարզ-արմատը (140), այսինքն սահ-
 մանական ներկային արմատը, ինչպէս կը տեսնուի
 ասկէ առաջ զրուած Լծորդուծիւններէն, կը վարէ
 հետեւեալ ժամանակները:

Սահմանական ներկան և անկատարը. — Ապառ-
 նին և գերապառնին.

Ստորադասական ներկան և անկատարը.

Հրամայական յօքնակի առաջին դէմքը.

Արգելական երեք դէմքերը.

Անորիշ դերբայները (-ալ,-ել,-իլ).

Ապառնի դերբայները (-ալու,-ելու).

Իսկ բաղադրեալ—արմատը (140), այսինքն սահմանական կատարեալին արմատը կը վարէ միացած ժամանակները, այսինքն.

Սահմանական կատարեալը.

Հրամայական եզ. և յոք. երկրորդ զէմբերը.

Անցեալ դերբայները —եր և —ած վերջաւորութեամբ, որոնք կը կազմեն բոլոր բաղադրեալ ժամանակները, այսինքն՝ սահմանական գերակատարը և վաղակատարը և ստորագասական կատարեալն ու վաղակատարը:

Ներկայ դերբայները —ոյ և —իւ վերջաւորութեամբ (146. բ.):

149. Երկու տեսակ արմատներուն վրայօք այս զիտողութիւննիս ըրինք՝ հետեւցնելու համար որ բայերուն վերադիրները (141) միայն այն ժամանակներուն մէջ կը գտնուին՝ որոնք պարզ արմատով կը կառավարուին, միւսներուն մէջ կ'անհետանան: Սւտի վերադրեալ ժամանակներ կը կոչենք այն ժամանակները՝ որոնց մէջ վերադիրը կրնայ գտնուիլ, և պարզ—ժամանակներ անոնք՝ որոնց մէջ վերադիր չի կրնար գտնուիլ:

150. Արդ, վերադրեալ բայերուն լծորդութիւնը իրենց վերադրեալ ժամանակներուն մէջ բնաւ դժուարութիւն մը չունի, որովհետեւ ուրիշ բանով չի տարբերիր պարզ—բայերուն լծորդութենէն՝ բայց եթէ անփոփոխ վերադիրին միջամտութիւնով ընդ մէջ արմատին և վերջաւորութեան: — Այսու հանդերձ ուսանողաց առաւելագոյն դիւրութեան համար կը զննենք հոս մէյմէկ օրինակ իւրաքանչիւր վերադիր:

Ա. լծորդուծիւն

ն զերադիր

ան զերադիր

են զերադիր

իջնալ

բարկանալ

Ունենալ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

իջ. կ'իջնամ

կը բարկանամ

կ'ունենամ

» կ'իջնաս

կը բարկանաս

կ'ունենաս

» կ'իջնայ

կը բարկանայ

կ'ունենայ

թ. կ'իջնանք

կը բարկանանք

կ'ունենանք

» կ'իջնաք

կը բարկանաք

կ'ունենաք

» կ'իջնան

կը բարկանան

կ'ունենան

ԱՆԿԱՑԱՐ

իջ. կ'իջնայի

կը բարկանայի

կ'ունենայի

» կ'իջնայիր

կը բարկանայիր

կ'ունենայիր

» կ'իջնար

կը բարկանար

կ'ունենար

թ. կ'իջնայինք

կը բարկանայինք

կ'ունենայինք

» կ'իջնայիք

կը բարկանայիք

կ'ունենայիք

» կ'իջնային

կը բարկանային

կ'ունենային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

թ. ա. դիմի իջնանք բարկանանք ունենանք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի իջնար

մի բարկանար

մի ունենար

չիջնանք

չբարկանանք

չունենանք

մի իջնաք

մի բարկանաք

մի ունենաք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

իջնալ

բարկանալ

ունենալ

իջնալու, -իք

բարկանալու, -իք

ունենալու, -իք

Բ. ԸՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ն զերադիր

ան զերադիր

Գտ-ն-ել

Սերմ-ան-ել

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եղ. կը գտ-ն-եմ

Եղ. կը սերմ-ան-եմ

» կը գտ-ն-ես

» կը սերմ-ան-ես

» կը գտ-ն-է

» կը սերմ-ան-է

Յոր. կը գտ-ն-ենք

Յոր. կը սերմ-ան-ենք

» կը գտ-ն-էք

» կը սերմ-ան-էք

» կը գտ-ն-են

» կը սերմ-ան-են

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ. կը գտ-ն-էի

Եղ. կը սերմ-ան-էի

» կը գտ-ն-էիր

» կը սերմ-ան-էիր

» կը գտ-ն-էր

» կը սերմ-ան-էր

Յոր. կը գտ-ն-էինք

Յոր. կը սերմ-ան-էինք

» կը գտ-ն-էիք

» կը սերմ-ան-էիք

» կը գտ-ն-էին

» կը սերմ-ան-էին

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ

Յոր. ա. դեմք գտ-ն-ենք սերմ-ան-ենք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի գտ-ն-եր

մի սերմ-ան-եր

չգտ-ն-ենք

չսերմ-ան-ենք

մի գտ-ն-էք

մի սերմ-ան-էք

ԴՆԵՐԱՑՆԵՐ

գտ-ն-ել

սերմ-ան-ել

գտ-ն-ել-ու, գտ-ն-ել-իք

սերմ-ան-ել-ու, — իք

Գ. լծորդուծիւն

ն վերադիր

ան վերադիր

չ վերադիր

Հաս-ն-իլ

Շիջ-ան-իլ

Հանգ-չ-իլ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Է. կը հաս-ն-իմ

կը շիջ-ան-իմ

կը հանգ-չ-իմ

» կը հաս-ն-իս

կը շիջ-ան-իս

կը հանգ-չ-իս

» կը հաս-ն-ի

կը շիջ-ան-ի

կը հանգ-չ-ի

Յ. կը հաս-ն-ինք

կը շիջ-ան-ինք

կը հանգ-չ-ինք

» կը հաս-ն-իք

կը շիջ-ան-իք

կը հանգ-չ-իք

» կը հաս-ն-ին

կը շիջ-ան-ին

կը հանգ-չ-ին

ԱՆԿԱՏԱՐ

Է. կը հաս-ն-էի

կը շիջ-ան-էի

կը հանգ-չ-էի

» կը հաս-ն-էիր

կը շիջ-ան-էիր

կը հանգ-չ-էիր

» կը հաս-ն-էր

կը շիջ-ան-էր

կը հանգ-չ-էր

Յ. կը հաս-ն-էինք

կը շիջ-ան-էինք

կը հանգ-չ-էինք

» կը հաս-ն-էիք

կը շիջ-ան-էիք

կը հանգ-չ-էիք

» կը հաս-ն-էին

կը շիջ-ան-էին

կը հանգ-չ-էին

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ

Յ. ա. դեմք հաս-ն-ինք շիջ-ան-ինք հանգ-չ-ինք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի հաս-ն-իր

մի շիջ-ան-իր

մի հանգ-չ-իր

չհաս-ն-ինք

չշիջ-ան-ինք

չհանգ-չ-ինք

մի հաս-ն-իք

մի շիջ-ան-իք

մի հանգ-չ-իք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

հաս-ն-իլ

շիջ-ան-իլ

հանգ-չ-իլ

հաս-ն-ել-ու, -իք

շիջ-ան-ել-ու, -իք

հանգ-չ-ել-ու, -իք

1. Կարդալ ընթերցումը և սլաոմել ամոր սլարումա-
կութիւնը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:

Եթէ գեղեցիկ և հիանալի է արեգական ելքը, նու-
ազ գեղեցիկ և հրաշալի չէ անոր մուտքը: Բայց սրբան
տարբերութիւն զգացումի և մտածութեան՝ այս երկու
ամենօրեայ երեւոյթները դիտելուն մէջ: Արեգական
ելքը զմեզ կեանքի և աշխատութեան կը վերակոչէ,
արեւուն մտնելը զմեզ հանգչելու կը հրաւիրէ, կը յի-
շեցնէ մեզի որ մահկանացու ենք, և մեր սրտին մէջ
առաջ կը բերէ քաղցր տխրութիւն մը:

Օգտակար անցուցի՛ր այս օրը որ կը վերջանայ:
Պիտի կարենամ գեռ տեսնել շատ մը հարիւրաւոր օրեր
արեւուն մուտքը, և ժամանակ ունենալ լաւ և գովեստի
արժանի գործեր ընելու: — Այսպէս կը մտածէ մարդս
ու կը հառաչէ, մինչ արեւային գունտը կ'ընկղմի ծովու
ջուրերուն մէջ կամ կը 'պահուրտի լեռի մը գագաթին
ետերը:

3. Հետեւեալ մախաղասութիւններուն մէջ գտնուած
րայերէն՝ որոշեցէ՛ր բերանացի թէ որո՞մք պարզ-ժամա-
նակ են և որո՞մք վերագրեալ-ժամանակ:

Սուտ են բոլոր փառքերը՝ որոնք մեզի հետ պիտի
վերջանան. — Աստուած կարծրացուց Փարաւոնին սիր-
տը՝ ազատ չթողու Իսրայելացիները. — Փութալան
աշակերտը երբեք չի ծուլանար իր պարտքերուն մէջ.
— Յիսուս ըսաւ. երբոր Փեսան անոնց մէջէն վերնայ,
այն ժամանակ պահք պիտի պահեն. — Ասկէ ետքը
քնացէք և հանգչեցէք, որովհետեւ եկաւ ժամը, և ահա
Որդին մարդոյ մեղաւորներուն ձեռքը կը մատնուի. —
Երկինք համարաձաւ Յիսուս Չիթենիներու լեռնէն՝ Բե-
թանիայի մէջ. — Նախ գործով կ'ընէր Յիսուս և ապա
կը քարոզէր. — Առաւ հացը, օրհնեց ու տուաւ աշա-
կերաներուն որ ժողովրդեան բաժնեն. — Ո՛չ թէ այն
բանը որ բերանը կը մտնէ՝ կը պղծէ մարդս, այլ ինչ որ
բերանէն կ'ելլէ՝ անիկա կը պղծէ զմարդ. — Աննիբաղ

անցաւ Ալպեան լեռներէն բայց իր անձին և զօրքերուն մեծ փնասովը. — Որդեակ, իմաստութիւն դիր քու պարանոցիդ վրայ իրրեւ ոսկիէ մանեակ. — Փախիր մեղքէ ինչպէս օձին երեսէն:

4. Հետեւեալ մախադասութիւններուն մէջ եղած բայերուն բաղադրեալ ժամանակները՝ պարզ ժամանակի վերածեցէ՛ք և փոխադարձաբար, միեւնոյն ատեն եզակիները յոքմակիի և յոքմակիները եզակիի դարձուցէ՛ք օրինակին պէս:

Եթէ դու ալ խնայողութիւն ըրած ըլլայիր, հիմա հանգստաւէտ կեանք մը պիտի վարէիր. — Գծադրութիւններնիս ցոյց տուած ենք ուսուցչին. — Որուն մրցանակ կը խոստանար տալ, զլացաւ անոր, միջադէպի մը պատճառաւ. — Այս մարդիկ սկսեւ էին տուներ շինել, բայց չեն կրցեր զանոնք աւարտել. — Կը բաղձայի ծանօթանալ քեզի հետ, հաճէ՛ մեր տունը գալ. — Արքայութիւն տանող ճամբաները նեղ են և փուշերով լեցուն. — Մանանուխի հատը կ'աճի և մեծ ծառ կ'ըլլայ, մինչև երկնքի թռչունները կու գան կը հանգչին անոր ճիւղերուն վրայ. — Մեր բարեկամը Գազարոս հիւանդացաւ, երթամ արթնցնելու զինքը: —

Օրինակ. Եթէ դուք խնայողութիւն ընէիք, հիմա հանգստաւէտ կեանք մը պիտի վարէիք. — Գծադրութիւնս ցոյց տուի ուսուցչին:

5. Հետեւեալ լայնքուն արձատները գտէ՛ք և իւրաքանչիւրին առջեւ դրէ՛ք իրենը (գրելով):

Խառնել, կանչել, պատկանիլ, յանձնել, պարաւանդել, յօրանջել, մեղանչել, խռնիլ, յայտնել, վախճանիլ, վարանիլ, արանջել, բռնել:

6. Հետեւեալը գրութեամբ միւթ առնելով՝ շարադրեցէ՛ք:

«Շուները հաւատարիմ կենդանիներ են» —

Շունը սէր կը կապէ իր տիրոջ վրայ և անոր լաւութիւնը կ'ուզէ, նոյն իսկ եթէ տէրը անոր հոգ չտանի, եթէ զայն իրմէ հեռացնէ, եթէ ծեծելու ալ ըլլայ: — Տարէք շուն մը իր տիրոջ տունէն շատ հեռու՝ օտար տուն մը, ան այլեւս կերակուր չուտեր, առաջուան պէս չի հաջեր, և օր մը յանկարծ առանց նայելու անօթութեան, ցուրտին և հեռաւորութեան, տաժանելի վազուածքով պիտի դառնայ համբուրելու դարձեալ այն ձեռքը որ զինքը կը ծեծէ և կը գզուէ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Փինգալ եւ իր փերոսները

Հազար սուրեր կը փայլատակեն Սելմայի պալատին մէջ: Զէնքերուն շառաշիւնը օդը կը սոսկացնէ: Շուները՝ կանգ առած՝ աչուկի հաջիւններ կ'արձակեն: Բառ մը չ'եւեր մարտիկներուն բերնէն, ամէն ոք, աչքերը Փինգալի աչքերուն վրայ դամած՝ ձեռքը նիզակին կը տանի:

«Մորուենի զաւակներ, կը գոչէ հերոսներուն պետը, հանդէսներով զրաղելու ժամանակը չէ հիմա: Պատերազմին ամպը կը մեծնայ հորիզոնին վրայ, և մահը կը հոլաթեւէ, կը սաւառնի մեր անտառներուն վրայ: Բօթ մը կը գուժէ ինծի թշնամիին գալուստը: Ծովը մեր ափունքներուն վրայ կը թաւալեցնէ օտարականին զաւակները: Տեսայ որ կը բարձրանար լիճէն աներկեւան նշանը Մորուենի վտանգին. Օն, թող սրէ տալէն ոք իր նիզակը և կապէ իր հօրը սուրը: Թող ձեր սեւ կորդակները ծածկեն գլուխին, և անգծելի ձեր վահանները կ'որնան ձեր կողերուն վրայ: Պատերազմին մրրիկը պիտի մեր վրայ պայթի և պիտի լսէք ընդհուպ մոռնչները մահուան»:

Կը չուէր Փինգալ՝ իր բարակին գլուխը՝ նման կայծակին կարապետ ամպին, երբ կը փռուի գիշերային

երկինքին վրայ, և նաւաստիները կը գուշակեն աղէտը: Բանակը կանգ կ'առնէ Կոնայի գագաթը:

Մորուենի աղջիկները կը նշմարեն զայն հովիտէն, և բլրան վրայ անտառ մը կը կարծեն տեսնել: Իրենց նորաթիթիթ տարփածուններուն կեանքը դող կը պատճառէ անոնց: Շուվուն կը նային սոսկումով, ճերմակ կուհակներն անոնց աչքերը կը խարեն, հեռաւոր առաջատաներ կը կարծեն զանոնք, և արցունքներն անոնց դէմքերը կ'ոզողեն:

Արեն ալիքներուն վրայ ցաթելուն՝ հեռուն տորմիդ մը նշմարեցինք: Փութով կը հասնի և մարտիկներն ափունքը կը թափէ: Պէտն անոնց կը բարձրանայ անոնց միջեւ՝ ինչպէս եղջերուն այծեամներու ճահուկի մը միջեւ: Սկեկուռ է վահանը, և ընթացքը մեծափառ: Կը յառաջէ գէպ ի Սելմա, և մարտիկներն՝ իր ետեւէն:

ՕՍՍԻԱՆԻ ՔԵՐԹՈՒԱՆՆԵՐ
(Թրգ. Ն. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ)

Մարտիկ - կռուող, զինուոր: Հերոս - դիւցազն: Հոլաթեւեւ - քեւերը բանալ: Սաւառնիւ - քեւերը բանալով բռնի: Բօթ - գեշ, սեւ շուր: Գուժեւ - կանչուրատել, լալ, ողբալ: Աներկեւան - անվախ, անկասկած: Ընդհուպ - շուտով, ետեւէն: Զուււ - տեղի տեղ երբալ յազմութեամբ: Նորաթիթիթ - նոր բացուիլ սկսած: Տարփածու - սիրով կապուած: Կոհակ - մեծ ալիք: Տորմիդ - նաւերու խուր, հանդես: Ճահուկ - խուր: Սկեկուռ - ոսկիով կռած, ոսկիով շինած:

Առաջին լծորդութեան վերադրեալ բայերու
պարզ ժամանակները

151. Ինչպէս կանխաւ ըսինք (140) կան բայեր՝ որոնք մէկ հատ միայն արմատ ունին, կան ուրիշներ ալ որոնց սահմանական կատարեալին արմատը բաղադրուած է պարզ արմատէն և ց, աց, եց, ուց, մասնիկներէն մէկովը: — Արդ այս տարբերութիւնը պատճառ է պարզ-ժամանակներու օրինակներուն զանազանութեան երեք լծորդութիւններուն մէջ:

Առաջին լծորդութեան օրինակներ
և, ան, եւ վերադիրներով

1. Իջ-ն-ալ 2. Բարկ-ան-ալ 3. Ուն-եմ-ալ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ.	Իջ-այ	բարկ-աց-այ	ուն-եց-այ
»	Իջ-ար	բարկ-աց-ար	ուն-եց-ար
»	Իջ-աւ	բարկ-աց-աւ	ուն-եց-աւ
Յոք.	Իջ-անք	բարկ-աց-անք	ուն-եց-անք
»	Իջ-աք	բարկ-աց-աք	ուն-եց-աք
»	Իջ-ան	բարկ-աց-ան	ուն-եց-ան

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ

Ե. ր. Կեմք	Իջ-իր	բարկ-աց-իր	ուն-եց-իր
Յ. ր. »	Իջ-էք	բարկ-աց-էք	ուն-եց-էք

ԴԵՐԱՑՆԵՐ

Ներկայ	Իջ-ող	բարկ-աց-ող	ուն-եց-ող
Անցեալ	Իջ-եր, -ած	բարկ-աց-եր, -ած	ուն-եց-եր, -ած

Գիտելիք

152. Առաջին օրինակին (իչ-ն-ալ) պէս լծորդուող վերադրեալ բայերն են:

ինկ-ն-ալ ինկ-այ, -ար, - .. ինկ-իր, .. ինկ-եր, -ած,
կեց-ն-ալ կեց-այ, -ար, - .. կեց-իր, .. կեց-եր, -ած,
մտ-ն-ալ մտ-այ, -ար, - .. մտ-իր, .. մտ-եր, -ած,
գտ-ն-ալ գտ-այ, -ար, - .. գտ-իր, .. գտ-եր, -ած,
հեծ-ն-ալ հեծ-այ, -ար, - .. հեծ-իր, .. հեծ-եր, -ած,
դառ-ն-ալ դառ-այ, -ար, - .. դառ-իր .. դառ-եր, -ած,
ստա-ն-ալ ստա-այ, -ար, - .. ստա-իր .. ստա-եր, -ած,

ԾԱՆՈԹ. — Ինկ-ն-ալ (հին ձեւը անկ-ան-ել) կը գրուի նաեւ ընկ-ն-ալ, ուստի կը լծորդուի ընկ-այ, ընկ-ար, և այլն: Վերադիրով կազմուած ժամանակներուն մէջ կը գործածուի նաեւ ներգաշնակական ձեւը իյ-ն-ալ, ուսկից կ'իյ-ն-աւ, կ'իյ-ն-աս, կ'իյ-ն-այ, և այլն: Կե-ն-ալ բային արմատն է կեաց, սեղմուած ձեւը կեց, ուսկից կեց-այ, կեց-ար, և այլն: — Գառ-ն-ալ բային արմատն է դարձ, որուն օ գիրը կ'անհետանայ և յաւելումին նախընթաց, և հետեւաբար յ գիրն ալ ու-ի կը փոխուի (76): — Նա-նապէս ստա-ն-ալ բայն ալ ստաց արմատն ունի, որուն ց գիրը կը զեղչուի և յաւելումին հանդիպելով:

153. Ոչ միայն բոլոր ան-ալ, ևն-ալ վերադիրով վերջացող բայերը՝ փոխադարձաբար կը լծորդուին երկրորդ (բարկ-ան-ալ) և երրորդ (ուռ-ևն-ալ) օրինակներուն պէս, այլ նաեւ այն ամէն բայերը՝ որոնց մէջ և վերադիրը կայ՝ իբր սեղմում մը ան, ևն վերադիրներուն, այս տարբերութեամբ սակայն որ և վերադիրներով բայերը պարզ- ժամանակներուն մէջ ց գիրը կ'ընդունին փոխանակ աց, կց մասնիկներուն:

բայեր	կատ.	հրամ.	դերբայներ
երդուլ-ն-նալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
ամըչ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
արթըն-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
բարակ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
երեւ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
նին-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
ճանչ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
մեծ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
կը-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
մոռ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
սեւ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող
վախ-ն-ալ,	-ց-այ,	-ց-իր,	-ց-եր, -ց-ած, -ց-ող

ԾԱՆՈԹ. Ա. — Վերադիրով օժտուած բայերու այս խումբին վերաբերող բա-ն-ալ (արմատ բաց. 76) բայը՝ միակ բայն է որ պարզ-բայերու (143 լ-ալ) առաջին օրինակին պէս կը լծորդուի այսպէս. բաց-ի, բաց-իր, բաց-աւ. բաց-ինք բաց-իք, բաց-ին. — բաց, բաց-էք, բաց-եր, բաց-ած, բաց-ող:

ԾԱՆՈԹ. Բ. — Սպասն-ալ վերադիրէ զուրկ բայը՝ որ պէտք էր ըստ օրինի ալ վերջացող (143, կարդ-ալ) պարզ բայերուն երկրորդ օրինակին պէս լծորդուիլ, ընդհակառակն կը լծորդուի ալ վերջաւորուած և վերադիր ունեցող (151, բարկ-ան-ալ) երկրորդ օրինակին պէս. սպասն-աց-այ, սպասն-աց-ար, և այլն:

19. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումի ոտամաւոր հատուածը և զայն արծակի վերածել:

2. Ուղղագրել հետեւեալ յօդուածը թելադրութեամբ:

Դէպ ի վեր, դէպ ի վեր: Վազենք լեռներուն լեռկ կողերուն վրայ. մազլելով ելլենք դուրս ցցուած ժայռերուն վրայ. շնչենք լիաթոք այս մաքուր և թթուածինով

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի ուղեք, չուղեն
չուղենք
մի ուղեք, չուղէք

ԴԵՐԱՑՆԵՐ

Ամորոշ չուղել
Ներկայ չուղող
Անցեալ չուղած
Ապառնի չուղելու

Նստիլ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

Եղ. չեմ նստիր
» չես նստիր
» չի նստիր
Յոգ. չենք նստիր
» չէք նստիր
» չեն նստիր

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ. չէի նստեր
» չէիր նստեր
» չէր նստեր
Յոգ. չէինք նստեր
» չէիք նստեր
» չէին նստեր

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եղ. չնստայ
» չնստար
» չնստաւ

Յոգ. չնստանք
» չնստաք
» չնստան

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եղ. չեմ նստած
» չես նստած
» չէ նստած
Յոգ. չենք նստած
» չէք նստած
» չեն նստած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եղ. չէի նստած
» չէիր նստած
» չէր նստած
Յոգ. չէինք նստած
» չէիք նստած
» չէին նստած

ԱՊԱՌՆԻ

Եղ. պիտի չնստիմ
» պիտի չնստիս
» պիտի չնստի
Յոգ. պիտի չնստինք
» պիտի չնստիք
» պիտի չնստին

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եղ. պիտի չնստէի
» պիտի չնստէիր
» պիտի չնստէր
Յոգ. պիտի չնստէինք
» պիտի չնստէիք
» պիտի չնստէին

ՍՏՈՐԴ. ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. որ չնստիմ
 » որ չնստիս
 » որ չնստի
 Յոզ. որ չնստինք
 » որ չնստիք
 » որ չնստին

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. որ չնստէի
 » որ չնստէիր
 » որ չնստէր
 Յոզ. որ չնստէինք
 » որ չնստէիք
 » որ չնստէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. որ չեմ նստած
 » որ չես նստած
 » որ չէ նստած
 Յոզ. որ չենք նստած
 » որ չէք նստած
 » որ չեն նստած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. որ չէի նստած
 » որ չէիր նստած
 » որ չէր նստած
 Յոզ. որ չէինք նստած
 » որ չէիք նստած
 » որ չէին նստած

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

Մի նստիր, չնստիս
 չնստինք
 Մի նստիք, չնստիք,

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Ամորոշ չնստիլ
 Ներկայ չնստող
 Ամցեալ չնստած
 Ապառմի չնստելու

Թողուլ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. չեմ թողուր
 » չես թողուր
 » չի թողուր
 Յոզ. չենք թողուր
 » չէք թողուր
 » չեն թողուր

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. չէի թողուր
 » չէիր թողուր
 » չէր թողուր
 Յոզ. չէինք թողուր
 » չէիք թողուր
 » չէին թողուր

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. չթողուցի
 » չթողուցիր
 » չթողուց

Յոզ. չթողուցինք
 » չթողուցիք
 » չթողուցին

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մահ եւ Մկրտութիւն կլորինդայի

Անկէց քիչ մ'հեռում՝ լեռան ծոցէն մեղմիկ խոխոջով
 փոքր առուակ մ'իր հոսանքները դէպի դուրս կը ցալտէր.
 Խակոյն հոն դիմեց ասպետն, և սաղաւարտը լեցուց,
 Եւ դարձաւ տրխրազգած՝ սրբազան վահ պաշտօնին.
 Ըզգաց որ կը դողար բազուկն՝ հրը դեռ ամծանօթ
 Հակատը դիմակալ պահպանակէն լուծելով՝
 Մերկացուց և բացա՛ւ զայն և տեսա՛ւ ու ճամնջա՛ւ . . .
 Ո՛վ տեսիլ, ո՛վ ծանօթութիւն . . . լուռ անշարժ քար կըտրեցաւ.

Զինկաւ, չը մեռաւ, զի ամբողջ ոյժն այն պահուն
 Ամփոփեց և պահապան դրաւ իր սքրտին արութեամբ,
 Եւ ցաւին բուռն սաստկութիւնն ընկճելով՝ կեանք ուզեց չրով
 Պարզուել ամոր՝ ուսկից համեր էր կեանքն երկաթով.
 Մինչդեռ մա կ'արտասանէր խորհրդական՝ սուրը խօսքերն,
 Ուրախութեամբ Նէրա երեսն աշխատիտած՝ ժըպտեցաւ,
 Եւ զուարթագին և ջերմեռանդ մեռնողի դիրք մ'առնելով՝
 Կ'ուէր կարծես թէ՝ Նը բացուի՛ն երկիմք, խաղաղ կը մեկնիմ.

Դալկաշող գեղեցիկ գոյն մ'ըսպիտակ դէմքը պատեց,
 Ինչպէս երբ մամիշակներ յակիմթներու հետ զօղուին.
 Աչքերն երկիմք կը սեւեռէ, և արեգակն և երկիմք
 Դէպ ի Նոյսը կարեկից զըթով կարծես կը յառին.
 Եւ մերկ աջը ցըրտագին՝ բարձրացնելով դէպ ի վեր՝
 Կ'ուզղէ ասպետին՝ իբրեւ խօսքի փոխարէն՝
 Դրաւական հաշտութեամբ. և այս կերպով հանդարտիկ
 Նու տայ շունչը՝ գեղեցիկ Նոյսն, և կարծես կը քմամայ.

Երբ ասպետը գերագնիւ հոգւոյն մեկնիլը տեսաւ,
 Թուլացո՛ւց սեղմ և ամփոփ զըսպած մախկին զօրութիւնն
 Եւ ինքզինքը բովանդակ՝ կոյր և ամսամծ ըզգացմամբ՝
 Սաստկարուռն և խօլական կըսկիծին ձեռքը թողուց,
 Որ քմիկ'ց սիրտն և ամծուկ և շըրջափակ սահմանով
 Պաշտե՛ց կեանքն, և պատեց մահուամբ իր դէմքն ու անդամներն.
 Եւ արդէն իսկ կեանդանիմ՝ մեռնողէն ոչ իմչ ընդհատ՝
 Տըժգոյն է և ամխօս, արիւնաքամ, զգայագիրկ.

ՏՈՐԿՈՒԱՏՈՅ ՏԱՍՍՈՅ. Երգ. ԺԲ. Թ. 67-70.

(Թրգ. Հ. ԱՔԱՆԱՍ ՏԻՐՈՅԵԱՆ)

Խոխոջ- ջուրի ձայն: Տիրազգած- տխուր, տրտռւմ:
Դիմակալ - դեմքը պաշտպանող: Լուծել - քակել, բանալ:
ձանել: Խորհրդական - սրբազան, եկեղեցւոյ խորհուրդներուն
յատուկ: Զուարթագին - զուարթ: Դաշկաշող - դեղնափայլ:
Յակինթ - (տ. նշանաբար) ծաղիկը: Զօգուել - միանալ,
կցել: Կարեկից - գրոտ: Յառել - երկննալ՝ դիտել, կա-
խուիլ ու նայիլ: Գրաւական - գրաւ դրած բան, երաշխա-
ւորութիւն: Զսպել - ժողովրտել, ամփոփել: Բովանգակ -
բողոք, ամբողջ, ամենը: Սասակաբուռն - սաստիկ բռնու-
րեամբ: Խօշական - խենդողմենի: Կսկիծ - սրտի երոշք,
խշխշուք: Անձուկ - նեղութիւն, տագնապ, կարօտ, փափաք:
Շրջափակ - չորս դիւ պատող, պատած. — շրջապատ:
Ընդհատ - պակաս, տարրեր: Արեւնաբամ - արիւնը քա-
մուած: Զգայազերկ - անզգայ:

Գ.

Երկրորդ լծորդութեան վերադրեալ բայերու
Պարզ ժամանակները

154. Երկրորդ լծորդութեան մէջ կը գտնուին
միայն և և ան վերադիրները. զոր օրինակ. առ-և-
ել, ան-ուց-ան-ել: — Կը զնենք հոս երեք օրինակ,
որոնց համաձայն կը փոփոխուին այս լծորդութեան
տակ զնացող վերադրեալ-բայերուն բոլոր վերադրե-
ալ ժամանակները:

Բ. Լծորդութեան օրինակներ և և ան վերադիրներով.

1. Առ-ն-ել 2. Յեց-ն-ել 3. Զոր-ց-ն-ել

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Ե. առ-ի	յեց-ուց-ի	չոր-ց-ուց-ի
» առ-իր	յեց-ուց-իր	չոր-ց-ուց-իր
» առ-աւ	յեց-ուց	չոր-ց-ուց
Յ. առ-ինք	յեց-ուց-ինք	չոր-ց-ուց-ինք
» առ-իք	յեց-ուց-իք	չոր-ց-ուց-իք
» առ-ին	յեց-ուց-ին	չոր-ց-ուց-ին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

Ե. Բ. դեմք առ	յեց-ո՛ւր	չոր-ցո՛ւր
Յ. Բ. » առ-էք	յեց-ուց-է՛ք	չոր-ցուց-է՛ք

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ

Ներկայ առ-ող	յեց-ուց-ող	չոր-ց-ուց-ող
Անցեալ առ-եր, -ած	յեց-ուց-եր, -ած	չոր-ց-ուց-եր, -ած

Գլխորդիք

155. Ա. — Առաջին օրինակին պէս լծորդուող վերադիրով բայերը հետեւեալներն են. դ-ն-ել (արմ. դիր). դր-ի, դր-իր, դր-աւ, դր-ինք, դր-իք, դր-ին. — դի՛ր, դր-է՛ք. — դր-եր, դր-ած. — դր-ող կամ դ-ն-ող (163):

տա-ն-ել (արմ. տար). տար-ի, տար-իր, տար-աւ. — տար-ինք, տար-իք, տար-ին. — տա՛ր, տա-րէ՛ք. — տար-եր, տար-ած. — տար-ող կամ տան-ող (163):

ը-ն-ել (արմ. արար. 145. ծանօթ.). ըր-ի, ըր-իր, ըր-աւ. — ըր-ինք, ըր-իք, ըր-ին. — ըր-է՛, ըր- է՛ք. — ըր-եր, ըր-ած. — ըր-ող կամ ը-ն-ող (163):

թը-ն-ել (արմ. րար). թը-ի, թը-իր, թը-աւ. — թը-ինք, թը-իք, թը-ին. — թո՛ւք, թը-է՛ք. թը-եր, թը-ած. — թը-ող կամ թը-ն-ող (163):

Բ. — Վերադրեալ բայերը փրց-ն-ել, պրծ-ն-ել, կորց-ն-ել, անց-ն-ել, դարձ-ն-ել, և այլն, կը լծորդուին երկրորդ օրինակին պէս, որուն համաձայն կը լծորդուին այն բոլոր վերադրեալ բայերը՝ որոնց

պարզ-արմատը կը վերջանայ ծ, ձ, ց ատամնահա-
գագային (11) տառերէն մէկով կամ միւսով: —
Նոյն կերպով կը լծորդուի նաեւ ցուց-ն-կի վերադի-
րով բայը, միայն թէ ներդաշնակութեան օրէնքով
պարզ-ժամանակներուն մէջ ցուց արմատը կը փոխէ
ցըց -ի: Ուստի փոխանակ ըսելու ցուց-ուցի, ցուց-
ուր, և այլն, կ'ըսուի ցըց-ուց-ի, ցըց-ուց-իր ...
ցըց-ուր, ցըց-ուց-է՛ք ... ցըց-ուց-եր, ցըց-ուց-ած,
ցըց-ուց-ող կամ ցըց-ն-ող (163):

Գ. Թէ՛ երկրորդ և թէ՛ երրորդ օրինակին պէս
կը լծորդուին այն վերադրեալ բայերը որ կը վեր-
ջանան ուց-ան-կի կամ սեղմուած ց-ըն-կի մասնիկով.
զոր օրինակ.

Սն-ուց-ան-կի

Սն-ց-ըն-կի

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եղ. սն-ուց-ի

սն-ց-ու-ցի

» սն-ուց-իր

սն-ց-ուց-իր

» սն-ուց

սն-ց-ու-ց

Յը. սն-ուց-ինք

սն-ց-ուց-ինք

» սն-ուց-իք

սն-ց-ուց-իք

» սն-ուց-ին

սն-ց-ուց-ին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ Բ.ԴԵՄՔ

սն-ուր

սն-ց-ուր

սն-ուց-էք

սն-ց-ուց-էք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Ներկայ սն-ուց-ող

սն-ց-ուց-ող

Անցեալ սն-ուց-եր, — ած

սն-ց-ուց-եր, -ց-ուց-ած

Այսպէս կը լծորդուին ուս-ուց-ան-կի կամ ուս-
ց-ըն-կի, ծն-ուց-ան-կի կամ ծն-ց-ըն-կի, բոս-ուց-
ան-կի կամ բոս-ց-ըն-կի, և այլն:

Համբերողն է իմաստուն,
 Կը ծաղկին իր արտն ու տուն,
 Եւ խուժք, արգելք, իր ետին
 Կը դիւրանան, կ'անհետին:
 Համբերողին անխափան
 Եւ հեշտ դայ կեանքին համբան.
 Որուն ծայրն ալ, անվըրէս,
 Բախտը ժպտի բարեգէտ:
 Համբերողը, իմաստուն,
 Քաշէ անխռով ու խոր քուն,
 Եւ ժիր կայտառ ու ժպտուն
 Կը դարձնու ալ ան առտուն:
 Համբերողն հեզ ու խոնարհ,
 Յուզմունք ու կիրք չունենար.
 Համբերել գիտցող մարդուն
 Վրայ Աստուած հսկէ անթուն:

ԱՂՓԱՍԻԱՆ (Գամծարամ)

Կորով - ոյժ: Ձերք - յատկութիւն: Հարթել - շտկել,
 դիւրացնել: Անխափան - առանց արգելքի: Անվըրէս - ան-
 պատճառ: Ասպարէզ - գործ, արձեւտ: Խուժ - արգելք:
 Հեշտ - դիւրին: Բարեգէտ - աղէկ: Զարթնուլ - արթննալ:

ԽԷ. ԴԱՍ. — Կրաւորական բայերու

Ընդունւածինը (շար.)

254. Ներգործական և կամ չէզոք՝ այն վերա-
 դրեալ բայերը՝ որոնց կատարեալը զուրկ է մաս-
 նիկէ (203), իրենց կրաւորականները կը շինեն՝ ոչ/

254. Ներգործական և չէզոք բայեր՝ որոնք զուրկ են մասնիկէ,
 ինչպէս կ'ըլլայ անոնց կրաւորական ձեւը:

վերջաւորութիւնը դնելով պարզ արմատին հետ միացած վերադիրէն յետոյ. զոր օրինակ.

Ներք. բայ առ-ն-ել	(առ)	կրկն.	առ-ն-ուիլ	
» » հազ-ն-իլ	(հազ)	»	հազ-ն-ուիլ	
» » ուս-ան-իլ	(ուս)	»	ուս-ան-ուիլ, ևն :	
Չկողք բայ հեծ-ն-ել	(հեծ)	»	հեծ-ն-ուիլ	
» » հաս-ն-իլ	(հաս)	»	հաս-ն-ուիլ	
» » մեռ-ն-ել	(մեռ)	»	մեռ-ն-ուիլ, ևն :	

255. Ներգործական և չէզոք անցողական բայերուն կրաւորականները կը շինուին կանոնաւորապէս. զոր օրինակ. տես-ց-նել՝ կ'ըլլայ տես-ց-ուիլ. — ան-ց-նել՝ կ'ըլլայ անց-ուիլ. — մեռ-ց-նել՝ կ'ըլլայ մեռ-ց-ուիլ, եւայլն : Սակայն պէտք է շփոթիլ ներգործական և չէզոք բայերու կրաւորական ձեւերը՝ իրենց համապատասխանող անցողական բայերուն՝ կրաւորականներուն հետ. զոր օրինակ. Անցող. մտ-ց-նել՝ կ'ըլլայ կրաւ. մտ-ց-ուիլ, մինչդեռ չէզոք բայը մտ-ն-ալ՝ կ'ըլլայ կրաւ. մտ-ն-ուիլ, Անց. հեծ-ց-ն-ել՝ կ'ըլլայ հեծ-ց-ուիլ, մինչ չէզոք՝ հեծ-ն-ալ բայը կ'ըլլայ կրաւ. հեծ-ն-ուիլ, եւ այլն :

256. Ըլ-լ-ալ, կլ-լ-ել, ել-լ-ել, պլլ-ել, թալլ-ել բայերը և վերադիրին տեղ՝ ունին չ վերադիրը, և այդ չ վերադիրը կը պահեն նաեւ իրենց կրաւորական լծորդութեան մէջ, այսպէս՝ ըլ-լ-ուիլ, կլ-լ-ուիլ, եւայլն :

255. Ներգործական և չէզոք անցողական բայերուն կրաւորականը բնապէս կը շինուի.

256. Ըլ-լ-ալ, կլ-լ-ել, և այլն, բայերու և վերադիրը բնապէս կը փոխուի կրաւորականներուն մէջ.

20. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումին ոտամաւոր հաստուածն և արծալ գրել ամոր իմաստը:

2. Թելադրութեամբ ուղղագրել հետեւեալ նամակը:

Սիրելի Արմենակ.

Երեկ գեշ եղայ ես աչերը պ. Ոստեցիչը կարգաց այս երկամսեայի մէջ մեր ստացած նիշերոշն միջինը: Ի՞նչ պէս կարելի է, սիրելի բարեկամ, քեզի պէս արքեանաւ ե. ընդունակ տղայ մը բողոշ որ բողոշ ընկերները իրակ առաջ անցնին: Դասարանին վերջի՞նք մնացեր ես.

Ի՞նչ ամօք քեզի և որքան վիշտ ծնողքիդ և բողոշ անոնց համար որոնք զքեզ կը սիրեն: Դու շացիր և մեկնեցար տրտռում և ամօքահար, այնպէս որ ես սիրտ չրի բաւ մ'անգամ քեզի ըսելու: Բարեկենդանի արձակուրդէն վերջը պիտի կարենամ տեսնել զքեզ, ոչստի իբրեւ ձըմարիտ բարեկամդ կը գրեմ քեզի այս նամակը:

Սորվէ, Արմենակ, սորվէ այս արձակուրդին միջոց, կը յանձնարարեմ քեզի: Երեւ տրվելու ըլլաս, քանի որ կամք և կարողութիւն չի պակսիր քեզի, պիտի կարենաս շուտով դասարանին շահագոյն տրվողներէն մէկը ըլլալ, պիտի կարենաս վերստանալ Ոստեցչին համարուելը, և միւսերուն ծնողքդ որ շատ հոգ կը տանին քեզի համար:

Լսէ, կ'աղաչեմ, քո բարիքդ ուղղող և զքեզ յարգող բարեկամիդ խորհուրդը:

քո անձնուէրդ

Վաղինակ

3. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ յարմար կերպով զընթրայնրուն ժամանակները:

Մեխակենին (գտնուի) Ովկիանիոյ Մուլքեան կղզիներուն մէջ. — Առանց (ճանչնալ) պէտք է սունկը ուտել, վասն զի ան ունի իր թունաւոր տեւակները. — (Զգունանալ) նաեւ այն բոյսերէն՝ որոնք կաթի նման հիւթ ունին, ճերմակ կամ դեղնագոյն. — Առատ գետնախնձոր (ուսեւնալ) համար՝ պէտք է անոնց խոշորները քանի մը կտոր ընել և հողի տակ ծածկել. — Ծառի

մը պտուկները (ձեւանալ) ամառ ժամանակ, անոնցմէ ոմանք կ'ըլլան ճիւղ կամ տերեւ, ուրիշներ ծաղիկ և պտուղ. — Մխախոտի տերեւները (չորցնել) յետոյ կ'ուլորեն և գլաններ (շիւնել), կամ ջարդելով ծխախոտ կը պատրաստեն. — Շերամորթը (սնանիլ) թթենիի տերեւներով. — Թռչունները օդոյ մէջ (թռչիլ) և զայն կը շնչեն, ինչպէս ձուկերը ջուրի մէջ կը լողան. — Օդը չենք (տեսնել), վասն զի թափանցիկ է, կը թողու որ լոյսը մէջէն (անցնիլ). — Եթէ օդը (տաքցնել) կ'ընդարձակի և (թեթեւալ). — Օդի գոյութիւնը (իմանալ) եթէ հովազարենք զմեզ, թէպէտ զայն չենք (կրնալ) բռնել:

4. Դժոռեցէք ամբողջապէս հետեւեալ վերադրեալ բայերը զրաւոր:

Սեւնալ, պնդանալ, տկարանալ, չորցնել, օծանել, փրցնել, բուսնիլ, հագնիլ, ուսանիլ, մեռնիլ, տիրանալ, կորցնել:

5. Հետեւեալ վերադրեալ բայերով մտադատութիւն մեր կազմեցէք:

Աւթնալ, հեռանալ, ամչնալ, լուանալ, հասնիլ, մօտենալ, պարծենալ, եռացնել, հանգչիլ, բեռցնել:

Օրինակ. Մանուկները քունէ երբ կ'արթնան կու լան:

6. Բացատրեցէք հետեւեալ խօսքիմ իմաստը օրինակաւ:

Լաւ է աշխարհի մէջ մինակ մնալ, քան թէ գէշ ընկերներ ունենալ:

7. Շարադրեցէք հետագայ միւթը՝ հետեւելով տրուած ծրագրիմ:

«Ողորմոքիւն ընել». — Սնտիառութեան համար ողորմութիւն ընելը ... չընելուն հաւասար է, որովհետեւ տրուած դրամը կամ իրը, յետոյ հարիւրապատ կուած կը փոխարինուի տուողին գովեստներով և շնորհակալութիւններով, ինչ որ վաշխառուի փոխատուութիւն մըն է, և ոչ առատաձեռնութիւն: Ողորմութիւնը ըստ կարելոյն աւելի համեստութեամբ և ծածուկ ընելու ենք, ինչպէս կ'ըսէ Աւետարանը. «Պէտք չէ գիտնայ ձախ ձեռքդ թէ ինչ կը գործէ աջդ»:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Քրիստոսի մարդեղութեան խորհուրդը

Ինչո՞ւ ա՛յդչափ իմ դէմքիս սիրապարփ՝
Ձեռ դառնար դիտեր պարտէզը չըքնաղ,
Որ Քրիստոսի շողերուն տակ կը ծաղկի,
Հոն է վարդը¹՝ որուն մէջ Բանն Աստուած
Մարմնացաւ, հոն են շուշաններն՝ որ անոյշ
Բուրումներով բացին ճամբան ուղղութեան:

Այսպէս ըսաւ Երանիկ. ես ալ պատրաստ
Իր խրատին հետեւելու՝ իմ խեղճուկ
Բիբերուս հետ մաքառիլ ըսկըսայ:

Ինչպէս ամպի մը ծերպէն դուրս ճաճանչող
Արեւուն շողին տակ՝ մարդ մը ծաղկած
Ստուերապքող աչքերս² երբեմն տեսան.

Այսպէս տեսայ լուսեղէն շատ մը բոյլեր
Կայծակնացած վերէն հրավառ շողերով,
Կայծակներուն ըսկիզբն առանց տեսնելու:

Ո՛վ զօրութիւն բարի, որ այսպէս զանոնք
Կը դրոշմես, վեր վեր բարձրացար՝ որ անզօ՛ր
Նայումաճքիս թոյլ տաս մինչեւ հոն թափանցել:

Պեղաշուք ծաղկին անունն³՝ որուն ես
Առաւօտ և երեկոյ կ'աղերսեմ⁴

Յափըշտակեց հոգիս մեծ լոյսը տեսնել:

Հաղիւ թէ զոյգ աչքերուս մէջ նկարուեցան
Կենդանի Աստղին⁵ տեսակն ու քանակն,

Որ ինչպէս հոս յաղթեց՝ յաղթող է հոն ալ,

Խորագոյն երկընքէն ջահ մ'իջաւ վար⁶,
Նւ չորս դիէն բոլորածեւ պատեց զինքն՝
Հեռ գալով՝ իբրեւ պըսակ մը չըրջուն:

ՈՐՔԱՆ Ուզեն թող ներդաշնակ հոգեգմայլ
 Հընչեն երկրիս վրայ մեղեդիք քաղցրանոյշ,
 Իբր ամպերու շառաչաձայն ճայթիւններ
 Պիտի թուին՝ քնարի ձայնին բաղդատմամբ
 Որ հրաշագեղ այն Շափիւղայն կը պսակէր,
 Ուսկից երկինքն լըրթագոյն կը պըճնի:

ԴԱՆՏԷ ԱԼԻԳԻԵՐԻ - ԱՐԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՆՐԳ. ԴԳ. 70-100

(Թրգ. Յ. ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ)

1. Հոմ է վարդը — Ս. Կոյս Աստուածամայրը կը կոչուի Եկեղեցիէն վարդ-խորմրդական.

2. Ստուերասքող աչքերս, որոնք ստուերի մէջ՝ արեւուն ճառագայթներէն (որ ամպի մը ծերպէն շողալով ծաղկած մարդը կը լուսաւորէին) դուրս մնալով՝ տեսան ծաղիկներով զարդարուած դաշտը:

3. Գեղաշուք ծաղկիմ ամուսն — Լսելով Երանիկէն վարդիմ տեսնել՝ Դանտէ կ'ողջէ աչքերը միւս լոյսերուն մէջէն դէպ անոր մեծագոյն լոյսը:

4. Առաւօտ և երեկոյ կ'աղերսեմ. «Հրէշտակ տեսնո՞ւ աղօթքով՝ երբ կը հնչէ առաւօտեան և երեկոյեան Ս. Կուսին ողջոյնտուքի դանդաղը:

5. Կեմդամի Աստղ, Ս. Կուսին արուած անուններն են Աստղ առաւօտեան, Աստղ ծովային, և այլն:

6. Նրկմքէն ջան մ'իջաւ վար — Ջանն է Հրէշտակապետն Գարբիէլ:

Սերասարժ - սիրով յի, վառուած: Մաքառէլ - կռուի:
 Ծերպ - ձեղք, ծակ: Ճաճանչէլ - փայլիլ, ցարիլ, ձառագայրել:
 Ստուերասքող - շուքով ծածկուած, քոյ ձգուած:
 Բոյլ - խուրի: Հրաժառ - կրակ վառող, կրակի պէս այրող,
 վառած: Գեղաշուք - փառաշուք տեսքով: Աղերսեւ - աղաչել,
 պաղատիլ: Քանակ - չափը, որչափ ըլլալը: Հեռ գալ -
 մուտ գալ, պտրտիլ: Շըջու - շրջող, պտրտողը, շուրջ եկող:
 Հոգեգմայլ - հոգին գմայլեցնող: Մեղեդի - անոյշ երգ,
 տաղ: Զայթիւն - ձայն, աղաղակ: Շափիւղայ - կապոյտ՝
 դեղին յակիւն, գոհար: Լըթագոյն - աւելի կապոյտ, մըր-
 կնոցոյն: Շառաչաձայն - սաւտիկ ձայն: Պճնէլ - զարդարել:

Դ.

Երրորդ լծորդութեան վերադրեալ բայերու

Պարզ ժամանակները

156. Ինչպէս կանխաւ ըսինք (142) երրորդ լծորդութեան մէջ եղած վերադիրներն են և, աւ, չ, զոր օրինակ. հաւ-և-իլ, շիչ-աւ-իլ, փախ-չ-իլ: Սակայն ծանուցինք նաեւ (149) որ այս լծորդութեան աւ վերադիրով օժտուած բայերը՝ իրենց պարզ-ժամանակներուն մէջ կը հետեւին իրենց համապատասխան պարզ-բայերուն (Ո. օրինակ, սկս-իլ) լծորդութեան: Որով մենք հոս միայն երկու օրինակ պիտի ներկայացնենք այս երրորդ լծորդութեան վերադրեալ բայերուն պարզ-ժամանակներուն:

Դ. Երրորդ լծորդութեան օրինակներն և եւ չ վերադիրներով, են

1. Հաս-ն-իլ

2. Փախ-չ-իլ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ.	Հաս-այ	փախ-այ
»	Հաս-ար	փախ-ար
»	Հաս-աւ	փախ-աւ
Յոք.	Հաս-անք	փախ-անք
»	Հաս-աք	փախ-աք
»	Հաս-ան	փախ-ան

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

Ե. բ. դէմք	Հաս-իր	փախ-իր
Յ. բ. »	Հաս-էք	փախ-էք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Ներկայ	Հաս-ող, Հաս-ն-ող	փախ-ող, փախ-չ-ող
Անցեալ	Հաս-եր, Հաս-ած	փախ-եր, փախ-ած

157. Ա. Այս երրորդ լծորդութեան տակ գնացող վերադրեալ-բայերը՝ որոնք Ա. օրինակին պէս կը լծորդուին՝ ասոնք են. անց-ն-իլ, բուս-ն-իլ, հագ-ն-իլ, հաս-ն-իլ, մեռ-ն-իլ, պրծ-ն-իլ, զբօս-ն-իլ:

Բ. Երկրորդ օրինակին պէս լծորդուողներն հետեւեալներն են. թռ-չ-իլ, փակ-չ-իլ, կպ-չ-իլ, փախ-չ-իլ, փլ-չ-իլ: — Արդէն կանխաւ ալ (147) դիտել տուինք որ այս վերադրեալ բայերն ունին իրենց համապատասխան պարզ ձեւերն ալ՝ թռ-իլ, փակ-իլ, կպ-իլ, փախ-իլ, փլ-իլ որոնք հիմայ գրեթէ անգործածելի են:

Գ. Երրորդ օրինակին պէս կը լծորդուի նաեւ երդու-իլ բայը (արմ. կրդումն, ուսկից կը ծագին պեղմուած ձեւերը երդմն-իլ և երդու-իլ) այս կերպով. երդու-այ, -ար, -աւ. — անք, -աք, -ան. — երդու-ի՛ր, երդու-է՛ք. — երդու-եք, երդու-ած, երդու-ող: Մինչդեռ կրդմն-իլ ձեւը (երդմն-ց-այ, -ց-ար, և այլն. երդմն-ց-ի՛ր, -ց-է՛ք. — երդմն-ց-եք, երդմն-ց-ած, -ց-ող) կը հետեւի իր համապատասխան ալ վերջացող (երդուըն-ն-ալ 153) բային լծորդութեան: Այս կրդուըն-ն-ալ ձեւը ներդաշնակութեան հետեւանքով եղած փոփոխութիւն մ'է կրդումն-ն-ալ ձեւին: Իսկ այս բային անցողական (126, դ. 159) ձեւը կրդուըն-ց-ն-եղ (որ ծագեր է գրաբարի կրդու-եց-ուց-ան-եղ ձեւէն) կանոնաւորապէս կը հետեւի երկրորդ լծորդութեան վերադրեալ-բայերու կերպին երդուըն-ց-ուց-ի, երդուըն-ց-ուց-ի՛ր, և այլն, ըստ օրինակին սն-ց-ուց-ի, սն-ց-ուց-ի՛ր, և այլն, բային (155. Գ.):

21. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումին հատուածը և պատմել ամոր պարունակութիւնը:

2. Ուղղագրել թելադրութեամբ հետեւեալը:

Ետեւն գիմաց, այն անհուն ջրոյ տարածութեան առջեւ, որ երբեմն խաղաղիկ կը հանգչի, երբեմն ուժգին կը մանչէ, երբեմն կը խռովի, վեր ի վայր կ'ըլլայ, բարձրագէղ ալիքներ կը ձեւանան սպիտակաթոյր փրփուրներով, ինչպէս տկար և փոքր կը զգայ մարդ ինքզինքը անոր առջեւ:

Ո՛րքան քաջարի նաւարկողներ, ուսումնասիրելու փափաքէն և նորանոր գիւտեր ընելու եռանդէն մղուած, յանդգնեցան իրենք զիրենք յանձնել ծովու ջուրերուն: Ո՛րքան արիւթիւն, որքան հաւատք պէտք է ունեցած ըլլայ Քրիստափոր Գոլումպոս, այն աներկիւղ ճենովացին, ճամբայ ելլելու երեք փոքր նաւերով Փալոսի նաւահանգիստէն, երթալ թափառելու համար անծանօթ ծովու մը մէջ, նոր աշխարհ մը փնտռելու յուսով, որ մէկի մը մաքէն չէր անցած, այլ իր հանճարը միայն թելագրած էր զայն իրեն: Պատուենք այն մեծ մարդուն յիշատակը, որ անբաւ փողքի զանձեր բերաւ իր ապերախտ և սիրելի Հայրենիքին:

3. Հետեւեալ խօսքերում մէջ բայերում ամորոշ ժամանակները յարմար ժամանակներում վերածեցէք:

Եթէ դու շատ հարստութիւն (ստանալ) ամէնքը քեզ պիտի շողոքորթեն. — Խաղաղութիւնը (զօրացնել) ազգերը և (ազնուացնել) մարդոց բարքերը. — Մեծն Ալեքսանդր անհաւատալի գործեր (ընել). — Լաւագոյն է օգնել աղքատի մը քան շատ դրամ (վատնել) անօգուտ զուարճութիւններու. — Միքէլ Անճէլոյ (ապշեցընել) մարդիկ իր անմոռանալի գործերով. — Այն գողերը ամէն բան (գողնալ), բայց ոչ զոք (սպաննել). — Երբ ցաւի փորձէն (անցնել) աւելի կը խելօքանաս. — Կը յուսամ որ չարէն (փախչի). — Այնքան տգէտներ (ուսուցանել) ետքը, ուրիշներէ (մոռցուիլ), բարձիթողի եղած կը տեսնեմ զիս. — Ով որ կը քնանայ, ձուկեր

չի բռներ, կ'ըսէ առակը. — Երէկ աշակերտ մը (լրբանալ) Ուսուցչին դէմ, որ սակայն իր արժանաւոր պատիժը (գտնել) յետոյ. — Կ'ուզէիր որ ես զգամ այն սէրը քեզ հանդէպ, զոր դու չես (սնուցանել) ինծի համար:

7. Հետեւեալ վերադրեալ բայերով խմատներ կազմեցէք:

Խորնալ, բանալ, մեծնալ, գիրնալ, հմտանալ, նեղանալ, դարձնել, հարցնել, վերցնել, հասնիլ, փլչիլ, կենալ:

Օրինակ. Նոյն փէն որչափ դէպ ի ներս երթաւ, այնչափ աւելի կը խորնայ ծովը:

5. Զատ սիւմնորու մէջ զրեւով որոշեցէք հետեւեալ բայերէն որո՞նք պարզ են և որո՞նք վերադրեալ:

Գէշնալ, հաւնիլ, անցնիլ, կրկնել, տանիլ, գիտնալ, հասնիլ, պճնել, տեսնել, յանդգնիլ, գողնալ, յաւակնիլ, իջնել, մթնել, դարնել, գննել, հարցնել, սաւառնիլ, լուսնալ, քննել, իյնալ, կանգնիլ:

6. Լուծեցէք քերականներէն հետեւեալ խօսքը:

Մարդուս համար սխալիլը արդահատելի է, բայց սխալին վրայ յամառիլը, մեղադրելի և ամօթալի գործ է:

7. Ընդլայնեցէք հետեւեալ շարադրութեան ծրագիրը:

Աստեղագարդ գիշեր մը. — Ձեր տան պատուհանէն կը դիտէք ընդարձակ հորիզոն մը հեռաւոր լեռներով շրջապատուած: Մթազօյն և պարզ երկինք ... անհամար աստղեր զանազան մեծութեամբ ... ցրուած երկընքի երեսը ... կը կազմեն խումբեր ... կը փայլիլին ... Ծիրկաթինը գլուխնուդ վերեւ կը գտնուի ... գեղեցիկ է կապոյտ երկնակամարը շողշողուն աստղերով ... Խորհրդաւոր է տիրող լուսթիւնը ձեր շուրջը:

Բայց ահա դիմացի լեռան ետեւէն թեթեւ լոյսի մը երեւումը կը նշմարուի, որ քիչ քիչ աւելի կը պայծառանայ ... լուսինը ... իր միօրինակ ու պայծառ լուսով նոր երեւոյթ մը կու տայ ամէն իրերու՝ որոնց վրայ կը ցուացնէ իր արծաթեայ լոյսին շողը . . . :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Աղգերուն Թագաւորները

Որո՞ւ է այն պատկերը — կը հարցնէ Յիսուս՝ երբ կը ցուցնեն իրեն Հոռոմի զրամբը:

Ան կը ճանչնայ այն գէմքը: Գիտէ՝ ինչպէս ամէնօրէն թէ Հոկտաւիտոս¹ անլուրբախտաւորութիւններէ վերջ, աշխարհի կայսր եղաւ Օգոստոս չողմական մականուանին տակ: Կը ճանչնայ կեղծ երիտասարդի այն կիսափայլ գէմքը, կոհակաւէտ դանդուրներով թաւ գլուխը, խոշոր քիթը որ գէպ առաջ կը նետուի՝ գրեթէ ծածկելու համար անդթութիւնը փոքրիկ, նուրբ, և խստիւ փակ բերանին: Գլուխ մըն է՝ ինչպէս բոլոր Թագաւորներուն՝ կոճղէն փրցուած, մարմնէն անջատուած, վզին տակէն կտրուած. դմնդակ պատկեր կամաւոր, և յաւիտենական գլխատման:

Բայց Յիսուս չ'ուզեր անուանել իր բերնով կայսրը, վասն զի չի ճանչնար անոր զօրութիւնը: Կեսարու մէջ ան կ'ուրանայ ամէն մարդ որ կը յաւակնի իշխանութիւն ունենալ մարդոց վրայ: Կեսարը աշխարհի Թագաւորն է. Յիսուս Թագաւորն է նոր Թագաւորութեան մը՝ հակադիր աշխարհին և ուր այլ եւս Թագաւորներ պիտի չըլլան: Կեսար Թագաւորն է անցեալին, զինուորներու պետը, Ոսկիի և արծաթի կոխողը. անբաւական արդարութեան վրիպական վերակացուն: Յիսուս ապագային Թագաւորն է, ծառաներուն ազատիչը, հարստութեան հրաժարեցուցիչը, Սիրոյ վարդապետը: Անոնց մէջ հասարակաց ոչինչ կայ: Յիսուս եկած է Կեսարու իշխանութիւնը կործանելու, քանդելու Հոռոմի կայսրութիւնը և ամէն երկրաւոր պետութիւն, բայց ոչ թէ Կեսարու տեղն անցնելու համար: Եթէ մարդիկ մտիկ ընեն իրեն, այլ եւս Կեսար պիտի չըլլայ. Յիսուս պաշտօնաւոր չէ որ դաւէ Թագաւորին դէմ՝ նստելու համար անոր տեղը, այլ խաղաղ քանդիչը բոլոր Թագաւորողներուն: Կեսարն ամենէն հզօրն ու հռչակաւորն է իր մրցակիցներուն մէջ, բայց նաեւ ամենէն օտարը: Վասն

զի իր ոյժը կը կայանայ մարդոց քունին մէջ, ժողովուրդներու տկարութեան մէջ: Բայց հասած է աւասիկ ան որ կ'արթնցնէ քնացողները, որ կոյրերուն աչքերը կը բանայ, որ դօրութիւն կու տայ տկարներուն: Երբ ամէն ինչ կատարուի և թագաւորութիւնը հաստատուի — թագաւորութիւն մը որ պէտք չունի զինուորներու, դատաւորներու, զերիններու և գրամի, այլ միայն նոր և սիրող հոգիներու — Կեսարու պետութիւնը պիտի անհետանայ ինչպէս մոխրի կոյտ մը հովին յաղթական շունչին տակ:

Յորչափ տեւէ իր երեւումը կրնանք տալ ինչ որ իրն է: Դրամը՝ նոր մարդոց համար՝ ոչինչ է: Տանք Կեսարին՝ խոստացուած յաւիտենական ոչինչին՝ արծաթի այն ոչինչը որ մեզի չի պատկանիր:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ (Պատմութիւն քրիստոսի)

(Թրգ. Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻՅԵԱՆ)

1. Հսկումախանոս Յայիս Կեսարի թող ծնած Հոմի մէջ՝ Ն. Ք. 63, և վաճառած 14. Յ. Ք. Նալա քաղաքին մէջ: Ակախնի պատերազմէն ետքը Անտոնիոսի գէմ, ինքը եղաւ միանկեման տէր Հոմէական պետութեան և կոչուեցաւ ()զստոս:

Անշուր — զստած: Դողմական — կեղծաւոր, շողորորտական: Կոհակաւէտ — շատ ալիքներ ունեցող: Պանգուր — գառզ մագեր: Անջատուիլ — բաժնուիլ, գատուիլ: Դժնգակ — անհաճոյ, չարասիրտ, սպիւրսիրտ: Յաւակնիլ — յանգցնիլ, մեծ բանի աչք տնկիլ: Հակադիր — ներսակ, հակառակ կողմ: Վրիպական — սխալական, ծռաւ, անհաստատ, անյաջող: Պայազատ — ազատ մտրդու կամ իշխանի և քաղաւորի գաւակ, յաջորդ: Դաւեւ — խարել: Այոյտ — դեզ բազմաբիւն: Յորչափ — բանի որ: Պատկանիլ — յարմար գալ, վերաբերիլ:

Գիտելիք ընդհանուր լծորդութեանց վրայ

158. Ինչպէս կրնայ տեսնուիլ մինչեւ հիմայ ներկայացուցած երեք լծորդութիւններուն ձեւերէն, բայերու ընդհանուր լծորդութիւնն ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ բայի մը արմատին վրայ անմիջապէս և կամ միջանկեալ վանկէ մը վերջը փակցուցած և՛ էական բային լծորդութիւնը, որուն և զիրը առաջին լծորդութեան մէջ ա—ի կը փոխուի, իսկ երրորդին մէջ ի—ի։ Ուստի ամէն բայերու լծորդութեան հիմը կամ կաղապարն է էական կամ օժանդակ բայը (137)։

159. Կանխաւ բացատրեցինք (126, Դ.) ինչ ըսել է անցորակս բայը, հոս .կ'ուզենք զիտել տալ որ անցողական բայերը (որոնք միշտ ներգործակաւ են, 126, Ա.) կը շինուին ներգործականներուն արմատին վրայ աւելցնելով ցրնեկ վերջաւորութիւնը (որ գրաբարի ուց—ան—եկ վերջաւորութեան սեղմումն է)։ զոր օրինակ. մոս—ն—ալ՝ կ'ըլլայ մոս—ցրնեկ, գոդ—ն—ալ՝ գոդ—ցրնեկ, ձանչ—ն—ալ՝ ձանչ—ցրնեկ, կարդ—ալ՝ կարդա—ցրնեկ, ծա—եկ՝ ծաւ—ցրնեկ, երգ—եկ՝ երգե—ցրնեկ, ծամ—եկ՝ ծամե—ցրնեկ, և այլն։ Բայց ոչ ամէն ներգործական բայ ցրնեկ մասնիկով անցողական կ'ըլլայ, այլ շատ անգամ տալ բային օգնութեամբ սովոր ենք ներգործականներուն անցողականները կազմել, զոր օրինակ. օրինակել տալ, գադադարել տալ, զամել տալ, հանել տալ, կտրկատել տալ, դնել տալ, յաւնալ տալ, մտքել տալ, վաւրել տալ, և այլն (160. ծանօթ.)։

160. Այս ցրնեկ վերջաւորութիւնը որ ներգործականը անցողական բայի կը վերածէ, չէզոք բայերուն արմատներուն վրայ դրուելով՝ զանոնք ներգործական կ'ընէ (զորոնք պէտք չէ անցողականներուն

հետ շփոթել). զոր օրինակ. քաղ-ել, կ'ըլլայ քաղ-
 ցընել, մեռն-իլ՝ մեռ-ցընել, քն ել՝ քն-ցընել, քա-լ-
 իլ՝ քա-ցընել, փախ-լ-իլ՝ փախ-ցընել, երեւ-ն-ալ՝
 երեւ-ցընել, հաս-ն-իլ՝ հաս-ցընել ամբլ-ն-ալ՝ ամբլ-
 ցընել, կայն-իլ՝ կայնե-ցընել, ա-ձիլ՝ աձե-ցընել, և
 այլն:

ԾԱՆՈԹ. — Թէ՛ այս յիշուած բայերուն և թէ՛ ուրիշ որեւէ
 բայի անցողական ձեւը կրնայ կազմուիլ նաեւ տալ բա-
 սով, որ լծորդութեան ժամանակ կը փոխուի՝ անփոփոխ
 թողով այն բայը՝ որուն քով գրուած է: Զոր օրինակ.
 ըսել տուի Պետրոսին. մտցնել տուաւ ըրած չարիքները.
 չորցնել տուին փայտերը. գրել տուր քարտուղարին.
 անոնց լռել պիտի տանք. թող լսածնին ըսել տան, և այլն:

161. Միեւնոյն բայը վերադրեալ ժամանակնե-
 րուն մէջ (149-150) կրնայ լծորդուիլ իրենն -ել
 կամ -իլ վերջաւորութեան համաձայն՝ թէ՛ երկրորդ
 և թէ՛ երրորդ լծորդութեան պէս. զոր օրինակ.
 դատ-ել՝ կը լծորդուի կը դատ-եմ, կը դատ-ես, և այլն.
 դատ-իլ՝ « « կը դատ-իմ, կը դատ-իս, և այլն:

Այսպէս կը լծորդուին նաեւ խորհ-ել կամ խորհ-
 իլ, կար-ել կամ կար-իլ, հեծ-ն-ել կամ հեծ-ն-իլ,
 փայլ-ել կամ փայլ-իլ, ցրտ-ել կամ ցրտ-իլ, և
 այլն, բայերը:

Նմանապէս միեւնոյն բայը իրենն -ալ և կամ-ել
 վերջաւորութեան համաձայն կրնայ լծորդուիլ թէ՛
 առաջին և թէ՛ երկրորդ լծորդութեան պէս. զոր
 օրինակ.

տես-ն-ալ՝ կը լծորդուի կը տես-նամ, կը տես-նաս,
 տես-ն-ել՝ « « կը տես-նեմ, կը տես-նես:

Այսպէս կը լծորդուին նաեւ գտ-ն-ալ կամ գտ-
 ն-ել, մո-ն-ալ կամ մո-ն-ել, իջ-ն-ալ կամ իջ-ն-
 ել, հեծ-ն-ալ կամ հեծ-ն-ել, և այլն, բայերը:

162. Սկս-իլ և նստ-իլ պարզ-բայերը՝ բաց ՚ի գործածական իրենց պարզ-ժամանակներու ձևերէն (զոր յիշեցինք 147 թուահամարին մէջ) ունին նաեւ կատարեալի արմատէն —եց մասնիկով կազմուած ձևեր, և կը լծորդուին այսպէս. սկս-եց-ալ, նստ-եց-ալ ... սկս-եց-է՛ք, նստ-եց-է՛ք, և այլն, հետեւելով երրորդ լծորդութեան պարզ-բայերուն երկրորդ օրինակին (147, նայ-իլ). սակայն հիմայ այս ձևերը ռամկական կը համարուին և հետեւաբար գործածութենէ դուրս ձգուած են:

163. Վերադիրով օծտուած բայերուն լծորդութեան մէջ՝ երբ ներկային և կատարեալին արմատնեւրը իրարմէ տարբեր չեն, ներկայ յերջայի թէ՛ վերադիրով կրնայ ըլլալ և թէ՛ առանց վերադիրի. զոր օրինակ.

Ներկայ դերբայմեր

Բայեր	Վերադիրով	Առանց վերադիրի
իջ-ն-ալ	իջ-ն-ող	իջ-ող (151)
մտ-ն-ալ	մտ-ն-ող	մտ-ող
ինկ-ն-ալ	ինկ-ն-ող	ինկ-ող (152 ժ.)
գտ-ն-ալ	գտ-ն-ող	գտ-ող
հեծ-ն-ալ	հեծ-ն-ող	հեծ-ող
առ-ն-ել	առ-ն-ող	առ-ող
յեց-ն-ել	յեց-ն-ող	յեց-ող
դ-ն-ել	դ-ն-ող	դը-ող (155 Ա.)
տա-ն-ել	տա-ն-ող	տար-ող (145 ժ.)
ը-ն-ել	ը-ն-ող	ըր-ող (155 Ա.)
թք-ն-ել	թք-ն-ող	թք-ող
հաս-ն-իլ	հաս-ն-ող	հաս-ող
անց-ն-իլ	անց-ն-ող	անց-ող

Ներկայ դերբայներ

բայեր	վերադիրով	Առանց վերադիրի
հագ-ն-իլ	հագ-ն-ող	հագ-ող
մեռ-ն-իլ	մեռ-ն-ող	մեռ-ող
բուս-ն-իլ	բուս-ն-ող	բուս-ող
սն-ան-իլ	սն-ան-ող	սն-ող
ծն-ան-իլ	ծն-ան-ող	ծն-ող
թռ-չ-իլ	թռ-չ-ող	թռ-ող
կպ-չ-իլ	կպ-չ-ող	կպ-ող
փախ-չ-իլ	փախ-չ-ող	փախ-ող
փլ-չ-իլ	փլ-չ-ող	փլ-ող
փակ-չ-իլ	փակ-չ-ող	փակ-ող

164. Ընդհակառակն վերադիրով օծտուած բայերու լծորդութեան մէջ (ըլլայ ներգործական, ըլլայ չէզոք բայ) երբ կատարեալին արմատը մասնիկ մը ունի (ց, աց, եց, ոց) ներկայ դերբայը մէկ ձեւով միայն կրնայ ըլլալ: Ձոր օրինակ. բարկ-աց-ող, մօտ-եց-ող, չոր-ց-ող, կարմր-ց-ող, տմրչ-ց-ող, վախ-ց-ող, երեւ-ց-ող, մեծ-ց-ող, և այլն:

ԾԱՆՈթ. — Բայց պէտք չէ շփոթել վերոյիշեալ և նման բայերու ներկայ դերբայի ձեւերը՝ համապատասխան անցողական (126 գ.) բայերու ներկայ-դերբային ձեւերուն հետ. ինչպէս բարկ-աց-ն-ող և բարկ-աց-ուց-ող, մօտ-եց-ն-ող և մօտ-եց-ուց-ող, չոր-ց-ն-ող և չոր-ց-ուց-ող, և այլն. որովհետեւ առաջին ձեւը ներգործական բային և երկրորդը անցողական բային ներկայ դերբայն է (155. գ. — 159, 160):

ԶԶ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթերցումի ոտամաւորը և արծակ զրել ամոր միւթը:

2. Ուղղագրել թելադրութեամբ հետեւեալ հատուածը:

Երբոր մըրիկը սաստկանայ, փայլակները՝ կը շողան և որոտումները օգը կը թնդացնեն, խոհեմութիւն չէ կենալ բացօթեայ տեղ մը, կամ բաց պատուհանի առջեւ, և ոչ ալ մետաղէ առարկաներու մօտ:

Աւելի մեծ անխոհեմութիւն է, որ յաճախ մահով պատիժը կը գտնէ, հնչեցնել անընդհատ եկեղեցւոյ զանգակները, կամ ծառերու տակ պտտսպարուիլ: Հանթարգելը որ Բենիամին Ֆրանգլին գտաւ իրեն կը քաշէ կայծակը, կը չէզոքացնէ և կը ստիպէ զայն գետնի տակ կորսուելու:

Պէտք է ամէն շէնքի վրայ շանթարգել հաստատել, որպէս զի երբ օգին մէջ ելեքստութեամբ զօրաւոր հոսանքներու պայթումներ առաջ գան, մարդկային զոհերու արկածներ չպատահին:

3. Հետեւեալ խօսքերում մէջ՝ չէզոք բայով եղած իմաստները մերգործակամ բայով բացատրեցէ՛ք, մերգործակամներն ալ ամցողակամով և փոխադարձաբար:

Մաւին վրայ եղած պտուղներուն հասունները քաղեցի. — Վաղը կէսօրին ուզած գիրքդ՝ ձեռքդ պիտի հասնի. — Նաւուն առագաստները իջեցնել տուի. — Սաստիկ ցուրտէն ձմեռ ատեն քարերը կը ճաթին. — Ղրկած դեղագիրդ բժիշկին ցուցուցի. — Օրը երկու ժամ առնուազն քալեցէք. — Չաւակիս կարդալ տուի գրած նամակդ. — Տպագրելիք թերթերը աչքէ անցուցի. — Եղած դէպքը ամբողջապէս պատմել տուի՝ ամէնուն առջեւ. — Տղան բոլոր օրը լացաւ զրպարտութեան մը համար. — Դեռ նոր պատժել տուի այդ ստահակ աշակերտը:

4. Հետագայ բայերով մախաղասութիւններ կազմեցէ՛ք:

Թողումիլ, բորբոքիլ, սառիլ, յարգուիլ, թաւալիլ, թօթափել, սփոփել, կարգուիլ, հետեւիլ, վարժուիլ, մոռցնել:

5. Հետեւեալ չէզոք քայերը մերգործական քայի վերածեցէք:

Օտարանալ, քնանալ, քծնել, շրջել, լռել, ծառայել, փափաքել, դարթիլ, կռուիլ, կսկծել, հասնիլ, խմել, հնչել, սպասել, տառապիլ, սպառել, սխալիլ, ծիծաղիլ, փայլիլ, թմրիլ, նմանիլ, խաղալ, ցամքիլ, կարօտիլ, սոսկալ, յօժարիլ:

6. Հետեւեալ մերգործական քայերը անցողականի դարձուցէք:

Տեսնալ, գրել, ըսել, խմել, խուզել, խոստովանիլ, փնտռել, հաւատալ, խօսիլ, ժառանգել, շինել, հագցնել, հերքել, ճանչնալ, վիժել, կարկտել, խռովել, վրասել, վատակիլ:

7. Բացատրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը գրաւոր:

Քու երեսիդ քրտինքովը պիտի ուտես քու հացդ. — Պարկեշտին սիրտը, արեցողին՝ լեզուն. — Ամէնուն հեա քաղաքավար եղիր, բայց քիչերու հեա ընտանի. — Երանի՛ այն մարդուն՝ որ իր կարօտութեանը մէջ կրնայ գտնել բարեկամ մը, բայց շատ աւելի երանի՛ անոր որ կարօտ չ'ըլլար:

8. Շարադրեցէ՛ք հետեւեալ միւթը, ստորեւ զրուած ծամօթութիւններուն հետեւողութեամբ:

Վալիլէոս Վալիլէի աստեղաբաշխին ըրած գիւտերը

Աստեղաբաշխներուն երկար զննողութիւններուն արդեամբ՝ կարելի եղաւ հեռագիտակով մօտէն տեսնել երկնային մարմինները և ուսումնասիրել անոնց ձեւն ու զանազան յատկութիւնները: — Այս աստեղաբաշխներուն պեսն եղաւ Վալիլէոս Վալիլէի Իտալացիներհուն չափագէտ, բնաբանն և աստեղաբաշխը (1564-1642), ծնած Բիզայի մէջ, և հիմնադիր փորձառական գիտութիւններու Իտալիոյ մէջ: Սա հնարեց ճօճանակը, ջերմաչափը և ծանրութեան օրէնքը. նոյնպէս արդի շարժարանութեան սկզբունքները. ինքը շինեց աստեղաբաշխական առաջին դիտակը (1609ին Վենետիկի մէջ, որուն միջոցաւ գտաւ նաեւ լուսնոյ կանոնաւոր

ճօճումը: — Իր բրած գիտողութիւնները հաստատեցին
 Կոպեռնիկոսի կարծիքը մոլորակներուն դրութեան վրայ
 և հրատարակեց որ Արեւն է և ո՛չ Երկիրս կեդրոն
 մոլորակային մարմիններուն և թէ Երկիրը կը շրջի
 ինքնիր վրայ: Այս ստոյգ գիտութիւնները ժամանակ
 մը մոլորութիւն համարուեցան, բայց յետոյ փառք եղան
 իր անունին և անմահացուցին զինքը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Կարոլոսի սղօթքը

Կայսրը կ'իջնէ երիվարէն: Կը պառկի
 Կանանչ խոտին վըրայ երեսը գետնին:
 Կը շրջէ դէմքը դէպ արփին նորածագ.
 Բոլոր սրտով կը պաղատի Աստուծոյ.
 «Այսօր, ո՛վ հայր ճշմարիտ, զիս պաշտպանէ,
 Դուն որ Յովնան ազատեցիր՝ հանեցիր
 Կէտին փորէն, խնայեցիր Նինուէի
 Թագաւորին, և փրկեցիր Դանիէլն
 Առիւծներու գուրին ահեղ տանջանքէն,
 Եւ պահեցիր երեք մանկունքն հնոցին մէջ:
 Այսօր թող քու սէրդ ինձ օգնէ՝ մօտս ըլլայ:
 Քու շնորհիւդ՝ եթէ հաճոյ է քեզի,
 Ըրէ որ ես Ռոլան թոռանս վրէժն առնեմ»:
 Երբ աւարտեց աղօթքն՝ ուղղորդ կանգնեցաւ,
 Եւ կնքեց իր գըլուխն հզօր նըշանով:
 Թամբին վըրայ ելաւ ժըրոտն իր ձիուն,
 Բռնեցին Նեմս և Ժողըրան ասպանդակն:
 Առաւ վահանը և իր սըւինը հատու:
 Մարմինն ազնիւ է, առոյգ՝ մեծ վայելուչ.
 Դէմքը վըճիտ՝ աներկեւան: Կը քըշէ

Իր երիվարն՝ ասպանդակին վերայ անշարժ:
 Շեփորանները կը գոռան առջեւէն
 Եւ ետեւէն. միւսներէն զնր ի վերայ
 Փըզդոսկրէ փողը կ'որոտայ. Ռուանի
 Գութէն բոլոր Ֆըրանսացիք կ'արտասուեն:

ՌՈՒԱՆԻ ԵՐԳԸ. (Թրգմ. Հ. Ա. Ղազիկեան).

Երիվար - օր: Արժէ - արեւ: Նորածագ - նոր ծագող:
 Կէտ - վիշապ ձուկը: Գուբ - անոթ, փուռ: Աւարտեւ -
 լմնցնել: Ուղղորդ - շխտակ, կանգուն: Ասպանդակ - (տ. իւ-
 զենկի): Հատու - կտրող, սուր: Սուխ - տեղ, անկաշտոր
 երկար: Աներկեւան - անվախ, անկասկած, անեղիստ՝ ու-
 բախ սրտով: Շեփորայ - փող:

ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ - ՈՒՎ ՎԵՐՋԱՑՈՂ ԲԱՅԵՐՈՒ

165. Ինչպէս սկիզբը՝ բայերու լծորդութեան
 տեսակներուն վրայօք խօսած ժամանակնիս (135.
 ժառօր.) զուրցեցինք, բայերու փոքրիկ խմբակ մը
 — ուղի վերջաւորութեամբ կ'աւարտին. վերջաւորութիւն
 մը՝ զոր աշխարհաբարը ջնջեր է և բոլորովին ջնջել
 կ'ուզէ, քանի որ ամէն այս տեսակ բայերը ունին
 իրենց համապատասխանն ալ, և, իլ վերջաւորու-
 թեամբ: — Այս բայերն հետեւեալներն են:

Թող-ուլ,	Հմպտսին.	է	Թող-ն-ել կամ Թող-ել
առ-ն-ուլ,	«	«	առ-ն-ել
երդն-ուլ,	«	«	երդուր-ն-նալ « երդու-իլ
ղբօս-ն-ուլ,	«	«	ղբօս-ն-իլ
յաւել-ուլ,	«	«	աւել-ց-ն-ել
զեղ-ուլ	«	«	զեղ-ան-իլ
յե-ն-ուլ	«	«	յե-ն-իլ

166. Այս բայերուն այն ժամանակները և ձևերը միայն հոս կը ներկայացնենք որոնք այսօր ալ դեռ գործածութեան մէջ են :

Թող-ուլ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

Եզ. կը թող-ուամ
» կը թող-ուս
» կը թող-ու
Յոր. կը թող-ունք
» կը թող-ուք
» կը թող-ուն

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. կը թող-ուի
» կը թող-ուիր
» կը թող-ուր
Յոր. կը թող-ուինք
» կը թող-ուիք
» կը թող-ուին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

Թող, թող-ունք. — թող-էք կամ թող-ուց-էք

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ $\left\{ \begin{array}{l} \text{Անորոշ} \quad \text{Թող-ուլ} \\ \text{Ներկայ} \quad \text{Թող-ող, թող-ուց-ող, թող-ն-ող} \\ \text{Անցեալ} \quad \text{Թող-եր, թող-ած} \\ \text{Ապառնի} \quad \text{Թողլ-ու, թողլ-իք} \end{array} \right.$

Առ-ն-ուլ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

Եզ. կ'առ-ն-ուամ
» կ'առ-ն-ուս
» կ'առ-ն-ու
Յոր. կ'առ-ն-ունք
» կ'առ-ն-ուք
» կ'առ-ն-ուն

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. առ-ի
» առ-իր
» առ-աւ
Յոր. առ-ինք
» առ-իք
» առ-ին

(առ-ն-ել բային պէս, 154)

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ առ, առ-ն-ունք. — առ-էք

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ	{	Ամորոշ	առ-ն-ուլ
		Ներկայ	առ-ող, առ-ն-ող
		Անցեալ	առ-եր, առ-ած
		Ապառնի	առ-ն-լ-ու, առ-ն-լ-իք

ԵՐԴՆ-ՈՒԼ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եզ.	կ'երդն-ում	Յոր.	կ'երդն-ունք
»	կ'երդն-ուս	»	կ'երդն-ուք
»	կ'երդն-ու	»	կ'երդն-ուն

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ երդու-իր, երդն-ունք, երդու-էք

Մնացած ձևերը նոյն են երդու-իլ կամ երդուրմ-ն-ալ (157 .Գ.) բայերուն թորգութեան հետ:

ՉՐԺՈՒՆ-ՈՒԼ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ.	կը զրօս-ն-ում	Եզ.	զրօս-այ
»	կը զրօս-ն-ուս	»	զրօս-ար
»	կը զրօս-ն-ու	»	զրօս-աւ
Յոր.	կը զրօս-ն-ունք	(ինչպէս զրօսելի բայինը)	
»	կը զրօս-ն-ուք		
»	կը զրօս-ն-ուն		

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ զրօս-իր, զրօս ն-ունք, զրօս-էք

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ	{	Ամորոշ	զրօս-ն-ուլ
		Ներկայ	զրօս-ող, զրօս-ն-ող
		Անցեալ	զրօս-եր, զրօս-ած
		Ապառնի	զրօս-ն-լ-ու, զրօս-ն-լ-իք

ՅԱՒԵԼ-ՈՒԼ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եզ.	կը յաւել-ում	Յոր.	կը յաւել-ունք
»	կը յաւել-ուս	»	կը յաւել-ուք
»	կը յաւել-ու	»	կը յաւել-ուն

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ *յաւել-ունք* (երկրորդ դէմքերը նոյն են
յաւել-ց-ն-ի ձեւի լծորդութեան հետ) :

ԴԵՐՔԱՑՆԵՐ $\left\{ \begin{array}{l} \text{Ամորոշ} \quad \text{յաւել-ուլ} \\ \text{Անցեալ} \quad \text{յաւել-ած} \\ \text{Ապառմի} \quad \text{յաւել-լ-ու, յաւել-լ-իք} \end{array} \right.$

Զեղ-ուլ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եղ. *կը զեղ-ում* **Յոր.** *կը զեղ-ունք*
» *կը զեղ-ուս* » *կը զեղ-ուք*
» *կը զեղ-ու* » *կը զեղ-ուն*

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ *զեղ-ոնք*, (երկրորդ դէմքերը նոյն են
զեղ-ան-իլ ձեւին լծորդութեան հետ) :

ԴԵՐՔԱՑՆԵՐ $\left\{ \begin{array}{l} \text{Ամորոշ} \quad \text{զեղ-ուլ} \\ \text{Անցեալ} \quad \text{զեղ-եր, զեղ-ած} \\ \text{Ապառմի} \quad \text{զեղ-լ-ու} \end{array} \right.$

Յե-ն-ուլ

ՍԱՀՄԱՆ. ՆԵՐԿԱՑ

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ. *կը յե-ն-ում* **Եղ.** *կը յե-ն-ուի*
» *կը յե-ն-ուս* » *կը յե-ն-ուիր*
» *կը յե-ն-ու* » *կը յե-ն-ուր*
Յոր. *կը յե-ն-ունք* **Յոր.** *կը յե-ն-ունինք*
» *կը յե-ն-ուք* » *կը յե-ն-ուիրք*
» *կը յե-ն-ուն* » *կը յե-ն-ունին*

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ *յեց-իր, յե-ն-ունք, յեց-էք*

ԴԵՐՔԱՑՆԵՐ $\left\{ \begin{array}{l} \text{Ամորոշ} \quad \text{յե-ն-ուլ} \\ \text{Ներկայ} \quad \text{յեց-ող, յե-ն-ող} \\ \text{Անցեալ} \quad \text{յեց-եր, յեց-ած} \\ \text{Ապառմի} \quad \text{յե-ն-լու, յե-ն-լ-իք} \end{array} \right.$

167. Ամէն բայ կրնայ ժխտողական կերպով ալ լծորդուիլ՝ միեւնոյն հասարակաց կանոններուն համաձայն. այսինքն է:

1. Անորոշ դերբայի վերջին լ գիրը կը փոխուի ը գրին (զոր օրինակ. կարդալ՝ կ'ըլլայ կարդար, ուզել՝ ուզեր, նստիլ՝ նստիր, բողաշ՝ բողաշր,) և այս փոխուած ձեւէն առաջ կը դրուին ել (օժանդակ) բային ժամանակներն ու դէմքերը միացած ժխտողական չ մակրային հետ. այս կերպով կը կազմուին ժխտողական լծորդութեան սահմանական ներկան և տեկատարը. զոր օրինակ. չեմ կարդար, չեի ուզեր, չի նստիր, չեն բողաշր, և այլն:

2. Թէ՛ սահմանական և թէ՛ ստորադասական գերականտարն ու վաղականտարը կազմելու համար կը գործածուին ժխտողական էական բային սահմանական ներկայի դէմքերը՝ միացած այն բային ած վերջացող անցեալ դերբային հետ՝ զոր կ'ուզենք ժխտողական կերպով լծորդել. զոր օրինակ. չեմ կարդացած, չես ուզած, չէ նստած, չենք լծողած, չէի տեսած, չէիր լսած, չէր մոռցած, չէիր հանգչած, և այլն:

3. Կը կազմուին ժխտողական կատարեալը, ապառնին, գերապառնին, հրամայականին յոքեակի առաջին դեմքը, ստորադասական ներկան և տեկատարը, դերբայներն, անոնց հաստատական ձեւերուն առաջնելը դնելով ժխտողական չ տառը: Զոր օրինակ. չկարդացի, պիտի չուզես, պիտի չուզէին, չնստինք, որ չթողունք, որ չընանայիր, և այլն: — Եղակի և յոքեակի հրամայական երկրորդ դեմքի ձեւերը կը կազմուին սահմանական ներկային համապատասխանող

դէմքերով, փոխելով ժխտողական չ մակրայը մի՛ մակրային. զոր օրինակ. մի՛ կարդար, մի՛ կարդաք, մի՛ ուզեր, մի՛ ուզէք, մի՛ նստիր, մի՛ նստիք, մի՛ թողուր, մի՛ թողուք, և այլն:

4. Բայերու ժխտողական լծորդութեան մէջ առանձինն — եր վերջացող անցեալ դերբայ չկայ:

Բայերու ժխտողական լծորդութեան օրինակներ

Կարդալ. Ուզել. Նստիլ. Թողուլ

Կարդալ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. չեմ կարդար
» չես կարդար
» չի* կարդար
Յոր. չենք կարդար
» չէք կարդար
» չեն կարդար

Եզ. չէի կարդար
» չէիր կարդար
» չէր կարդար
Յոր. չէինք կարդար
» չէիք կարդար
» չէին կարդար

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. չկարդացի
» չկարդացիր
» չկարդաց

Յոր. չկարդացինք
» չկարդացիք
» չկարդացին

* Հին ժամանակ կը զործածուէին ժխտողական ձևերը չեմ'ի, չես'ի, չէի'ի, չեմք'ի, չենք'ի (զոր օրինակ. չեմ 'ի դալ, չես 'ի տալ, չէ 'ի տեսնել, չենք 'ի խմել, չենք 'ի ծիծաղել, չեն 'ի կանչել). յետոյ այս ձևերը հիմակուաններուն փոխուեցան սեղմումով, իրենց եզակի երբորդ դէմքի ձևերը (չէ 'ի) սակայն չի սեղմումը կրեց (փոխանակ չէ —ի). ընտկանաբար չի մասնիկին ի տառը կը դեղչուի մակաղէտով ձայնաւոր դրի առջեւ (չ'ուզեր, չ'առնիք և այլն), փոխադրելով սակայն իրեն շէշտը չ' —ի յաջորդող վանկին վրայ:

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզ.	չեմ	կարդացած
»	չես	կարդացած
»	չէ	կարդացած
Յոր.	չենք	կարդացած
»	չէք	կարդացած
»	չեն	կարդացած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ.	չէի	կարդացած
»	չէիր	կարդացած
»	չէր	կարդացած
Յոր.	չէինք	կարդացած
»	չէիք	կարդացած
»	չէին	կարդացած

ԱՊԱՌՆԻ

Եզ.	պիտի	չկարդամ
»	պիտի	չկարդաս
»	պիտի	չկարդայ
Յոր.	պիտի	չկարդանք
»	պիտի	չկարդաք
»	պիտի	չկարդան

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզ.	պիտի	չկարդայի
»	պիտի	չկարդայիր
»	պիտի	չկարդար
Յոր.	պիտի	չկարդայինք
»	պիտի	չկարդայիք
»	պիտի	չկարդային

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՑ

Եզ.	որ	չկարդամ
»	որ	չկարդաս
»	որ	չկարդայ
Յոր.	որ	չկարդանք
»	որ	չկարդաք
»	որ	չկարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ.	որ	չկարդայի
»	որ	չկարդայիր
»	որ	չկարդար
Յոր.	որ	չկարդայինք
»	որ	չկարդայիք
»	որ	չկարդային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ.	որ	չեմ	կարդացած
»	որ	չես	կարդացած
»	որ	չէ	կարդացած
Յոր.	որ	չենք	կարդացած
»	որ	չէք	կարդացած
»	որ	չեն	կարդացած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ.	որ	չէի	կարդացած
»	որ	չէիր	կարդացած
»	որ	չէր	կարդացած
Յոր.	որ	չէինք	կարդացած
»	որ	չէիք	կարդացած
»	որ	չէին	կարդացած

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի կարդար, չկարդաւ
չ կարդանք
մի կարդաք, չկարդաք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Ամորուշ չկարդալ
Ներկայ չկարդացող
Անցեալ չկարդացած
Ապլամնի չկարդալու

Ուզել.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. չեմ ուզեր
» չես ուզեր
» չ' ուզեր
Յոր. չենք ուզեր
» չէք ուզեր
» չեն ուզեր

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. չէի ուզեր
» չէիր ուզեր
» չէր ուզեր
Յոր. չէինք ուզեր
» չէիք ուզեր
» չէին ուզեր

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. չուզեցի
» չուզեցիր
» չուզեց

Յոր. չուզեցինք
» չուզեցիք
» չուզեցին

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզ. չեմ ուզած
» չես ուզած
» չէ ուզած
Յոր. չենք ուզած
» չէք ուզած
» չեն ուզած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. չէի ուզած
» չէիր ուզած
» չէր ուզած
Յոր. չէինք ուզած
» չէիք ուզած
» չէին ուզած

ԱՊԱՌՆԻ

- Եզ. պիտի չուզեմ
 » պիտի չուզես
 » պիտի չուզէ
 Յոք. պիտի չուզենք
 » պիտի չուզէք
 » պիտի չուզեն

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

- Եզ. պիտի չուզէի
 » պիտի չուզէիր
 » պիտի չուզէր
 Յոք. պիտի չուզէինք
 » պիտի չուզէիք
 » պիտի չուզէին

ՍՏՈՐԴ. ՆԵՐԿԱՅ

- Եզ. որ չուզեմ
 » որ չուզես
 » որ չուզէ
 Յոք. որ չուզենք
 » որ չուզէք
 » որ չուզեն

ԱՆԿԱՏԱՐ

- Եզ. որ չուզէի
 » որ չուզէիր
 » որ չուզէր
 Յոք. որ չուզէինք
 » որ չուզէիք
 » որ չուզէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

- Եզ. որ չեմ ուզած
 » որ չես ուզած
 » որ չէ ուզած
 Յոք. որ չենք ուզած
 » որ չէք ուզած
 » որ չեն ուզած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

- Եզ. որ չէի ուզած
 » որ չէիր ուզած
 » որ չէր ուզած
 Յոք. որ չէինք ուզած
 » որ չէիք ուզած
 » որ չէին ուզած

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

- մի ուզեր, չուզես
 չուզենք
 մի ուզէք, չուզէք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

- Ամորոշ չուզել
 Ներկայ չուզող
 Ամցեալ չուզած
 Ապառմի չուզելու

Նստիլ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՑ

Եղ.	Հեմ	նստիր
»	Հես	նստիր
»	Հի	նստիր
Յոք.	Հենք	նստիր
»	Հէք	նստիր
»	Հեն	նստիր

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ.	Հէի	նստեր*
»	Հէիր	նստեր
»	Հէր	նստեր
Յոք.	Հէինք	նստեր
»	Հէիք	նստեր
»	Հէին	նստեր

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եղ.	Հնստայ
»	Հնստար
»	Հնստաւ

Յոք.	Հնստանք
»	Հնստաք
»	Հնստան

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եղ.	Հեմ	նստած
»	Հես	նստած
»	Հէ	նստած
Յոք.	Հենք	նստած
»	Հէք	նստած
»	Հեն	նստած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եղ.	Հէի	նստած
»	Հէիր	նստած
»	Հէր	նստած
Յոք.	Հէինք	նստած
»	Հէիք	նստած
»	Հէին	նստած

ԱՊԱՌՆԻ

Եղ.	պիտի	Հնստիմ
»	պիտի	Հնստիս
»	պիտի	Հնստի
Յոք.	պիտի	Հնստինք
»	պիտի	Հնստիք
»	պիտի	Հնստին

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եղ.	պիտի	Հնստէի
»	պիտի	Հնստէիր
»	պիտի	Հնստէր
Յոք.	պիտի	Հնստէինք
»	պիտի	Հնստէիք
»	պիտի	Հնստէին

* Իլ վերջացող բայերու անցեալ դերբայները — եր կը վերջանան (147, 156) որով ժխտական սահմանական անկատարնին կ'ըլլայ չէի մատեր, չէիր խօսեր, չէր ճապեր, չէիմք սովորեր, չէիք սկսեր, չէիմք բնակեր, և այլն:

ՍՏՈՐԴ. ՆԵՐԿԱՑ

Եղ. որ չնստիմ
 » որ չնստիս
 » որ չնստի
 Յոք. որ չնստինք
 » որ չնստիք
 » որ չնստին

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ. որ չնստէի
 » որ չնստէիր
 » որ չնստէր
 Յոք. որ չնստէինք
 » որ չնստէիք
 » որ չնստէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եղ. որ չեմ նստած
 » որ չես նստած
 » որ չէ նստած
 Յոք. որ չենք նստած
 » որ չէք նստած
 » որ չեն նստած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եղ. որ չէի նստած
 » որ չէիր նստած
 » որ չէր նստած
 Յոք. որ չէինք նստած
 » որ չէիք նստած
 » որ չէին նստած

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի նստիր, չնստին
 չնստինք
 մի նստիք, չնստիք,

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Ամորուշ չնստիլ
 Ներկայ չնստող
 Անցեալ չնստած
 Ապառնի չնստելու

Թողուլ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՑ

Եղ. չեմ թողուր
 » չես թողուր
 » չի թողուր
 Յոք. չենք թողուր
 » չէք թողուր
 » չեն թողուր

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եղ. չէի թողուր
 » չէիր թողուր
 » չէր թողուր
 Յոք. չէինք թողուր
 » չէիք թողուր
 » չէին թողուր

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. չթողուցի
» չթողուցիր
» չթողուց

Յոք. չթողուցինք
» չթողուցիք
» չթողուցին

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզ. չեմ թողած
» չես թողած
» չէ թողած
Յոք. չենք թողած
» չէք թողած
» չեն թողած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. չէի թողած
» չէիր թողած
» չէր թողած
Յոք. չէինք թողած
» չէիք թողած
» չէին թողած

ԱՊԱՌՆԻ

Եզ. պիտի չթողում
» պիտի չթողուս
» պիտի չթողու
Յոք. պիտի չթողունք
» պիտի չթողուք
» պիտի չթողուն

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզ. պիտի չթողուի
» պիտի չթողուիր
» պիտի չթողուր
Յոք. պիտի չթողուինք
» պիտի չթողուիք
» պիտի չթողուին

ՍՏՈՐԴ. ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. որ չթողում
» որ չթողուս
» որ չթողու
Յոք. որ չթողունք
» որ չթողուք
» որ չթողուն

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. որ չթողուի
» որ չթողուիր
» որ չթողուր
Յոք. որ չթողուինք
» որ չթողուիք
» որ չթողուին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. որ չեմ թողած
» որ չես թողած
» որ չէ թողած
Յոք. որ չենք թողած
» որ չէք թողած
» որ չեն թողած

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. որ չէի թողած
» որ չէիր թողած
» որ չէր թողած
Յոք. որ չէինք թողած
» որ չէիք թողած
» որ չէին թողած

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի թողուր, չթողու
չթողանք

ԴԵՐԲԱՑՆԵՐ

Ամուրոշ չթողու
Ներկայ չթողող
Անցեալ չթողած
Ապառնի չթողու

ԾԱՆՈԹ. — Բաղադրեալ ժամանակներուն մէջ օժանդակ բայը կրնայ նաեւ լծորդուած բային անցեալ դերբայէն վերջը դրուիլ. զոր օրինակ. կրնայ հաւասարապէս ըստիլ չեմ ուզած կամ ուզած չեմ, չեի նստած կամ նստած չեի, որ չեի յողած կամ որ յողած չեի: — Ոմանք ապաւնիին և գերապասնիին մէջ չ ժխտողականը պիտի բայէն առաջ կը փոխադրեն և կ'ըսեն չպիտի ուտեմ, չպիտի ուտեի, և այլն, բայց ընտրելագոյն է այս ժամանակներուն փոփոխութիւնը կրող մասը ժխտողական մասնիկով օժտել և ոչ անփոփոխ մասը:

24. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարգաւ ըմթերցումիմ ոտանաւորը և զրի առնել ամոր պատմականը:

2. Ուղղագրել թեւադրութեամբ հետեւեալ հաստատածը: **Տունը.** — **Տունը** ստուգիւ առողջարար բնակութիւն մը ըլլալու համար, պէտք է ունենայ մեծ սենեակներ, ըլլայ սրտաբաց, այպէս որ օդը և լոյսը ամէն տեղ կարենան թափանցել դերութեամբ: Յետոյ ամէն բանէ աւելի այն ջուրին վրայ հոգ տանիլ որ տանը կից հօրին մէջ է, և ջրանցքով մը կը հաղորդուի անոր հետ, որովհետեւ ջուր մը որ վնասակար սերմեր պարունակէ և խմուի, շատ մը հիւանդութիւններու պատճառ կ'ըլլայ: Երբ ապահով չէք ջուրին մաքրութեան և առողջարար ըլլալուն վրայ, պէտք է եռացնել տաք զայն դոնէ քաւորդ ժամու չափ և մզել յատուկ անօթներու միջոցաւ:

3. Հետեւեալ խօսքերում ժխտականները հաստատականի դարձուցէք և փոխադարձաբար:

Արդար պիտի ըլլար եթէ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տուած ըլլայիք. — **Եթէ** ետ չկենաս դանակով խաղալէ՝ նորէն ձեռքդ պիտի կտրես. — **Անոնք** չուզեցին

սովորականէն աւելի երկար մնալ մեր քով. — Կանուխէն ելիւր անկողինէն և առաւօտեան զով օդը շնչէ. — Եթէ Սուրէն ինքզինքը չփճացնէր, իր ընտանիքն ալ պիտի չկործանուէր. — Տեսա՞ր, հաւատարիմ գանուեցաւ իր երգումին. — Այս գործին ետեւէն ըլլալս դեռ տարի մը եղաւ. — Դառնապէս պիտի զղջային, եթէ գիտնալին ըրածնին. — Եթէ կ'աղտոտէիւր զքեզ պէտք էիւր ետ կենալ այն ծառայութիւնն ընելէ. — Եթէ անձրեւ չգայ կրնանք ճամբայ ելլել. — Եթէ զգուշանաս չար ընկերներէ, պիտի չմոլորիս ուղիղ ճամբէն. — Եթէ աւելի խոհական ըլլայիր, դու քեզմէ պիտի լաւնայիր.

Օրինակ. Արդար պիտի չըլլար, եթէ դուք ճշգրիտ տեղեկութիւններ տուած ըլլայիք:

4. Հետեւեալ բայերը լծորդեցէ՛ք ժխտական ձևով:

Տարածել, երեւնալ, պաշտել, արտօնել, կոսկածել, մուրալ, յորդորել, խնդրել, խաղալ, ամչնալ, վախնալ:

5. Հետեւեալ ժխտական բայերով խօսքեր կազմեցէ՛ք:

Չարհամարհել, չգիտնալ, չգիշերել, չժածկել, չվշտանալ, չպարսաւել, չդատել, չիմանալ, չխօսիլ, չերգել:

6. Բացատրեցէ՛ք հետեւեալ ժխտական խօսքերուն լսմաստը:

Չընենք ուրիշին այն բանը ինչ որ չենք ուզեր որ ուրիշ մը մեզի ընէ. — Մի՛ ձգէք ձեր մարդարիտները խողերուն առջեւ, որպէս զի չկսկծեցնեն ձեր սիրտը. — Լաւ չէ՛ առնել մանուկներուն հացը և շուներուն նետել:

7. Շարադրեցէ՛ք թէ «Ո՛րքան պարտական ենք յարգել ծերերը.» խորհրդածելով հետեւեալ թեւադրիչ խօսքերուն վրայ:

Ով որ շատ ապրեր է շատ բան ճանչցած և սորված կ'ըլլայ, ծերերուն խօսքերը փորձառութեամբ ըսուած են և իրենց խորհուրդները մեծ արժէք ունին: Մտքերնիդ պահեցէ՛ք ձեր պապերուն և մամերուն տուած բարի խորհուրդները և գործադրեցէ՛ք դանձը: Օր մը շատ գոհ պիտի ըլլաք անոնցմէ, և մեծ երախտագիտութեամբ վառուած, և յուզուած սրտով պիտի օրհնէք զանոնք, որոնց միջոցաւ կրցաք զձեզ չարէն հեռու բռնել և բարի ճամբուն մէջ առաջնորդուիլ:

Տանկերեղի ողբը Կլորինդայի դիակին առջև

Բայց հրը հասաւ հոռւ, և դիտեց այն զեղանի ծոցին մէջ
իր ձեռքով բացած ամբոյթ վէրքն, և տեսաւ դաւկահար
եւ տժգոյն երեսը զուրկ փայլէ, բայց դե՛ռ անաղօտ,
նըման գիշերային անամպ երկնից մըթութեան,
Այնպէս սաստիկ դողումն ըզգաց՝ որ զլորէր վար պիտ' իյնար՝
Թէ քովն եղող հաւատարիմ բազուկ մը զենք չըրբումէր.
Ո՛վ շնորհալի դէմք, որ կըրնաս քաղցրացնել մահն այ, զոչեց,
Բայց ամկարող ես վիճակիս թըշուառութիւնն անուշելի.

Ո՛վ մագնիշ աջ, որ տուիր ինձ անուշիկ զբաւական
խաղաղութեան և ըարեկամ սիրոյ, աւա՛ղ, ինչպիսի՛
վիճակի մէջ կը զըտեմ ըզքեզ, և ի՛նչ կը տեսնեմ.
Դուք ո՛վ զողորիկ ամբամեհ, դո՛ւք ըսէք, միթէ ասոնք չե՛ն,
Ձե՛ն ասոնք աղիողորմ և չարազէտ մըշամներն
Ոմրագործ գազամամիտ իմ մոլեգին բարկութեանս.
Ո՛վ ձեռքիս հաւասար ամողորմ լոյս աչքերուս,
Որ ամոր բացած վէրքերն անայլալիկ կը դիտես.

Ե՛ն, ցամքա՛ծ բիրերով կը դիտես ... չա՛պ 'օն վազէ՛
Թող արիւնս՝ ուր արցունքներն կը ժըխտեն հոսելու.
Կ'ընդհատէ յամկարծ խօսքերն, և մըղուած բուռն բերմամբ
Յուսահատ փափաքին՝ վերջ տալու կեանքի օրերուն,
Կը բըզբքտէ կը պատըռտէ վէրքի կապերն ու կեղեր,
Եւ հեղեղ մը կ'ամծորեւէ իր զայրացած խոցերէն.
Վըրսն մուղղումըն բերելով՝ կը պահէ կեանքը մահէ.

Անկողնի վրայ համգուցած՝ փախըստական իր հոգին
Կեանքի դժպընի զբաղումներուն դարձուցին.
Բայց շաղակրատ համբաւն արդէն լուրը սրփուր էր չորս դին՝
Ասպետին դա՛ռն ցաւերուն, և չարաքախտ արկածին.
Բարեպաշտ Զօրագըլիին հետ ման հոռւ կը դիմեն
Սերտագին մտերիմներու բազմաթիւ խումբ մ'ազմուական.
Բայց ոչ ծա՛մըր կըշտամբանք, և ոչ ալ քաղցր յորդորմեր
Յամառկոտ ոգւոյն ցաւերը չըկըրցան ամոքել.

ՏՈՐԿՈՒՄՏՈՅ ՏԱՍՍՈՅ. (Երգ. ԺԲ. Թ. 81-84)

(Թրգ. Հ. ԱԹԱՆԱՍ ՏԻՐՈՅԵԱՆ)

Դաւկահար – դեղնացաւէ խնուած: Անաղօտ – լուսաւոր,
վառած, յայտնի: Բազուկ – քեւ: Քաղցրացնել – անուշեցնել:
Անուշել – անուշեցնել, ախորժեցնել: Գրաւահան – գրաւ
դրուած խան, երաշխաւորութիւն: Աւա՛ղ – ափսոս, վա՛հ:
Գողարեկ – կակուղիկ, անուշիկ: Աղիողորմ – խղճալի,

ողորմուի: Զարադէտ – չարաչար վիշտ տուող: Ոճրագործ – չարագործ: Գազանամիտ – անգուշ: Մոլեգէն – կատաղի: Անողորմ – անգուշ, անխնայ: Անայլայլակ – անփոփոխ: Ընդհատել – դադարեցնել, կես թողուլ: Բերում – բերուիլը, յօժարութիւն, հակամիտութիւն: Բզբքաւել – պատառել: Դուաղում – տկարանալը, մարմնոյն զար: Դժպէտ – անհաճոյ, ծանր, խիստ: Դադաւրատ – փձախօս, շատախօս: Զարաբախտ – խեղձ, բշտաւ, դժբախտ: Արկած – պատահար, փորձանք, վիշտ: Սերտագոյն – աւելի հաստատ: Կշամբ բանք – յանդիմանութիւն: Յամառեղոտ – կամայաւշտ, պրկողորդիս, խտտախրտ: Ամբէլ – անուշցնել, կակղցնել, բարեխառնել, մեղմացնել:

Բայերու լծորդութեան կրաւորական ձեւը

168. Բոլոր կրաւորական բայերուն անորոշ դերբայները ու—իլ մասնիկով կը վերջանան. այս մասնիկը բայերու կրաւորական ձեւին յատկորոշիչ նշանն է, և ամէն դէմքի և ամէն ժամանակի մէջ անփոփոխ կը մնայ ընդ մէջ բային արմատին (պարզ կամ բաղադրեալ ըլլայ) և վերջաւորութեան:

169. Ամէն բայ կրնայ կրաւորական ձեւով լծորդուիլ*, սակայն այս տարբերութեամբ՝ որ մինչդեռ ու—իլ մասնիկը ներգործական բայերուն սահմանական ներկային արմատին վրայ կ'աւելցուի՝ բայը կրաւորականի դարձնելու համար, ընդհակառակն չէզոք բայերուն կատարեալին արմատին վրայ կ'աւելցուի ու—իլ մասնիկը՝ չէզոք բայը կրաւորական ընելու համար: Օրինակներ.

* Ունի վերջացող բայերը (զոր օրինակ. պատուել, հաշուել, թուել, ցրուել, և այլն), կանոնաւորապէս կրաւորական կ'ըլլան պատուուիլ, թաշուուիլ, թրուուիլ, ցրուուիլ, և կը դրուին ոմանցմէ այսպէս.

Ներգործ․ բայեր․ Արմատ ներկայի․ Կրաւորական ձեւ

խար-ել	խար	խար-ուիլ
խօս-իլ	խօս	խօս-ուիլ
արգիլ-ել	արգիլ	արգիլ-ուիլ
թող-ուլ	թող	թող-ուիլ
սիր-ել	սիր	սիր-ուիլ
համր-ել	համր	համր-ուիլ
ծռ-ել	ծռ	ծռ-ուիլ
սկս-իլ	սկս	սկս-ուիլ
տ-ալ	տուր-տր	տր-ուիլ
ըս-ել	ըս	ըս-ուիլ
ծեծ-ել	ծեծ	ծեծ-ուիլ
այր-ել	այր	այր-ուիլ
տա-ն-իլ	տար	տար-ուիլ
բա-ն-ալ	բաց	բաց-ուիլ
լուա-ն-ալ	լուաց	լուաց-ուիլ
ցուց-ն-ել	ցուց	ցուց-ուիլ

պատուիլ, հաշուիլ, թըլիլ, ցուրիլ, բայց երկու ձեւն ալ ան-
 ներգաշնակ ըլլալուն պատճառաւ՝ լատիոյն է դարձուածով ըսել
 պատիւ կ'ընդունէր, հաշուի կ'առնուէր կամ կ'ենթարկուէր,
 կը թուագրուէիմ, ցիրուցամ կ'ըլլար կամ կ'ըլլուէր կամ կ'ըլլա-
 յիմ, և այլն. — Բայց ոչ ինչպէս ոմանք կ'ընեն՝ անոնց չէզոք ձեւե-
 րը դորժածել կրաւորականի տեղ որ քերականական չէ և սխալ իմաստ
 կու տայ. զոր օրինակ. Այս մարդը կը պատուի ընկերներէն. —
 Ելումուաքը կը հաշուէր (փոխանակ հաշուի կ'առնուէր) ըստ տո-
 մարին. — Տարուէ տարի կը թուէիմ (փոխանակ կը թուագրուէիմ)
 զեղին ամուրիները. — Ո՛րքան դրամ դուր տեղ կը ցրուէր (փոխանակ
 կը վատնուէր) այսպիսի ասիւթներով, և այլն:

ուտ-ել	ոյտ-ուտ	ուտ-ուիլ
դատ-ել	դատ	դատ-ուիլ
ուզ-ել	ուզ	ուզ-ուիլ
խմ-ել	խում-խմ	խմ-ուիլ
մանր-ել	մանր	մանր-ուիլ

Չէզոք բայեր Արմատ կատարեալի կրաւորական ձեւ

զիր-ն-ալ	զիր-ց(աւ)	զիր-ց-ուիլ
ամր-ան-ալ	ամր-աց-(աւ)	ամր-աց-ուիլ
երեւ-ն-ալ	երեւ-ց-(աւ)	երեւ-ց-ուիլ
բարկ-ան-ալ	բարկ-աց(աւ)	բարկ-աց-ուիլ
ուն-են-ալ	ուն-եց(աւ)	ուն-եց-ուիլ
հանգ-չ-իլ	հանգ-չ-եց-(աւ)	հանգ-չ-եց-ուիլ
ծն-ան-իլ	ծն(աւ)	ծն-ուիլ
դառ-ն-ալ	դարձ(աւ)	դարձ-ուիլ
ամըչ-ն-ալ	ամըչ-ց-(աւ)	ամըչ-ց-ուիլ
արթն-ն-ալ	արթն-ց-(աւ)	արթն-ց-ուիլ
հին-ն-ալ	հին-ց(աւ)	հին-ց-ուիլ
մեծ-ն-ալ	մեծ-ց(աւ)	մեծ-ց-ուիլ
մոռ-ն-ալ	մոռ-ց-(աւ)	մոռ-ց-ուիլ
սեւ-ն-ալ	սեւ-ց(աւ)	սեւ-ց-ուիլ
վախ-ն-ալ	վախ-ց(աւ)	վախ-ց-ուիլ
չոր-ն-ալ	չոր-ց(աւ)	չոր-ց-ուիլ
պառկ-իլ	պառկ-եց(աւ)	պառկ-եց-ուիլ
աճ-իլ	աճ-եց(աւ)	աճ-եց-ուիլ
հասուն-ն-ալ	հասուն-ց(աւ)	հասուն-ց-ուիլ
լռ-ել	լռ-եց	լռ-եց-ուիլ
փայլ-իլ	փայլ-եց(աւ)	փայլ-եց-ուիլ

ԾԱՆՈԹ. — Այս կանոնիս զարտուղութիւնը շատ ցանցաւ է.
դնենք քանի մ'օրինակ.

Ներդ. բայեր կար-գալ կրկն.	կարդ-աց-ուիլ	և ոչ կարդ-ուիլ
» » աղ-ալ	» աղ-աց-ուիլ	» աղ-ուիլ
» » ճանչ-ն-ալ	» ճանչ-ց-ուիլ	» ճանչ-ուիլ
Զեղոք բայեր ծռ-իլ	» ծռ-ուիլ	» ծռ-եց-ուիլ
» » հաս-ն-իլ	» հաս-ն-ուիլ	» հաս-ուիլ
» » մտ-ն-ել	» մտ-ն-ուիլ	» մտ-ուիլ
» » մեռ-ն-իլ	» մեռ-ն-ուիլ	» մեռ-ուիլ

Ասոնց նման կան սակաւաթիւ ուրիշ բայեր ալ, որոնց վրայօք տե՛ս թուահամար 171:

170. Անցողական բայերու կրաւորական ձեւերը քերականօրէն երկու հատ մասնիկ ունեցող բարդաբայ արմատէ մը կը ծագին, զոր օրինակ. սեւ-ց-ուց (ուիլ), աձ-եց-ուց (ուիլ), ամբ-աց-ուց (ուիլ), քարկ-աց-ուց (ուիլ), և այլն: Որոնք խժաձայն և զգուարահնչիւն ըլլալնուն համար զործածութենէ մերժուելու են, ուստի փոխանակ այդ անախորժելի ձեւերուն՝ հարկը տեսնուած ատեն՝ խօսքին ուրիշ դարձուածք մը կը տրուի: Զոր օրինակ. փոխանակ ըսելու՝ «արդիւնքներս մոռ-ց-ուց-ուեցան թշնամիներէս» կ'ըսենք՝ թըշնամիներս մոռցնել տուիւ արդիւնքներս (160, ծանօթ):

ԾԱՆՈԹ. — Վերը յիշուած կրկին մասնիկով արմատի կազմութիւնն անկէ կը ծագի որ նախ չէզոք բային (զոր օրինակ. մօտ-եմ-ալ) կատարեալին արմատէն (մօտ-եց-ալ) կը կազմուի ներգործական (160) բայը (մօտ-եց-ն-ել) որուն կրաւորական ձեւն է (մօտ-եց-ուիլ) և յետոյ ներգործական բային կատարեալին արմատէն (մօտ-եց-ուց) կը կազմուին անցողական բային ներգործական և կրաւորական ձեւերը (մօտ-եց-ուց-եմ-ել, մօտ-եց-ուց-ուիլ):

171. Այն ներգործական և կամ չէզոք վերադրեալ բայերը, որոնց կատարեալը զուրկ է մասնիկէ (140), իրենց կրաւորականները կը շինեն՝ ուիլ վերջաւորութիւնը դնելով պարզ արմատին հետ միացած վերադիրէն յետոյ. զոր օրինակ.

Ներգ. բայ. առ-ն-ել Այսմ.	առ	կրաւ. առ-ն-ուիլ
» » գտ-ն-ել »	գիւտ-գիտ-գտ »	գտ-ն-ուիլ
» » տես-ն-ել »	տես »	» տես-ն-ուիլ
» » հազ-ն-իլ »	հազ »	» հազ-ն-ուիլ
» » ուս-ան-իլ »	ուս »	» ուս-ան-ուիլ
Զեզոք բայ. իջ-ն-ալ »	էջ=իջ (74) »	» իջ-ն-ուիլ
» » հեծ-ն-ալ »	հեծ »	» հեծ-ն-ուիլ
» » մտ-ն-ալ »	մուտ=մտ (74) »	» մտ-ն-ուիլ
» » թք-ն-ել »	թուք=թք »	» թք-ն-ուիլ
» » զեղծ-ան-իլ »	զեղծ »	» զեղծ-ան-ուիլ
» » շիջ-ան-իլ »	շէջ=շիջ »	» շիջ-ան-ուիլ
» » սն-ան-իլ »	սուն=սն »	» սն-ան-ուիլ
» » անց-ն-իլ »	անց »	» անց-ն-ուիլ
» » բուս-ն-իլ »	բոյս=բուս »	» բուս-ն-ուիլ
» » զբօս-ն-իլ »	զբօս »	» զբօս-ն-ուիլ
» » հաս-ն-իլ »	հաս »	» հաս-ն-ուիլ
» » մեռ-ն-իլ »	մեռ »	» մեռ-ն-ուիլ

ԾԱՆՈԹ. Ա. — Այս և նման բայերու անցողականներն իրենց կրաւորականները կը շինեն կանոնաւորապէս. տես-ց-ն-ել՝ տես-ց-ուիլ, գտ-ց-ն-ել՝ գտ-ց-ուիլ, ծն-ց-ն-ել՝ ծն-ց-ուիլ, անց-ն-ել՝ անց-ուիլ՝ մեռ-ց-ն-ել՝ մեռ-ց-ուիլ, և այլն:

ԾԱՆՈԹ. Բ. — Սակայն պէտք չէ շփոթել վերը ցուցակին մէջ զետեղուած և նման բայերու կրաւորական ձեւերը՝ անոնց համապատասխանող անցողական բայերուն կրաւորականներուն հետ (զոր օրինակ. իջ-եց-ն-ել՝ իջ-եց-ուիլ,

հեծ-ց-ն-ել՝ հեծ-ց-ուիլ, մտ-ց-ն-ել՝ մտ-ց-ուիլ, անց-ն-ել՝ անց-ուիլ, հաս-ց-ն-ել՝ հաս-ց-ուիլ, մեռ-ց-ն-ել՝ մեռ-ց-ուիլ, և այլն)։ — Պէտք է նմանապէս շփոթել յոթ-ուիլ, զեղծ-ուիլ, ծն-ուիլ, սն-ուիլ, բռն-ուիլ, հազ-ուիլ վերը ցուցակին մէջ դրուածէն տարբեր կրաւորական ձեւերը, որոնք կը ծագին ներգործական և չէզոք ձեւերէն յոթ-իլ, զեղծ-իլ, ծն-իլ, սն-իլ, բռն-իլ, հազ-իլ, և այլն։

172. Ըլ-լ-ալ, կլ-լ-ել, ել-լ-ել, պլ-լ-ել, թալ-լ-ել բայերը և վերադիրն տեղ չ վերադիրն ունին, և այդ չ վերադիրը կը պահեն նաեւ իրենց կրաւորական լծորդութեան մէջ՝ ըլ-լ-ալիլ, կլ-լ-ալիլ, ել-լ-ալիլ, պլ-լ-ալիլ, թալ-լ-ալիլ։ — Այս բայերուն չ վերադիրը պարզապէս ներդաշնակութեան համար զոյացեր է՝ հին ձեւերուն և վերադիրը լի փոխելով։

ԾԱՆՈԹ. — Այս բայերուն հին ձեւերը՝ իրենց հետզհետէ ստացած սեղմումներով՝ հետեւեալներն են։

լի-ն-ել=ըլ-ն-ել=ըլ-լ-ել=ըլ-լ-ալ (161)

կլ-ան-ել=կլ-ն-ել=կլ-լ-ել

եկ-ան-ել=եկ-ն-ել=եկ-լ-ել

բալուլ-ել=բալլ-ել=բլլ-ել=պլլ-ել

թալան-ել=թալն-ել=թալլ-ել (արմ. թալան. Պարսկ.)

173. Երբորդ լծորդութեան մէջ չ վերադիրով օժտուած բայերը (զոր օրինակ. թռ-չ-իլ, կպ-չ-իլ, փախ-չ-իլ, փակ-չ-իլ, փլ-չ-իլ, 157. Բ.) կը կորսնցնեն իրենց չ վերադիրը կրաւորական ձեւերուն մէջ, միեւնոյն մնալով իրենց համապատասխան պարզ-բայերու ձեւերուն հետ թռ-իլ (կրաւ. թռ-ուիլ), փախ-իլ (կրաւ. փախ-ուիլ), կպ-իլ (կրաւ. կպ-ուիլ), փակ-իլ (կրաւ. փակ-ուիլ), փլ-իլ (կրաւ. փլ-ուիլ)։

— Այս բայերուն անցողականները իրենց կրաւորականները կը կազմեն կանոնաւորապէս. թո-ց-ն-ել, կ'ըլլայ թո-ց-ուիլ, փախ-ց-ն-ել՝ փախ-ց-ուիլ, կպ-ց-ն-ել՝ կպ-ց-ուիլ, փակ-ց-ն-ել՝ փակ-ց-ուիլ, փլ-ց-ն-ել՝ փլ-ց-ուիլ, համաձայն իրենց բաղադրեալ և սեղմում կրած արմատներուն թո-ուց==թո-ց, փախ-ուց==փախ-ց, կպ-ուց==կպ-ց, փակ-ուց==փակ-ց, փլ-ուց==փլ-ց (147):

ԾԱՆՈԹ. — Ժխտողական բայերու կրաւորականներուն (զոր օրինակ. չկարգաց-ուիլ, չուզ-ուիլ, չնստ-ուիլ, չթող-ուիլ) լծորդութիւնը միեւնոյն կանոններով կը կատարուի՝ ինչպէս միւս բայերունը, ընկերացած սակայն ժխտողական և մի մասնիկներուն հետ:

Կրաւորական բայերու լծորդութեան օրինակներ

174. Կրաւորական լծորդութիւնը մէկ ձև միայն ունի բոլոր բայերուն համար, որովհետեւ բայի ամէն վերջաւորութիւնները անփոփոխ կը մնան. այնպէս որ 136, 140-142 թուահամարներուն մէջ աւանդուած կանոններուն համաձայն բայի մը արմատը գտնելէ վերջը՝ շատ դիւրին է վերջաւորութիւններն աւելցընելը, ինչպէս հետեւեալ օրինակներուն մէջ:

վախ-ն-ալ, արմատ վախ-ց Օրհն-ել, արմատ օրհն
Տես-ն-ել » տես Տա-ն-իլ » տար

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ

Եզ.	կը վախ-ց-ուիմ	Յոր.	կը վախ-ց-ուինք
»	կը վախ-ց-ուիս	»	կը վախ-ց-ուիք
»	կը վախ-ց-ուի	»	կը վախ-ց-ուին
»	կ'օրհն-ուիմ	»	կ'օրհն-ուինք
»	կ'օրհն-ուիս	»	կ'օրհն-ուիք
»	կ'օրհն-ուի	»	կ'օրհն-ուին

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Եզ.	կը տես-ն-ուիմ	Յոր.	կը տես-ն-ուինք
»	կը տես-ն-ուիս	»	կը տես-ն-ուիք
»	կը տես-ն-ուի	»	կը տես-ն-ուին
»	կը տար-ուիմ	»	կը տար-ուինք
»	կը տար-ուիս	»	կը տար-ուիք
»	կը տար-ուի	»	կը տար-ուին

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ.	կը վախ-ց-ուէի	Յոր.	կը վախ-ց-ուէինք
»	կը վախ-ց-ուէիր	»	կը վախ-ց-ուէիք
»	կը վախ-ց-ուէր	»	կը վախ-ց-ուէին
»	կ'օրհն-ուէի	»	կ'օրհն-ուէինք
»	կ'օրհն-ուէիր	»	կ'օրհն-ուէիք
»	կ'օրհն-ուէր	»	կ'օրհն-ուէին
»	կը տես-ն-ուէի	»	կը տես-ն-ուէինք
»	կը տես-ն-ուէիր	»	կը տես-ն-ուէիք
»	կը տես-ն-ուէր	»	կը տես-ն-ուէին
»	կը տար-ուէի	»	կը տար-ուէինք
»	կը տար-ուէիր	»	կը տար-ուէիք
»	կը տար-ուէր	»	կը տար-ուէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ.	վախ-ց-ուեցայ	Յոր.	վախ-ց-ուեցանք
»	վախ-ց-ուեցար	»	վախ-ց-ուեցաք
»	վախ-ց-ուեցաւ	»	վախ-ց-ուեցան
»	օրհն-ուեցայ	»	օրհն-ուեցանք
»	օրհն-ուեցար	»	օրհն-ուեցաք
»	օրհն-ուեցաւ	»	օրհն-ուեցան
»	տես-ն-ուեցայ	»	տես-ն-ուեցանք
»	տես-ն-ուեցար	»	տես-ն-ուեցաք
»	տես-ն-ուեցաւ	»	տես-ն-ուեցան
»	տար-ուեցայ	»	տար-ուեցանք
»	տար-ուեցար	»	տար-ուեցաք
»	տար-ուեցաւ	»	տար-ուեցան

ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆ

Եղ. վախ-ց-ուէ՛	Յը. վախ-ց-ուինք	վախ-ց-ուեցէ՛ք
» օրհն-ուէ՛	» օրհն-ուինք	օրհն-ուեցէ՛ք
» տես-ն-ուէ՛	» տես-ն-ուինք	տես-ն-ուեցէ՛ք
» տար-ուէ՛	» տար-ուինք	տար-ուեցէ՛ք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի վախ-ց-ուիր	կամ չվախ-ց-ուիս. - չվախ-ց-ուինք
մի վախ-ց-ուիք	» չվախ-ց-ուիք
մի օրհն-ուիր	կամ չօրհն-ուիս. - չօրհն-ուինք
մի օրհն-ուիք	» չօրհն-ուիք
մի տես-ն-ուիր	կամ չտես-ն-ուիս. - չտես-ն-ուինք
մի տես-ն-ուիք	» չտես-ն-ուիք
մի տար-ուիր	կամ չտար-ուիս. - չտար-ուինք
մի տար-ուիք	» չտար-ուիք

ԴԵՐՔԱՑՆԵՐ

վախ-ց-ուիլ	տես-ն-ուիլ
վախ-ց-ուող	տես-ն-ուող
վախ-ց-ուած	տես-ն-ուած
վախ-ց-ուեր	տես-ն-ուեր
վախ-ց-ուելու	տես-ն-ուելու
օրհն-ուիլ	տար-ուիլ
օրհն-ուող	տար-ուող
օրհն-ուած	տար-ուած
օրհն-ուեր	տար-ուեր
օրհն-ուելու	տար-ուելու

25. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթերցումը և պատմել ամուր պարունակութիւնը:

2. Հաւարել մոյմիմ մէջ եղած բայերը և գրել իւրաքանչիւրիմ առջեւ ամուր մերկայիմ և կատարեալիմ արմատները, մշտնակեւ թէ ի՞նչ տեսակ բայ է և ո՞ր լծորդութեամբ կը վերաբերի:

3. Ուղղագրել թելադրութեամբ հետեւեալը:

Իր կեանքը վտանգի մէջ դնելը մերձաւորին համար ստուգիւ գիւցաղնական գործ է, և այնչափ արժանի է զարմանքի, երբ տղայի մը կողմանէ կը կատարուի ան: Տղայ մը որ ազատած է մարդու մը կեանքը, չի կրնար անպատիւ մեծնալ, այն վեհ գործին յիշատակը կը լուսաւորէ իր միտքը, կը բորբոքէ իր սիրտը և կ'ընկերանայ անոր՝ բոլոր կեանքին մէջ իբրեւ լաւութեան բեղնաւոր լոյս մը:

4. Հետեւեալ խօսքերում մերգործակամները կրաւորակամ ձեւի և կրաւորակամները մերգործակամ ձեւի վերածեցէ՛ք:

Որդերը կ'ուտեն պտուղներուն սերմերը. — Մշուշը կը փարատուի արեգական ջերմութենէն. — Աստուած պատժեց մեր նախածնողքն Ադամն և Եւան. — Ս. Ստեփանոս քարկոծուեցաւ Հրեաներէն. — Նարուգո-դոնոսոր Բաբելացիներուն թագաւորը գերի տարաւ Խորայէլի ժողովուրդը. — Սողոմոն իմաստուն շինեց Երուսաղեմի տաճարը. — Պեպինոս կարճահասակ թագաւոր պսակուեցաւ Ստեփանոս Բ. պապէն. — Հովը կը վարէ առագաստաւոր նաւերը. — Երկիրը կը պարտանայ աղբով. — Ժամանակը կը մեղմացնէ հոգեկան ցաւերը. — Զբաւորութիւնը կ'ընկճէ զմարդ. — Մեր աչքերը կը շլատուին ծուխէն և փոշիէն. — Ուսուցիշը կը կրթէ աշակերտները ուսման և առաքինութեան ճամբուն մէջ. — Քաջ աշակերտները կը վարձատրուին և կը գովուին ամէնէն:

Օրինակ. Պտուղներուն սերմերը կ'ուտուին որդերէն. — Արեւուն ջերմութիւնը կը փարատէ մշուշը:

5. Նախադասութիւններ շիմեցէ՛ք հետեւեալ կրաւորական բայերով:

խաբուիլ, շինուիլ, վարձատրուիլ, ազատուիլ, գովուիլ, կերակրուիլ, զրկուիլ, նուաճուիլ, յաղթուիլ, շահուիլ, աքսորուիլ:

Օրինակ. Եւայ օձէն խաբուեցաւ:

7. Հետեւեալ մախադասութիւններում մէջէն որոշեցէ՛ք բայերում տեսակները:

Այն կրնար երեւակայել որ դուն այսքան վտանգաւոր ճամբորդութիւն մը պիտի ընէիր. — Ամերիկա դեռ չմեկնած կ'ուղէին անոնք ողջունել զձեզ. — Մենք ալ որ հրաւիրուէինք ձեզմէ, անշուշտ պիտի մասնակցէինք բարեկամական գործին. — Յիսուս՝ կաղերը կը քալեցնէր, համբերը կը խօսեցնէր, կոյրերուն տեսնել կու տար և մեռելները կը յարուցանէր. — Մեծ մարդիկ համեստ կ'ըլլան, կը յուսամ որ դուն ալ նոյնպէս պիտի ըլլաս. — Ինծի կ'երեւի որ ստուգիւ անոնք կը ստեն. — Ուսուցիչը հրամայեց ինծի որ երթամ իրեն հետ խօսելու. — Ուղիղ է որ նախապատիւ են պատուաւոր աղքատները քան անպատիւ հարուստները:

8. Լուծեցէ՛ք հետեւեալ Ս. Գրոց խօսքերը՝ գրաւոր:

Լաւ է պատառիկ մը համով՝ խաղաղութեամբ, քան խորտիկներով և բարիքներով լեցուն տունները՝ թշնամութեամբ. — Մահն ու կեանքը լեզուին ձեռքն է, և ով որ զայն կը յաղթէ, անոր պտուղը պիտի վայելէ. — Լաւագոյն է փոքր բաժին մը Աստուծոյ վախովը՝ քան մեծամեծ գանձեր առանց Աստուծոյ երկիւղին:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Փիլնգալի առ Արեւակն

Ո՛վ դու, որ թաւալիս մեր գլխուն վերեւ, լուսափողփող ու բոլորակ նման հայրերուս վահանին, ո՛վ արեւակ, ուրկէ՞ են քու ճաճանչներդ: Ո՞ր աղբերակէն կ'առնես լոյսդ մշտնջենաւոր: Դուրս կ'ելլես մեծավայելուչ գեղովդ, և աստղերը կը փախչին երկինքէն. երբ կ'երեւաս,

լուսինը՝ տոգոյն և ցուրտ, կը մխրճի արեւմուտքի կոհակներուն մէջ: Ամայի երկինքին մէջ դուն միայն կը շարժիս, ո՛վ արեւակ, և ո՛վ կրնայ ընթացքիդ, հետեւիլ:

Կ'իյնան կը կործանին լեռներու կաղնիները. լեռներն իսկ կը ծիւրին կը մաշին ժամանակաւ. Ուլկիանը կը բարձրանայ ու կը ցածնայ փոփոխակի, և պաղպաղուն լուսինը կը կորսուի երկինքին խորշը. դուն միայն, ո՛վ արեւակ, միայն դուն միշտ միեւնոյնն ես, և լուսապայծառ արշաւանքիդ վրան կը պանծաս կը սիգաս: Երբ երկիրս մթնցած է մրրիկներէն, երբ որոտումը կը թաւալի և փայլակը կը թռչի, կը ծլատ դուն ամպի մէջէն, ճաճանչագեղ, և կը ծիծաղիս մրրիկին վրայ:

Բայց աւաղ, ի դուր է փայլակդ Օսթիանի համար: Մերունի բարդը ալ չի տեսներ ճաճանչներդ, բլլայ որ ոսկեգիսակ ծամերդ ծածանին արեւելեան ամպերուն վրայ, բլլայ որ տկարացած լոյսդ գողգողայ արեւմուտքի դռներուն վրայ:

Դուն ալ, ո՛վ գիտէ, եղանակ մը միայն ունիս՝ ինծի պէս, և տարիներդ վերջ մը ունին. պիտի դայ դուցէ որ մը ուր նուազիս ընթացքիդ կիսուն, և չլսես արշաւոյին ձայնը՝ որ քեզ կը կանչէ:

Ուրախացիր ուրեմն, ո՛վ արեւակ, երիտասարդական զօրութեանդ մէջ: Մերութիւնը դժնդակ ու դառն է. կը նմանի լուսնի աղօտ նշոյլներուն, երբ կը ճաճանչէ տարտամօրէն պատառոտուն ամպերուն մէջէն. տամուկ մառախուղը բլուրը կ'ընդգրկէ. հիւսիսային ցուրտ հովը կը փչէ մարգին վրայ, և չմօրած ուղեւորը կը զօփայ իր ճամբուն մէջտեղը:

ՕՍՍԻԱՆԻ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
(Թրգ. Հ. ԱՐՄԵՆ ՂԱԶԻՎԵԱՆ)

Լուսափողոց - լուսով փայլող: Զաճանչ - ձառագայթ: Աղբերակ - չորի ախ, բխում տեղը: Մխրճիլ - քարխուշիլ, խորուշիլ, ընկղմիլ մէջը: Կոհակ - ալիք: Ամայի - անբնակ, աւերակ, երեսի վրայ քողուած: Միւրիւ - ձալիլ, մաշիլ: Պաղպաղուն - փայլուն, փայլիլուն: Սիգալ - պարծանք

ցուցնել, բան ժախել: ԾԼաԼ - երեւնալ, պուրս ցատրել: Բսկեդէսակ - ոսկի մագով: Ծամ - զարդարած մագ, կեղծ յինծու մագ: Ծածանել - շարժիլ, ծփալ: Նուաղել - պակսիլ (ոյս, ոյծ), մարմնիլ: Դժնդակ - գէշ, չար, սաստիկ, անտանելի: Աղօտ - մշուշ, մրնշաղ: Նշոյլ - ցարած յոյս: Տարտամօրէն - ծանր շարժելով: Պատառտուն - պատռտած: Տամուկ - քաց: Ընդդրկէլ - գիրկը առնել: Շւմորել - շուարիլ, շփորիլ: Զոփալ - պողալ, պողպողալ:

Անկանոն կամ Պակասաւոր բայեր

175. Հայերէնի մէջ իսկապէս անկանոն բայ չկայ. անկանոն կը կոչուին զալ, երբայ ուտել, որոնք պակասաւոր բայց կանոնաւոր բայեր են և ամէն մէկն իրենց պակասը կը լրացնէ ուրիշ պակասաւոր բայց կանոնաւոր բայով մը:

176. Ըսածս լաւագոյն բացատրեմ. վերը յիշուած երեք բայերուն անկանոնութիւնը չի կայանար լծորդութեան ձեւերուն կամ վերջաւորութեանց մէջ, (ինչպէս են ուրիշ ազգերու իսկապէս անկանոն բայերը), այլ կը կայանայ անոնց ներկայի և կուտարկայի արմատներուն տարբերութեան մէջ, որով այս երեք բայերէն իւրաքանչիւրին լծորդութիւնը կազմուած է երկու զանազան արմատներ ունեցող պակասաւոր բայերու միաւորութենէն, որոնցմէ առաջինը կը կառավարէ վերադրեալ ժամանակները, իսկ երկրորդը՝ պարզ-ժամանակները: Գալ բային լծորդութիւնը վերադրեալ ժամանակներուն մէջ կը կատարուի գ արմատով, մինչդեռ պարզ ժամանակները կը կազմուին և կ'արմատով: — Այսպէս նաեւ երբայ բայը իր վերադրեալ ժամանակներուն մէջ

կը լծորդուի երբ արմատով, իսկ պարզ—ժամանակներուն մէջ զնոց* արմատով (որ նոյն է զնալ բային արմատին հետ, որ կը լծորդուի ամբողջապէս պարզ—բայերու երկրորդ օրինակին) (կարդ—ալ) պէս (143): — Միեւնոյն կերպով ուսուի բայը վերադրեալ ժամանակներուն մէջ կը լծորդուի ոյտ=ուտ (74) արմատով, իսկ պարզ ժամանակներուն մէջ կեր արմատով:

177. Իբր հետեւանք մինչեւ հիմայ ըրած դիտողութիւններուս կրնանք ուրեմն եզրակացնել որ վերը յիշուած երեք բայերէն իւրաքանչիւրը կազմուած է երկու տարբեր պակասաւոր բայերէ, որ կանոնաւորապէս կը լծորդուին և իրարու պակասը կը լեցնեն հետեւեալ կերպով:

Ա. — Գալ

Արմատ ներկայի գ Արմատ կատարեալի եկ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եգ. կու գամ
» կու գաս
» կու գայ
Յոք. կու գանք
» կու գաք
» կու գան

Եգ. կու գայի
» կու գայիր
» կու գար
Յոք. կու գայինք
» կու գայիք
» կու գային

*Գաց արմատը կը զանուի գաւառաբարբառի մը մէջ. գաց-է, գաց-էր, գաց-աւ, գաց-ինք, գաց-իք, գաց-ին. մերկայ դերբայ գաց-ող:

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

- Եղ. եկայ
 » եկար
 » եկաւ
 Յոր. եկանք
 » եկաք
 » եկան

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

- Եղ. եկած կամ եկեր եմ
 » եկած կամ եկեր ես
 » եկած կամ եկեր է
 Յոր. եկած կամ եկեր ենք
 » եկած կամ եկեր էք
 » եկած կամ եկեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

- Եղ. եկած կամ եկեր էի
 » եկած կամ եկեր էիր
 » եկած կամ եկեր էր
 Յոր. եկած կամ եկեր էինք
 » եկած կամ եկեր էիք
 » եկած կամ եկեր էին

ԱՊԱՌՆԻ

- Եղ. պիտի գամ
 » պիտի գաս
 » պիտի գայ
 Յոր. պիտի գանք
 » պիտի գաք
 » պիտի գան

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

- Եղ. պիտի գայի
 » պիտի գայիր
 » պիտի գար
 Յոր. պիտի գայինք
 » պիտի գայիք
 » պիտի գային

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ

- Եղ. որ գամ
 » որ գաս
 » որ գայ
 Յոր. որ գանք
 » որ գաք
 » որ գան

ԱՆԿԱՏԱՐ

- Եղ. որ գայի
 » որ գայիր
 » որ գար
 Յոր. որ գայինք
 » որ գայիք
 » որ գային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզ. որ եկած կամ եկեր եմ
 » որ եկած կամ եկեր ես
 » որ եկած կամ եկեր է
 Յոր. որ եկած կամ եկեր ենք
 » որ եկած կամ եկեր էք
 » որ եկած կամ եկեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզ. որ եկած կամ եկեր էի
 » որ եկած կամ եկեր էիր
 » որ եկած կամ եկեր էր
 Յոր. որ եկած կամ եկեր էինք
 » որ եկած կամ եկեր էիք
 » որ եկած կամ եկեր էին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

եկ կամ եկուր
 գա՞նք
 եկէ՛ք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի գար կամ չգա
 չգա՞նք
 մի գաք կամ չգա՛ք

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ

Ամորոշ գալ
 Ներկայ եկող
 Անցեալ, եկած կամ եկեր
 Ասլառնի գալու, գալիք

Բ. — ԵՐԹԱԼ

Արմատ ներկայի երբ

Արմատ կատարեալի գնաց

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

Եզ. կ'երթամ
 » կ'երթաս
 » կ'երթայ
 Յոր. կ'երթանք
 » կ'երթաք
 » կ'երթան

ԱՆ՝ԱՏԱՐ

Եզ. կ'երթայի
 » կ'երթայիր
 » կ'երթար
 Յոր. կ'երթայինք
 » կ'երթայիք
 » կ'երթային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եզգ.	գնացի	Յոք.	գնացինք
»	գնացիր	»	գնացիք
»	գնաց	»	գնացին

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

Եզգ.	գնացած կամ	գնացեր եմ
»	գնացած կամ	գնացեր ես
»	գնացած կամ	գնացեր է
Յոք.	գնացած կամ	գնացեր ենք
»	գնացած կամ	գնացեր էք
»	գնացած կամ	գնացեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եզգ.	գնացած կամ	գնացեր էի
»	գնացած կամ	գնացեր էիր
»	գնացած կամ	գնացեր էր
Յոք.	գնացած կամ	գնացեր էինք
»	գնացած կամ	գնացեր էիք
»	գնացած կամ	գնացեր էին

ԱՊԱՌՆԻ

Եզգ.	պիտի երթամ
»	պիտի երթաս
»	պիտի երթայ
Յոք.	պիտի երթանք
»	պիտի երթաք
»	պիտի երթան

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

Եզգ.	պիտի երթայի
»	պիտի երթայիր
»	պիտի երթար
Յոք.	պիտի երթայինք
»	պիտի երթայիք
»	պիտի երթային

ՍՏՈՐԴ. ՆԵՐԿԱՑ

Եզգ.	որ երթամ
»	որ երթաս
»	որ երթայ
Յոք.	որ երթանք
»	որ երթաք
»	որ երթան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզգ.	որ երթայի
»	որ երթայիր
»	որ երթար
Յոք.	որ երթայինք
»	որ երթայիք
»	որ երթային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

- Եզ. որ գնացած կամ գնացեր եմ
 » որ գնացած կամ գնացեր ես
 » որ գնացած կամ գնացեր է
 Յոք. որ գնացած կամ գնացեր ենք
 » որ գնացած կամ գնացեր էք
 » որ գնացած կամ գնացեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

- Եզ. որ գնացած կամ գնացեր էի
 » որ գնացած կամ գնացեր էիր
 » որ գնացած կամ գնացեր էր
 Յոք. որ գնացած կամ գնացեր էինք
 » որ գնացած կամ գնացեր էիք
 » որ գնացած կամ գնացեր էին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

գնա՛
 երթա՛նք
 գնացէ՛ք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի երթար կամ չերթա՛ս
 չերթա՛նք
 մի երթաք կամ չերթա՛ք

ԴԵՐՔԱՑՆԵՐ } Անորոշ երթալ
 Ներկայ գնացող, երթցող
 Անցեալ գնացեր, գնացած
 Ապառնի գնալու, -լիք, երթալու, -լիք

Գ. — ՈՒՆԵԼ

Արմատ ներկայի ուշտ

Արմատ կատարեալի կեր

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՑ

Եզ. կ'ուտեմ
 » կ'ուտես
 » կ'ուտէ
 Յոք. կ'ուտենք
 » կ'ուտէք
 » կ'ուտեն

ԱՆԿԱՏԱՐ

Եզ. կ'ուտէի
 » կ'ուտէիր
 » կ'ուտէր
 Յոք. կ'ուտէինք
 » կ'ուտէիք
 » կ'ուտէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

- Եզգ. կերայ
 » կերար
 » կերաւ
 Յոր. կերանք
 » կերաք
 » կերան

ԳԵՐԱԿԱՏԱՐ

- Եզգ. կերած կամ կերեր եմ
 » կերած կամ կերեր ես
 » կերած կամ կերեր է
 Յոր. կերած կամ կերեր ենք
 » կերած կամ կերեր էք
 » կերած կամ կերեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

- Եզգ. կերած կամ կերեր էի
 » կերած կամ կերեր էիր
 » կերած կամ կերեր էր
 Յոր. կերած կամ կերեր էինք
 » կերած կամ կերեր էիք
 » կերած կամ կերեր էին

ԱՊԱՌՆԻ

- Եզգ. պիտի ուտեմ
 » պիտի ուտես
 » պիտի ուտէ
 Յոր. պիտի ուտենք
 » պիտի ուտէք
 » պիտի ուտեն

ԳԵՐԱՊԱՌՆԻ

- Եզգ. պիտի ուտէի
 » պիտի ուտէիր
 » պիտի ուտէր
 Յոր. պիտի ուտէինք
 » պիտի ուտէիք
 » պիտի ուտէին

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ

- Եզգ. որ ուտեմ
 » որ ուտես
 » որ ուտէ
 Յոր. որ ուտենք
 » որ ուտէք
 » որ ուտեն

ԱՆԿԱՏԱՐ

- Եզգ. որ ուտէի
 » որ ուտէիր
 » որ ուտէր
 Յոր. որ ուտէինք
 » որ ուտէիք
 » որ ուտէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Եղ. որ կերած կամ կերեր եմ
 » որ կերած կամ կերեր ես
 » որ կերած կամ կերեր է
 Յոր. որ կերած կամ կերեր ենք
 » որ կերած կամ կերեր էք
 » որ կերած կամ կերեր են

ՎԱՂԱԿԱՏԱՐ

Եղ. որ կերած կամ կերեր էի
 » որ կերած կամ կերեր էիր
 » որ կերած կամ կերեր էր
 Յոր. որ կերած կամ կերեր էինք
 » որ կերած կամ կերեր էիք
 » որ կերած կամ կերեր էին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

կեր
 ուտենք
 կերէք

ԱՐԳԵԼԱԿԱՆ

մի ուտեր կամ չուտես
 չուտենք
 մի ուտէք կամ չուտէք

ԴԵՐԱՅՆԵՐ

Անորոշ	ուտել
Ներկայ	ուտող, կերող
Անցեալ	կերած, կերեր
Ապառնի	ուտելու, ուտելիք

178. Պակասաւոր բայերու խմբին վրայ բաց 'ի արդէն ծանօթ եմ բայէն (133) կրնանք աւելցնել նաեւ կ-ալ (գրաբար ձեւով) բայը, որ կը նշանակէ բլլալ, գտնուիլ տեղ մը, որ միայն հետեւեալ ժամանակներն ունի:

կալ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

կամ, կաս, կայ,
կանք, կաք, կան:

ԱՆԿԱՏԱՐ

կայի, կայիր, կար,
կայինք, կայիք, կային:

Անորոշ դերբայ. կալ (գրաբարի մէջ)

ԾԱՆՕԹ. Ա. — Պէտք չէ այս պակասաւոր բային ձեւերուն հետ շփոթիլ կե-ե-ալ բային ձեւերը, ինչպէս կ'ընեն ոմանք, կարծելով թէ այս երկու բայերը փոխադարձաբար մէկգմէկ կը լրացնեն, մինչդեռ իրարմէ բոլորովին տարբեր նշանակութիւն ունին:

ԾԱՆՕԹ. Բ. — Ընտանեկան լեզուի մէջ միայն կը գործածուին հրամայական արի, արիք ձեւերը, որոնք առաջ կու գան գրաբարի յառնել անկանոն բայէն:

179. Աշխարհաբարի մէջ կան շատ գործածական ուրիշ երկու պակասաւոր բայ ալ, որ միայն սահմանական ներկայ և անկատար ժամանակներն ունին. այս բայերն են՝ նախ գրաբարի ունել բայը (որ ըսել է բռնել, ձերբակալել), որ աշխարհաբարի մէջ ունեւալ իմաստով միայն կը գործածուի և այսպէս կը լծորդուի.

Ունեւալ

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

ունիմ, ունիս, ունի,
ունինք, ունիք, ունին:

ԱՆԿԱՏԱՐ

ունէի, ունէիր, ունէր,
ունէինք, ունէիք, ունէին:

Հայ. քերի. 3

Այս բայը գրաբարի մէջ ալ պակասաւոր է և կաղնոյ բայով կը լրացուի, զոր աշխարհարար լեզուն ջնջեր է: Իսկ երկրորդ բայն է՝ գիտ—ել (գրաբ. ձեւ), որ կը լծորդուի այսպէս.

Գիտել

ՍԱՀՄ. ՆԵՐԿԱՅ

ԱՆԿԱՏԱՐ

գիտեմ, գիտես, գիտէ, գիտէի, գիտէիր, գիտէր,
գիտենք, գիտեք, գիտեն: գիտէինք, գիտէիք, գիտէին:

ԾԱՆՕԹ. — Սահմանական ներկային և անկատարին կը կամ
կու մասնիկին չգտնուելուն վրայօք տես ծանօթ. 139:

26. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումին ոտամաւոր հատուածը և արծակ զրել ամոր պարունակութիւնը:

2. Ուղղագրել թեւադրութեամբ հետեւեալ յօդուածը:

Ճամանակը թանկագին է, յատկապէս տղաներուն համար և անհրաժեշտ կարեւոր է շահագործել անիկա: Եթէ ունիք փոքր անհանգստութիւն մը որ թոյլ չի տար ձեզի գործով զբաղելու, եթէ որ և է պատճառաւ մը չէք կրնար դպրոց յաճախել, ետեւէ եղէք դարձեալ սորվելու, չկորսնցնելով՝ օր մը և ոչ իսկ ժամ մը, որովհետեւ կրնաք սպադային մէջ դառնապէս զլջալ անոր կորուստին վրայ: Ճամանակը պատուաւոր է, ուղիղ կը քալէ իր ճամբուն մէջ չի խոտորիւր յաջ կամ յաջեակ, և ալ ետեւ չի դառնար:

3. Հետագայ պակասաւոր բայերով խօսքեր կազմեցէք: Եմ, եղայ, ըլլամ, կամ, ունիմ, գիտեմ:

4. Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէք կէտերում տեղ ամ կամոմ բայեր դնելով:

Թող մեռեղներուն, ըսաւ Յիսուս, որ թաղեն իրենց մեռելները, դու իմ ետեւէս ... — Մենք որ քու ետեւէդ ..., ըսաւ Պետրոս առաքեալը Յիսուսի, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեզի. — Երբոր որդին մարդոյ միւս անգամ

աշխարհ ... , արդեօք հաւատք պիտի գտնէ երկրիս վրայ. — Յիսուս ... Յորդանանու գետը, մկրտուելու համար Յովհաննէսէն. — Պետրոս առաքեալ ըսաւ իր ընկերներուն ... ձուկ որսալու: Յիսուս ըսաւ փարիսեցիներուն ... ըսէք այն աղուէսին, ահաւասիկ դեւերը կը հանեմ եւ բժշկութիւններ կը կատարեմ այսօր եւ վաղը, եւ երրորդ օրուան մէջ պիտի կատարուիմ. — Յիսուս զրկեց Պետրոսն եւ Յովհաննէսը ու կ'ըսէ ... պատարասեցէ՛ք մեզի պատեքը որպէս զի ուտենք. — Եւ Պետրոս անոր հետ . . . հեռուէն. — Աստուած հարցուց Աղամին ... արդեօք արգիլուած ծառին պտուղէն. — Յիսուս օրհնեց հացը, տուաւ առաքեալներուն եւ ըսաւ, առէք ... , այս իմ մարմինս է. — ... եւ յաղեցան եւ ելան Չիթենիներու լեռը. — Եւ որոնք ... հինգ հազարի չափ այր մարդիկ էին:

5. Բացատրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն բարոյական իմաստը:

Մորոքը ծիծաղելու ժամանակ իր ձայնը կը բարձրացնէ, իսկ խորագէտը՝ հազիւ կը ժպտի հանդարտօրէն. — Խրատը իբր սկեղէն զարդ է մաքին, եւ իբրեւ ապարանջան անոր աջ թեւին. — Յիմարներուն բերին մէջ է իրենց սիրտը. իսկ իմաստուններուն սրտին մէջ է իրենց բերանը:

6. Լուծեցէ՛ք քերականօրէն հետեւեալ մախաղասու թիւնները:

Մեծ փառք է մարդուս ձախորդութիւններու յաղթելը. — Անիրաւ վիշտերու համբերելը ճշմարիտ առաքինութիւն է. — Աշխարհիս վրայ ամէն բան փոփոխութեան ենթակայ է:

7. Շարադրեցէ՛ք հետեւեալ մամալը՝ տրուած ծրագրին համեմատ:

Պիտի գրուի պատասխանը նամակի մը զոր ստացեր էք ձեզի մտերիմ մէկ ընկերէն, որ գրքերու մասին խորհուրդ կը հարցնէ ձեզմէ: — Ըսէք, պէտք է իր դիմել բարի եւ ուսեալ անձի մը լաւ խորհուրդ առնելու համար, ես ալ ուրիշի խորհուրդին կարօտ եմ: ... անաղնիւ չգտնուելու համար ... որ միշտ բարի եւ աղնիւ:

եղած ես, կը ներփակեմ գրքերու ցանկ մը, զորոնք ես
չատ յօժարութեամբ և մեծ հաճոյքով կարգացեր եմ:
Այդ բոլոր նշանակած գիրքերս ստացեր եմ ծնողքէս և
ուսուցչիս խորհուրդով, ուստի կրնաս վստահաբար կար-
գալ ...

Շնորհակալութիւն յայտնեցէք ընկերոջ՝ ձեր վրայ
ունեցած համարումին համար: Ողջոյն, և այլն:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ

Բալէզան ամիրային բանակը

Համարուր բանակին մէջ կը հնչեն
Ամէն փողեր, թմբուկ, շեփոր վըճիտ՝ բարձր:
Հեթանոսներն իջան դետին որ զինուին:
Ամիրան ինք չ'ուզեր դանդաղ երեւալ:
Ան կը հագնի իր լանջապանն ոսկեհուռ,
Կը պնդէ իր ականակուռ՝ ոսկեզարդ
Պերճ սաղաւարտն, և յետոյ ձախ իր կուշտին
Կը կապէ սուրի, հըպարտութեամբը՝ անոր
Անուն մըն է գըտեր. լըտեր է անի
Կարլի սուրին մասի, և այդ պատճառաւ
Զայն Պրեսիէօզ կը յորջորջէ. «Պրեսիէօզ»
Ի իր խրախոյսը կռիւներու՝ մարտի մէջ:
Այրուձիին աղաղակել կու տայ զայն,
Յետոյ վըզէն կը կախէ լայն՝ մեծ վահանն.
Ոսկի է գուղն անոր, եզերքը՝ բիւրեղ.
Փոկը կերպաս մ'ընտիր, ծիրերն՝ ասղնագործ.
Կ'առնէ սըւինը՝ զոր Մալտէ կը կոչէ.
Խոշոր է բունն անոր լախտի մը նըման.
Երկաթը լաւ բեռ մը կ'ըլլար ջորիի:
Բալիզան իր երիվարին վրայ հեծաւ.
Անդրծովեայ Մարկուլ բռնեց ասպանդակն:
Քաջն ունի շատ մեծ աքումէջ, նեղ կուշտեր,
Եւ լայն կողեր, կուրծք ընդարձակ՝ չափածոյ,
Կարչնեղ ուտեր, մոյն ջինջ՝ վըճիտ, խըրոխտ դէմք.

Գլուխ գանգրագեղ՝ սպիտակ՝ գարնան զերդ ծաղիկ,
 Եւ քաջութիւնը՝ զայն ցուցած է յաճախ.
 Աստուած իմ, ի՞նչ պարոն, թէ՛ւայ քրիստոնեայ
 Կը խրթէ ձին. խրթանին տակ կը ցայտէ
 Արիւնը՝ ջինջ. փոս մը կ'ոտնու քառատրոփ.
 Կրնար հոն մարդ շատ լաւ չափել յիսուն ոտք:
 Կ'աղաղակեն հեթանոսներն, «Ա՛յ պիտի
 Պաշտպան կենայ մեր չուերուն. Ֆրանկ չըկայ
 Որ յանդգնի հեռը կուռիլ, և կամայ
 Թէ՛ ակամայ չըկորսնցնէ իր կեանքն հոն:
 Կարօլոս խենդ է որ չելաւ չըզընաց»:

ՌՈՒԱՆԻ ԵՐԳԸ. (Թրգմ. Տ. Ա. Ղազիկեան).

Համարուոր – բոլոր բովանդակ: Շեփոր – փող: Ամերայ
 իշխան, պէյ: Լանջապան – կոշիկի գրամ: Ոսկեհոռ –
 ոսկիէ կռած: Ոսկիով շինած: Ահանակուռ – գոմարով խրե-
 կած: Պերճ – անոռանի, մեծ, բարձր, փառացի, պանծալի:
 Այբուճի – ձիաւոր զօրք. Բեւբեղ – գոմարի տեսակ մը:
 Փռի – երկայն կաշի, սուրիւն կախելիք: Մեր – բոլորտիք,
 շրջան: Աղնեգործ – ասեղով բանուածք: Լախա – գոնտ,
 բիր, խարազան: Երեմար – ձի: Աքամէջ – երկու սրունք-
 ներուն միջոցը, գաւակ: Զափածոյ – լափած: Կարչնեղ –
 չղոշտ, պիւնդ, ուժեղ: Մոյն – ունեցած ձեռք՝ վայելչութիւնը.
 Գանգրագեղ – զեղեցիկ գռուգ, (մագով): Խթեղ – խորել դրպ-
 լի, ձրել, մշտել, կնի: Ոտնու – ցատքել: Քառատրոփ –
 լորս ոտքով վագուածք ձիու: Անգրծովեայ – ծովէն անդին
 եղող:

Միադիմի բայեր

180. Միադիմի (այսինքն՝ մէկ դէմք միայն ունեցող) կը կոչուին երրորդ դէմքով միայն գործածուած բայերը, որոնք արտաքսապէս զուրկ կ'երեւին խնդիրէ (127-8), որ կամ բայէն վերջը դրուած կ'ըլլայ և կամ կը գուշակուի բային խմաստէն: Զոր օրինակ այս խօսքին մէջ «կ'ըսեն թէ Մեծն Աղեքսանդր վեհանձն էր.» կ'ըսեն բային տէրը (127) կը գուշակուի, այսինքն՝ պատմագիրները կ'ըսեն: Այսպէս երբ ըսենք «Հարկ է զուրցել ընզի՝ որ ...» կը հասկցուի. Քեզի զարցելը կամ զարցելու գործողութիւնը հարկ է: — Այսպէս նաեւ երբ կ'ըսենք կը ձիւնէ, կ'ունձրեւէ, կ'որոտայ, և այլն, դիւրաւ կրնանք գուշակել բային մէջ ծածկուած խնդիրը և տէր բային՝ որ է երկինքը, իսկ խնդիրն է «կը ձիւնէ ձիւնը, կ'անձրեւէ անձրեւը, կ'որոտայ որոտումը» և այլն:

181. Ամենէն աւելի գործածուած միադիմի բայերն հետեւեալներն են.

պէտք ըլլալ, որ բաղադրեալ—ժամանակներու մէջ կը լծորդուի նաեւ ժողովին և երկրորդ դէմքերով. պէտք եմ ուտել, պէտք ես հագուիլ, պէտք է սպասէ, պէտք են համբերել, պէտք էք հաշուել, պէտք են վճարել: — Այսպէս նաեւ անկատարը՝ պէտք էի, պէտք էիր, պէտք էր, պէտք էինք գալ, պէտք էիք մնալ, պէտք էին երթալ. և այլն:

հարկ ըլլալ, կը լծորդուի երրորդ դէմքերով. հարկ է, հարկ էր, հարկ պիտի ըլլայ, հարկ պիտ' ըլլար, հարկ որ ըլլայ կամ ըլլար, և այլն:

կ'ըսուի, կ'ըսեն, ըսուած էր, պիտի ըսուի, պիտի ըսուէր, և այլն:

կը ըստի, կը լսուէր, պիտի լսուէր, որ լսուէր,
և այլն:

կը կարծուի, կը կարծուէր, պիտի կարծուէր, պիտի
կարծուի, որ կարծուէր, և այլն:

կը խօսուի, կը խօսուէր, պիտի խօսուի, պիտի
խօսուէր, և այլն:

կ'երեւի, կ'երեւէր, պիտի երեւի, որ երեւի, և
այլն:

կը թուի, կը թուէր, պիտի թուէր, որ թուէր,
և այլն:

կարելի է, հնար է, անկարելի է, անհնար է, և
այլն:

կը հանդիպի որ, կը պատահի որ, կը պատահեր
որ, և այլն:

27. — ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

1. Կարգաւ ընթերցումի հատուածը և պատմել ամօր
պարունակութիւնը:

2. Թեւադրութեամբ ուղղագրել հետեւեալ պարբերու-
թիւնը:

Ճշմարիտ բարեկամ մը կը փափաքի և միայն իր
բարեկամին բարիքը կ'ուզէ: Նթէ բարեկամը թերանայ
իր պարտքերուն մէջ, եթէ անփոյթ ըլլայ ընելու այն
բաները որ իր անձին օգտակար են կամ կրնան ըլլալ,
կը խրատէ զայն քաղցրութեամբ, խորհուրդ կու տայ
ուղղելու ինքզինքը կիրթ և սիրալիր խօսքերով, և ու-
րախ կ'ըլլայ ամենէն սիրուած և յարգուած տեսնելով
զայն: Նթէ գտնէք ճշմարիտ բարեկամ մը յարգեցէք
զայն, հաւատարիմ եղէք իրեն, ջանացէք երբէք տհա-
ճութեան առիթ չտալ, որովհետեւ ճշմարիտ բարեկամ
մը անգին գանձ մըն է, և գանձերը մեծ զգուշութեան
տակ կը պահուին և կը յարգուին:

3. Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէ՛ք, կէտերում տեղ միադէմ քայլեր դնելով:

Ամէն մարդ, առանց բացառութեան ... Հպատակի օրէնքին. — Բոլոր քաղաքին մէջ ... օրուանս տխուր արկածին վրայ. — Յանցանքին համեմատ կ'ըլլայ պատիժը ... գուշակել հետեւանքը. — Հինգ օրէ ի վեր ... կ'երեւի անձրեւային աշուն մը պիտի ունենանք. — Թագաժառանգին համար ... թէ շատ ժողովրդասէր մէկն է. — Շատ մարդիկ կը սոսկան երբ գէշ օգին ... երկինք. — Իմ գալուստ ... կայ՝ այդ գործը վերջացնելուն համար. — Դու ... նախ պահանջես իրմէ բրած գործին հաշիւը. — Այս ամառ ... ձեզի այցելութեան գամ, եթէ արգելք մը չունենամ. — Պարոն ... դիտաւ որ զիս կը ստիպէք օրինական միջոցներու գիմել. — Տղաները ... հետեւի իրենց ծնողքին և դաստիարակին բարի թելադրութիւններուն. — Պատարաստ եմ ձեզ օգնելու ... որ ըլլայ կանչէ զիս. —

Շարթուս մէջ հօրեղբօրս գալստեան կը սպասէինք ... միաքը փոխած է:

Օրինակ. Ամէն մարդ՝ առանց բացառութեան պէտք է հպատակի օրէնքին:

4. Հետեւեալ միադէմ քայլերով մէկ մէկ խօսքեր շինեցէ՛ք:

Պէտք է, կարելի է, կը լսուի, գուցէ թէ, կը պատահի որ, կը ձիւնէ, կը թուի, հարկ էր, կը խօսուի, կը կարծուի, կ'ըսուի:

Օրինակ. Պէտք է որ ինքն աճի և ես մեղմանամ:

5. Բացատրեցէ՛ք զրելով՝ հետեւեալ խօսքերում իմաստը:

Ինչպէս ցեցը հագուստին և որդը փայտին, նոյնպէս միասակար է տրամութիւնը մարդուս սրտին. — Ով որ ուրիշին խորունկ փոս փորէ, ինքն անոր մէջ պիտի իյնայ. և ով ցանկ քակէ օձը պիտի հարուածէ զայն. — Վայ քեզ քաղաք, որ մանուկ թագաւոր ունիս:

6. Լուծեցէ՛ք հետեւեալ մախաղասութիւնները զրաւոր:

Գիշերը քնանալու համար եղած է. քնոյ մէջ հանգիստ գտնելու և հանգստեամբ նոր ոյժ և նոր կորով

աշխատելու համար: Օրն եղած է աշխատելու, ուսանելու միտքը և մարմինը կրթելու համար: Երանի՛ անոր որ զիտէ՝ օգտուելի անոնցմէ:

7. Շարադրեցէ՛ք հետեւեալ պատմութիւնը խօսեցմնելով մայրը և իր երկու զաւակները՝ Գեղամն ու Նուարդը:

Վերջիններս մօրերնէն ծածուկ շաքարոտ պառուկներ կը վերցնեն մառանէն: Երբ մայրը կը հարցնէ, իսկը՞րան երկուքն ալ կ'ուրանան. բայց նուարդ թաշկինակը գրպանէն հանած տան՝ դեղձի կեղեւ մը գետին կ'իյնայ. մօրը զիտողութեան վրայ Նուարթ ինքզինքը արգարացնելու մտքով՝ կ'ըսէ—իմա չէ այդ, ես թուզ մը և տանձ մը միայն կերայ, դեղձը Գեղամը կերաւ: — Գեղամ կը զայրանայ քրոջ ապշութեան վրայ: Մայրը կը յանդիմանէ զիրենք և կը խրատէ ըսելով—սուտերը կարճօտն են — շուտ թէ ուշ երեւան կ'ելլեն: Միշտ ուղիղը ըսելու էք եթէ կ'ուզէք հաւատալի ըլլան ձեր խօսքերը և պատուաւոր մարդու տեղ բռնուիք, վասն զի եթէ մէկը ստախօս ճանչցուի, երբ ստոյգ ալ ըսէ ո՛չ ոք կը հաւատայ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մարդկային ալիքը

Բայց, Սիրելի Հենրիկոս, ... Այս պատուհանէս միայն ծովը չէ որ կը տեսնուի, վար առնելով աչքերնիս՝ հրապարակին վրայ կը տեսնենք ուրիշ մէկ ալիք մը, որ է վեր ելող և վար իջնող մարդկանց ալիքը և այս ալիքն ալ նոյնպէս առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ընաւ չի դադրիր:

Գարձեալ վար նայելով և աչքովնիս հետեւելով այս մարդկային ալիքին, ես երկար ժամեր մտածութեան մէջ կը խորասուզուիմ: Այս ճամբան՝ մարդկային աշխարհի պատկերն է, ուր կան մարդիկ որ կ'ելլեն և մարդիկ որ կ'իջնեն, բիւրաւոր և միլիոնաւոր, և սակայն ամէնքն ալ իրարմէ շատ տարբեր են: Հոս,

այս պատուհանին բարձրութենէն կը տեսնեմ բոլոր այն ճաղատ և գիսաւոր, բաց ու գոց, և բարձր ու ցած գլուխները: Կը տեսնեմ անոնց զանազան շարժումներն և կը լսեմ ուրախ կամ տխուր ձայները, կը լսեմ ծիծաղները և հայէոյանքները որոնք զիրար կը գրկեն օդին մէջ, խառնուելով մարդկային քրթմնջիւններուն հետ, և ինչպէս անտառի սօսափիւնը՝ ուր իւրաքանչիւր ճիւղ, իւրաքանչիւր տերեւ իր լեզուն կը խօսի: Կ'անցնին ու դարձեալ կ'անցնին ալէզարդ գլուխներ և ճաղատ գլուխներ՝ կից նորածին զանգրահեր գլխիկներու՝ որոնք յենած են իրենց մօրը հերարձակ մազերուն, և կ'անցնին աղջիկներու սիրահար և գեղեցիկ սանտրուած գլուխները, կատաղի պառաւներու գիսախրոխ գլուխներուն մօտ, իւրաքանչիւրն իր հետ տանելով մտածութիւններու և բաղձանքի, յոյսերու և ռիսկալութիւններու, զղջումի և զուարճութիւններու ամբողջ աշխարհ մը: Եւ արագ արագ կ'անցնին մարդկութեան մեծ գետին մէջ, ինչպէս ալիքներն աշխահիս ովկիանին մէջ: Եւ ինչպէս իւրաքանչիւր ալիք իրեն անթիւ զուարճութիւններուն մէջ կը մրմնջեն մերձաւոր ալիքին տակ, իրենց ծագումներուն և իրենց կեանքի գաղտնիքներուն երկար պատմութիւնը, այսպէս ալ այն մարդկային գլուխներն իրենց աչքերու փայլէն և ձայնի ելեւէջներէն դուրս կը ցոլան կեանքի պայքարներուն երկար փոփոխումներն, անցելոյն յիշատակները և ապագային մտահոգութիւնները: Ոչ մի բան այնչափ չի նմանիր ծովուն անհունութեան որչափ մարդկային ալիքի մը այս միւս անհունութիւնը որ կ'ելլէ ու կ'իջնէ քաղաքի մը կամ գիւղի մը փողոցներուն միջեւ:

ՄԱՆՏԷԴԱՅՑԱ «ԳԼՈՒԽ»

Խորասուզուել - ընկղմիլ: Ճաղատ - զիւռն աւելելի մագերը քափած: Գիսաւոր - երկայն մագերով: Քրթմնջիւն - տրտունջ: Սօսափիւն - տերեւի՝ օդի ձայն, քեւերու ձայն,

յնեկոց: Աւէշարդ — անհամար մագերով, մօրուքով: Կից — քովը, մօտը: Գանգրահեր — գետի մագով — Հերարձակ — մագերի ազատ ձգուած, արձակուած: Գիսախուխ — փաշտած մագերով: Մրմնջէլ — փսիսալ, հառաչել, մրմնալ: Յոջալ — շողալ, դուրս ցարել, (յոյս բոց, և այլն): Պայքար — վիճ, կռիւ: Մտահոգութիւն — մտածութիւն: Ելեւէջ — ելնալը ու իջնալը: Մերձաւոր — մօտիկ գտնուող: Անհունութիւն — վերջ չունեցող, անչափ, անհատկում:

Բայերու խնդիրները

182. Բացատրեցինք կանխաւ (177) թէ ի՞նչ ըսել է բայի մը խնդիրը, կ'աւելցնենք հիմայ որ երկու տեսակ խնդիր կայ, այսինքն՝ ուղղակի խնդիր՝ որ քերականօրէն կը կոչուի խնդիր սեռի, և անուղղակի խնդիր՝ որ կը կոչուի խնդիր բնութեան:

183. Խնդիրը որեւէ հոլովի մը ձեւին տակ կը ներկայանայ: Երբ խնդիր մը միեւնոյն հոլովով կը պատշաճի բայերու ամբողջ տեսակի մը՝ կ'ըսուի խնդիր-սեռի: Զոր օրինակ. բոլոր ներգործական և անցողական բայերը իրենց խնդիրը հայցական հոլովով կը պահանջեն. ուստի այս հայցական հոլովով գրուած խնդիրը կ'ըսուի խնդիր-սեռի ներգործական և անցողական բայերուն: — Կրաւորական բայերը իրենց խնդիրը բացառական հոլովով կը պահանջեն, իսկ էական բայերը՝ ուղղականով:

184. Հայցական հոլովով դրուած խնդիր-սեռին՝ կընայ որոշեալ հայցական և կամ տնորոշ հայցական ըլլալ. երբ ըսենք հաց ուտել, չորս խմել, հայր մը սիրել, ծաղիկներ խնամել, այս խօսքերուն մէջ չենք յայտնել թէ ի՞նչ հաց ուտելու է, ո՞ր չորս խմելու է,

որ հայրը սիրելու է և կամ խնչ ծաղիկներ խնամելու է. այդ բառերը հայցական հոլովով զրուած խնդիրներ են, բայց չեն որոշեր այս ինչ հացը, այն ինչ չորը, այդ հայրը, այն ծաղիկները, ուստի կ'ըսուին անորոշ հայցական կամ անորոշ խնդիր սեռիւ ինչհակառակն երբ նոյն խօսքերն ըսենք որոշելով թէ այն հացը կեր, այդ չորը խմէ, այս հայրը սիրէ, այդ ծաղիկները խնամէ, այն ժամանակ խնդիրը որոշուած իր մը կը ցուցնէ և հետեւաբար կ'ըսուի որոշեալ հայցական կամ որոշ խնդիր սեռիւ:

Ինչ որ ըսինք հայցական հոլովով խնդիր—սեռիներուն համար՝ նոյնն հասկնալու է բացատրական հոլովով՝ կրաւորական բայերուն խնդիրին համար. զոր օրինակ. անորոշ ևն՝ երբ ըսենք կոյժակէ զարնուիլ, առագակէ կողոպտուիլ, աշտարակէ մը ձգուիլ, և այլն. որոշ կ'ըլլան երբ ըսենք, այսօրուան կոյժակէն զարնուեցաւ, Սմկո առագակէն կողոպտուեցան, տաճարին աշտարակէն վար ձգուեցան, և այլն: — Նմանապէս ուղղական հոլով խնդիրներն անորոշ են՝ երբ ըսենք, մարդ հարկաւոր է. — հոս շուն մը պահուըտած պիտի ըլլայ, և այլն. որոշ կ'ըլլայ երբ ըսենք, քեզի ծանօթ մարդն հարկաւոր է. — հոս մեր շունը կամ սև շունը պահուըտած պիտի ըլլայ:

185. Խնդիրը կրնայ բայէն թէ՛ առաջ և թէ՛ վերջը զրուիլ: — Ինչպէս տեսանք՝ ներգործական և անցողական բոլոր բայերը հայցական հոլովով խնդիր կ'ուզեն. կրաւորական բոլոր բայերը՝ բացառական հոլովով, իսկ էական բայերը՝ ուղղական հոլովով: Իսկ չեղոր բայերը որոշեալ հոլովով մը խնդիր չունին, այլ զանազան հոլովներով և կամ

նախադաս ու յետադաս բառերու միջամտութեամբ, ինչպէս որ բային բնութիւնը կամ նշանակութիւնը կը պահանջէ. ահա այս տեսակ խնդիրները քերականութեան լեզուով կը կոչուին խնդիր թնոթեան. զոր օրինակ. մեկու մը նմանիլ, արուսի վրայ նստիլ, քատրոնէն դուրս կենալ, մէկու մը թելին կոթնիլ, և այլն:

ԾԱՆՈԹ. — Չէզոք բայի մը ինչ հոլովով խնդիր առնելը կրնայ գիտցուիլ վարժութեամբ և կամ ընտիր բառգրքի մը մէջը նայելով այն բայը՝ որուն խնդիրին հոլովը կ'ուզենք գտնել:

28. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթերցումիմ ոտամաւորը և արծաւ գրել ամոր իմաստը:

2. Կատարել հետեւեալ ուղղագրութիւնը թելադրութեամբ:

Մի մոռնաք ձեր մանկութեան ընկերները, ձեր առաջին բարեկամները, ո՛ր տղաներ: Հեռաւորութիւնը պէտք չէ ջնջէ սէրը: Նթէ գեղեցիկ քաղաքի մը մէջ կը գլտնուիք, շրջապատուած կրթուած և ազնիւ անձերէ, պէտք չէ ասոր համար մոռնաք ձեր ծննդեան աւանը, այն հեռաւոր երկրին անկիւնը ուր ծնած ու մեծցած էք. պէտք չէ մոռնաք այն անձերն՝ որոնք ուրախացան ձեր առաջին ժպիտը տեսնելով, որոնք ձեր թափած առաջին արցունքը սրբեցին, որոնք ձեզի ընկեր եղան ձեր մանկական խաղերուն մէջ:

3. Հետեւեալ բառերը սեռի խնդիր գործածելով մատակարարութիւններ կազմեցէք:

Պատուհան, խնճոյք, պսակ, հրաւէր, գազան, երէ, վիշապ, նոճի, մեխակ, բուրաստան, որդայթ, մահիճ:

Օրինակ. Եւ բացաւ Նոյ տապանին պատուհանը զոր շինեց, և արծակեց ագռաւը:

4. Միեւնոյն քառերը իբրեւ բնութեան խնդիր գործածելով՝ մախադասութեւններ կազմեցէք:

Օրինակ. Երիտասարդ մը Եւտիքէս անուն, կը նըստէր պատուհանին վրայ ... կը ննջէր խոր քնոյ մէջ ընկղմած:

5. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ՝ կէտերուն տեղ սեռի խնդիրներ դրէք խմաստին համեմատ:

Թռչունները գարնան եղանակին մէջ կը շինեն իրենց ... — Աշխարհի բոլոր ժողովուրդներն՝ ունեցած են մեռելներու համար առանձին ... մը. — Մեծամեծ քաղաքներն ունին սովորաբար իրենց ... — Պաղովտոս Բ. Սոսեր՝ Աղեքսանդրիոյ մէջ հիմնեց նշանաւոր ... մը, որ յետոյ Արարացիք կարծանեցին. — Եղիշէ վարդապետը գրեց Վարդանանց պատերազմին ... — Զուրը իր մէջ կը ցոլացնէ իր եզերքը գտնուած ...՝ գլխիվայր: Մարմնական աշխատութիւնը կը զօրացնէ մարդու ... — Շատ մը պտուղներ իրենց մէջ ... կը պարունակեն. — Այլը կերակուրներուն ... կու տայ և կը դիւրացնէ ... — Հովիւն իր հետ ընկեր կ'ունենայ պաշտպան ... մը և անոր հետ կը հսկէ իր հօտին վրայ. — Գինին ուրախ կ'ընէ, իւզը զուարթ, և հացը կը հաստատէ մարդուն ... — Իմաստուն որդին կ'ուրախացնէ իր ..., անմիտ որդին՝ տրամութիւն է մօրը:

6. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ յընթացքով յարմար բնութեան խնդիրներ:

Լուդովիկոս Ժ.Պ. դեռ մանուկ էր երբ Թագաւորական ... բարձրացաւ. — Յովսէփ նահապետին եղբայրները նախանձեցան ... վրայ. — Փոքրիկ տղաներուն սակրաները սկզբան գործարանաւոր ... կը բաղկանան. — Գիրքերն են մտերմագոյն ... գրասէր մարդուն. — Երկիրս կը թաւալի իր ... վրայ 24 ժամուան մէջ. — Արջառները ... կը սնանին. — Մեղուն և առհասարակ թեւաւոր միջատները ... կը թռչտին. — Զիդերն երբեմն ... սաստիկ կը ցաւին, որ գելում կ'ըսուի. — Երկրագունտը շրջապատուած է ... — Բոյսերէն մեծագոյն մաս մը կը գործածուի ... — Խեցգետինը կը բնակի ... մէջ. — Անուշ ջուրի ձուկերը կ'աճին ... մէջ:

7. Գրեցէ՛ք ճետեւեալ շարադրութիւմը խորհրդածնլով տրուած ծրագիրին վրայ:

«Թշնամանքները աւազի վրայ գրեցէ՛ք, բարիքները մարմարիոնի վրայ փորագրեցէ՛ք»: Այս վաղեմի առածը կ'ուզէ ըսել թէ մարդս պէտք է ներէ և մոռնայ իր կրած թշնամութիւնները, բայց միշտ և հանապազ յիշէ իր ստացած բարերարութիւնները: Գրել անյիշաչարութիւն կոչուած առաքինութեան վրայ, որ աղնուական և վեհանձն ոգւոյ յատկանիշ է . . . :

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ

Անշարժ երկնքին նկարագրութիւնը

Ինչպէս շանթ մ' յանկարծացու կը ջլատէ
Տեսողական ոյժն՝ աչքերու չըթողլով
Նկատելու նոյն իսկ խոշոր մարմիններն,

Այսպէս զիս սաստկափայլ լոյս մը պատեց,
Եւ փայլին քօղով ծրարեց այն կերպով՝
Որ աչքերըս բնաւ բան չըտեսան:

«Այս երկինքս անդորրացնող Սէրը՝¹ միշտ
Իր մէջ այսպէս ողջունով կ'ընդունի,
Որպէս զի ճրագն իրեն բոցին յարմարցնէ»:

Համառօտ խօսքերս հազիւ լըսեցի՝
Իսկոյն ըմբռնեցի թէ առի
Կարողութիւն մ'ունեցածէս գերազանց:

Եւ նոր տեսողական զօրութեամբ
Վառուեց՝ այնպէս որ բնաւ լոյս մ'անապակ
Այլ եւլս չէր կըրնար յաղթել նայուածքիս:

Կայծակնափայլ գետածեւ լոյս մը տեսայ
Զոյգ ափունքներով, հրաշալի՝
Գարունէ մը գունագեղ զարդարուած:

1. «Այս երկինքս անդորրացնող Սէրը՝ ... իրեմ բոցին յարմարցնէ»: Երանինն է այս խօսքերը զուրպօր, զոր քիչ վերջը (ոտա-
նաւորին վերջին տողին մէջ) աչքերուս արեգակը կը կոչէ:

Կենսաբեր կայծեր գետէն կ'ելլէին,
 Մաղիկներուն մէջ փրփուելով ամէն կողմ՝
 Իբր ոսկեհոռ կարկեհաններ հրաշողող:
 Յետոյ կարծես բուրմունքներէն ըզզլլած՝
 Կը սուզուէին դարձեալ չըքնող գետին մէջ,
 Մէկուն մըտած պահուն՝ ուրիշ մ'ելլելով:
 Ըզբեզ վառող ու ճընշող այն վեհ փափաքն՝
 Որով տեսածդ արդ ըմբռնել կը բաղձաս,
 Որչափ սաստիկ՝ այնչափ հաճոյ է ինծի:
 Սակայն պէտք է որ խրմես դուն այս ջրէս՝
 Սոյնքան ծարաւդ անցընելէ կանխադոյն:
 Սոսպէս ըստ ինձ՝ արեգակն աչքերուս:

ԴԱՆՏԷ ԱԼԻԳԻԵՐԻ - ԱՐԱՅՈՒԹԻՒՆ
 ԵՐԳ. Դ. 46-73

(Թրգ. ՝ ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ)

Յանկարծացող - յանկարծ ցոյացող: Ջլատել - չիղերը
 բուշցնել, ուժարափ՝ սրտարափ ընել: Նկատել - նայիլ, դի-
 տել, աղիկ տեսնել, սրռել: Անապակ - գուռ, պարզ, անա-
 բառ, մաքուր: Սաստիկափայլ - սաստիկ փայլ ունեցող:
 Կայծակնափայլ - կայծակի փայլով: Անգորբացնող - հան-
 դարտեցնող: Գունապեղ - գեղեցիկ գոյնով, գոյնզգոյն:
 Կենսաբեր - կեանք բերող, տուող, ունող: Կարկեհան -
 կրակի նման քար: Հրաշողող - կրակի պէս փայլփրող:
 Զգլլել - գիւնովնալ, գրռիւր զարնել: Սուզուել - ընկղմիլ,
 քարխուշիլ, ծածկուիլ:

Գերբայ

186. Ինչպէս մինչեւ հիմայ տեսանք բայերու լծորդութենէն՝ դերբայ կոչուած բառերը բայի մը մասը կը կազմեն, բայց որովհետեւ միանգամայն բայցոյականներ և բայածականներ են, ուստի գոյականներու և ածականներու նման կը հոլովուին:

187. Բայցոյական կամ բայանուն կը կոչուին անորիշ և ապառնի դերբայները, իսկ բայածական են ներկայ և անցեալ դերբայները: Ասոնց իւրաքանչիւրին նշանակութեան վրայօք արդէն խօսեր ենք (133, 5), ուստի կը մնայ քանի մը խօսք ըսելու անոնց հոլովումներուն վրայօք:

188. Անորիշ դերբայը կը հոլովուի միայն եզակի թիւով Գ. հոլովման պէս. զոր օրինակ.

խաղալ,	խաղալու,	խաղալէ,	խաղալով
սիրել,	սիրելու,	սիրելէ,	սիրելով
նստիլ,	նստելու,	նստելէ,	նստելով
թողուլ,	թողլու,	թողլէ,	թողլով

189. Ներկայ դերբայները կը հոլովուին թէ՛ եզակի և թէ՛ յօքնակի առաջին հոլովման պէս. զոր օրինակ.

Եղ. խաղացող,	խաղացողի,	խաղացողէ,	խաղացողով
սիրող,	սիրողի,	սիրողէ,	սիրողով
նստող,	նստողի,	նստողէ,	նստողով
Թողուցող,	Թողուցողի,	Թողուցողէ,	Թողուցողով

Յոր. խաղացողներ, —րու, —րէ, —րով (այսպէս՝ սիրողներ, նստողներ, Թողուցողներ):

190. Անցեալ դերբայներուն —եր վերջացած ձեւերն անհոլով են. իսկ —ած վերջաւորածները կը հոլովուին թէ՛ եզակի և թէ՛ յօքնակի առաջին հոլովման պէս. զոր օրինակ.

Եզ. խաղացած, խաղացածի, խաղացածէ, խաղացածով. (այսպէս նաեւ՝ սիրած, սիրածի, նստած, նստածի, բոլած կամ բողոջած, բողոջածի, և այլն):

Յոք. խաղացածներ, խաղացածներու, խաղացածներէ, խաղացածներով. (այսպէս նաեւ սիրածներ, նրստածներ, բողոջածներ, կամ բողոջածներ, և այլն):

ԾԱՆՈԹ. — Փոխանակ —ած վերջացող անցեալ դերբային՝ երբեմն կը գործածուի աշխարհաբարի մէջ ալ՝ զրաբարէն փոխ առնուած —եալ դերբայը. զոր օրինակ. անցեալ աշուներ, անցեալ օրերը, անցեալները, մնացեալը, մոկեցեալը, հնձեալ արտ մը, լքեալ կիւն մը, սիրեցեալ բարեկամ մը, դատապարտեալ ազգ մը, աշերեալ քաղաք մը, և այլն:

191. Ապառնի —յու վերջաւորուած դերբայներն անհոլով են, իսկ —լիք վերջաւորածները կը հոլովուին առաջին հոլովման պէս՝ եզակի և յօքնակի.

Եզ. խօսելիքը կարճ է, խօսելիքը կը զուշակեմ, խօսելիքին կերպէն կախումն ունի յաջողութիւնը, խօսելիքին դու պատասխանը տո՛ւր, խօսելիքէն պիտի հասկցուի գործելիքը, խօսելիքովդ զլուխս մի՛ ցաւցըներ:

Յոք. խօսելիքներ, խօսելիքներու, խօսելիքներէ, խօսելիքներով:

ԾԱՆՈԹ. — Պէտք չէ —յու վերջաւորած ապառնի դերբայ մը շփոթել՝ անորոշ դերբային սեռական հոլովին հետ. այս վերջինը հետը գոյական մը կ'ուզէ իբր յատկացեալ (97) զոր օրինակ. խաղալու բուդր, պարելու սրահ, գրելու

արուեստ, յարու բան, սգարու ժամանակ. իսկ ապառնի դերբայը բաղադրեալ ժամանակներ կը ձեւացնէ. զոր օրինակ. խաղալու եմ, խաղալու եի (այսինքն պէտք է կամ պիտի խաղամ, և այլն). ասկէ զատ իբրեւ ածական ալ կը գործածուի. զոր օրինակ. վախճալու երազներ, (այսինքն՝ վախ ազդող, ահռելի, երկիւղալի), փորձելու գործեր (այսինքն՝ փորձի տակ ձգուելի, փորձելի), տեսնելու բան եր (այսինքն՝ տեսութեան արժանաւոր, և այլն:

29. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումը և պատմել ամոր պարու մակութիւնը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:
Սիրենք ով որ մեզի բարիք կ'ընէ, ով որ կ'աշխատի մեր սիրտը աւելի բարեգարգել և ազնուացնել զայն, ով որ սիրով կը խրատէ զմեզ ետ կենալ մեր թերութիւններէն, ով որ կը սորվեցնէ մեզի ճանչնալ և որոշել ճշմարիտը՝ սուտէն, ով որ կու տայ մեզի առատօրէն ամէնէն աւելի մեծ գանձը, որ մարդ կրնայ ունենալ, դանձը որ ոչ ոք կրնայ յափշտակել, կրթութիւնը: Սիրենք մեր ուսուցիչները:

3. Հետեւեալ խօսքերում մէջ եղած ածական դերբայները՝ գոյական դերբայի վերածեցէք, իրեմ ըմկերացող գոյականը զեղջելով և կամ սեռականի փոխելով:

Օրէնքները գիտցող մարդիկ չեն որ կը փրկուին, այլ զանոնք պահողները. — Ճաթած ամանը երկար կը դիմանայ. — Վաստկած դրամէդ մաս մը պահեստի դիր. — Կերած հացիդ համար շնորհակալ եղիր տուողին. — Թթուած գինիէն լաւ քացախ կը շինուի. — Աչքին հաւնած բանը սիրտն ալ կը բաղձայ. —

Աչքէ ընկած մարդը՝ սրտէ ալ հեռացած կ'ըլլայ. — Ըսած խօսքին և ըրած գործին տէրը չէ. — Գրած նամակդ շատ հաճոյ անցաւ բոլորիս. — Ունեցած բախտիդ յարգը ճանչնալու ես:

Օրինակ. Օրէնքները գիտցողները չեն որ կը փրկուին,

այլ զանոնք պահողները. — Ամանին ճաթածը երկար կը դիմանայ:

4. Հետեւեալ խօսքերում մէջ եղած ամցեալ դերբայները՝ ապառնի դերբայի վերածեցէք:

Կը յուսամ որ կրած նեղութիւնդ արդիւնաւոր ըլլայ. — Ամէն գետին ինկած սերմ չի ծլի. — Տեսած մարդիկդ մեր բարեկամներն են. — Զուրի մէջ ընկզմած առարկաներն իրենց կշիռքէն մաս մը կը կորսնցնեն. — Հնձուած դաշտին մէջ կ'արածեն ոչխարները. — Մարդս իր սիրած գործին հետամուտ կ'ըլլայ. — Լեռներուն վրայ եկած անձրեւը զաշաբերուն խոտը չի թըրջեր. — Ամէն երգուած եղանակ ախորժելի չէ. — Գրածներէդ զատ դեռ ուրիշ ալ կ'սոյ. — Պառկած տեղէն, կարծեմ գոհ պիտի չըլլայ. — Առաջուց գիտնալու է մարդ գնացած ճամբան. — Խնդրածս անսովոր բան մը չէ:

Օրինակ. Կը յուսամ որ կրելիք նեղութիւնդ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ:

5. Հետեւեալ դերբայներով և բայամուծներով այլեւայլ խօսքեր կազմեցէք:

Ձերբակալուած, հրաւիրելու, վաճառող, որոշելիք, — տեսածներէս, ճանչցողներուն, տուածովը, ծաղկելիքները, ընտրուածներէն, գտնելիքներով, մեռածներուն:

Օրինակ. Ձերբակալուածները բանտ տարուեցան ոստիկաններէն:

6. Հետեւեալ խօսքերում մէջ եղած բայամուծ թառերը ամօրիշ դերբայի վերածեցէք:

Ամառուան մէջ գորտերուն կռկուոցը տաղտկալի է ականջի. — Երգը ախորժելի է առհասարակ ամէն մարդու. — Ճաշի հրաւէրքը շատ հին սովորոյթ մըն է ազգերու մէջ. — Ծիծաղը մարդուն միայն յատուկ է. — Լողը վարժութեամբ կը սորվի մարդ. — Անհարկի բարկութիւնը ատելի է ամէնուն. — Սաստիկ վախը վտանգաւոր է մանաւանդ տղաներու համար. — Սգաւորին արտասուքը իր ցաւած սրտին սպեղանին է:

Օրինակ. Ամառուան մէջ գորտերուն կռկուալը տաղտկալի է ականջի:

7. Հետեւեալ ամօրիշ ղերբայմերը իբր ածական առ-
նելով խօսքեր շիմեցէք ձեռագայ օրինակին մօտան:

Օրինակ. Փորձուած բանը վիաներու պէտք չունի.
— Այդ գնով վաճառուելիք ապրանք չունիմ:

Փորձել, վաճառել, ապահովել, եռալ, վշտանալ,
կարօտիլ, ողբալ, քաշուիլ, պարծիլ, բերել, տանիլ,
ճանչնալ:

8. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ եղած գոյական (անցեալ
և ապառնի) ղերբայմերը՝ ածական ղերբայի վերածեցէք,
տալով իւրաքանչիւրին իրեն յարմար գոյական մը:

Մրցումի մէջ առաջ հասնողը կ'ընդունի յաղթանակի
պարգեւը. — Փնտրածնիս կրցանք վերջապէս փերեզա-
կի մը քով գտնել. — Երբոր կարուելիքները պատրաստ
ըլլան, իմացուցէք ինծի. — Արուեստաւորին և քու
շինածիդ մէջ խիստ տարբերութիւն կայ. — Տան հա-
մար ծախսելիքէդ զատ՝ բան մ'ալ մէկ կողմ դնելու ես
ապագայիդ համար. — Ո՛չ. պահածներէդ կ'ուզեմ որ
տաս ինծի, լաւագոյն ապրանքի պէտք ունիմ. — Հար-
սին բերածովը՝ փեսուն ընտանիքը լորտի պէս կրնայ
ապրիլ. — Խողին ուտելիքը՝ տիրոջ սեղանին աւելցուքն
է. — Պտուղներուն ընկածները որդնակեր կ'ըլլան. —
Լսուածներուն և ըսուածներուն մեծ մասը սխալ կամ
սուտ է. — Դէպքէն վիրաւորուածները հիւանդանոց
տարուեցան:

Օրինակ. Մրցումի մէջ առաջ հասնող մարդը կ'ըն-
դունի յաղթանակի պարգեւը: Ընկած պտուղները որդ-
նակեր կ'ըլլան:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Նկարագրուածիւն Երուսաղեմի

Եւ անոնք (Առաքեալները) մեկնած էին դժխեմ
Երուսաղեմէն՝ ... և բռնած էին ճամբան քաղցրիկ ջինջ
երկրին՝ ուրկէ զիրենք առած էր բռնի՝ հոգիներու խան-
դակաթ գողը: Վեղեցիկ էին սակայն խոնաւութենէ
կեղեւնին թափած հին տունները, ծակերուն վրայ ճերմակ

դրօշներով, և նոր խոտը որ կը կանաչացնէր որմերուն ոտքը, և սեղանները մաքրուած ծերերուն խոնարհ ձեռքերով, և փուռը որ ամէն ութ օր կայծեր կը ժայթքէր ծխոտ բերանէն: Եւ գեղեցիկ էր գրեթէ ծովային անդորրաւէտ աւանը՝ սեւ ու մերկ մանուկներու խմբիկներովը, արեւը ուղղահայեաց շուկային հրապարակին վրայ, պատկերն ու կողովները սալատուններուն մէջ. և ձուկի հօտը որ կը լեցնէր զայն՝ սիւքին հետ՝ ամէն արշալոյսի: Բայց լիճը՝ ամէն բանէ վեր՝ գեղեցիկ էր. հեղուկ պերողակ՝ բիւրեղով խայտարկէտ ականակիտ առաւօտներուն. կապոյտ տախտակ լայնատարած՝ ամպոտ միջօրէններուն. կաթնաթոյր աւազան արեւակի՝ վէտ վէտ խորշերով ճոխձեմ յակինթի՝ սրտային արեւմուտներուն. ստուեր ցնցուն՝ ձերմակ ծոպերով՝ աստղազարդ գիշերներուն. ստուեր արծաթի և անձկոտ՝ լուսնակ գիշերներուն: Այն լճին վրայ՝ որ կը թուէր խորշերանիկ և կորսուած երկրի մը, առաջին անգամ իրենց աչքերը տեսած էին գեղեցկութիւնը լոյսին և ջուրին, աւելի ազնիւ քան ծանրազանդաղ երկիրը և աւելի եղբայրական քան կրակը: Նաւակը առագաստներուն տրապիզներովը, իր մաշած նստարաններովը, իր ծիրանեղոյն ղեկովը՝ եղած էր իրենց համար՝ առաջին տարիներէն սկսեալ՝ աւելի սիրուն քան միւս տունը որ իրենց կը սպասէր, խուփ՝ ձերմակ և անշարժ՝ ափին վրայ: Չանձրոյթի և յոյսի այն անհուն ժամերը, ջուրերուն ցոլացումներուն ի դէտ, ցանցերուն ցնցումները, երկնքի թխպանալը, լեցուցած էին երկարագոյն մասն իրենց պարզ ու խեղճ կեանքին:

Մինչեւ այն օրը, ուր Տէր մը աւելի աղքատ և աւելի հզօր կանչեր էր զանոնք իրեն, իբր գործաւորներ գերբնական և վտանգաւոր աշխատանքի մը: Խեղճ հօգիները՝ խլուած իրենց սովորական կեանքէն՝ ամէն ջանք թափեր էին այրելու այն բոցով, բայց նոր կեանքը զիրենք ոտնակոխեց ինչպէս ողկոյզները հնձանին մէջ. ինչպէս ձիթապտուղը մամուլին տակ, որպէս զի դուրս բղխէին բիրտ սրտերէն՝ արցունքներ սիրոյ և գթութեան: Բայց կարեւոր եղաւ որ խաչը տնկուէր

կառավարին վրայ՝ որպէս զի արտասուէին ճշմարիտ արտօսութիւն, և խաշեալը դառնար ուտելու իրենց հացը, որպէս զի տաքնային յուսով:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ (Պատմութիւն քրիստոսի)

(Թրգ. Հ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ)

Դժխեմ – անզգամ, ժանտ: Զինջ – յստակ, մարդը, փայլուն, պայծառ: Խանգակաթ – սիրտը վառուած կարօտով՝ գրով՝ սիրով: Ժայթքել – դուրս տալ, փսխել: Սեւք – բարակ ու անուշ հոտ: Պերողակ – շաշակ, գօտի, վզի շար: Խայտաբէտ – բիծեր ունեցող: Ականակեալ – գուտ, փայլուն: Կաթնաթոյր – կարի գունով: Վէտ վէտ – շարժուն չուր, պայծառ: Ճոխճեմ – աղուր քաղուածք ունեցող: Յակինթ – ազնիւ կապոյտ բար: Յեցուն – շարժուն, ցնցող: Ծոպերից: Անձկոտ – կարօտ քաղոյ: Տրապիզ – սեղան և տախտակը: Խուփ – գոց, խռի: Թխպանալ – բռնա ըլլալ, մրկնալ: Ունակոխել – ոտքով կոխել, կոխկոտել: Հնձան – հնձան, գինի կոխելու և կամ եփելու տակաւ: Մամուլ – ձգմող գործիր: Կառափ – մարդու գլուխ, գանկը: Արտօսը – արցունք:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Նախդիր եւ Յետադիր

192. Բառերուն հոլովման վրայօք խօսած ժամանակնիս ըսինք (72, 77) որ խօսքի մէջ անոնց կրած զանազան փոփոխութիւններն հոյով կ'ըսուին, և բացատրեցինք մեզի ծանօթ վեց տեսակ հոլովներէն իւրաքանչիւրին նշանակութիւնը (78). բայց կան այնպիսի բառեր՝ որոնք այդ հոլովներէն առաջ

և կամ վերջը դրուելով՝ անոնց ունեցած նշանակութիւնը կը փոփոխեն. արդ այս տեսակ փոփոխութիւն պատճառող բառերը կը կոչուին նախդիր (եթէ հոլովուած բառէն առաջ դրուին) և կամ յետադիր (եթէ հոլովուած բառէն վերջը դրուին), և կամ ընդհանուր անունով հորովառու շտաբը:

ԾԱՆՈԹ. — Հորովներու վերջաւորութիւններն (78, 80, 81) և հորովառու շտաբը միեւնոյն պաշտօնը կը կատարեն անուններու և դերանուններու խօսքի մէջ կրած փոփոխութիւններուն նկատմամբ. որ է ըսել՝ նախդիր և յետադիր բառերն ուրիշ բան չեն ըներ՝ բայց եթէ անուններու և դերանուններու նորանոր հոլովներ կը կազմեն անոնց այլեւայլ պարագաները ցոյց տալով, թէ և յատուկ կոչումներ ու ձեւեր չունին, ինչպէս են Ուղղականն, Հայցականը, Սեռականը, և այլն:

193. Հորովառու՝ այսինքն՝ հորով տանող, հորով պահանջող կը կոչուին այս բառերը նման ներգործական, կրաւորական և չէզոք բայերու յատուկ հոլովով մը իրենց խնդիրը պահանջելուն (182-185). վասն զի այս նախդիր և յետադիր բառերն ալ հետերնին անպատճառ հոլովուած բառ մը կը պահանջեն, և այս հոլովուած բառը կը կոչուի իրենց խնդիրը:

194. Աշխարհաբարի մէջ մի միակ նախդիր տառ մը կայ՝ զրաբարէ փոխ առնուած, որ է, զ տառը, որ կը շինէ բառերու հայցական հոլովը և կը գործածուի այն պարագային՝ երբ հաւանակաւ նութիւն կայ շփոթելու ը վերջացող հայցականը (որոշեալ հայցական)՝ ը վերջացող ուղղականին հետ (որոշեալ ուղղական): Զոր օրինակ, երբ ըսենք եղբայրը սիրեց քոյրը, կրնայ շփոթուիլ թէ ո՞վ է սիրողը և ո՞վ սիրուողը (քանի որ հայերէնի մէջ տէր-

բային կրնայ բայէն թէ՛ առաջ և թէ՛ վերջը զրուիլ). ուստի շփոթ իմաստ չթողլու համար կ'ըսենք, եղբայրը սիրեց զբոյրը և կամ հակառակը՝ զեղբայրը սիրեց բոյրը: — Այսպէս կ'ըսենք մանաւանդ դերանուններուն մէջ «դու գիտ կը խնամես. տեսայ զքեզ ծառին տակը. զիբրը լաւ կը ճանչնամ. կ'ընդունիմ թէ՛ գձեզ և թէ՛ զսևոնք», և այլն:

195. Հոլովառու բառերը կրնանք երեք դասակարգի վերածել, այսինքն՝

Ա. Հոլովառուներ՝ որ միշտ իրենց խնդիրէն (193) առաջ կը զրուին.

Բ. Հոլովառուներ՝ որ միշտ իրենց խնդիրէն ետեւ կը զրուին.

Գ. Հոլովառուներ՝ որ անխտիր իրենց խնդիրէն առաջ և ետեւ ալ կը զրուին:

196. Իրենց խնդիրէն առաջ զրուող հոլովառու բառերէն ստէպ գործածութիւններն՝ հետեւեալներն են.

առանց. — Օր. առանց լաւ տեղեկանալու կը խօսիս. — չեմ ուզեր առանց քեզի հոն երթալ. — (տրական հոյով կ'առնէ).

բաց, բաց 'ի. — Օր. բաց 'ի քեզմէ՝ ամէնքը գիտեն. — բաց 'ի ցատկոտոշքեկէն՝ իր բնաւորութիւնը գտհացուցիչ է. — (բացառական):

դէպ, դէպ 'ի. — Օր. գնաց դէպ 'ի կամուրջը. — գետերը դէպ 'ի ծով կը հոսին. — դէպ անտառը դարձաւ. — (հայցական):

ըստ. — Օր. ըստ իմ գիտութեան. — ըստ քու ըսածիդ. — ըստ անոր մտածութեան. — ըստ քեզի՝ ամէն ինչ 'ի կարգի է. — (տրական):

իբր, իբրեւ, ինչպէս. — Օր. իբրեւ միամիտ մը կը մտածես. — սէրը իբրեւ կրակ կ'այրէ մար-

դուս սիրտը. — հեզաբարոյ ինչպէս գառնուկ մը. — (անորիշ հայցական):

մինչեւ, ինչուան. — Օր. մինչեւ պարտեզին ծայրը. — առաւօտէ մինչ իրիկուն. — պարեցէ՛ք ինչուան առաւօտ. — լուրը մինչեւ մեզի հասաւ. — (տրական):

նախ քան, առաջ քան. — Օր. նախ քան խօսիրը՝ պէտք է լաւ մը մտածել. — առաջ քան պատերազմ սկսիրը՝ պէտք է լաւ պատրաստուիլ. — (հայցական):

քան, քան քե. — Օր. աւելի քեզի կարեւոր է՝ քան ինձի. — լաւ է աչքով քան մտքով կոյրը. — քան զքեզ քաջագունի դէմ կռուեցար. — լաւ է մուրալը քան քե գողնալը. — (իմաստին համեմատումն հոյով խնդիր կ'առնէ):

ի հեձուկս. — Օր. ի հեձուկս իր նախանձին. — ի հեձուկս ուղածիդ պիտի գործեմ. — ի հեձուկս օրէնքին կը մեղանչէր. — (տրական):

197. Աւելի գործածական հոլովառու բառերը՝ որոնք իրենց խնդիրէն վերջը կը դրուին՝ հետեւեալներն են.

աւոյին, անոյին. — Օր. զետէն անոյին դաշտ մը կայ. — պարտիզէն անոյին անցաւ. — Հայաստանը Պարսկաստանէն աւոյին է՝ դէպ արեւմուտք. — կաւորչէն անոյին կը բնակի. — (բացառական):

աւոյիկէն, անոյիկէն. — Օր. լերան անոյիկէն անցի՛ր. — անտառին անոյիկէն գնա՛. — ձամբուն անոյիկէն կառքերը կ'անցնին. — (սեռական):

վրայ, վրան, տակ, տակը, ներքեւ. — Օր. ծառին վրայ թռչուն մը կայ. — իմ վրաս կ'առնեմ այդ հոգը. — քո վրայ խնդա՛ւ և ոչ թէ իմ վրաս. — գիրքը սեղանին վրան դրեր եմ. — վրաններու

տակ կը բնակին. — ծառին տակը թաղած էր գանձը. — արտին ներքեւ կատու մը կայ. — (սեռական):

վրայէն, տակէն. — Օր. վերցուր այն գաւաթը սեղանին վրայէն. — հագուստին վրայէն անձրեւոց մը կը կրէր. — զգեստին տակէն սուրի պատեանը կ'երեւէր. — գետնին տակէն ձայն մը լսուեցաւ. — (սեռական):

ծայրէն միւս ծայր, կողմէն միւս կողմ. — Օր. զաշոյնը արտին մէկ կողմէն միւսն անցուց. — դաշտին մէկ ծայրէն միւսը վազեց. — (սեռական):

կողմանէ 'ի դիմաց. — Օր. իշխանին կողմանէ կամ կողմէն կը խօսիմ քեզի. — իմ կողմանէս ըսէք իրեն. — նամակն աւուր կողմէն է. — 'ի դիմաց ժողովրդեան պատգամաւոր մ'եկաւ. — (սեռական):

առաջ, կանուխ. — Օր. ինծմէ առաջ ո՞վ եկաւ. — ժողովքէն առաջ մեկնեցաւ. — քեզմէ կանուխ գործի սկսայ. — (բացատրական):

առջեւ, դիմաց. — Օր, աչքին առջեւ սպաննեցին որդիւն. — թատրոնն եկեղեցոյ դիմացն է. — քու դիմացդ կեցեր է. — (սեռական):

աջը, աջակողմը, ձախը, ձախակողմը. — Օր. դաշտին աջակողմը լիճ մը կայ. — սեղանին աջը կը զետեղուի աւետարանը, իսկ ձախը՝ պատարագամատոյցը. — գետին ձախակողմը թուփերով զարդարուած էր. — (սեռական):

աւելի, գերազանց. — Օր. այդ մարդը խօսելի աւելի կը գործէ. — ըսածդ մարդկային մտքէ գերազանց է. — (բացատրական):

ատեն, ժամանակ. — Օր. սովի ատեն հարկ է քիչով գոհ ըլլանք. — Յիսուսի ժամանակ շատ

այսահար կար Հրէաստանի մէջ. — (սեռական):

դեմ, հակառակ. — Օր. ըրածդ կամքիս դեմ է. — հովին հակառակ կը թիավարէր. — երթանք քչևամիին դեմ. — ինծի հակառակ խօսեցաւ. — ձեզի դեմ քարոզեց. — (տրական):

դեմը, դիմացը. — Օր. մեր դեմը սրճարան մը կայ. քատրոնին դիմացը կոթող մը կանգնեցին. — ձեր դեմն ելաւ ամբոխը. — կը համարձակի՞ս դեռ իմ դիմացս խօսելու. — (սեռական):

դռնա, դռնար. — Օր. տե՛սն դռնա ելաւ. — համբերելէ դռնա՝ ուրիշ միջոց չկայ. — ժամանակէ դռնա է գալուստը. — քաղաքէն դռնա կը բնակի. — սիրելի էր թէ՛ տէրութեան մէջ և թէ՛ տերութենէն դռնա. — (բացառական):

դռնա, զատ. — Օր. սակէ զատ հարկ է ըսեմ նաեւ. — քեզմէ զատ ուրիշ ապաւէն չունիմ. — ըսածեղ դռնա ուրիշ բան ալ կ'ուզե՞ս. — (բացառական):

զատ, բաժան. — անոնցմէ զատ նստեր էր. — այս զիրքը միշտէն զատ դիր. — (բացառական):

կտել, կտրը, յետայ, վերջ, վերջը. — Օր. տասը տունէ վերջ հիւանդացաւ. — ցորենը քաղելէն վերջը պատերազմ սկսան. — սակէ կտել ինչ օգուտ ողորուացը. — պատերազմէն կտրը սովն աւելի սառտ կացաւ. — (բացառական):

կտել, կտելը, կտնակը. — Օր. դրան կտել ծածկուած էր. — լեռան կտնակը ջրվէժ մը կը հոսի. — իմ կտելս անցէ՛ք. քոս կտելոյ նայէ՛. — (սեռական):

կտելէն, սուչելէն, դիմացէն, քովէն. — Օր. գիւնտարին կտելէն գնացին. — անցի՛ր եկեղեցիին սուչելէն կամ դիմացէն. — ստուին քովէն շարունակեց ճանաւան. — (սեռական):

կից, կիս. — Օր. տուններնիդ մերինն կից է. — անունիդ կից գրէ՛ իմ անունս ալ. — բարտունին կիս է սրճարանը. — (սեռական):

ծածուկ, գաղտնի, գաղտուկ. — Օր. քեզմե ծածուկ բան չունիմ. — ծնողես գաղտնի կամ գաղտուկ եկեր եմ հոս. — (բացառական):

յայտնի, ծանօթ. — Օր. անոր մտածութիւնները մեզի յայտնի չեն. — ամենուն յայտնի խօսեցայ. — ինծի ծանօթ չէր ըսածդ. — (տրական):

համար. — Օր. ինչ ընելու է փրկելու համար. — ես ինծի համար կը խօսիմ, քեզի համար չէ. — ամենուն համար է ըսածս. — (տրական):

հետ, հետը. — Օր. այս օտարականը մեզի հետ ճամբորդեց. — աղջիկը մօրը հետ եկեղեցի գնաց. — կրակին հետ պէտք չէ խաղալ. — (տրական):

ձեռքով, միջոցաւ. — Օր. քո ձեռքովդ ստացայ այս պատիւը. — անոր ձեռքով մի՛ գործեր. — որո՞նք միջոցաւ ընելու է. — (սեռական):

մէջ, մէջը. — Օր. նաւին մէջ շատ ճամբորդ կար. — արդէն այդ բանը նամակին մէջ ալ գրած էր. — մատանին այն տուփին մէջ դրի. — (սեռական):

մէջ, միջև. — Օր. մեր զինուորներուն մէջ վատ չկայ. — ո՞վ պիտի յանդգնի ձեր մէջ մտնել. — երկու լեռներուն միջև գետ մը կը հոսի. — (սեռական):

մէջէն, միջէն. — Օր. անցաւ բշտամիներուն միջէն. — ծառերուն մէջէն քալէ. — մատնիչը մեր մէջէն էր. — (սեռական):

մէջտեղը, միջավայրը, կեդրոնը. — Օր. գետին մէջտեղը կղզի մը կայ. — բոլորակի մը կեդրոնը

գտիր. — երկու քաղաքին միջավայրն արօտատեղի մ'է. — (սեռական):

մօտ, մօտը, քով, քովը. — Օր. քաղաքին մօտ-քին մօտ էր տունը. — արեւը մտնելու մօտ էր՝ հասաւ. — պիտի գտնես զինքը զանգակատան քով. — իմ քովս եկու՛ր, քու քովի ի՛նչ կայ. — (սեռական):

ներս, ներսը, մէջը. — Օր. գիշիս ներսը բնակարանները խիտ են. — ի՛նչ կը զգաս սրտիդ ներսը. — տանը մէջը զարգարուն է. — քու ներսդ աւեր է. — (սեռական):

ներսէն, դրսէն, դուրսէն. — Օր. քաղաքին դրսէն ճամբայ մը դէպ 'ի լիճը կը տանի. — բերդին ներսէն ձայն մը կու գար. — իմ ներսէս սարսուռ մ'անցաւ. — (սեռական):

պէս. — Օր. կայծակի պէս սլացաւ. — մայրի մը պէս անշարժ մնաց. — բեզի պէս շատերը տեսեր եմ. — ինծի պէս ըրէ՛. — (տրական):

շուրջ, շուրջը, չորս դին (կողմը, բոլորը). — Օր. անտառին շուրջը ման եկայ. — բերդին չորս դին կամ չորս կողմը խրամներ բացին. — ինչո՞ւ միշտ քու շուրջդ կը պտըտի: — իմ շուրջս ազնիւ սրտեր միայն կը տեսնեմ. — (սեռական):

չափ, չափով. — Օր. ատեց զինքը նախկին ունեցած սիրոյն չափով. — ինծի չափ սրտոտ չես. — մենեկու չափ պատերազմեցաւ. — տասը մարդու չափ ոյժ ունէր. — ոչ ոք մէջերնէս բեզի չափ ճարպիկ է. — (տրական):

պատձառաւ, պատձառով. — Օր. քու պատձառաւ է որ կը տանջուիմ. — անձրեւին պատձառով տնէն դուրս չելաւ և ոչ թէ իմ պատձառովս. — (սեռական):

ստորոտը, ոտքը. — Օր. ծառին ստորոտը օձ մը տեսայ. — յեռան ստորոտը անդունդ մը կար. — սիւնին ոտքը կանգնէր է փնտռած մարդը. — (սեռական):

ստոր. վար, ցած. — Օր. սանդուղին վար գլորեցաւ. — ձիւն վար ցատքէ. — ստորիմանեղ ցած կամ ստորին գործ մ'ընելը. — (բացատրական):

վեր, բարձր. — Օր. երկրներէն բարձր ինչ կայ. ամէն բանէ վեր՝ ճշմարտութիւնը սիրէ. — օդանաւը ամպերէն աւելի բարձր երաւ. — (բացատրական):

վերեւ, վարը. — Օր. դրանք վերեւ գրուած է անունը. — էջին վարը ծանօթութիւն մը կայ. — սանդուղին վարը կը սպասէ. — (սեռական):

վեր 'ի վեր. — Օր. ծնանելէն 'ի վեր այս մարդը կաղ է. — քսան տարիներէ վեր խաղաղութիւն կը վայելէր. անկեց 'ի վեր ինծի հետ թշնամացաւ. — (բացատրական):

վրայ, վրայօք. — Օր. այս դէպքիս վրայ դեռ կը խօսին. — որդւոյն հիւանդութեան վրայօք դեռ լուր մը չառի՞ր. — իմ վրայօքս ինչ կ'ըսեն. — քոս վրայօքդ բան չեմ լսած. — (սեռական):

տեղ. — Օր. տեղ տեղ զիս ընդունէ. — ներումն խնդրեալ տեղ՝ կը զայրանաս. — դրամի տեղ ընդունէ՛ այս ապրանքը. — քոս տեղդ՝ ես պիտի խօսիմ, իմ տեղս ալ դուն գործէ. — (սեռական):

198. Անտարբերաբար իրենց խնդիրներէն առաջ կամ վերջը դրողոզ հոլովառու բառերն են հետեւեալները:

նման. — Օր. Քրիստոսի նման խաչի մը վրայ մեռաւ. — դուն ալ մարդ մ'ես՝ նման մեզի. — կայքի նման վեհանձ մը. — (տրական):

հանդերձ. — Օր. հանդերձ իր պակասութիւններով՝
ինծի սիրելի է. — այսու հանդերձ դեռ չեմ ամուս-
նար. — (գործիական):

հակառակ. — Օր. ըստ իս հակառակ կը գործես.
— հակառակ խոստմունքիդ՝ կը մերժես. — դու քեզի
հակառակ կը խօսիս. — (տրական):

փոխանակ, փոխարեն. — Օր. սիրոյս փոխարեն
ատելութիւն գտայ. — փոխանակ յիմարարար խօ-
սերս՝ լռէ՛. — փոխարեն դրամի ապրանք կու տամ.
— իշուդ փոխանակ ձիա կ'ուզեմ. — երբարու փո-
խանակ ետ կը դառնաս (տրական).

հեռու, հեռի, քացակայ. — Օր. հեռու ինձմէ
այգպիսի վատութիւն մը. — ինչո՞ւ մեզմէ հեռու
կեցեր ես. — տուներնիդ գիշերն շատ հեռի չէ. —
քաղաքէն քացակայ եղած ատեն հիւանդացաւ. —
(քացառական):

հրամանաւ, հրամանով. — Օր. մեծաւորին հրա-
մանաւ հոս եկանք. — հրամանով ուսիկանէն զքեզ
կը ձերբակալեմ. — ի՞նչ հրամանովս պիտի աշխա-
տին ծառաները թէ քո՞ հրամանովդ. — (սեռական):

ԾԱՆՈԹ. — Ուսանողին դիւրութեան համար նշանակեցինք
իւրաքանչիւր հոլովառու բառի խնդիրին պահանջած հո-
լովը, ինչ որ կարելի է գտնել նաեւ ընտիր բառգրքի մը
մէջ:

30. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Բերամացի սորվիլ ոտամաւոր ընթերցումը:

2. Ուղղագրիկ հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ:

Ծերերն յարգելը սրբազան պարտականութիւն մըն է, տղայք: Մտածեցէք որ այն կոր անդամներն աշխատած և տանջուած են. մտածեցէք որ այն սպիտակ գլուխները ծուած են դրքերու կամ աշխատանքի վրայ՝ ձեր բարւոյն համար. մտածեցէք որ այն յոգնած աչքերը ձեզի կը նային խանդաղակաթ սիրով և կը ժպտին և կու լան ձեզի հետ. մտածեցէք գլխուն վրայ խնդրելու համար Աստուծոյ օրհնութիւնը ձեզի համար:

Սիրեցէք, յարգեցէք ծերերը, ո՛ր պատանինք:

3. Հետեւեալ խօսքերում մէջ որոշեցէք բուն նախդիրները՝ մակրայարար գործածութիւններէ:

Առջեւդ նայէ որ վար չիյնաս. — Արեւուն դիմաց մի կենար. — Խաչին վրայ գրուած էր Յիսուս Նազովրեցի թագաւոր Հրէից. — Առաւօտ կանուխ ելլելը և դիշերը շուտ պառկիլը առողջապահական է. — Չկայ ընկերութիւն մը առանց օրէնքի. — Աւագակ մը բրնձեղու նման՝ իմ վրաս ելաք, ըսաւ Յիսուս, Յուդայի խումբին. — Կռիւի մէջ բռունցքը՝ հաշուի չի առնուիր, կ'ըսէ առածը. — Թուրքերը դէպ 'ի հարաւ դարձած կ'աղօթեն. — Մովսէս Աստուծոյ կողմանէ կը խօսէր իսրայելի ժողովրդեան. — Յարութենէ ետքը, Յիսուս, քառասուն օր կեցաւ աշխարհիս վրայ. — Այս դեղն առնելէս ի վեր հիւանդացած չեմ. — Մահուան դէմ դեղ մը գտնելը հնարաւոր չէ:

4. Հետեւեալ հոլովաւոր քառերով խօսքեր կազմեցէք Բաց ի, ինչպէս, ժամանակը, զատ, միջոցաւ, քովը, փոխանակ, այսու հանդերձ, յոչ կամս, նախ քան, անկէ զատ, ըստ ինքեան, ի միասին, ընդ փոյթ:

5. Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէք, կէտերում տեղ դնելով իմաստիմ պահանջած նախդիրները:

Զատիկ չի գար ... Ծնունդի. — Այս մարդը ամէն լաւութիւն ունի ... կորովէ. — Անձրեւին ... չկրցանք մեկնիլ. — Ժամանակէ ... առողջութիւնս կորսնցուցեր

եմ. — Վեզի ... փորձառու չենք. — Նաւահանդատին՝
... ընկղմեցաւ ովկիանոսներ չափող նաւը. — Քաղա-
քին ... կը տեսնուին դեռ հին պարսպին մնացորդները.
— Պառաւի ... գիտէ շատախօսութիւն միայն ընել.
— Մեր տունին ... անցաւ երեկուան թափօրը. —
Գործին բոլոր պատասխանատուութիւնը քու ... է. —
Գրպանիս ... դրամ չէ մնացեր. — Աստուծմէ ...
ո՞վ կայ:

6. Հետեւեալ խօսքերում մէջ դրէ՛ք մախլիրներում
պակասած խնդիրները:

Ձկայ պահանջ առանց ... — Այդ ճամբան դէպ ի
... կը տանի. — Խնդրածդ բտա ... դժուար բան չէ,
ժամանակի կը կարօտի. — Թուղթս բերող անձը, կը
խնդրեմ իբրեւ ... հիւրընկալեցէ՛ք. — Յիսուս ինչպէս
... մեռաւ և թաղուեցաւ, և ինչպէս ... յարեաւ և
երկինք համբարձաւ. — Գիմացի ... վրայ անձրեւ
կու գայ. — առջեւ ամէն մարդ հաւատար է. —
Խեղճէ դուրս ... կ'ըսես. — Մեր տան ... կից է եկե-
ղեցին. — ... վրայօք շատ գովեստներ լսած եմ: —

7. Շարադրեցէ՛ք հետագայ մամակը ծրագրիմ հետեւե-
ղութեամբ:

Գրիգոր (դպրոցական մը) նամակ կը գրէ իր բա-
րեկամ մէկ ընկերոջ ըսելով, որ չէ մոռցեր բնաւ
իր անկեղծ բարեկամները իր հեռաւորութեան մէջ.
որուն փորձը ցոյց կու տայ ներկայ նամակովը, օգտուե-
լով Մենդեան արձակուրդէն: — Կ'ըսէ թէ հոն ունի
բարի ընկերներ որոնք մեծ սիրով և ազնուօրէն կը
վարուին իր հետը, բայց անոնցմէ ոչ մէկուն այնքան
կը համակրի և հաճոյքով կ'անցնէ ժամանակը, որչափ
իրեն հետ երբեմն: — Իր ընկերը կը նկատէ առաջին
բարեկամը, նոյն իսկ չար բախտը զիրենք իրարմէ հե-
ռու կենալու պարտաւորէ: — Տեղեկութիւններ կը հար-
ցընէ իր ընկերոջ վրայօք. — Իր ծնողքին կողմանէ
կը խնդրէ որ բարեւներ հաղորդէ անոր ծնողքին, հան-
դերձ նոր տարւոյ շնորհաւորութիւններով:

Ընկերոջ մաղթելով՝ կը գրէ զինքը

անձեռնէր բարեկամ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

ԱՐ ԼՈՒՍԻՆ

Ո՛վ շնորհագեղ լուսընկայ, ես կը յիշեմ
 Որ քեզ՝ տարի մէ արդ՝ դիտել կու գայի
 Տագնապալից՝ այս բըլրան վրայ. և դուն այն
 Անտառին վրայ կը կախուէիր այն ատեն՝
 Ինչպէս որ արդ՝ զոր քու լուսովդ կ'ողողես:
 Բայց ամպամած ու գողգոջուն կ'երեւար
 Դէմքդ աչքերուս՝ թարթիչներուս արցունքէն,
 Վաւրն զի կեանքս էր դժժընդակ, և է դեռ,
 Եւ ոճը չի՛ փոխեր, սիրունդ իմ լուսնակ:
 Եւ սակայն քաղցր է ինձ յիշել և հաշուել
 Վըշտիս տարիքն: Ո՛հ, որքան հեշտ է ծաղիկ
 Հասակին մէջ երբ դեռ երկայն է ընթացքն
 Յոյսին ու կարճ՝ յիշողութեանը՝ յիշել
 Անցած իրերը թէպէտեւ ըլլան իսկ
 Անոնք տըխուր, ու դեռ տագնապը տեւէ:

ԾԱԴ. ԼԷՈՐԱՐՏԻ՝

(թրգ. Տ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ)

1. Յակոբ Լէօբարտի Խտալացի նշանաւոր բանաստեղծ մին է, ծնած ադնուական զարմէ 1798 յունիսի 29 Ռէքանադի քաղաքին մէջ Ադրի-ականի բարձունքին վրայ. Անդոնայէն երկու ժամու հեռու. Գրած է զանազան նիւթերու վրայ հիանալի բանաստեղծութեամբ Երգեր. մեկամղձիկ քնարերգութեամբ: Դեռ 39 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ ժանտախտէ բռնուելով իր տկարակազմ մարմինը 1837ին կնքեց իր մահկանացուն:

Շնորհագեղ – շնորհներով գեղեցկացած, զարդարուն:
 Լուսնեայ – շուսին: Ողողել – ջուրը կոխել, քրչիլ: Թաւ-
 թիչ – աչքի կոպը մագերով, յօնք: Դժնդակ – գեշ,
 Հարաւար, սաստիկ, անտանելի:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԳ

Մակբայ

199. Արդէն ծանօթ է ուսանողին ինչ ըսել է մակբայ (62). ուստի հոս աւելցնենք միայն թէ մակբայը ընդհանրապէս բայերու ըով կը զրուի, բայց երբեմն նաեւ ածականի ըով ալ կը զետեղուի՝ ածականէն բացատրուած իմաստին ոյժը սաստկացնելու համար. զոր օրինակ. շատ անուշ տանձ մը, խիստ զմեղակ մըրիկ մը, սուստիկ բարկացոտ մարդ մը, և այլն:

200. Մակբայը (որ է ըսել թայերուէ վրայ կամ կից զրուած բառ) միեւնոյն պաշտօնը կը կատարէ բայերուն նկատմամբ՝ ինչ որ ածականը կը կատարէ զոյականներու նկատմամբ. այսինքն՝ կը յայտնէ բայէն ցոյց տրուած գործողութեան ինչ կերպ ըլլալը, ո՛ւր կատարուիլը, ինչ ժամանակի վերաբերիլը, ո՞րչափ անգամ կրկնուիլը և ասոնց նման ուրիշ զանազան պարագաները. — Այս վերոյիշեալ պարագաներուն համեմատ մակբայները կը բաժնուին գլխաւորապէս հինգ պեսակի, այսինքն՝ 1. կերպ ցոյցնող մակբայներ, (որոնք ինչպէս, ինչ կերպով հարցմունքին կը պատասխանեն. 2. տեղ ցոյցնող մակբայներ, (որոնք ո՞ւր, ուսկից հարցերուն կը պատասխանեն). 3. ժամանակ ցոյցնող մակբայներ, (որոնք ե՞րբ հարցումին կը պատասխանեն). 4. քանակութիւն ցոյցնող մակբայներ, (որոնք ո՞րչափ, քանի՞, քանի՞ անգամ հարցերուն կը պատասխանեն). 5. հարցումն, հաստատութիւն և կամ ժխտումն(այո՛ և կամ ո՛չ) ցոյցնող մակբայներ:

201. Քերականութիւն գրողներէն ոմանք մակբայներն ուրիշ դասակարգերու կը բաժնեն, ուշ դնե-

լով անոնց իւրաքանչիւրին քերականական կազմութեան. որով կը կոչեն 1. բռն մակբայներ, 2. զոյականե աւնուած մակբայներ, 3. հոյովուած մակբայներ, 4. ածականե աւնուած մակբայներ, 5. դերանուանական մակբայներ, 6. կրկնաւոր մակբայներ:

1. Կերպ ցուցնող մակբայներ

(կը պատասխանեն ի՞նչպէս, ի՞նչ կերպով հարցի)

Այսպէս, այդպէս, այնպէս. — լաւ, աղէկ, գէշ, չարաչար, յոռի. — սաստիկ, ուժգին, խստիւ, մեղմ, մեղմիւ, յամր, կամայ. — յիրաւի, իրաւամբ, յանիրաւի, անիրաւաբար. — ի զուր, տարապարտուց. — յայտնի, յայտնապէս, յայտնաբար, հրապարակաւ, գաղտնի, ծածուկ, անձայն, լռելեայն. — դիւրաւ, դժուարաւ, հազիւ, հազիւհազ. — դիտմամբ, կամաւ, կամօք, գիտակցապէս, կամովին, ինքնայոժար, սիրով. — ակամայ, անգիտօրէն, բռնադատ, ի հարկէ, չուզելով. — զատ, առանձին, միակ, միայնակ. — բոլոր, ամբողջ, բովանդակ, բոլորովին, լիովին, միասին, միատեղ, մէկտեղ. — ընդհանրապէս, սովորաբար, հասարակօրէն, առհասարակ. — յատկապէս, մասնաւորապէս. — իսկոյն, իսկ և իսկ, անմիջապէս, հետզհետէ. — ձրի, ձրիաբար, վայրապար, ի զուր, զուր տեղ, պարապ տեղ, ընդունայն տեղ. — համառօտ, համառօտիւ, կարճ, կարճօրէն, կարճառօտ, երկայն, երկարօրէն, երկայնօրէն. — ուղղակի, անուղղակի, միջնորդաբար, կողմնակի. — բախտով, ըստ բախտի, դիպուածով,

պատահարար. — հարեւանցի, վերիվերոյ, անհոգարար, երեսանց, դրսէն, առ երեսս. — այլապէս, ուրիշ կերպով, տարբեր կերպով. — զոր օրինակ, օրինակի համար, իբր օրինակ. — բացառարար, զարտուղութեամբ. — փոխարէն, փոխադարձարար, փոխն ի փոխ, փոխանակ, տեղ. — զարձեւալ, ասկէ զատ, ասկից դուրս, բաց ասկէ. — նոյնպէս, նմանապէս, հաւասարապէս, ոչինչ ընդհատ. — սաստկապէս, մեծապէս. — չափազանց, կարգէ դուրս. — վերջապէս, հո՛ւսկ ուրեմն, հուսկ ապա. — կուրօրէն, խաբխափելով. — տարադէպ, յանդէպս. — ընտանեբար, պարզօրէն. — վերիվար, տակնուվրայ, խառնափնդոր. — ըստ ինքեան, ի բնէ, բնականաբար. — հիմնովին, սպառսպուռ. — ինչպէս որ. — ի դէպ, ի ճահ, լաւ ըսիր, արժանապէս, ըստ արժանւոյն. — խոտոր, առ ի շեղ. — հըմտարար. — ի հեճուկս. — շատ շատ, առ առաւելն. — իբր, իբրեւ. — զրեթէ. — յանպատրաստից, յանկարծ, յանկարծակի, անակնկալ. — միայն, միայն թէ:

2. Տեղ ցոյցնող մակրայններ

(կը պատասխանեն ո՛ւր, ուսկի՞ց հարցի)

Հոս, հոտ, հոն. — ուր, ուրտեղ որ, դէպ ուր. — ասդիս, անդին, այստեղ, այնտեղ. — շուրջ, չորս ղին, — չորս ղիէն, — չորս կողմը. — ամէն կողմ, ընդհանուր, ամէն տեղ, տեղ տեղ, հոս հոն, ասդիս անդին. — հոն՝ ուր, ո՛ւր որ ալ, ո՛ւր որ, ո՛ւր, ո՛ւրտեղ. — այդ ղին, այդ կողմը. — անդին, այն

կողմը, ամէն ղիէն, ամէն կողմէ, չորս կողմէն. — մօտ, մօտիկ, քովը, հեռու. — վերը, վերով, վերէն, բարձրէն. — վրան, տակը, ստորեւ. — առաջը, առջեւը, ղիմացը, ետեւը, կռնակը, կռնակէն, թիւ կռնքը. — ղէմը, ղէմ առ ղէմ, ղէմ ղիմի, ճակատ առ ճակատ. — ղուրսը, ներսը, մէջ, մէջը, լայնքին, երկայնքին. — ասկից, ատկից, անկից, ասկէ, ատկէ, անկէ. — ուսկից, ուրկէ, ուրկից. — աս- ղիէնէ ատղիէն, անղիէն. — հոսկէ, հոնկէ. — մէկ- ղիէն միւսը, մէկ կողմէն միւս կողմը, մէկ ծայրէն միւսը. — մէկղի, մէկ կողմ, ուրիշ կողմէ. — վրայէն, տակէն, առջեւէն, ղիմացէն, ետեւէն. — ղրսէն, ղրսուանց, արտաքուստ, ներքուստ. — մէջէն, միջէն. — վերէն, վարէն, մօտէն, հեռու, հեռուանց. — յայսկոյս, յայնկոյս. — ցածը, ցածէն, վարը, վարէն. — ղէպ ի հոս, մինչեւ հոս. — մինչեւ հոտ. — մինչեւ հոն. — մօտէ մօտ, քովէ քով. — ընդառաջ, ղէմը. — ղէպ 'ի ներս, ղէպ 'ի ղուրս, ղէպ ուր, ղէպ 'ի ո՞ր ղին:

Յ. Ժամանակ ցուցնող մակըայներ

(կը պատասխանեն երբ հարցի)

Հիմայ, ներկայիս, ներկայաբար, այս վայրկենիս. այն ատեն, այն ժամանակ, այն վայրկենին. — արդէն, արդէն իսկ. — ղեռ, մինչեւ հիմայ, ցարդ. — երբ, երբոր, այն ատեն որ. — ե՞րբ, ո՞ր ատեն, ո՞ր կամ ի՞նչ ժամանակ. — նախ քան, ղեռ չ... քանի որ չ... — առաջ, յառաջագոյն, առաջուց, առաջունէ, նախ, կանխաւ, նախ և առաջ, ամէնէն

առաջ. — կանուխ, կանխագոյն, շուտ, ուշ, տարա-
 ժամ. — շուտ շուտ, շուտով, քիչ ատենէն, երա-
 զարար. — հապճեպ, հապճեպով, փութով, երագո-
 րէն. — երբեմն, մերթ, մերթ ընդ մերթ, մէջ ընդ
 մէջ, երբեմն երբեմն. — յետոյ, ետքը, ետեւ, անկէ
 վերջ. — միշտ, ամէն ատեն, անդադար, շարունակ,
 անընդհատ. — երբեք, ո՛չ երբեք, բնաւ, ամենեւին.
 — նորէն, անգամ մ'ալ, կրկին. — մինչեւ, մինչեւ
 որ, ինչուան, ինչուան որ. — միչեւ երբ, մինչեւ
 հիմայ, մինչեւ այսօր, վաղը. — սկիզբը, սկիզբէն,
 իսկզբան, իսկզբանէ, նախ, նախ և առաջ, առջի
 բերան. — միանգամայն, միանուագ. — յաջորդա-
 րար, ետեւէ ետեւ. — քիչ ատենէն, քիչ մը վերջը,
 քիչ յետոյ, վերջը. — երբեմն, ատենօք, ատեն մը,
 ժամանակով. — մօտերս, վերջերս, նորերս, արդի,
 հիմակուան ատեն. — հազիւ թէ, դեռ նոր, քիչ
 առաջ, հիմակուց, հիմակուրնէ. — (երեկուրնէ) ի վեր,
 (կէսօրէն) ի վեր. — յետ որոյ, անգամ մ'որ, քանի
 որ. — շատ անգամ, շատ հեղ, յաճախ, ստէպ, քիչ
 անգամ, հազիւ երբեք. — ուրիշ անգամ, ուրիշ
 ատեն, ռըչափ անգամ, քանի՞ անգամ. — քիչ մ'ալ,
 դեռ քիչ մ'ալ. — ժամանակ մը, առ ժամանակ մը.
 — զրեթէ զրեթէ, քիչ կը մնայ որ, (կը մնար,
 մնաց, պիտի մնար որ). — մերձաւորապէս, մօտանց,
 մօտ ատենէն. — երկար (ատեն, ժամանակ), կարճ
 (ատեն, ժամանակ), քիչ մ'ատեն. — երկար ատենէ
 ի վեր, շատ ժամանակէ ի վեր. — յաւիտեանս,
 յաւիտենից. — առ այժմ, առ ժամս, հիմկուհիմայ.
 — այսօրուրնէ, երեկուրնէ, վաղուրնէ. — օր ըստ
 օրէ, օրէ օր, ամ ըստ ամէ. — օրէ օր, ամսէ ամիս,
 տարուէ տարի, վայրկեանէ վայրկեան:

4. Քանակութիւն ցոյցնող

(կը պատասխանեն ո՞րչափ, քանի՞, քանի անգամ հարցի)

Աւելի, մանաւանդ, գէթ, գոնէ, գոնեայ, առ նուազն. — դեռ, ա՛լ, դեռ աւելի, ա՛լ աւելի. — հետզհետէ, երթալով աւելի. — քիչ թէ շատ, շատ թէ քիչ, եւել պակաս. — բազում, շատ, խել մը. — ո՞րչափ աւելի, ո՞րչափ եւս, որքան դեռ աւելի. — քիչ, նուազ, շատ քիչ. — երկար, երկարօրէն, երկարաբար. — աւելօք, չափէն ալ աւելի. — շատ շատ, առ առաւելն. — բոլոր, բոլորովին, ամբողջ, ամէն. — այսչափ, այդչափ, այնչափ, այդքան՝ այնքան. — յոյժ, կարի, լիով. — գրեթէ, բաւական, քիչ անգամ, դուն ուրեք. — երկիցս, երիցս, քանիցս. — կրկնակի, ստէպ, յաճախ, միշտ, դարձեալ, յաւէտ:

5. Հարցումն, հաստատութիւն և կամ ժխտումն

ցոյցնող մակրայնք

Ի՞նչպէս, ի՞նչ կերպով. — ո՞րքան, ո՞րչափ, ի՞նչքան. — այնչափ, այնքան. — ե՞րբ, ո՞ւր, ուրկէ՞, ուստի՞, քանիցս. — ո՞չ ապաքէն. — մի՞թէ, իրա՞ւ, արդեօք, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար. — չէ՞ որ ... — հապա՞. — թերեւս, գուցէ, գուցէ երբեք, գուցէ թէ, մի՞ գուցէ. — ահա՛, ահա՛ւասիկ. — այո՛, ստոյգ, ստուշիւ, անտարակոյս, աներկբայ, ապահովաբար, անհրաժեշտ, անպատճառ, արդարեւ, ապաքէն. — հարկաւ, 'ի հարկէ, առ հարկի. — ամէն, եղիցի.

— մանաւանդ թէ, ընդհակառակն. — ո՛չ, չ՛, մի՛, չէ. — բնաւ, բնաւին, բացարձակապէս, երբեք. — ո՛չ երբեք, ամենեւին. — քաւ լիցի, չ՛ըլլայ թէ. — ա՛լ, ա՛յլ եւս:

Մակբայներու կազմութիւնը

202. Մակբայները կազմուած են, բաց ի պարզ բառերէ, ինչպէս տեսանք, մեծ մասամբ նաեւ թաղադրեալ, ածանցեալ և կրկնեալ բառերէ:

Բաղադրեալ մակբայներ են հետեւեալ բառերը. ակն-երև, չափ-ա-զանց, մի-ա-նուազ, տար-ա-ժամ, յայս-կոյս, յայն-կոյս, ընդ-հանուր, ընդ-հատ, ի զոր, նոյն-չափ, և այլն:

Ածանցեալ մակբայները կը շինուին գլխաւոր չորս յետադաս մասնիկներէն աբար, օրէն, ապէս, ակի, որոնք գոյական և ածական բառերու ծայրը զրուելով կերպ, պէս ցուցնող մակբայները կը ծնւացնեն: Օրինակի համար. տէր, տիրաբար, հայր, հայրաբար, եղբայր, եղբայրաբար, յաջորդ, յաջորդաբար, ազնիւ, ազնուօրէն, գեղեցիկ, գեղեցկօրէն, կոյր, կուրօրէն, մեծ, մեծապէս, սաստիկ, սաստկապէս, յայտնի, յայտնապէս:

Ան ժխտական՝ նախադաս մասնիկով ալ կը շինուին շատ մը մակբայներ: Օրինակի համար. ան-ձայն, ան-ուղղակի, ան-վրէպ, ան-հոգ, ան-հարց, ան-հետրիւն, ան-որիշ, ան-սխալ, ան-մոլոր, ան-յայտ, ան-յագ, ան-խոց, ան-կեղ, և այլն:

Կրկնեալ կամ կրկնաւոր մակբայներ են. մերք ընդ մերք, փոխն ի փոխ, դաս դաս, տեղ տեղ, հետ-գ-հետէ, բաց ի բաց, և այլն:

Պարզ ածական մը մակրայ կ'ըլլայ, երբ բայի հետ գործածուի, զոր օրինակ. խոժոռ նայիլ, ծանր շարժիլ, զեղեցիկ երգել, համեստ խօսիլ, լառ տեսնել, խոր մտածել, և այլն:

Վերացեալ գոյականներուն գործիականն ալ մակրայ կ'ըլլայ երբ բայի մը քով գտնուի, այսպէս, խեղօք (խելացի կերպով), ձմարտիս (ստոյգ, իրաւ), ձշդիս կամ ձշրով (ճիշտ քննելով, զգուշութեամբ), խմաստոսքեամբ (գիտնական, խոհեմ, վարպետ կերպով), վատտոսքեամբ, նեղգոսքեամբ, փոքրով ... և այլն:

31. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ըմթերցումիմ հատուածը և պատմել ամոր պարունակութիւնը:

2. Ուղղագրել հետեւեալը թելադրութեամբ:

Մաղրածութեան նիւթ առնել զուրիշները, անախորժ կատակներ հնարել, ծաղրելի ընել ընկերը և ետեւէն վրան խնդալ, այնպիսի գործեր են որ կը ցուցնեն կամ պակասամտութիւն կամ չարասրտութիւն, որ յաճախ անգթութիւն է: Ամէնուն հետ մարդասէր և ազնիւ եղէք, և յիշեցէք որ չափազանց դիւրահաւան, միամիտ և ծիծաղելի մարդիկ՝ դժբախտներ են, որոնց վրայ պէտք չէ ծիծաղել, այլ կարեկցութիւն ունենալու է մանաւանդ: Մտքերնիդ պահեցէք Աւետարանին սա սկզբունքը և պատուէրը «Չընել ուրիշներուն այն բանը ինչ որ պիտի չուզէիր որ ուրիշները քեզի ընեն»:

3. Հետեւեալ խօսքերում մէջ եղած մակըայմերում իմջ տեսակ ըլլալը որոշեցէք:

Կարքեդոն հիմնովին կործանեցաւ Հռոմայեցիներէն. — Ըստ բախտի գործելը՝ աչքկապուկ խաղալու կը նմանի. — Ղամէք անգիտօրէն սպաննեց զՎայէն. — Այս ծառան լիովին գոհ է իր վիճակէն. — Ի զուր կը խօսիս, բարեկամ, չեմ կրնար խնդիրդ կատարել. —

Հազիւ կրցայ ետ կեցնել զինքը այն վտանգաւոր ճամփորդութենէն. — Ո՛ւր կ'ուզես որ պատրաստենք պատեքը. — Մօտ եկուր որպէս զի խօսքդ լսեմ. — Փընտրուած մարդը քիչ առաջ ասկից անցաւ. — Նթէ պարտքս միանուագ վճարեմ, հարկերին սրբան զեղչ պիտի ունենամ. — Վայրկեանէ վայրկեան լուրի կը սպասուի. — Կրնաս լիովի վստահիլ այդ անձին վրայ. — Ինչո՞ւ համար ժամանակին չըսիր այդ բանը. — Մաքէդ հանցուցի՞ր բնաւ որ կրնամ ազատուած ըլլալ կոտորածէն. — Պէտք չէ կուրօրէն բախտին վստահիլ. — Այդ անձին հետ յաւիտեանս գործ պիտի չընեմ:

4. Հետեւեալ բարդ մակրայմերով նախադասութիւններ կազմեցէք:

Առ ժամս, օր ըստ օրէ, դէմ առ դէմ, կարգէ դուրս, առ առաւելն, միայն թէ, հետզհետէ, քովէ քով, ընդ առաջ, մերթ ընդ մերթ:

5. Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէք իմաստին յարմար մակրայմերով:

Որթի մշակութիւնը կը յաջողի ... ամէն հողի մէջ ալ, միայն թէ խոնաւ չըլլայ. — Ծառ մը ազատ կամ հողմակոծ կ'ըսուի ... իր ճիւղերը ազատաբար կ'անին. — Կախարարները ... ուրացան հաւատքին Յազկերտին առջեւ. — Իր խօսքերը ... քեզ ուղղուած են. — Սով, սրածութիւն և մեծամեծ շարժեր պիտի ըլլան ... — Յիսուս պատուիրեց իր աշակերտներուն ըսելով՝ ձրի առէք և ... տուէք. — Պարտէզներուն ծառերը ... կը յօտեն. — Սէրը ... պէտք է ըլլայ. — Ամէն մարմին կը գլորի երբ ... դրուած ըլլայ. — Փութա՛ս ... գրի առ կարեւոր ըսելիքներդ. — Կապիկները կը սնանին արմատներով և ... պտուղներով. — Մութի մէջ աչք ունեցողն ալ կոյրի նման ... կը քալէ. — Մտերիմ անձեր իրարու հետ ... կը վարուին:

6. Հետեւեալ խօսքերում մէջ որոշեցէք պարզ մակրայմերը՝ բարդերէն:

Կեանքի մէջ քիչ անգամ բարիք կը գտնենք ուրիշէ, բայց չարիք ստէպ. — Օղիի գործածութիւնը խորապէս կը խանգարէ մեր գործարանները. — Զիդերն ուղեղէն

կը մեկնին և ճիւղաւորուելով՝ հետզհետէ կը նրբանան և կը տարածուին մարմնոյն մէջ. — Քրտինքի միջոցաւ կ'ազատինք մեր մարմնոյն մէջ յաճախ դժբաղանք մնացած սակար նիւթերէն. — Խռչափողին մէջ՝ կողմնակի կան երկու լեզուաձեւ ծալքեր, որոնք ձայնական լարեր կ'ըսուին. — Յօդացաւութիւնը շատ անգամ առաջ կու գայ խոնաւութենէն. — Կրանիտ քարը յարմար է գեղեցկապէս յղկուելու. — Ձուրը վարէն դէպ ի վեր կը մղէ մարմին մը որ իր մէջ մտցնենք. — Եթէ սաստկապէս փրմացնենք մետաղները՝ կը հեղուկանան. — Ահաւաստիկ մենք թողուցինք ամէն բան և քու ետեւէդ եկանք:

7. Բացատրեցէք (գրաւոր) ձեռնեւալ խօսքերը:

Մօրը կաթին հետ մտածը՝ հոգիին հետ կ'եղէ. — Մարդս ցորչափ այս աշխարհիս վրայ է, հիւանդ մըն է, որ կը գտնուի քիչ կամ շատ անհանգիստ անկողնի մը վրայ. — Յաճախ կը բաւէ իղձ մը զմարդ տագնապեցնելու համար:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Լուսնայի նրաժեշտը

Մնաք բարով, լեռներ, որ ջուրերէն կը բղխիք ու երկինք կը բարձրանաք. գազաթիւնք անհաւասար, ծանօթ անոր՝ որ ձեր մէջ է մեծցած, ու սպաւորուած էք. իր մտքին մէջ ոչինչ պակաս քան դէմքերն իր սիրելիներուն. հեղեղներ որոնց շառաչիւնը կը զանազանէ՝ ինչպէս հնչիւնն ընտանեկան ձայներուն. գիւղեր զառիվայրին վրայ փռուած սպետափառ, ինչպէս հօտեր արածող ոչխարներու, մնաք բարով: Որքան տխուր է քայլն անոր, որ յօժարակամ կը մեկնի ձենէ՝ տարուած ուրիշ տեղ բախտ շինելու յոյսէն, կը տգեղան՝ այն վայրկեանին՝ հարստութեան երազները. այն կը զարմանայ որ կրցեր է այդ որոշումը տալ, ու պիտի դառնար այն ատեն ետ, եթէ չմտածէր, որ օր մը, պիտի վերադառնայ ընչաւէտ: Որքան կը յառաջանայ հարթ դաշտին

մէջ, իր աչքը կը կծկի՝ դժկամակ ու խոնջ՝ այն միօրինակ տարածութենէն. օգն իրեն կը թուի ծանր և մեռած. առաջ կը մղուի տխուր և անուշադիր բաղմամբսօր քաղաքներու մէջ. տուն տունի կցուած, փողոցներ՝ որ փողոցներու մէջ կը բացուին՝ կարծես շունչդ պիտի խլեն, և շէնքերուն առջեւ՝ որոնց վրայ կը հիանայ օտարականը, կը մտածէ՝ անհանգիստ փափաքով մը իր երկրին դաշտիկը, անակը՝ որուն վրայ շատոնց տնկած է աչքը, և պիտի գնէ՝ երբ հարստացած իր լեռներուն դառնայ:

Բայց ով որ երբեք չէր մղած այն լեռներէն անդին և ոչ իսկ փախստեայ իղձ մը, ով որ անոնց մէջ էր հաստատած ապագայի բոլոր ծրագիրները, և անոնցմէ հեռու է նստուած՝ դժնդակ զօրութենէ մը. ով որ քանցուած փրցուած ամենէն աւելի սիրելի սովորութիւններէն, և վերիվայր եղած ամենասիրուն յոյսերուն մէջ, կը թողու այն լեռները, երթալու համար հետքին վրայէն անծանօթներու, զորս երբեք փափաքած չէ ճանչնալ, և չի կրնար երեւակայութեամբ հասնիլ որոշուած վայրկեանի մը վերագարձի համար: Մնաս բարով, տուն հայրենի, ուր նստելով ծածուկ մտածումով մը սորվեցաւ զանազանել հասարակաց քայլերու դրնդիւնէն՝ դրնդիւնն սպասուած քայլի մը խորհրդաւոր երկիւղով: Մնաս բարով, տուն դեռ եւս օտար, տուն՝ որուն վրայ կը նայէր շատ անգամներ գաղտագողի՝ անցնելու ատեն՝ և ոչ առանց կարմրելու, որուն մէջ միտքը կ'երեւակայէր անփոյթ և տեւական օթեւան մը հարսնութեան: Մնաս բարով, եկեղեցի, ուր հոգին այնչափ ստէպ անգորրացաւ, Տիրով զովասանքներն երգելով. ուր խոստացուած և պատրաստուած էր արարողութիւն մը. ուր սրտին գաղանի հառաչը պիտի օրհնուէր հանգիստաւորապէս, և սէրը պիտի պատուիրուէր և սուրբ կոչուէր. մնաս բարով: Ով որ ձեզի այնքան զուարթութիւն կու տար՝ ամէն տեղ է, և չի խռովեր երբեք ուրախութիւնն իր որդիներուն, եթէ ոչ պատրաստելու համար անոնց աւելի ստոյգ մը և աւելի մեծ մը:

Այսպիսի էին, եթէ ոչ ճիշտ այսպէս, Լուչիայի

մտածումները, և քիչ տարրեր մտածումները միւս երկու պանդուխտներուն, մինչդեռ նաւակը գիրենք կը մօտեցնէր Ատտայի աջակողմեան ափին:

ԱՂԵՔ. ՄԱՆԾՈՆԻ. (թրգ. հ. Ա. ՂԱԶԻԿ.)

Ապետափառ — փառաւոր, պայծառ: Բնչաւէտ — անարուտ: Հարթ — դուր, շիտակ: Գժկամակ — անհաճոյ, չարասիրտ: Խոնջ — յոգնած: Բազմաժխոր — խառնաշփոթ, տակնուվրայ: Ինձ — փափար: Քանցուիլ — քաշուիլ, փրցուիլ: Հեռք — ոտքի նշան, ձամբայ: Գրնդիւն — խառնակ, շփոթ ձայն: Գաղաադողի — զոդի պէս ծածուկ, գաղտնի: Սթեւան — իջեւան, պանդոկ: Հաւաչեւ — անձեկ, ան բնիկ: Պատրուակեւ — ծածկուիլ, պրտեն չերեւնալ: Պանդուխտ — օտարական: Ագի — գետի կամ ծովի եզր:

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Շաղկապ

203. Կանխաւ բացատրած ենք որ խօսքի մը մէջ, երկու բառեր կամ իմաստներ իրարու հետ կապող բառերը շաղկապ կ'ըսուին (63). հիմայ կը մնայ յիշել հոս՝ անոնց գլխաւորներն, աւելցնելով քանի մը գիտելիքներ:

Գլխաւոր շաղկապներն են.

և, ու, — ալ, նաեւ, միանգամայն, — այլ, այլեւ, այլ նաեւ, — և այլն. — կամ, կամ թէ, և կամ. — արդ, իսկ արդ, ուրեմն. — թէ, եթէ, թէ որ, այլ եթէ. — իսկ, նոյն իսկ, և եթէ, իսկ եթէ. — իբր թէ, իբրեւ թէ, որպէս թէ, կարծես թէ. — թէ եւ, թէպէտ, թէպէտեւ. — ուստի, ուրեմն, ապա ուրեմն,

այսպէս ուրեմն. — այնպէս որ, որ թէ. — եթէ ոչ; ապա թէ, ապա թէ ոչ, այլապէս, առանց (ասոր. ատոր, անոր). — եթէ ոչ, բայց եթէ, բայց միայն թէ. — ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար, ինչ պատճառաւ. — ասոր համար, այս պատճառաւ. — զի, որպէս զի, վասն զի, որովհետեւ, անոր համար որ. — այնպէս որ, այնքան որ, այնչափ որ. — (ասկէ) զատ, (անկէ) զուրս, բաց ի (ասկից, ատկից, անկից). — ոչ ... ոչ, ոչ, ոչ ալ, ո՛չ թէ, ոչ միայն, չէ՞ որ, և ոչ, և ոչ իսկ. — այսինքն, այն է. — քան թէ, զոր օրինակ. — զրեթէ, ինչպէս, ինչպէս նաեւ, հաւասարապէս, նմանապէս, ոչինչ ընդհատ. — բայց, բայց սակայն, և սակայն, այսու հանդերձ, այսու ամենայնիւ, բայց և այնպէս, և սակայն, սակայն և այնպէս. — մինչ, մինչդեռ, քանի որ, մէյ մ'որ, անգամ մ'որ. — եթէ ոչ նախ. — մինչեւ, մինչեւ որ, ինչուան որ. — երբ, երբոր. — զոնէ, գէթ, բաւ է որ, բաւական է որ, եթէ ... ոչ. — զուցէ, կարելի է թէ, կարելի է որ. — մանաւանդ թէ, ընդհակառակն:

204. Եւ շաղկապը երբեմն մակբայաբար կը գործածուի երբ ալ, եւեւ, բառերուն իմաստն ունենայ խօսքին մէջ. Օր. Եւ դու կը մօլիս, Պաւղէ. — Եւ դո՞ւ կ'ըսես այդ բանը. — Եւ դու անոնցմէ էիր, և այլն:

Ապա բառն երբ ոչրեմն նշանակէ շարիսպ է, բայց երբոր ետքը նշանակէ մակբայ է: Օր. Բոյսը նախ կը ծաղկի ապա պտուղ կու տայ. — Նախ հանքերը, յետոյ բոյսերն, ապա կենդանիներն ստեղծուեր են. — Գնա՛ նախ հաշտուէ՛ք ընկերիդ հետ, ապա գալով մատո՛ւ պատարագդ:

Որ բառը դերանուն է, երբ խօսքին մէջ գոյական բառի մը յաջորդէ։ Օր. Լաւ գինին որ թթուի ընտիր քացախ կ'ըլլայ. — Անիկայ որմէ գնեցի այս տունը, մեկնեցաւ քաղաքէս։ — Շաղկապ է, երբ բայի մը յաջորդէ, որով երկու բայեր և կամ նախադասութիւններ իրարու հետ կը կապէ։ Օր. Ահա եկայ որ խօսիմ. — Կը հաւատամ որ (Ղազարոս) վերջին օրուան մէջ յարութիւն պիտի առնէ։

32. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ընթերցումի յօդուածը և պատմել ամոր պարունակութիւնը։

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թելադրութեամբ։
Սորվեցէք քանի որ դեռ փոքր էք, հայրիկն ու մայրիկը քաջող են և կրնան զձեզ դպրոց զրկել, և մտածեցէք որ ժամանակը կ'անցնի կարծուածէն աւելի շուտ, և թէ տարիները իրարու ետեւ կը սաՀին, գրեթէ առանց նշմարուելու մեզմէ, մտածեցէք որ կրնանք ըլլալ աղքատ, որը և անտէր աշխարհիս վրայ, ու սորվեցէք ցորքան շնորհուած է ձեզի օգտուիլ դիտութեան բարիքէն։

3. Հետեւեալ շաղկապները գործածելով՝ խօսքեր կազմեցէք։

Նոյն իսկ, բայց եթէ, զոր օրինակ, այսու հանդերձ, ինչո՞ւ համար, մանաւանդ թէ, որպէս զի, եթէ ոչ, քան թէ, վասն զի։

Օրինակ. Պահակ զինուոր մը պէտք է անշարժ մնայ իր տեղը նոյն իսկ կեանքին յայտնի վտանգովը։

4. Որոշել հետեւեալ խօսքերում մէջ և-իմ դերը, ըսելով թէ ո՞ր շաղկապ է, և ո՞ր մակըայ։

Ատոր արիւնը թող ըլլայ մեր վրայ և մեր որդիներուն վրայ. — Եղն և արջը միասին պիտի ճարակեն. — Վասն զի և Հերովդէս Երուսաղէմի մէջ էր այն

օրերը. — Պետրոս և Յովհաննէս տաճարը գնացին աղօթքի իններորդ ժամուն. — Որոնցմէ և թուղթեր առնելով (Սողոս) Գամասկոս կ'երթար եղբայրներուն մօտ, և անկէ կապուածներ բերելու Երուսաղէմ, որպէս զի պատժուին. — Յովսէփ և Բենիամին երկու հարազատ եղբայրներ էին. — Վասն զի ով որ զԱստուած կը սիրէ, անկա կը սիրէ և իր եղբայրը. — Դուն և ես միասին պիտի ճամբորդենք. — Ըսաւ Յիսուս, ով որ ինծի հաւատայ թէպէտ և մեռնի՝ պիտի ապրի. — Ամենասուրբ երրորդութեան անձերն են Հայր և Որդի և Սուրբ Հոգին. — Էկաւ և սիմոն, որ ետեւէն կու գար, և մտաւ գերեզմանը, և տեսաւ կտաւներն, որ հոն կային. — Վաղենտինոս կայսրին օրով (257) նահատակուեցան Հռոմի մէջ Ս. Ստեփանոս հայրապետին հետ և քահանաներ, և սարկաւագներ և ժողովուրդէն շատեր. — Պօղոս առաքեալը ըսաւ. վասն զի ես ոչ միայն կապուելու այլ և մեռնելու պատրաստ եմ Երուսաղէմի մէջ:

5. Հետեւեալ խօսքերում մէջ ապա րառիմ շաղկապ կամ մակըայ ըլլալը որոշեցէք:

Աւետարանը պիտի քարոզուի ամէն տեղ և ապա պիտի գայ աշխարհիս վերջը. — Ապա թէ ըսելու ըլլայ շար ծառան իր սրտին մէջ, տէրս կ'ուշանայ գալու. — Եւ ապա պիտի երեւայ երկնքին վրայ Քրիստոսի Ս. խաչը, և այն ատեն պիտի կոծեն երկրիս վրայ եղող բոլոր ազգերը. — Ապա թէ ըսելու ըլլան ձեզի, ահաւասիկ անապատին մէջ է, մի ելլէք. և թէ ահա շտեմարանին մէջ է, մի հաւատաք. — Յուդայ առաւ Սուրբ պատառն և ապա մտաւ անոր մէջ սատանան. — Դուք էք երկրի աղը, ըսաւ Յիսուս, ապա թէ աղն անհամայ, ինչո՞վ պիտի համեմուի. — Տէր մը իր ծառային կ'ըսէ, նախ իմ ճաշ պատրաստէ որ ուտեմ, և ապա կը ճաշես դու. — Ապա եթէ դուք Քրիստոսինն էք, ուրեմն Արքահամու զաւակներ էք և ըստ աւետեաց ժառանգ. — Ապա թէ չուզենայ կինը (Ռեբեկայ) դաւ ձեզի հետ այս երկիրը, դու ազատ պիտի ըլլաս քու երդումէդ. — Երկիրն ինքնին կը բերէ պտուղը, նախ

խոտը, և ապա հասկը, և ապա ցորենը հատերով լեցուն. — Եթէ շնորհ պիտի ընէք իմ տիրոջս, խօսեցէք, ապա թէ ոչ, ցուցուցէք ինծի, որպէս զի յաջ կամ յահեակ դառնամ. — Վասն զի առաջ Ադամ ստեղծուեցաւ և ապա Լէա:

6. Որոշեցէք ճեղքելու խօսքերում մէջ որ բառովն պաշտօնը, ո՛ր շաղկապ և ո՛ր դերամում է:

Մանուկն ինչ որ կը տեսնէ բարի կամ չար, ինքն ալ նոյնը կ'ընէ. — Ներողամիտ եղիր որ պիտի չկարենամ այսօր տեսութեան գալ. — Ով որ բաժակ մը պաղ ջուր խմցնէ, աշակերտի անունով, պիտի չկորսնցընէ իր վարձքը. — Կը լսեմ որ ուսուցիչներդ քեզմէ դժգոհ են. — Ով որ խնդրէ՝ կ'առնէ, և ով որ ուզէ՝ կը գտնէ, և ով որ դուռը զարնէ՝ պիտի բացուի իրեն. — Նրկու հոգի իրարու հետ կուուեցան, քիչ մնաց որ զիրար սպաննէին. — Զգոյշ եղէք սուտ մարգարէներէն որ ձեր մօտ կու գան ոչխարներու հագուստով, և ներքուստ յափշտակող գայլեր են. — Դատարանը քննեց խնդիրը և տեսաւ որ մեր պահանջը օրինաւոր է. — Նարուգոդոնոսոր Թագաւորը հրաման ըրաւ որ ամէն մարդ երկրպագութիւն ընէ իր կանգնած արձանին. — Ամէն ծառ՝ որ բարի պտուղ չի տար, կը կտրուի և կրակի մէջ կը ձգուի. — Մեր Հայրը որ երկինքն ես, Սուրբ Ըլլայ քու անունդ. — Կարծեցի որ ըսածդ կատակ է:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մարդկային գլուխներ

Որչափ գլուխներ, այնչափ աշխարհներ: Բնաւ մէկը միւսին հաւասար չէ, թէ Ըլլան նոյն իսկ երկու եղբայրներու, երկուորեակներու գլուխներ: Իւրաքանչիւր գլուխ տարբեր է միւսէն, և եթէ անոնց ամէն մէկը իր պամութիւնը պատմէ, մեզի բարւոյ և չարի դաս մը տուած կ'ըլլայ մեծ գիտութեան մէջ, որովհետեւ

այն գլուխներուն իւրաքանչիւրն ունեցած է սէր և ատելութիւն, անոնց իւրաքանչիւրը բարի և չար գործեր է: Երբոր անոնք ծնան, ամէնքն ալ հաւասար գլուխիկներ էին, ամէնքն ալ բոյնի աղուամագերով սրսկւած, մայրական երկար համբոյրներու տակ ջերմացած էին. բայց սրբան պատմութիւններ և սրբան պատերազմներ՝ այս օրուան այն թաւամագ և ագեղ ծնօտներն ու կախարդիչ գէմքերը ձեւանալէն առաջ: Որչափ հեռանա՞նք որորանէն, այնչափ իրարմէ կը տարբերինք, որովհետեւ մանկական կակուղ զանգուածին մէջ՝ որ կարծես վարդի թերթերէ շինուած է, անհատին կնիքը այնչափ աւելի խոր կը թափանցէ, որչափ աւելի ապրելու ըլլանք: Եւ ցորչափ երիտասարդ է, կրնայ այն զանգուածը նոր տպաւորութիւններ ստանալ, և յետոյ վերջնական և որոշիչ կնիքը կը հաստատուի և կը մնայ մինչեւ վերջին շունչը, որուն կը հասցնեն զմեզ յարատեւ կռուի մէջ ապրող բովանդակ կեանքի վայկեանները, ժամերը և օրերը:

Բոլոր այս ժողովուրդը որ այս պատուհանին տակ եղած ճամբէն կ'անցնին տարբեր արժէք ունին մէկմէկէ, և ես կ'ուզէի անոր քանակական լուծումը կարենալ ընել, կ'ուզէի ըսել՝ անոր ցուցակագիրը: Կեանքի փորձառութեամբ դու աւելի կրնաս սորվիլ քան հարիւր հատոր բարոյական և իմաստասիրական գիրքեր կարդալով: Գիրքերը որքան ալ գեղեցիկ և լաւ ըլլան, մեզի մարգերու և պարտիզի ծաղիկներուն իսկութիւնը միայն կու տան, բայց ոչ կենդանի ծաղիկը իր յատուկ ցօղունին վրայ: Գիտութիւնը իրերու ստուերն է և միայն անոնց շրջապատը կը ծրագրէ, չի կրնար տալ մեզի անոնց գոյնը և ոչ ալ նիւթը: Կենդանի և գործօն մարդիկ, կեանքի պատերազմի դաշտին վրայ եղող

մարդիկ, կենդանի դասեր են, որոնք հարիւր գիրք կ'արժեն: Աւելի խօսուն դաս մը միշտ աւելի արժէք ունի քան գրքի մը էջերը, պատճառն այս է, որ առաջ ջինք աւելի կ'ենդանի է և աւելի կը մօտենայ գործօն մարդուն:

(ՄԱՆՏԷԳԱՅՑԱ - ԳԼՈՒԽ)

Երկուորեակ - երկու գաւաի միասին ծնած, չորստակ: Արսկէ - ցանկ, ցրցերկ: Աղուամաղ - բարակ մաղ: Թաւամաղ - մազոտ: Արխարդէ - յիշող, խարող: Որտան - օրօրոց: Անէք - կնիք, (տ. տամիս, մեօճիշք), դրոշմ: Քանակական - որչափ ըլլալը, որքանական, չափական: Խսկութիւն - զոյացուքիւն: Ստուեր - շուք: Շրջապատ - չորս կողմը պատող, շրջանակ: Մրագրէ - ծրագրել: Գործօն - զործ ընող, աշխատատէր:

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Ձայնարկութիւն

205. Ձայնարկութեան վրայ խօսած ատեն՝ ըսեր ենք արդէն (64) որ մարդկային այլեւայլ զգացումներն յայտնող վանկեր և կամ բառեր են անոնք. արդ հոս պիտի ներկայացնենք այն բառերէն աւելի գործածուածներն աշխարհաբարի մէջ՝ իրենց զանազանութեամբը:

Ոչարխոտրեան. Ո՛հ, ա՛հ, ոհո՛հ, օ՛խ, վաշ: Օր. Ո՛հ, ուրախ եմ քեզ տեսնելու համար բարեկամ. — Ա՛հ, սիրտս խնդութենէս կը տրոփէ. — Օ՛խ, վաղը հայրիկս տուն պիտի ժամանէ:

Տրտմութեան. Ա՛խ, ո՛հ, վա՛յ, վա՛խ, աւա՛ղ, ափա՛ս: Օր. Վա՛խ, չէի կարծեր որ անյաջող քննու-

Ֆառի. Ա՛յ, վա՛յ, օ՛ֆ, ո՛ֆ: Օր. Ա՛յ, ա՛լ չեմ ղիմանար. — Վա՛յ, սիրտս կը գալարի. — Օ՛ֆ, Աստուած իմ, հոգիս առ ազատիմ:

թիւն մը անցնես. — Ափսոս բեզի որ ծոյլ գտնուեցար դասերուդ մէջ. — Ախ թէ դու եւս մրցանակի արժանի ըլլայիր:

Վախի. Ո՛հ, ո՛հ, Տէր Աստուած, ողորմէ՛, գթա՛: Օր. Ո՛հ, լեղիս պատուեցաւ, դո՛ւն էիր բարեկամ. — Տէր Աստուած, այս ինչ փոթորիկ է. երկիրս կը կործանի. — Կեանքս բոլ. ձեռքդ է, ողորմէ՛, գթա՛ թշուառիս:

Զարմանքի. Հա՛, հէ՛, բարէ՛, զարմանք, հա՛պա, ո՛, ո՛վ: Օր. Ո՛վ խորը մեծութեան ... — Զարմանք, զրեթէ պիտի չճանչնայի. — Ո՛ դո՛ւն ես ուրեմն ... — Բարէ՛, կատարեալ հրաշք մ'է հղածը:

Հիացումի. Ո՛հ, է՛, ի՛հ, է՛հ, հէյհէյ, ինչ: Օր. Ինչ հրաշագեղ պատկեր է արեւուն ելեւմուտքը բնութեան մէջ. — Ի՛հ աննման գործ մ'է ասիկայ. — Հէյհէյ, ամէն հիացումի արժանի է:

Խրախոյս. Հա՛, հա՛պա, աղէ՛, դէ՛, քա՛ջ, օ՛ն, հասօ՛ն: Օր. Օ՛ն, ելէք երթանք ասկից. — Աղէ՛ առաջ եկուր. — Հա՛պա առաքինիներ, հասաւ մեր պսակման ժամը. — Քա՛ջ եղիր ուրեմն ...:

Զգուանք. Ո՛հ, է՛հ, ը՛հ, պիղծ, զարշ: Օր. Ը՛հ, անոր տեսքն ինծի խորշումն կ'ազդէ. — Է՛հ, խոզի պէս կը լափէ. — Ո՛հ, ինչպիսի՛ պիղծ խօսքեր:

Բարկոտրեան. Ա՛յ, հայ, հա՛, է՛յ, հէ՛յ, վա՛յ: Օր. Ա՛յ անպիտան. — Է՛յ չարաբախտ. — Հէ՛յ, որո՞ւ հետ կը խօսիս:

Արհամարհոտրեան. Ո՛հ, փո՛ւհ, ի՛հ, ը՛հ հա՛հա, հէ՛հէ՛, վա՛հ: Օր. Վա՛հ, որ կը փլցնէիր տաճարը և երեք օրուան մէջ կը շինէիր զայն. — Փո՛ւհ բեզի որ այդչափ ապերախտ գտնուեցար:

Վրեժխնդրոտրեան. Օ՛խ, օ՛խ օ՛խ, օ՛խ որ ...

Օր. Օխ, արժանի պատիժդ գտար. — Օխ որ նպատակիդ չես կրնար հասնիլ. — Օխ ըլլայ իրեն:

Կարեկցութեամբ. Վախ վախ, վայ վայ, այ, եղբւկ, մեղք, աւանդ: Օր. Եղբւկ եմ ես. — Աւանդ բախտիս. — Վախ վախ ծաղիկ հասակին. — Այ զքեզ խաչին վրայ տեսնողիս:

Բարոյաւոր. Ախ, ախ թէ, երանի թէ, ո՛ւր էր թէ, Աստուած տայ. իցիւ թէ, իցէ թէ: Օր. Ո՛ւր էր թէ անգամ մ'ալ տեսնէի զքեզ. — Ախ եթէ բախտս բանէր. — իցիւ թէ զու ալ իմ որդիս ըլլայիր:

Երդումի. Օն և օն: Օր. Օն և օն խօսքիս վրայ հաւատարիմ պիտի մնամ:

Աղաչանք. Հոգիդ սիրես, Աստուած սիրես, հոգւոյդ կամ քեզի մատաղ: Օր. Հոգիդ սիրես լռէ, համբերէ. — Հոգւոյդ մատաղ եթէ զաւակս ազատես:

Մերժումի. Քաւ լիցի, Աստուած չընէ, բացէ ի բաց (կը մերժեմ, կը ժխտեմ), օն անդր: Օր. Քաւ լիցի որ օրէնքը չպահենք. — Աստուած չընէ որ դժբախտութիւն մը պատահած ըլլայ. —

Բարոյի. Ո՛վ երկինք, արդար երկինք, արդարադատ Աստուած: Օր. Ո՛վ երկինք, լսէ մեր արդար ազաչանքներուն. — Արդար երկինք դատ ըրէ իմ և ոսոխիս մէջ:

Գովասանքի. Ապրիս, կեցցես, — ցցէ, — ցցեն, — ցցէք, ազնիւ: Օր. Ազնիւ, բարի և հաւատարիմ ծառայ. — Ապրիս, կեցցես զիւցազնութեանդ համար:

Ուրախակցութեամբ. Երանի, երնէկ (ինձի, քեզի, անոր): Օր. Երանի անոնց որ սուրբ սիրտ ունին.

— Երնէկ այն ժողովուրդին որ իմաստուն թագաւոր ունի. — Երանի անոնց որ Աստուծոյ շնորհքին մէջ կը մեռնին:

Հեղեակաւ. Հօ՛, օ՛հօ՛, հօհօ՛, հահա՛, հըհը՛, իհ, օրհնած, երանի, վախ վախ: Օր. Օհօ՛, այդ որչափ բան գիտես. — Օրհնած, չըսես որ դու միայն արդար ես. — Սա օրհնած բերանդ մի՛ բանար. — Իհ, ո՞վ կրնայ մրցիլ անոր հետ:

Չառքոյրի. Մֆ, ո՛հ, ո՛ւֆ: Օր. Մֆ, գլուխս ճաթեցաւ կարդալէն. — Ուֆ, երբ պիտի հասնի շոգեկառքը. — Ո՛, համբերութիւնս հատաւ սպասելէն:

Տարակոյսի. վարանումի. Հուհո՛ւ, փէ՛հ, ո՛ւհ, է՛հ: Օր. Է՛հ, կը հաւատամ ըսածիդ. — Փէ՛հ, միթէ պիտի յաջողէի համոզել զինքը. — Ո՛ւհ, ո՞ր ճամբան բռնելու եմ:

Լսերու պարտաւորիչ. Սըս, ըշ, լո՛ւս: Օր. Ըշ, մարդ կու գայ. — Լո՛ւս ապա թէ ոչ կը մատնուինք. — Սըս, յարգէ լուսեան օրէնքը:

Կուլակաւի. Ա՛, ա՛յ, է՛, է՛յ, օ՛, հէ՛յ, ո՞վ: Օր. Ո՞վ ազգ անհաւատ. — Ո՞վ կին դու մեծ է քու հաւատաւըդ. — Հէ՛յ, ինծի նայէ՛ ինչ կ'ըսեմ. — Է՛յ, ահաւասիկ ուզածդ:

Հարցակաւի. Ի՞նչ, հը՞, հէ՞: Օր. Ի՞նչ պէտք էր ընել քեզի որ չ'ըրի. — Ըսել կ'ուզէիր հէ՞. — Վերջապէս կարօտցար հը՞ զաւակիդ տեսութեան:

Չղմուտ. Վա՛խ, ա՛խ, աւա՛ղ, մեղա՛յ, վա՛յ ինձ: Օր. Մեղք գեղեցիկ ձայնիդ որ չես ուզեր երգել. — Վա՛խ զաւակս. — Աւա՛ղ կորուսած ժամանակիս. — Ա՛խ, ի՞նչպէս չճանչցայ:

Անիծերու. Վա՛յ: Օր. Վա՛յ գլխուդ. — Վա՛յ քաղաքդ մեծ. — Վա՛յ վա՛յ Երուսաղէմ. — Վա՛յ քեզի եթէ ...:

33. — ՀՐԱՆԱՆԳՆԵՐ

1. Կարդալ ոտամաւոր ընթերցումը և արծակ զրել ամոր իմաստը:

2. Ուղղագրել հետեւեալ հատուածը թեւադրութեամբ:

Պարտական ենք սիրել մեր հայրենիքը, պէտք է սիրենք զայն մեր հոգւոյն բոլոր ուժովը, ամբողջ եռանդովն որով կրնանք սիրել:

Պէտք է որ մեր սիրտերը բարախեն հայրենիքին անունով, պէտք է վառ ըլլայ մեր սրտին մէջ անոր օգտակար ըլլալու փափաքը, պատերազմի ժամանակ ձեռք առնենք թուրը զայն պաշտպանելու համար, թափելու մեր արիւնը անոր համար, խաղաղութեան ժամանակ ընենք վեհանձն դործեր, ազնիւ ձեռնարկներ, որպէս զի երկիրն ուր ծնած ենք, կարենայ մեծնալ, հարստանալ և զօրաւոր ըլլալ:

3. Հետեւեալ ծայնարկութիւններով խօսքեր կազմեցէր:

Վաճ, աւաղ, այ, ո՛հ, ո՛հ, դէ, ուհ, էյ, փոհ, օխ, վախ, ախ թէ, օն և օն, քաւ լիցի, ո՛վ, կեցցես, երնէկ, օհօ, օ՞ք, փէհ, ըշ, հէ, ի՞նչ, վայ ինձ, վայ, վաշ:

Օրինակ. Վաճ, դուն որ տաճարը պիտի քակէիր՝ և երեք օրուան մէջ շինէիր. աղատէ՛ քու անձդ և իջիր խաշէդ:

4. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ եղած ծայնարկութիւններուն իմջ զգացում ցոյց տալնիմ որոշեցէր:

Օխ, ինչ սիրուն է այս հրաշագեղ տեսարանը. — Վախ թշուառութեանս, ծաղիկ հասակին մէջ խամրեցաւ. — Տէ՛ր Յիսուս. մազ մնաց պիտի չըջեր նաւակնիս. — Ի՞նչ հրաշալի դործ, կարծես նոր ստեղծագործութիւն մըն է. — Օն, եկէք, մենք ալ իրեն հետ մեռնինք. — Փոհ, ո՛վ կը նայէ անոր վրայ. — Երանի՛ր լացողներուն, որովհետեւ պիտի ծիծաղին. — Աստուծո՛յ սիրոյն. աղատէ՛ զիս այս վաշխառուին ձեռքէն. — Օն անգր. ես անհաշիւ մարդոց հետ դործ չունիմ. — Կեցցես տղայ, կեանքդ վտանգի մէջ դրիր, ընկերդ աղատելու համար. — Ի՛հ, ասկէ լաւագոյն ի՞նչ կրնայիր ըսել. — Ո՛հ, գլուխս ուռեցաւ, խօսքին վեր-

ըլ չի բերեր. — Էհ, դուցէ քու ձեռքովդ եղած խընդիրը չի մերժեր. — Սըս, ահա կու գայ, չլսէ նա մեր խօսակցութիւնը. — Ի՞նչ, դու ալ անոնց թմբուկը կը զարնես. — Մեղք, մինչեւ հիմայ թափած ջանքերուս. — Վայ ձեզի կեղծաւոր դպիրներ և փարիսեցիներ:

5. Հետեւեալ խօսքերը լուծեցէք քերականօրէն:

Ճշմարտին սէրն և գեղեցիկին ճաշակը կիրթ սրտերու բնագոյն է:

Վեհ սիրտն և համեստ միտք կը գծեն իմաստութեան ուղին:

Երանի՜ մարդուն որ իր աջովը յենած է կրօնին և ձախովը գիտութեան վրայ:

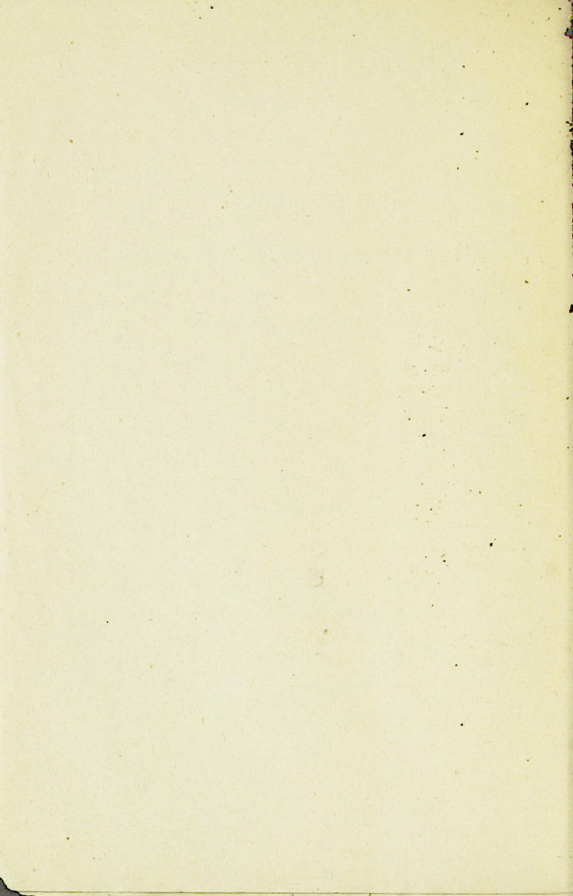
6. Բացատրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերում բարոյական իմաստը՝ զրատը:

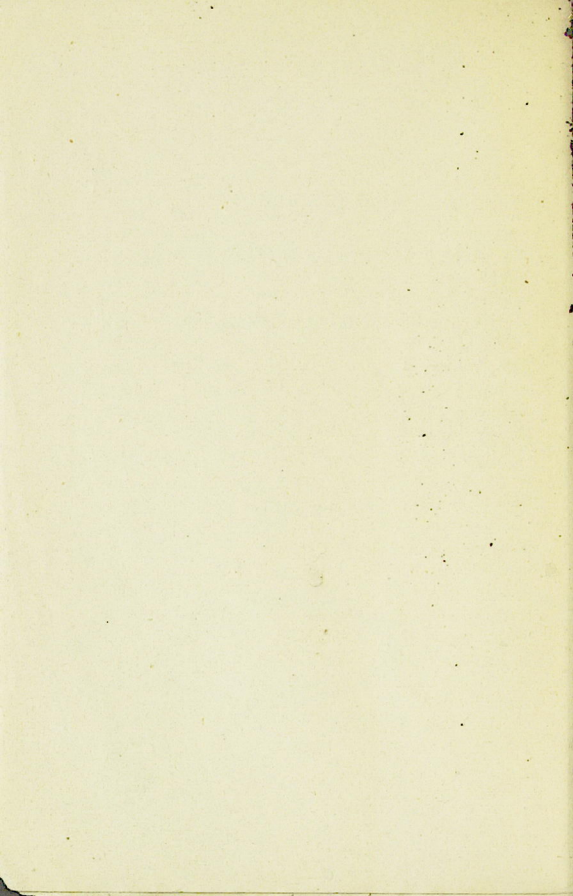
Ով որ չի կրնար համբերել անիրաւութեան, միշտ յաղթուած է իր անձէն. — Պէտք է յաղթել չարին՝ բարւոյն միջոցաւ. — Բարի համբաւ ստանալու միջոցն է, աղէկ խօսիլ և աղէկ գործել, որչափ կարելին է. — Սղոնուական հայեացք մը քիչ կ'աժէ, բայց շատ արդիւնաբեր է:

7. Շարադրեցէ՛ք հետագայ նամակը, հետեւելով ծրագրին:

Գիշդէն դարձր. — Տիրով որդին՝ ծնողքին կողմանէ կ'իմացնէ ծառային նսմակով մը, իրենց վերադարձը գիւղէն, որ պիտի ըլլայ մերձակայ կիւրակէ օրն, երեկոյեան ժամը չորսին, և կը խնդրէ որ այդ ժամուն ընտիր ճաշ մը պատրաստ գտնուի. — Աւելորդ կը համարի յիշեցնելն իրեն որ տունը մաքրէ, սրբէ, սենեակները յարգարէ և ամէն բան կարգի դնէ, որովհետեւ գիտէ որ արդէն ծառան վարժ է այդ գործերուն մէջ. — Ճերմակեղէնները, կ'իմացնէ մայրիկը, որ մեծ դարանին մէջ կը գտնուին, որուն բանալին անոր թողուցած է. — Իսկ ինքը հետը պիտի բերէ երեք հիւրեր, սոխակ մը, սարեակ մը և կարմրալանջ մը, և կը խնդրէ որ ձեղունին մէջ գտնուած մեծ վանդակը պատրաստէ ասոնց համար. — Ողջոյն իրմէ և ծնողքին կողմանէ:

Վահրամ

Յ Ա Ն Կ

Էջ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՒՔ	7
Գիր կամ տառ	»
վանկ և բառ	22
կէտ և կէտագրութիւն	37
Գրանիշ	41
Բառերու քերականական բաժանումը	49
ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ. — Դոյական անուն	56
Փոփոխական և անփոփոխ բառեր. — Զայնափոխութիւն	65
Զեղչումն ձայնաւորներու և բաղաձայններու	67
Բառերու հոլովումը	71
կանոնաւոր Հոլովումներ	74
Գիտելիք ընդհանուր հոլովումներու վրայ	75
Անկանոն հոլովումներ	82
Յատկացուցիչ և Բացայայտիչ	86
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ. — Ածական անուն	91
Որական ամականներու աստիճանները	101
ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ. — Դերանուն	107
Երկատեսակ բառեր	118
ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ. — Բայ	126
Լծորդութիւն բայերու	137
Առաջին լծորդութիւն ասլ վերջացող բայեր	146
Օրինակ Ա. լծորդութեան և Գիտելիք	147
Օրինակ Բ. լծորդութեան և Գիտելիք	155
Օրինակ Գ. լծորդութեան	161
Լծորդութիւն վերագրեալ բայերու	169
Առաջին լծորդութեան վերագրեալ բայերու պարզ ժամանակ- ները և Գիտելիք	178
Երկրորդ լծորդութեան » » » »	
և Գիտելիք	184

Երբորդ թորգութեան վերագրեալ բայերու ոլարդ ժամանակ	193
ներք և Գիտելիք	193
Գիտելիք ընդհանուր թորգութեանց վրայ	199
Լ թորգութիւն ուլ վերջացող բայերու	206
Բայերու ժխտողական թորգութեանը	210
Բայերու ժխտողական թորգութեան օրինակներ	211
Բայերու թորգութեան կրաւորական ձեւը	221
Օրինակ բայերու կրաւորական թորգութեան	227
Անկանոն կամ պակասաւոր բայեր	233
Միագիծի բայեր	246
Բայերու խնդիրները	251
Գերբայ	257
ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ. — Նախդիր և Յետադիր	263
ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ. — Մտկրայ	276
Մակըայներուն տեսակները	277
Մակըայներուն կազմութիւնը	282
ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ. — Շաղկապ	287
ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ. — Զայմարկութիւն	293

Գարունը Յունաստանի մէջ — Պարթևերմի	19
Մարտիլի բանակին երևանալը — Ռալանի Երզը	36
Մանուկ մը կ'ուզէ արևը մարել — Մանտէզացցայ	47
Յիշատակներ — Ճիազ. Լէօբարտի	55
Կուկուլլինի արշաւանքը — Օսթիանի Քերթուած	62
Ռալանի և Դրանդայի մենամարտը — Ռալանի Երզը	70
Մանուկան պատմութեան օգուտը — Մանտէզացցայ	81
Հայկական Զատիկ — Յալա. Զրոյց. Վիկտորիա Աղանուր	85
Ախտը — Պապինի պատմութեան Քրիստոսի	89
Մենամարտ Տանկրէդիի և Կլորինդայի — Տ. Տասույ	98
Նովա և ցամաքի տեսութեան տարբերութիւնը — Մանտէզացցայ	106
Աւան — Վիկտորիա Աղանուր	116
Լ. Կլինի և Ինիսփիլի բանակներուն բախումը — Օսթիանի Քերթուած	124
Ռալանի Դարեկզալ սուրը — Ռալանի Երզը	135
Մայր մը իր մեռած գուտարը կը յանձնէ նամասին — Աղեք. Մանծոնի	144
Երանիկի երևումը Դանաէի — Դանաէ Ալիգիէրի	154
Դաւամդսի հրաշքը — Պապինի հաց և դինի	167
Փինդալ և իր հերոսները — Օսթիանի Քերթուած	176
Մահ և մկրտութիւն Կլորինդայի — Տ. Տասույ	183
Քրիստոսի մարգեղութեան խորհուրդը — Դանաէ Ալիգիէրի	191
Աղգիրու լճազաւորները — Պապինի պատմութեան Քրիստոսի	197
Կարօլուսի ազօթքը — Ռալանի Երզը	205
Տանկրէդիի ոգրը Կլորինդայի վրայ — Տ. Տասույ	220
Փիզալի առ Արեւակը — Օսթիանի Քերթուած	231
Բալիզան Ամիրայի բանակը — Ռալանի Երզը	244
Մարդկային ալիքը — Մանտէզացցայ	249
Անշարժ երկնքին նկարագիրը — Դանաէ Ալիգիէրի	255
Հեղափոխութիւն Երուսաղէմի — Պապինի պատմութեան Քրիստոսի	261
Առ լուսին — Ճիազ. Լէօբարտի	275
Լուսնայի հրաժեշտը — Աղեք. Մանծոնի	285
Մարդկային զուխներ — Մանտէզացցայ	291
Սրբազան բանակը Արքայութեան մէջ — Դանաէ Ալիգիէրի	299

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ռ Ե Ր Ո Ւ

Ա Յ Բ Ո Ւ Բ Ե Ն Ի Կ Ա Ր Գ Ո Վ

Թուանշանները կը ցուցնեն գրքին հատածները

Ալ Վերջացող բայերը	144
Ածական անուն	58, 99-102
Ածանց կամ ածանցեալ բառեր	30, 38, 39
Անդէմ բայ (133 ժանօթ.)	
Անկանոն բայ	134, 175, 176
Անկանոն հոլովումներ	95, 96
Անորիշ եղանակ	133/5
Անցողական բայ	126/դ.
Անցողական բայերու կրաւորական ձեւը	170, 171
Անփոփոխ բառեր	71
Ասլա բառին նշանակութիւնը	204
Ա.ին լծորդութեան օրինակներ	143
Արական կամ իզական անուն	69
Արդելական եղանակ	133/4
Բաղադրեալ արմատ բայի	140
Բաղադրեալ բառերու կազմը	29, 37
Բաղաձայն տառերու հնչումը	10-19
Բայ	60, 125, 126, 129, 130
Բայածականներ	143, 146 ք. 186
Բայարմատ	129 ժանօթ.
Բայզոյականներ	143, 186-188
Բայերու լծորդութեան կրաւորական ձեւը	168, 169
Բայերու խնդիրները	182-185
Բառ	27, 39

- Բացառությամբ 98
 Բացառությամբ 98
 Բ. թորգութեան օրինակներ 145
 Բնորոշ ձայնաւոր 79
 Դալ բային թորգութիւնը վերագրեալ ժամանակներուն մէջ 176, 177
 Դիտելիք ընդհանուր թորգութեանց վրայ 158-166
 Գլխազիր 22
 Գ. թորգութեան վերագիրով օժտուած բայեր 173
 Գ. թորգութեան օրինակներ 147
 Գոյական անուն 57, 65-70
 Գրանիշ 46, 55
 Դերանուն 59, 112
 Դերբայ 133/5, 143, 186-191
 Դէմք 105, 131
 Դիմաւոր բայ 133 ծանօթ.
 Դիմորոշ յօդերն 106
 Եզակի և յօքնակի 70
 Ել վերջացող բայերը 145
 Եղանակ բայի 133
 Երթալ բային թորգութիւնը վերագիր ժամանակներու մէջ 177
 Երկատեսակ բառեր 122-124
 Երկբարբառ և եռաբարբառ 8
 Զատադիծ 55
 Զարմացական նշանը 49
 Զեղչումն գրերու 75, 76
 Զ տառը աշխարհաբարի մէջ 194
 Էական կամ անձնական գերանունները 114-117
 Ըլլալ, կրել, և այլն, բայերը 137, 172
 Թանձրացեալ բառ 65
 Թիւ, եզակի և յօքնակի 70, 131
 Ժամանակ բայի 132
 Ժխտողական բայի թորգութիւն 167
 Լ թորգութեանց վրայ ընդհանուր գիտելիք 158-166
 Լ թորգութիւն բայերու 72, 130, 135-139
 Լ թորգութիւն ըլլալ բային 138, 139
 Լ թորգութիւն ժխտողական բայերու 167
 Լ թորգութիւն վերագրեալ բայերու 148

- Խնդիր 127, 128, 182-185
 Կանոնաւոր բայ 134
 Կանոնաւոր հոլովումներ 79
 Կէտ 40, 45
 Կը կամ ԿՈՒ նախադաս մասնիկը 139 ժանոթ
 ԿԱԿԼ բայը 146
 Կրաւորական բայ 126/բ.
 Կրաւորական լծորդութիւն 174
 Կրաւորական ձեւը՝ բայերու լծորդութեան 168, 169
 Կրաւորականները՝ ներդործական և չէզոք վերագրեալ բայերու 171
 Հայ լեզուին բաժանումը 4
 Հասարակ անուն 66
 Հարցական նշանը 48
 Հոլովառու բառեր 192-198
 Հոլովում 72, 77, 78, 80-94, 130
 Հրամայական եղանակ 133/3
 Զայնարկութիւն 64, 205
 Զայնաւոր զրերուն հնչումը 7
 Զայնաւոր և բաղաձայն տառերը 9
 Զայնափոխութիւն 71-75
 Մակակէտ 52
 Մակբայ 62, 199-202
 Միադիմի բայեր 180, 181
 Յատկացուցիչ 97
 Յատուկ անուննց հոլովումը 92
 Յատուկ անուն 66
 Յարաբերական դերանուն 121
 Յետադիր 61, 192
 Յ. և լ տառերը 20, 21
 Նախդիր և Յետադիր 61, 192
 Ներդործական բայ 196 ա.
 Ներդործական և կամ չէզոք վերագրեալ բայերու կրաւորականները 171
 Շաղկապ 63, 203, 204
 Շէշտ 47
 Որ բառին նշանակութիւնը 204
 Որակական ածական 103, 109
 Որակական ածականին աստիճանաւորութիւնը 109-111

- Ուրու և անորու անուն և յօդ 67, 68
 Ուսել բային լծորդութիւնը վերագրեալ ժամանակներուն մէջ 177
 Չակերտ 54
 Չէզոք բայ 126/դ. 137
 Պակասաւոր բայեր 175-179
 Պարզ արմատ բայի 140
 Պարզ բայեր 141
 Պարզ և բաղադրեալ ձայներ 6
 Պարզ կամ արմատական բառեր 28
 Սահմանական եղանակ 133/1
 Սղաննել բայը 146
 Ստացական ածական 105
 Ստացական գերանուն 120
 Ստորագասական եղանակ 133/2
 Վանկ 23-26
 Վերագիրով օժտուած բայեր դ. լծորդութեան. 173
 Վերագրեալ բայեր 141-143, 148-166
 Վերագրեալ ժամանակ բայերու 149, 150
 Վերացեալ բառ 65
 Տառ և դիր 5
 Տէր բայի 127, 128
 Տողադարձ 50, 51
 Յուցական ածական 104
 Յուցական գերանուն 119
 Փակագլիծ 53
 Փոխադարձ և անդրադարձ գերանուններ 118
 Փոփոխական բառեր 71
 Քերականութիւն 3
 Օմանդակ բայ 137. 167 ծանօթ.
-

[400 m.]

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

906002752

ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐ ՎԵՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Զ.	Ֆ.	Կ.
Ա. - ՅՈՒՇԵ ԼՈՆՏՐԱՅԻ. - ՀԵՂ. Է. ՏԷ ԱժԻԼԻԱ. -	Մ	50	
Բ. - ԱՐԱ ԳԵՂԵՑԻԿ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՊԱՐՐԻԼԻ. - Էջ 487	1		
Գ. - ԲԻԶԶԻՈՒԱ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՍԷՈՂԻՍ. Էջ 380	1		
Դ. - ԹԱԳԱՒՈՐ ԼԵՐԱՆՑ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ԷՄՈՈՄԱ ԱՊՈՒ.	1		
Ե. - ՀԱՆԳԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. Հ. ՆԵՐՍԵՏ ԱՅՈՐԻԿԵԱՍ. - Էջ 118.	1		
Զ. - ՅՈՒՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՊԵՂՈՍԿԷ. - Էջ 259	1		
Է. - ՊՕՂ ԵՒ ՎԻՐԳԻՆԷ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՊԵՆՈՄԱՆԷ. - Էջ 317	1		
Ը. - ԼՈՒԴՈՎԻԿՈՍ ԺԶ. - ՀԵՂ. Հ. Դ. ԺԷԼԱԼԵԱՍ. - Էջ 364	1	50	
Թ. - ՌՈՊԷՆՍՈՆ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՏԷՓՈԷ. - Էջ 439.	1	50	
Ժ. - ՓԱՐԻՈՒԱ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՈՒԱՅՂՄԷ. - Էջ 691	2		
ԺԱ. - ԱՂԱՐ ԹՈՄԱՍԻ ՏՆԱԿԸ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. ՊԵՆՐ ՍՂՈՅ.	3		
ԺԲ. - ԶՐՀԵՂԵՂԸ. ՎԷԱԿ. 2 հատոր. - ՀԵՂ. ՍԻԷՈՐԻԷՎԻԷ. -	3		
ԺԳ. - ՓԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼ. ՎՈՒՈՏԻՈՎՍԿԻ. ՎԷԱԿ. 2 հատոր. - ՍԻԷՈՐԻԷՎԻԷ.	3		
ԺԵ. - ՍՐՈՎ ՈՒ ՀՐՈՎ. ՎԷԱԿ. - 4 հատոր. ՀԵՂ. ՍԻԷՈՐԻԷՎԻԷ. -	4	50	
ԺԶ. - ՀԱՅ ԿԱՑՍԵՐԸ ԲԻԿՁԱՆԴԻՈՆԻ. 2 հատոր. - ՀԵՂ. Հ. Կ. ՏԷՐ-ՍԱԹԱԿԵԱՍ.	4		
ԺԸ. - ՆՇԱՆԱԾՆԵՐԸ. ՎԷԱԿ. - ՀԵՂ. Ա. ՄԱՍՈՈՍԻ. - Էջ 764.	5		